Володимир СЕРГІЙЧУК

ЯК НАС МОРИЛИ ГОЛОДОМ

1921-1923

1932-1933

1946-1947

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЦЕНТР УКРАЇНОЗНАВСТВА

ВОЛОДИМИР СЕРГІЙЧУК

ЯК НАС МОРИЛИ ГОЛОДОМ

Київ — 2006

ББК. 63.3 (4 Укр.)
С33

Володимир Сергійчук. Як нас морили голодом. Вид. 3-е, доповнене. — К.: ПП Сергійчук М. І., 2006.— 392 с.

На основі невідомих до недавнього часу документів з колишніх таємних архівів простежено геноцид українського народу в XX ст. через штучні голодомори, організовані більшовицькою владою.

Уперше в одному дослідженні мовою документів розповідається про голодомори 1921—1923, 1932—1933 і 1946—1947 років. Крім того, наводяться документи про спробу комуністичного режиму приховати перед світом правду про голод в Україні і розповідається про зусилля українців у діаспорі, які домагалися визнати цю трагедію геноцидом нашого народу і добилися цього від найвідоміших правників західного світу.

Видання розраховане на всіх, хто хоче знати правду про ці страшні сторінки української історії.

Видання здійснено за підтримки Фундації імені Володимира-Юрія Данилів (Торонто, Канада).
Президент — Андрійка Данилів.

© Володимир Сергійчук, 2006
© Леонід Демчишин, художнє оформлення, 2006
© ПП Сергійчук М. І., 2006

ISBN 966-2911-07-3

УКРАЇНА ГОДУВАЛА ХЛІБОМ СВІТ...

З часів трипільської культури Україна вважалася житницею Європи. Зрештою, вже з тих незапам'ятних часів пшениця стає символом нашого народу, вона, розширюючись і перекриваючи протоукраїнські етнічні кордони, перетворюється "в суцільний потік золотистого зерна, утворивши пшеничну зону України" (Златопільський С. Пшениця в історії України. — К., 1994. — С. 5).

Той золотистий потік, який під синім небом впливав на вибір найулюбленіших кольорів нашими предками-хліборобами — жовто-блакитних. Той золотистий потік, який уособлює найдавніший український звичай, що символізує ритуал Різдвяної ночі: англійці беруть галузку омелі, німці — ялинку у вогнях, а ми — сніп пшениці й кутю з неї.

І від трипільців започатковується наш національний експорт — продаж пшениці. Грецький історик Геродот засвідчує про це в 450 році до нашої ери, а в пізніші часи хлібний експорт з України поширюється до Середземномор'я, досягає Римської держави, потім охоплює всю Європу. А в середні віки Україна воістину стає житницею світового значення.

Українське збіжжя справді заполонює і тоді, і пізніше європейський ринок, його вивозять не тільки через чорноморські, а й балтійські порти. Його так багато, що помічається тенденція до перевиробництва українського хліба.

Скажімо, 1771 року в мемуарі про Очаківський порт повідомляється: "Ще нині на Поділлі та на Волині стоять високі, мов будинки, бурти прілої пшениці, якою можна було б прогодувати цілу Європу" (цит. за: Бредель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV—XVIII ст. — К., 1995. — Т. І. — С. 82).

Така ж картина надмірного багатства, як зазначає Ф. Бредель, спостерігається і 1784 року. При цьому наводяться ось

такі свідчення одного французького агента: "На Україні пшениця така дешева, що чимало хліборобів відмовляються її вирощувати. Одначе цього зерна тут уже так багато, що воно годує не тільки значну частину Туреччини, а й навіть забезпечує експорт до Іспанії і Португалії, а також до Франції, через Марсель" (там само. — С. 82).

Але насправді велика година нашої пшениці наспіє згодом. 1803 року прихід в Італію російських кораблів, завантажених українською пшеницею, для італійських хліборобів виглядав як катастрофа. Дещо пізніше, 1813 року про загрозу експорту українського зерна наголошувалося в палаті депутатів Франції (там само. — С. 82).

Але оскільки це дає великі прибутки для російської казни, то самодержавство створює сприятливі умови для продажу українського хліба за кордон. Так, з метою посилення експорту хліба з півдня України царський уряд дозволяв у 1845 році всім іноземцям купляти його вільно, як і інші сільгосппродукти, нарівні з власними підданими (Семенов А. Изучение исторических сведений о Российской внешней торговле и промышленности с половины XVII-го столетия по 1858 год. — СПб., 1869. — Ч. II. — С. 236).

Більше того, усвідомивши історичну роль нашого хліборобства, Російська імперія різними способами заохочує українців до переселення на неосвоєні землеробські простори, які вона постійно завойовує й приєднує. Таким чином, українськими руками з українського зерна український хліб починає плекатися і далеко за межами суцільної етнічної території нашого народу. Українські колонії на Північному Кавказі, в Поволжі, в Зауралі, Туркестані, Сибіру, на Далекому Сході постають, власне, як первинні хліборобські оазиси. Вони починають годувати Азію. А ті українці, котрі переселилися за океан, створюють потужну хліборобську базу від Канади до Аргентини. Тобто, вже наприкінці XIX — на початку XX ст. українці в повному розумінні годують хлібом увесь світ.

Звичайно, переселяючись на нерозорані землі, наші батьки завжди брали з собою хлібні злаки для розведення їх на новому місці. Чи це була Канада, чи Далекий Схід, казахський степ, чи киргизькі долини. Приміром, вихідець з Київської губернії Сахно на початку XX ст. успішно культивував в Іркутській губернії чотири сорти озимої пшениці.

Поширене в усьому світі українське хліборобство починає впливати і на політику, просування українського хліба на ринки збуту тягне за собою військово-стратегічні плани Росії. Так, з початком Першої світової війни російські дипломати плани анексії Константинополя намагаються обгрунтувати сентенціями на зразок "завершення історичної місії Росії", "закінчення процесу збирання землі Росією" тощо. Однак і в "Речи", і в "Биржевых ведомостях" та інших газетах вказується на необхідність володіння протоками в інтересах російської торгівлі, в першу чергу "південної пшениці" (Гурко-Кражин В. А. Ближний Восток и державы. — М, 1924. — С. 43).

Що значило для Росії залежати від Босфору і Дарданел, засвідчує наочно спогад петроградської публіцистки А. Тиркової, котра, побувавши в березні 1912 року в Стамбулі, в період війни з Італією, "побачила в Босфорі і на Золотому Розі сотні суден, навантажених російською (українською. — *В. С.*) пшеницею, які були через закриття Дарданел, приречені на розорюючу нерухомість" (Тыркова А. Старая Турция и младотурки. — Петроград. 1916. — С. VI—VII).

І за цим крилася справді велика політика. Бо тільки через кримські порти 1911 року було відправлено понад 50 мільйонів пудів українського хліба (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України — ЦДАВОВУ: Ф. 1429. — Оп. 5. — Спр. 23. — Арк. 4).

За даними офіційної статистики, в 1913 році з 5 мільярдів

пудів виробленого в Російській імперії збіжжя 1 мільярд 793 мільйони пудів (32 відсотки) припадало на Україну. Значну частину зерна, як правило, експортували. За підрахунками Б. Дзінькевича (Продукція хліба на Україні. — К., 1918), в 1909—1913 роках Україна пересічно вивозила 210.593.200 пудів (3.449.520 тонн) жита і пшениці.

У розрахунку на душу населення до 1917 року вивізні лишки хліба найвищими були в Таврійській губернії— по 37,66 пуда, Херсонській — 30,05 пуда. Далі йшли Катеринославська (24,92) та Бесарабська (22,30).

Найбільше зерна на експорт у цей час відправляла Херсонщина — 107.248.300 пудів у середньому за рік. Разом з іншими південними губерніями — Катеринославською (80.555.900), Таврійською (74.030.700) та Бесарабською (60.000.000) вона давала більше половини російського експорту зерна — в різні роки він коливався від 446.517 тисяч до 659.616 тисяч пудів.

Зрозуміло, частка зернових лишків для експорту з інших хліборобських губерній України була меншою. Так, Подільська вивозила всього 11.347.600 пудів (на душу населення припадало тільки 2,92 пуда), Київська — 9.336.800 пудів (2,01). Щоправда, значно вищими були ці показники на Полтавщині — відповідно 33.960.000 і 9,24 пуда. І це без урахування тих українських теренів, котрі вже тоді були відірвані від нашого суцільного етнічного масиву — Слобожанщина, Нижнє Поддоння, Кубань, Ставропілля...

Отже, навіть в умовах Першої світової війни, яка проорала, ніби чорним крилом, землі України, остання продовжувала експортувати хліб. Як зазначав Л. Михайлів, "вся визначна доля України як найбільшого експортера хліба для Європи виявиться, коли ми порівняємо систему забезпечення" цього континенту перед першою світовою війною і після неї. Так, потрібний для Європи хліб перед 1914 роком у кількості 19.491.000 тонн довозився:

1) З європейських країн:

Україна	17.7%,
Росія (без України)	8.85 -"-
Румунія	7.98 -"-
Угорщина	7.49 -"-
Болгарія	1.8 -"-
інші	3.47 -"-
	47.29%

2) З європейських колоній:

Канада	13.2 %
Австралія	7.47 -"-
Північна Африка	0.74 -"-
Індія	6.9 -"-
	28.31 %

3) З Америки:

США	14.54%
Аргентина	11.86 -"-

(Михайлів Л. Україна і хлібний бюджет Європи //Екон. збірник. — К., 1922. — С. 151—153).

Антанта, як і німці та австрійці в 1918 році, дивилася на Українську Народну Республіку лише через призму задоволення власних інтересів і, в першу чергу, забезпечення себе українським хлібом. Так, англійський генерал Кортон-де-Віар у розмові з генерал-поручиком армії УНР Зелінським у Варшаві 31 серпня 1920 року вважав потрібним висловитися прямо і відверто: "Якщо Україна докаже, що у неї єсть хліб, і що вона може дати його Антанті, то "там" найдуть можливим приділити їй допомогу, там це — головне. Міркування з цього приводу являються керуючими і тому він може підтвердити пораду про найскорше зав'язання економичних зносин з Англією" (ЦДАВОВУ: Ф. 3696. — Оп. 2. — Спр. 324. — Арк. 64).

Український генерал на це відповів, "що в справі постачання хлібом жадних сумнінь бути не може, для цього мається

повна широка можливість. Большовики намагаються захопити Україну именно з-за хліба, і тими ж міркуваннями керується зараз і генерал Врангель" (там само. — Арк. 64).

Зрештою, більшовики і не крилися з цим: на IV конференції КП(б)У 17 березня 1920 року Й. Сталін заявив: "Комуністи України, тилу і фронту, спільно з російськими комуністами йшли, щоб тут добути хліб для зголоднілого пролетаріату Москви і Росії. Що ж кажуть наші елементарні підрахунки. Вони кажуть, що лишків на Україні є не менше 600 мільйонів пудів" (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 28. — Арк. 13).

Справді, події 1917—1920 років в Україні значною мірою вплинули на розвиток сільськогосподарського виробництва, однак воно продовжувало забезпечувати своє населення достатньою кількістю хліба. Крім того, в селянських господарствах рік у рік залишалося чимало його в запасах.

Британська господарська місія, повернувшись з поїздки в Україну, дала ось такий звіт про врожай в УНР за 1919 рік (у мільйонах пудів):

Пшениця	1919	Середні цифри за 1911—1915
Таврійська губернія	90	93,4
Херсонська	65	73,5
Катеринославська	65	73,5
Полтавська	60	41,6
Чернігівська	1.5	1,8
Київська	34.5	30,0
Харківська	52.5	44,8
Волинська	24	18,6
Подільська	42.5	39,6
Бесарабська	40	33,9
Разом	550	418,6
Старі запаси	200	
Загалом	750	

Урожай жита обраховувався на 288.000.000 пудів у порівнянні до середнього намолоту в 1911—1915 рр. у 262.000.000. На думку англійських експертів, разом з старими запасами в 100.000.000 пудів Україна мала 388 мільйонів цього збіжжя. (Воля.— 1920. — Т. 1. —Ч. 10. — С. 505.)

Такий хлібний потенціал України приваблював західних політиків, котрі, природно, розуміли: дешеве збіжжя тут можна буде завжди вирощувати вдосталь, коли тутешні хлібороби стануть вільними землевласниками.

Французький депутат Гео Жеральд у газеті "France et Ucraine" (1920 р.) зазначав, що "Україна і Біла Русь можуть прохарчити Францію, коли буде визнана їх незалежність.

Європа повинна допомогти у засобах руху. Один з цих засобів і є той шлях, який звуть "Атлантик — Чорне море", або "Лінія 45 широти", або "Європейський метрополітен". Українські кооперативи обіцяють доставити 5 мільйонів квінталів хліба, коли буде визнана незалежність України" (Воля 1920 — Т. 1. — Ч. 12. — С. 607—608).

Про те, що вільний український селянин може дати більше хліба, цього, на жаль, не всі на Заході розуміли. Заангажована на відновленні "единой и неделимой России" тодішня так звана західна демократія не підтримала молодої Української держави, яка була, зрештою, потоплена більшовиками в крові.

Але не тільки загублено було Українську Народну Республіку. Світ втратив потужного вільного виробника хліба — українського селянина, котрий у майбутньому вже не міг розпоряджатися плодами своєї праці. Його навіть позбавили можливості нагодувати самого себе.

Його і дітей його почали морити голодом...

ГОЛОД 1921—1923 РОКІВ

Протягом багатьох десятиліть у наших шкільних підручниках стверджувалося, що на початку 20-х років голод охопив лише район Поволжя. Саме так оголошувалося в той час і перед західним світом, звідки Ленін і його соратники просили продовольчої допомоги якраз у названий регіон. Про те, що такий же голод охопив усю південну Україну, звідки масово вивозився хліб на північ і на експорт, Москва мовчала.

Про голод в Україні почав заявляти на весь світ уряд УНР в екзилі вже восени 1921 року. Так, у вересні 1921 року повноважний представник УНР Олександр Шульгин звернувся з проханням про допомогу голодуючому українському населенню до Нансена, а через місяць це питання місія УНР поставила в Парижі (ЦДАВОВУ: Фонд 3696. — Оп. 2. — Спр. 438. — Арк. 26, 27, 44).

Про велику трагедію українського народу як тільки міг говорив тоді Голова Директорії та Головний Отаман військ Української Народної Республіки Симон Петлюра, який перебував на Заході на чолі екзильного уряду. В листі до прем'єр-міністра УНР 26 травня 1922 року він, зокрема, писав: "Для нас повинно бути ясним, що страшне нещастя, яке випало на Україну, є результатом не недороду, не неврожаю, а злочинної діяльности окупаційного уряду її, його бездарности і нездатности припинити лихо. Неврожаї можуть мати місце скрізь, в кожній державі, голод там, де є відповідні для цього соціяльні предпосилки. І очевидним є, що моральними винуватцями голоду на Україні є та "влада" її, що вивезла з нашого краю всі запаси збіжжя, кинувши безборонний люд в обійми смерти голодної.

Цю істину ми повинні довести світу цілому і наново, на новому грунті розпочати боротьбу з окупаційною владою України, Доводячи впливовим чинникам світу, що голод, який сьогодні винищує наш край, завтра буде загрожувати Європі і принесе їй ті самі нещастя, що їх терпимо ми" (там само. — Спр. 405.— Арк. 145).

Але передумови голоду 1921—1923 років витворилися задовго до цього — ще коли російські більшовики поклали своє око на український хліб. Не хто інший, як Ленін, завжди чітко підкреслював, що без українського хліба (як і без українського цукру, вугілля, руди) неможливе існування Російської радянської республіки. А його соратник Зінов'єв казав, що продовольче питання Радянської Росії буде залежати від того, наскільки далеко вони просунуться в Україну. І московські більшовики, писав один з вождів Директорії В. Винниченко, "зразу припиняють всю нашу роботу, вони всі наші живі сили і активність одтягають на боротьбу з ними... Колосальні сили ідуть туди для боротьби з китайцями і латишами замість того, щоб ці сили повернути на улаштовання нашої земельної реформи..." (там само: Ф. 1429. — Оп. 5. — Спр. 17. — Арк. 13).

У місцях, захоплених більшовиками, одразу формувалися реквізиційні загони "для постачання армії і бідного населення продуктами" (Державний архів Рівненської області — ДАРО: Ф. Р-470. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 11), які ще називалися загороджувальними.

Діяльність останніх викликала нарікання не тільки цивільного населення, а й військових. Однак Рада робітничо-селянської оборони України продовжувала підтримувати їх. Оскільки ці загони, траплялося, роззброювали навіть червоноармійські підрозділи, то голова Раднаркому УСРР Х. Раковський і нарком продовольства УСРР О. Шліхтер 7 липня 1919 року пригрозили місцевим властям: "Усяке втручання, що перешкоджає здійсненню загороджувальними загонами покладених на них обов'язків, буде переслідуватися неухильним віданням до суду військово-революційного трибу-

налу для покарання винних за законами військового часу" (там само. — Арк. 17).

У Чубинецькій волості Сквирського повіту Київської губернії продовольчий загін Башкирської дивізії з 20 серпня по 15 вересня 1920 року зібрав: 20.000 пудів жита, 15.000 — вівса і ячменю.

Крім того, в селян забрали 11.000 пудів сіна, 360 свиней, 500—600 корів, 800 пудів сала і м'яса, 900 курей і гусей тощо (ЦДАВОВУ: Ф. 3696. — Оп. 1. — Спр. 123. — Арк. 4).

Грабуючи українське селянство, ті, хто приносив на штиках новий режим, не гребували ніякими методами. "Наплювать, що голодують, хай вимре 75% людності, а не вимре — розстріляємо, — виказував свою провідну думку голова комячейки "Рабоче-крестьянской инспекции I Конной армии" комуніст Латипов, — тоді 25% стане покірними. Нам потрібна сама Україна, людність непотрібна". Про це саме говорив і керівник УСРР Християн Раковський у вересні 1920 року в Житомирі на таємному зібранні комуністів (там само. — Арк. 49).

Їм був потрібен український хліб. І для його реквізиції в Україні Москва з успіхом використовувала малоросів. Одним з таких виявився Олександр Шліхтер. Ось як роз'яснював він свої дії у листі до редакції журналу "Літопис революції":

"1. Призначення моє на Україну на Наркомпрода України відбулося ще тоді, коли я, бувши "чрезвычайным уполномоченным по продовольствию", перебував із своїм загоном на хлібозаготівлі в Щигровському повіті Курської губернії, на яку я мав "чрезвычайные полномочия" після втрати (російськими більшовиками. — *В. С.*) Пермі та Казані.

2. Ще за другої половини грудня, якщо не помиляюся, числа 15—17, тов. П'ятаков, що стояв тоді на чолі українського уряду, звернувся з Курська на ім'я Леніна з такою телеграмою: "В занятых нами местностях найдена масса продовольствия и сахара, необходимо иметь хорошего продовольственника; Шлихтер пока еще не приехал".

3. На цій телеграмі тов. Ленін наклав таку резолюцію: "Передать Шлихтеру с добавлением. что я крайне недоволен замедлением его поездки" (Центральний державний архів громадських об'єднань України: Ф. 1. — Оп. 20.— Спр. 4189.—Арк. 65).

Як нарком продовольства УСРР, виголошуючи на пленумі Московської Ради робітничих і червоноармійських депутатів свою промову, Шліхтер так і назвав її: "Продовольство з України". І це, підкреслював він, "я вважаю своїм звітом перед представниками московського пролетаріату" (Шлихтер А. Г. Продовольствие с Украины. — М, 1919. — С. 4).

Обіцявши владі Москви український хліб, Шліхтер, щоправда, у своєму виступі просив її зрозуміти, що в Україні не можна повністю діяти тими драконівськими методами, що вже застосовувалися у Росії під час заготівлі продуктів. Наприклад, "у Великоросії, на випадок спротиву, доводилося вдаватися до погроз збройною силою, хоча ця погроза жодного разу не завершилась збройними сутичками. На Україні навіть простої погрози застосувати не можна. В цьому відношенні на Україні ми повинні бути винятковно обережні, оскільки на Україні селянину як власнику в значно більшій мірі властива психологія людини, що дорожить своєю індивідуальною можливістю розпоряджатися своїм добром, ніж це властиво селянинові Великоросії" (там само. — С. 9, 10).

Тут потрібний інший підхід, інші методі, інша система, продовжував Шліхтер. Він, уродженець Полтавщини, обіцяв взяти український хліб через договірні угоди, які, мовляв, "встановлюють полюбовне зобов'язання волості вивезти визначену кількість хлібних лишків на визначений эсипний пункт" (там само. — С. 10).

Через комбіди, які розшарують село за класовою ознакою й контролюватимуть сам процес вивезення "лишків", вбачає

Шліхтер головний інструмент обдирання українського села. Саме вони, вважав він, "будуть служити єдиним класовим оплотом проти куркульського впливу в українському селі і єдиними місцевими продовольчими органами, які забезпечать Українському Наркомпроду найбільший успіх хлібної заготівлі" (там само. — С. 11).

Але більшовики мали й ще один дієвий інструмент викачування хліба з України — продзагони, про що Шліхтер зупиняється у виступі перед москвичами. Мовляв, для них це "близьке й знайоме" і має надзвичайний інтерес: "Ви знаєте, що не так давно з Москви почався масовий відплив пролетаріату на Україну в розпорядження Українського Наркомпроду. Москва дала Україні близько 2.700 осіб робітників, які були спеціально командировані. Це завдання, яке значною мірою було розв'язане за почином Українського Наркомпроду, дає впевненість в успіхові заготівель хліба та інших продуктів на Україні шляхом залучення до цієї роботи самих робітників. Приїхавши на Україну, вони потрапляють в саму гущину селянських мас. Нині ці 2.700 осіб розподілені по чотирьох наших центральних заготівельних апаратах. Один такий апарат діє в Єлисаветградському повіті Херсонської губернії. Там перебуває 700 осіб, включаючи й петроградців, яких мені прислали ще кілька місяців тому назад. Такі ж загони діють і в Олександрійському повіті Херсонської губ. Дальше 250 осіб послані в район розташування армії Дибенка і на кордон Таврійської губ. Загін в 100—150 осіб відправлено в Бердянський і Мелітопольський повіти. Загони ці відправлені порівняно недавно, перший загін почав працювати не більше місяця тому, але вже перші кроки цього загону показали, що ті надії, які ми покладали на цих представників пролетаріату, виправдовуються. Так, Єлисаветградський загін протягом трьох тижнів зумів повантажити й відправити на різні адреси — для української армії, для донецьких робітників і на Північ — 331.000 пудів хліба. В

Олександрівському повіті Катеринославської губернії, в районі армії Дибенка, в Бердянському повіті — за нашими відомостями є колосальні запаси хліба, між іншим, у німецьких колоністів, котрі втекли з білогвардійцями й покидали значні запаси заготовленого хліба, так що залишається тільки повантажити його й перевезти. Ось так Наркомпрод розприділив цю живу силу, яка була відправлена в його розпорядження" (там само. — С. 11, 12).

Але я думаю, продовжує Шліхтер, "ще не вичерпана необхідність у цьому матеріалі. Я думаю, шо Вам доведеться дати ще стільки ж людського матеріалу, відправляючи його в розпорядження Наркомпроду через ту колегію Військово-Продовольчого бюро, яка за нашою ініціативою була викликана в Харків..." (там само. — С. 12).

Для чого збільшують контингент московських продзагонів в Україні? А для того, щоб узяти звідси для Росії ще сто мільйонів пудів хліба. Шліхтер так і обіцяв москвичам: "Ми ставимо собі завдання виділити сто мільйонів пудів хліба, щоб розподілити його примусовою розверсткою по губерніях і повітах. 100 мільйонів для зголоднілої Росії, для Росії, котрій знову доводиться переживати загрозу нового ворожого вторгнення з боку сходу. Ці 100 мільйонів — цифра колосальна" (там само. — С. 13).

Він тішиться одним: "Коли Україна стала ставати радянською, з кожним днем просування Червоної Армії, у вас, як і в нас, відлягало від серця. Здавалось, ось кінець усяким випробуванням. Багата Україна, хлібна Україна — наша: не буде голодувати московський пролетаріат" (там само. — С. 13).

Із встановленням більшовицької влади на нашій землі так звана "самостійна" УСРР ніколи на могла розпоряджатися багатствами, які творилися руками українців, і, в першу чергу, звичайно, хлібом. Його долю відтепер — уже за два роки до утворення СРСР — вирішували винятково в Москві.

Скажімо, постановою Політбюро ЦК Російської компартії від 19 вересня 1920 року передбачалося вивезти з України до Росії 57 мільйонів пудів зерна нового врожаю. І ця кількість постійно фігурувала в грізних директивах, які надходили до Харкова, тодішньої столиці УСРР, за підписом найвищого керівництва більшовицької партії: "...настаиваем, чтобы единственная минимальная цифра для хлеба, подлежащего вывозу в РСФСР, считалась пятьдесят семь миллионов пудов, два раза в месяц сообщали о том, как идет работа, в особенности обратить внимание на немедленное увеличение числа вагонов, ежедневно посылаемых Украиной для России" (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. — Арк. 20).

На V Всеукраїнській конференції КП(б)У в листопаді 1920 року відзначалося, що, мовляв, "продовольча політика, яку здійснював Центральний Комітет (Російської компартії.— *В. С.*) на Україні, також була правильною. Незважаючи на важке продовольче становище України щодо виконання на Україні розверстки, досягнуті великі результати завдяки перетворенню продовольчої справи в основну роботу партії...

Конференція особливо підкреслює правильність політики Центрального Комітету на селі. Політика розшарування українського села є першою запорукою успіху радянської влади на Україні" (там само. — Оп. 1.— Спр. 46.— Арк. 3).

Український хліб у цей час стає в руках Москви також інструментом у її політичних комбінаціях, зокрема, в міжнародних стосунках. Так, на переговорах з Латвією в листопаді 1920 року від останньої в обмін на поставки збіжжя з України вимагалося визнати УСРР (ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 2).

А в першу чергу перед нею висувалася ось така умова: "прежде всего необходимо было бы, чтобы Латвия отказалась от своей политики признания и поддержки Петлюры" (там само. — Арк. 3).

Тобто, бачимо спробу Москви використовувати експорт українського хліба "одним из тех наиболее обеспеченных и надежных моментов, по которым капиталистическая Европа должна будет пойти на честное сотрудничество со страной рабочих и крестьян" (там само: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 1197.— Арк. 107).

Усі свої політичні комбінації в цей час російські більшовики продовжують вирішувати саме за рахунок українського хліба. Так, коли навесні 1921 року продовольче становище в Росії, особливо в Москві і Пітері, з кожним днем ставало важчим, то єдиною надією залишається Україна. А тому тоді "Цекаеркапе предложил в ударном порядке дать десять миллионов пудов хлеба. На почве продзатруднений в России, главным образом среди железнодорожников, наблюдается недовольство, которое перебрасывается на Украину... Необходимо во что бы то ни стало выполнить наряд для Москвы и Питера. Это тем более необходимо, что в июне предстоит Третий конгресе Коминтерна. Напрягите силы. Бросьте работников на село, усильте продработу, особенно в местах, где продразверстка не закончена..." (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. — Арк. 13).

Що мали українські селяни від того, що уряд УСРР забирав у них хліб для Москви і Петрограда, свідчив тодішній її керівник Християн Раковський у листі до Леніна від 28 січня 1922 року: взамін вивезених 30 мільйонів пудів українського хліба Наркомпрод РСФРР повинен був "нам дать товара на 20.000.000 золотых рублей. Что же дал нам Наркомпрод РСФСР? За весь 21 год, т. е. с 1-го января по 31 декабря Наркомпрод РСФСР дал нам товара на 1.286.000 золотых рублей... Он обещал дать три маршрута сельскохозяйственных машин, 1.105 вагонов лесных материалов, 3.000.000 аршин мануфактуры, 2.000.000

п. разных красок, 1 маршрут металлических изделий. Из всего этого нам не дали ни одного атома" (там само. — Спр. 981. — Арк. 7).

За таких умов українські більшовики попереджували Москву про те, що "постановления, принятые Политбюро ЦК РКП относительно усиления доставки хлеба из Украины и разбронирование Украины, представляют собою крупнейшую опасность одновременно и для Советской России, и для Украины" (там само. — Спр. 981. — Арк. 10).

Однак звідти продовжували вимагати український хліб. До речі, з серпня 1921 по 1 січня 1923 року в РСФСР вивезено з УСРР 31 мільйон пудів хліба (там само.—Арк. 26).

І це, природно, призвело до голоду в Україні. На жаль, тоді західний світ, ще не пройнявся трагедією українського селянства, страшний голод продовжував поширюватися півднем України. До Катеринославщини, Запоріжжя та Донеччини наприкінці 1921 року додається Миколаївщина та Одещина. І на початку січня 1922 року кількість голодуючих тут сягнула 1890000 осіб, у березні — 3250000, в червні — 4103000 (там само: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 1328.— Арк. 36).

Охопивши такі величезні простори, голод спричинився до збільшення смертних випадків. Зокрема, якщо за січень-березень 1922 року в Херсоні народилося 918 осіб, то вмерло — 5405. У чотирьох містах Миколаївщини за цей період з'явилося на світ 1199 осіб, а пішло з нього — 7323 (там само. — Арк. 36).

Представник допомогової організації Нансена капітан В. Квислінг, очевидець того голоду, засвідчив у своїй телеграмі в лютому 1922 року, що в Україні близько 7 мільйонів людей "вмирають з голоду в усьому страшному розумінні цих слів". Це, до речі, підкреслював Квислінг, без інших українських територій, до яких він відносив у першу чергу Кубань (Скандинавські вісті. — 1983. — Ч. 54. — С. 14).

Та страшно стає від усвідомлення того, що хліб в Україні, не зважаючи на посуху, був. Його відірвали від голодного рота селянина, робітника, їхніх дітей, відправляючи за межі нашої землі.

Саме в ці страшні місяці 1922 року, коли різко зростає кількість голодуючих на півдні України (крім корінного етносу, там зазнали лиха і німці, болгари, греки, чехи, шведи, молдавани, росіяни), Голова Раднаркому УСРР Християн Раковський погрожує англійському міністрові закордонних справ лорду Керзону припиненням поставок українського хліба, якщо Великобританія не знайде шляхів для замирення з Радянською Росією.

Український хліб використовувався для тиску під час переговорів не тільки з прибалтійськими державами чи Англією, а й з Італією, Туреччиною, Фінляндією, Японією... Постановою ЦК РКП від 13 вересня 1923 року передбачалося в зв'язку із спробою експортувати більшовицьку революцію "в самом срочном порядке перебросить в Германию 10 миллионов пудов хлеба (пшеницы и ржи)" (Источник. — 1998. — №5. — С. 129).

І це в той час, коли для голодних дітей півдня України керівники УСРР випрошують від Американської організації допомоги (АРА) сто тисяч пайків (ЦДАВОВУ: Ф. 333 с. 167. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 54).

Ця благодійна організація в межах їй дозволеного справді намагалася допомогти голодним українцям, хоч постійно перебувала під недремним оком ЧК. Комуністична влада, скориставшись з допомоги американців, потім, коли наприкінці 1922 року становище почало поліпшуватися, замість подяки їм, почала звинувачувати їх у спробі підриву устоїв влади робітників і селян.

Уже згадуваний болгарин румунського походження Християн Раковський, присланий Леніним керувати УСРР, виправдовуючись за те, що допустив діяльність АРА в Україні, пояснював для Москви: мовляв, це сталося тому, що

"украинским ВЦИКом было отменено постановление УЕС, чтобы отправить в неурожайные губернии следственные комиссии для выяснения положення вещей. и было отменено зто постановление по чисто политическим соображениям — не создавать паники. Украина не делала никакого обращения за помощью ни к России, ни к заграницe и (в) различные международные комитеты помощи голодающим — они допущены на Украину лишь в январе и лишь после того, как они сами полезли туда с согласия РСФСР. Дело в том, что 80% индивидуальных посылок посылаются из Америки через Англию, предназначены для разных лиц, прибывающих в Украину. Вследствие чего мы допустили на Украине действия АРА, причем нам предложили и мы охотно приняли, что в подписанном с нами соглашении было предусмотрено, что все доходы поступают в АРУ от индивидуальных посылок, идут исключительно в пользу голодающих крестьян Поволжья. Но дальше закрывать плаза перед ужасами голода в украинских губерниях, перед неслыханным там падежом, перед свирепствующим тифом мы не можем.." (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 981. — Арк. 10).

А марксистсько-ленінська історіографія устами одного з її апологетів І. Л. Портного в його кандидатській дисертації "Провал антисоветской деятельности АРА на юге Украины (декабрь 1921 г.—июнь 1923 г)" намагалася довести діяльність цієї благодійної організації як винятково спрямованої "для ликвидации Советской власти под видом так называемой "помощи" (Одесса, 1955. — С. 5).

І, мовляв, "трудящиеся УССР правильно оценили соглашения Советского правительства с АРА и пресекли попытки агентов американского империализма использовать "костлявую руку голода" для своих преступных замыслов свержения Советской власти и реставрации капитализма. В многочисленных резолюциях, принятых на общих собраниях и митингах в конце 1922—начале 1923 г., трудящиеся УССР осудили антисоветские происки АРА и выразили свою горячую благодарность Коммунистической партии и Советскому правительству, великому русскому народу и другим народам нашей Родины за помощь, оказанную в ликвидации голода и его последствий, в восстановлении народного хозяйства республики" (там само. — С. 12).

Як усе було насправді, чітку відповідь дають документи. Читачі, очевидно, подивуються, просто не зрозуміють дії керівників радянської України, які на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У слухняно виконують розпорядження члена Наркомпроду РРФСР Мойсея Фрумкіна, коли той вимагав вивозити мільйонами пудів хліб з України, яка сама голодує. До речі, члени Політбюро ЦК КП(б)У, віддавши розпорядження про вивезення хліба з України, протягом тривалого часу навіть не знали, скільки збіжжя вже вивезено за операційний рік. Тільки 10 березня 1922 року Раковський, Мануїльський, Фрунзе, Чубар, Іванов А., Косіор ухвалюють рішення про те, щоб "выяснить количество вывезенного в РСФСР хлеба и составить официальный акт" (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 48).

Коли ж у травні зробили підрахунки, то виявилося: до нового врожаю не вистачає по лінії державного постачання 1600000 пудів (там само. — Арк. 85 зв.).

У чому ж тоді полягає турбота КП(б)У за свій народ? А про яку соціальну справедливість можна говорити, коли Політбюро ЦК КП(б)У ухвалює спеціальне рішення про забезпечення пайками комуністів у голодуючих губерніях? І кошти для цього виділяються з державного бюджету, в який уже оприходувано й цінності з пограбованих церков за підказкою з ЦК. А як виживати некомуністам у голодуючих губерніях?

І, зрештою, про яку рівноправність членів компартії може йтися, якщо в голодні часи її керівники організовують для себе санаторії в Німеччині?

Ці документи змушують думати і сьогодні.

ДОКУМЕНТИ

Директива секретаря ЦК РКП(б) Вячеслава Молотова керівникам УРСР про рішення Політбюро ЦК РКП щодо вивезення з України 57 мільйонів пудів хліба

Після 19 вересня 1920 року

Шифротелеграмма из БТС

Постановлением Политбюро Цека от 19-го сентября 20 года по вопросу о продналоге и помольном сборе Украины принято следующее решение: для сбора остается во всей силе цифра пятьдесят семь миллионов пудов. Поэтому настаиваем, чтобы единственная минимальная цифра для хлеба, подлежащего вывозу в РСФСР, считалась пятьдесят семь миллионов пудов, два раза в месяц сообщали о том, как идет работа, в особенности обратить внимание на немедленное увеличение числа вагонов, ежедневно посылаемых Украиной для РСФСР №6577 тчк

№254/ш Секретарь Цека РКП Молотов.

Зашифр. Ронис.

Расшифр. Петровская.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. — Арк. 20.

Доповідна члена російсько-української більшовицької делегації на переговорах з Польщею в Ризі Еммануїла Квірінга щодо використання українського хліба як засобу тиску на Латвію з метою відмови останньої від підтримки Уряду Української Народної Республіки

Листопад 1920 року

К вопросу о вывозе хлеба из Украины

Указания Председателя Российско-Украинской делегации т. Иоффе о возможности предоставить Латвии хлеб в обмен на

нужные нам товары вызвали веселое настроениеу местных публицистов. Насмешками отделаться, конечно, легче всего. Очевидно, что эти господа совершенно ничего не знают о продовольственном положении Украины и даже не знают, что в обмен на медикаменти и сельскохозяйственные машины и орудия итальянцы уже вывезли из Одессы несколько сот тысяч пудов хлеба. А из Черноморских портов (Одессы, Николаева, а теперь и Бердянска, Мариуполя) можно вивезти миллионы пудов хлеба без всякого ущерба для местного потребления. Как известно, район Черноморского побережья является одним из самых плодородных и все последние годы урожай был хороший. Мне пришлось незадолго до моего назначения возглавить мирную делегацию и бывать и в Николаеве, и Одессе, этих двух крупнейших хлебных портах, и я мог ознакомиться с фактическим продовольственным положением этих двух губерний. Тут я должен отметить, что распространяемые петлюровцами слухи, будто бы Херсонская губерния (теперь Одесская и Николаевская) охвачены сплошными восстаниями, являются чистейшей выдумкой. (Наоборот, Одесская и Николаевская губерний являются одними из наиболее спокойных. За все время там только несколько дней буйствовала у северных границ губерний шайка петлюровского агента Тютюнника, очень быстро ликвидированная. В Одесской и Николаевской губерниях проделана большая работа по организации беднейших крестьян. Я присутствовал в Одессе на Губернском съезде незаможных (несостоятельных) селян (400 делегатов), происходившем в начале октября, и убедился в том, как крепко связали беднейшие элементы села свою судьбу с судьбой советской власти. На призыв: незаможный на коня, один Одесский уезд в несколько дней дал более 500 добровольцев на собственных лошадях. И это настроение крестьянства как нельзя лучше сказывается на проведений хлебной разверстки. На Одесскую губернию наложена разверстка в 22 миллиона пудов хлеба и к началу октября уже было ссыпано более 3-х миллионов пудов. Даль-

нейшая ссылка тормозилась за переполнением всех элеваторов и хранилищ. То же самое в Николаевской губернии, на которую разверстка падает около 36 милл. И эта разверстка будет выполнена. Ясно, что такое количество хлеба нельзя будет в короткое время перевезти по железным дорогам в потребляющие губернии, да это и не потребуется, так как Черниговская, Харьковская и Донецкая губ. удовлетворяются за счет ближайших к ним губерний — Полтавской, Екатеринославской и Александровской (особенно хлебные уезды Мелитопольский и Днепровский). Таким образом Одесская и Николаевская губ. дадут нам значительное количество миллионов хлебных излишков, которые мы должны будем обменять на так необходимые нашему крестьянству орудия и товары.

Таково положение дел, и я уверен, что без всяких задержек Латвия могла бы получить из Одессы или Николаева несколько сот тысяч пудов хлеба в обмен на товары, при условии предоставления латвийского тоннажа, и исходатайствования самой Латвией гарантий этих транспортов.

Несмотря же на то, что охотников на этот хлеб много, Украина готова была бы, во имя установлення добрососедских отношений со своими ближайшими соседями, дать им преимущество в известных отношениях. Но для этого, конечно, прежде всего необходимо было бы, чтобы Латвия отказалась от своей политики признання и поддержки Петлюры, которого в ближайшее время несомненно постигнет участь Врангеля, и вступила в нормальные договорные отношения с У.С.С.Р.

Член Российско-Украинской Мирной Делегации
по переговорам с Польшей Э. Квиринг.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 2—3. На початку документа є помітка Е. Квірінга: "К докладу т. Раковскому".

Директива секретаря ЦК КП(б)У Дмитра Лебедя губернським комітетам більшовицької партії щодо негайної відправки до Росії десяти мільйонів пудів хліба

15 травня 1921 року

Циркулярно Копия

Записка по прямому проводу

Всем Губкомам

Дополнение к нр. 8. Продовольственное положение России, особенно Москве, Питере, с каждым днем становится все тяжелее. Единственная надежда до нового урожая на Украину. Цекаеркапе предложил в ударном порядке дать десять миллионов пудов хлеба. На почве трудзатруднений в России, главным образом среди железнодорожников, наблюдается недовольство, которое перебрасывается на Украину. Среди железнодорожников Южных и Донецких дорог, а также в Киеве имеется тенденция к волнениям. Необходимо во что бы то ни стало выполнять наряд для Москвы и Питера. Это тем более необходимо, что в июне предстоит Третий Конгресс Коминтерна. Напрягите силы. Бросьте работников на село, усильте продработу, особенно в местах, где продразверстка не закончена. Цека бросил группу ответственных работников в ударные губернии. Усильте агитпропагандистскую работу устно и в печати, также особое внимание обратите на разьяснение рабочим необходимости поддерживать соввласть в борьбе с голодом и разрухой. Особенно направьте внимание на массовую работу среди железнодорожников тчк НР 12/ш

15/V—21 года. Секретарь Цекакапеу Д. Лебедь.

С подлинным верно: Зав. секретно-директивной
частью Цека (підпис нерозбірливий).

Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. — Арк. 13.

Директива секретаря ЦК РКП Вячеслава Молотова керівникам УСРР Власу Чубарю та Михайлові Фрунзе з вимогою забезпечити поставку в Москву до нового врожаю чотири мільйони пудів хліба

27 червня 1921 року

Из Военштаркка 2415/ск 100 27 40 срочно секретно

Харьков ЦК КПУ

Расшифрованная копия Чубарю и Фрунзе

Москва 27/6 21—1 семьдесят восемь Исх: №588

Постановлением ЦЕКА 25 июня о продзаготовке на Украине считать тов. Фрунзе и Чубаря наряду с тов. Владимирским ответственными за проведение задания, данного Украине, доставить Москве до нового урожая четыре миллиона пудов хлеба. 78 №3487/122 ш.

Секретарь ЦЕКА Р.К.П. Молотов.

Зашифровал Липатов.

Расшифров. Д. Петровская.

28/VI—21 г.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. —Оп. 20. — Спр. 397.— Арк. 3.

Директива Голови Ради Народних Комісарів РСФРР Володимира Леніна та секретаря ЦК РКП Вячеслава Молотова керівникам КП(б)У та УСРР про обов'язкову щоденну поставку до Росії 74 вагонів хліба

8 липня 1921 року

Харьков Москвы Кремля 10929/0736.

Лит. А 112, 8/7, 12/7

Харьков 3 адреса ЦК Украинской Коммунистической партии

копия Предсовнаркому Раковскому

копия Укрнаркомпрод Владимирову

По трем адресам дежурн. комиссару для немедленной передачи

Принята 8/VII-1921 г.

Ввиду исключительной остроты продкризиса парализующего хозяйственную жизнь республики зпт исключающего возможность снабжения самых важных ударных потребителей зпт угрожающего осложнениями второго июля принято постановление обязать ЦК Украинской партии принять все меры вывозу Укрнаркомпродом на базы РСФСР не менее семидесяти четырех вагонов хлеба ежесуточно тчк указанная цифра является крайним минимумом необходимым (для) экстренного облегчения создавшегося положення тчк учитывая всю необходимость точного выполнения настоящего задания просьба напрячь усилия правлением партийных рабочих организаций проведенню полном обьеме постановление ЦК РКП являющегося задачей исключительного политического значення тчк ходе выполнения просьба ежедневно осведомлять прямому проводу ЦК РКП зпт совнарком зпт наркомпрод тчк. НР0736

Предсовнарком Ленин. ЦК РКП Молотов.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. — Арк. 1—2.

Пропозиції керівників УСРР Християна Раковського та Михайла Фрунзе щодо директив пленуму ЦК РКП Оргбюро та Реввійськраді Російської республіки про активізацію заготівель хліба в УСРР

1921 рік

Директиви Пленума Оргбюро и Реввоенсовету Республики Предложение

1. Поручить оргбюро проследить в десятидневный срок отправку всех предназначенных для собирания продналога на Украине партийных работников.

2. Предложить бюро фракции ВЦСПС в двухнедельный срок выполнить наряд на тисячу рабочих для украинской милиции.

3. Предложить Реввоенсовету республики, Наркомтруду и Наркомвнуделу в двухнедельный срок произвести вербовку среди бывших красноармейцев и молодых крестьян в голодных губерниях для влития их в украинскую продовольственную милицию. Определить их число не меньше, как двадцать тысяч.

4. Предложить Чусоснабарму и ВСНХ отпустить, кроме 10.000 комплектов, еще до 50.000. В случае готового обмундирования отпустить необходимый материал для заготовки на месте. Срок — недельный.

5. Предложить секретариату ЦК следить за скорейшей переброской 25.000 п. бумаги для продполитработников на Украине.

Х. Раковский, М. Фрунзе.

С подлинным верно:

Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. — Арк. 7.

Директива секретаря ЦК КП(б)У Дмитра Лебедя губкомам в зв'язку з вимогою керівників більшовицької Росії Володимира Леніна та Вячеслава Молотова про необхідність щоденного відвантаження до Росії 100 вагонів українського хліба

1921 рік

Телеграмма Лит "А"

Всем губкомам

ЦЕКАКАПЕУ получена следующая телеграмма двоеточие три адреса Харьков ЦЕКАКАПЕУ Лебедю

копия Совнарком Чубарю

копия Командвойскукр Фрунзе

Предлагаем первое усилить продаппарат Украины войсковой силой второе в виду тяжелого предположения центра предписать Укрнаркомпроду довести погрузку хлеба Центру до 100 вагонов каждый день отчет ходе выполнения ежедневно по телеграфу Предсовнарком Ленин секретарь ЦЕКА Молотов кавычки тчк

Во исполнение указанной директивы для облегчения сильно обострившегося продположения Москвы ЦЕКАКАПЕУ предлагает секретарям Губкомов ежедневно требовать отчета Продорганов что ими сделано во исполнение задания и регулярно информировать ЦЕКА тчк Усильте еще коммунистами продработу сняв советских учреждений тчк

Сообщите всех принимаемых Вами мерах тчк НР 66/М.

Секретарь ЦЕКАКАПЕУ Лебедь.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 397. Арк. 8.

Протокол засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо питань, пов'язаних з ліквідацією голоду в УСРР

3 січня 1922 року

Протокол №6

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 13 января 1922 г. Присутствовали: члены Политбюро тт. Лебедь, Иванов А.. Раковский, Мануильский, члены ЦК тт. Гольцман, Косиор, канд. в члены ЦК т. Хоречко.

Слушали: 3. Информация т. Раковского.

Постановили:

г) Утвердить соглашение, заключенное т. Раковским с АРА и Комитетом Нансена, об оказании помощи голодающим Украины, и предложить т. Раковскому провести его через СНК.

Поручить ВУЦИК випустить обращение, аналогичное Российскому, о содействии АРА и Комитету Нансена.

Поручить т. Раковскому и Манцеву принять меры против возможного шпионажа со стороны сотрудников АРА и Комитета Нансена.

Поручить СНК и УЭС принять все вытекающие из соглашения мероприятия и выработать план распределения помощи среди голодающего населення.

Секретарь ЦК КПУ

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 6—6 зв.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо хлібозаготівель в УРСР і вивезення його до Росії
23 січня 1922 року

Протокол № 10

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 23 января 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро: т.т. Петровский, Раковский, Иванов А., Лебедь, члены ЦК тт. Скрыпник, Владимиров.

Слушали: 2. Телеграмма ЦК РКП о посылке на Украину т. Фрумкина и заявление т. Владимирского об отставке.

Постановили:

а) Отставку тов. Владимирского отклонить.

б) Дать строжайшую директиву всем Губкомам закончить сбор продналога к 1-му марта.

в) По приезде тов. Фрумкина создать тройку из тт. Мануильского, Владимирова и Фрумкина, ответственную как за вывоз хлеба в Россию, так и за продовольственное положение Украины.

г) Поручить тт. Раковскому, Мануильскому послать в Москву мотивированную телеграмму.

Слушали: 5. О сборе золота и серебра с церквей в пользу голодающих.

Постановили:

В подтверждение постановления Политбюро от 21 января

а) Не препятствовать крестьянам для удовлетворения местных семенных и продовольственных нужд собрать золото и серебро с церквей.

б) Предложить Уп. НКфину. НКВД и Уп. НКВТ выработать и дать на места соответствующие инструкции.

в) Дать директиву Губкомам широко оповестить в прессе об имевших место в Мелитопольском уезде случаях сбора крестьянами золота и серебра с церквей.

Секретарь ЦК КПУ Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 16 зв., 17.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо безумовного вивезення до Росії восьми мільйонів пудів хліба
1 лютого 1922 року

Протокол №14

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 1 февраля 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Мануильский, Фрунзе, Иванов А., Лебедь. члены ЦК тт. Косиор, Угаров, канд. в члены ЦК тт. Хоречко, Владимиров, член Наркомпрода РСФСР т. Фрумкин.

Слушали: 1. Вопросы т. Фрумкина.

Постановили:

4. Установить минимальный размер отправки хлеба в пределы РСФСР с февраля месяца в количестве восьми миллионов пудов.

Секретарь ЦК КП(б)У Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 24, 25.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо відрядження з використанням академіка Михайла Грушевського спеціальної місії до Америки для збору коштів для голодуючих України та виділення пайків партійним працівникам у голодуючих районах

10 лютого 1922 року

Протокол № 17

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 10 февраля 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Мануильский, Лебедь, Иванов А., Кузнецов, Затонский, Косиор, члены ЦК тт. Кон, Угаров, Скрыпник, Клименко, канд. в члены ЦК тт. Владимиров и Хоречко, члены ЦКК тт. Пакко и Затон.

Слушали: 4. О посылке миссии в Америку.

Постановили: Ввиду значительного количества в Америке и Канаде эмигрировавших туда украинцев и галичан высказаться принципиально за посылку миссии в Америку и Канаду с целью поднять среди Украинских и Галицких рабочих и крестьян усиленную кампанию за оказание помощи голодающим Украины. Председателем миссии наметить тов. Затонского с оставлением его Председателем Кооперативного Совета.

Считать возможным включить в состав миссии проф. Грушевского.

Всю техническую работу по подготовке миссии поручить тов. Иванову А.

Слушали: 13. О пайках для селянских работников.

Постановили: Считать необходимым обеспечение партийных работников на селе. Поручить Секретариату выяснить с т. Владимировим необходимое количество пайков и провести в Советском порядке.

Секретарь ЦК КПУ Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 31.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо забезпечення спеціальними пайками партійних працівників у голодуючих районах та відміни плати за обіди для співробітників секретаріату ЦК КП(б)У в їдальні вищих органів радянської влади в Харкові

25 лютого 1922 року

Протокол №22

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 25 февраля 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Мануильский, Кузнецов, Лебедь, Затонский, Иванов А., Косиор, член ЦК тов. Скрыпник. канд. в члены ЦК т. Владимиров.

Слушали: 4. Об улучшении быта коммунистов в голодающих губерниях.

Постановили: а) Поручить Комиссии из тт. Лебедя, Иванова А., Лобачева выработать конкретные мероприятия по улучшению быта коммунистов в голодающих губерниях.

б) Постановление Президиума ВУЦИК и МСНК об отпуске в распоряжение Секретариата только 30 мест в столовой ЦИК и СНК и о введений для них платности отменить.

Секретарь ЦК Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф.1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 39.

Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо збереження кількості спеціальних пайків для органів Всеукраїнської надзвичайної комісії

1 березня 1922 року

Протокол №23

Заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 1 марта 1922 г. Присутствовали: члены Политбюро тт. Мануильский, Иванов А.. Косиор, Кузнецов и Затонский, члены ЦК тов. Скрыпник, канд. в члены ЦК тов. Владимиров.

Слушали: 6. Телеграмму т. Манцева о сокращении пайков для ВУЧК до 6954.

Постановили: Послать в Политбюро ЦК РКП с копией т. Манцеву телеграмму следующего содержания: Заслушав телеграмму т. Манцева о предстоящем сокращении пайков для органов ЧК на Украине, Политбюро ЦК КПУ постановило:

Обращаться с настоятельной просьбой в Политбюро ЦК РКП об оставлении для ВУЧК нормы в 18000 пайков, сообщив, что за январь ВУЧК по постановлению ЦК РКП произведено сокращение с 33000 до 18000 пайков, куда входит охрана транспорта и границ, и указав на чрезвичайно неблагополучное состояние границ, о чем говорят доклады всех товарищей, обследовавших границы, на скопление крупных банд на Румгранице, на несомненные данные о существовании подпольных петлюровских организаций, готовящихся к выступлению весной, на увеличение уголовного бандитизма в городах на почве голода и на сокращение милиции.

Секретарь ЦК Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф.1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 42.

Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо задоволення пропозиції члена Наркомату продовольства більшовицької Росії Мойсея Фрумкіна про негайну передачу двох ешелонів з продовольством до Кримської АСРР, що призначалися для голодуючої Катеринославщини

3 березня 1922 року

Протокол №24

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 3 марта 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Мануильский, Фрунзе, Иванов А., Кузнецов, Косиор, Затонский, члены ЦК

Скрипник, Кон, канд. в члены ЦК тов. Хоречко и Владимиров.

Слушали: 4. Предложение тов. Фрумкина об отправке в Крым двух хлебных маршрутов, снаряженных Екатеринославом на местные средства и возвращающиеся из Подолии в Екатеринослав (т. Фрумкин).

Постановили: Признать необходимым дать Крыму немедленно два маршрута с хлебом. Поручить УЭСу сегодня же эти два маршрута изыскать.

Секретарь ЦК КПУ Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 43.

Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо діяльності в УРСР американської організації з допомоги голодуючим 11 березня 1922 року

Протокол №28

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 11 марта 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Раковский, Мануильский, Иванов А., Фрунзе, Косиор, Чубарь, Лебедь, члены ЦК тт. Скрыпник и Угаров, канд. в члены ЦК тт. Владимиров и Хоречко.

Слушали: 1. Вопросы тов. Раковского.

1.1. О деятельности АРА на Украине и 100000 пайков.

Постановили: 100000 пайков, отпускаемых АРА для Украины, распределить по Запорожской губ., Херсонскому уезду и Екатеринославскому уезду.

б) Ограничить деятельность АРА только в пределах этих мест.

в) Обязать АРА назначить постоянного представителя в Харькове для постоянных сношений с Правительством.

Секретарь ЦК КПУ Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 49.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо обмеження поїздок керівних працівників за кордон для відпочинку й лікування і про використання суперечок серед автокефалістів і екзархістів з метою поширення агітаційної кампанії по вилученню церковних цінностей на користь голодуючих

12 березня 1922 року

Протокол №29

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 12 марта 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Раковский, Мануильский, Кузнецов, Иванов А., член ЦК т. Угаров, канд. в члены ЦК тов. Владимиров.

Слушали: 3. О заграничных командировках.

Постановили:

в) Категорически запретить посылку за границу товарищей для отдыха и лечения. Исключения могут быть допущены в особо важных случаях.

9. О сборе золота и серебра с церквей в пользу голодающих.

Постановили: а) Дать по партийной и Советской линии директиву повести энергичную кампанию за сбор золота и ценностей с церквей в пользу голодающих, используя создавшуюся коньюнктуру в связи с борьбой между автокефалистами и экзархистами.

б) Все собранное на местах должно быть направлено в Харьков в распоряжение Уполнаркомфина.

Секретарь ЦК Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 50—50 зв.

Витяги з протоколу засідання наявних членів ЦК КП(б)У щодо виконання циркуляру ЦК РКП про вилучення церковних цінностей і допомоги комуністам шляхом накладення додаткових стягнень з наркоматів УРСР

31 березня 1922 року

Протокол № 33

заседания наличных членов ЦК КП(б)У от 31 марта 1922 г.

Присутствовали: члены тт. Косиор, Иванов А., Угаров и Поляков, секретарь ЦКК т. Затон.

Слушали: I. О кампании по изъятию ценностей из церквей (Циркуляр ЦК РКП). Прис. т. Ермощенко.

Постановили: Циркуляр подтвердить и разослать с тем изменением, что вместо подготовительных секретных комиссий руководство изъятием ценностей возлагается непосредственно на бюро Губкомов, ввиду того, что изъятие уже фактически началось.

Слушали: II. О помощи коммунистам.

Постановили: а) Считать необходимым изыскать средства на предмет оказания помощи коммунистам путем обложения Наркоматов, а также путем организации на местах доходных предприятий. (Ці слова викреслені. Замість них написано: "и создание фонда помощи". — *В. С.*)

б) обязать т. Ксандрова из средств УСНХ внести в кассу ЦК на апрель 4 1/2 миллиардов, т. Лобачева (Наркомпрод) — 4 миллиарда, тов. Владимирова (Наркомзем) — 2 1/2 миллиарда, т. Боева (НКВТ) — 11/2 мил-да, т. Гуревича (Наркомздрав) — 700 миллионов, т. Гринько (Наркомпрос) — 500 миллионов, т. Корнеева (НКСобес) — 300 миллионов, тов. Туманова (Наркомфин) — 1 миллиард, тов. Угарова (Южбюро ВЦСПС) — 200 миллионов, т. Рудого (УП НКПС) — 1 миллиард, тов. Манцева (ВУЧК) — 3 миллиона, тов. Солодуба (СНК) — 250 миллионов, тов. Ерощенко (ВУЦИК) — 250 миллионов.

в) Полученные суммы распределить следующим образом: Николаевской губернии — 13%, Одесской — 7%, Запорожской — 10%, Донецкой — 15%, Екатеринославской — 12%, Киевской — 6%, Кременчугской — 5%, Полтавской — 4%, Харьковской — 12%, Черниговской — 2%, Волынской — 2%, Подольской — 2%, ЦК—10%.

20% собранных сумм передать КСМУ для той же цели.

Секретарь ЦК КПУ (підпис нерозбірливий, очевидно, Косіора. — *В. С.*).

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 60—61.

Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо повного вилучення церковних цінностей

3 квітня 1922 року

Протокол №34

заседания наличных членов ЦК КП(б)У от 3 апреля 1922 г. Присутствовали: члены ЦК тт. Косиор, Иванов А., Затонский, Угаров и Владимиров.

Слушали: 7. Циркуляр №1961 ЦК РКП о полном изъятии ценностей с церквей.

Постановили:

а) Циркуляр разослать на места.

б) в целях более интенсивного изъятия ценностей предложить Губкомам выделить одного члена бюро Губкома персонально для фактического руководства работой.

Секретарь ЦК КПУ Косиор.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 62—62 зв.

Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У про спеціальну директиву щодо вилучення церковних цінностей

14 квітня 1922 року

Протокол №37

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 14 апреля 1922 г. Присутствовали: члены Политбюро тт. Петровский, Мануильский, Фрунзе, Затонский, Косиор, Кузнецов, Иванов А., члены ЦК тт. Угаров, Клименко, Поляков.

Слушали: 4. Об изъятии ценностей из церквей (тт. Ермощенко, Манцев, Балицкий).

Постановили: а) Назначить под председательством т. Скрыпника центральную комиссию по изъятию ценностей из тт. Ермощенко, Манцева и Владимирова, на которую возложить персональную ответственность за успешное проведение этой работы.

б) Дать центральной комиссии все полномочия и права вплоть до административного ареста и предания суду за неисполнение ее распоряжений и за бездеятельность, поруч[ить], т. Петровскому провести в советском порядке.

в) Поручить комиссии разослать на места от имени ВУЦИК и СНК телеграмму о наложений на лиц, виновных в скрытии церковных ценностей либо инвентарных списков, тяжелой кары, вплоть до высшей меры наказания.

г) Предложить Комиссии ввести пятидневные сводки.

д) Предложить ГПУ дать распоряжение на места о выделении члена коллегии Губотдела ГПУ специально для работы по изьятию ценностей.

є) обязать Агитпроп ЦК развернуть широкую агитацию.

Секретарь ЦК КПУ Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29.— Арк. 68—68 зв.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо виїзду за кордон невдоволених більшовицькою владою менонітів та про виділення спеціальних коштів на лікування за кордоном відомого діяча комуністичної партії Мойсея Рухимовича 18 квітня 1922 року

Протокол №38

о заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 18 апреля 1922 г. Присутствовали: члены Политбюро тт. Петровский, Мануильский, Иванов, Кузнецов, Скрыпник, Чубарь, Затонский, члены ЦК тт. Кон, Клименко, Владимиров.

Пом. Нач. Главкома ВУСУ т. Минин.

Слушали: 4. Ходатайство менонитов о разрешении им выехать за границу.

Постановили: а) Против выезда менонитов не возражать.

б) Вопрос о легализации менонитов как секты перенести на следующее заседание.

Слушали: 9. Об отпуске т. Рухимовичу для лечения.

Постановили: Настоятельно рекомендовать тов. Рухимовичу для поправления здоровья воспользоваться отпуском и поехать для лечения за границу.

Поручить Секретариату обеспечить т. Рухимовича необходимыми средствами.

Секретарь ЦК КПУ Д. Мануильский.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 70—71.

Витяг з протоколу засідання Секретаріату ЦК КП(б)У про організацію спеціального санаторію для лікування відповідальних працівників більшовицької партії під Берліном 21 квітня 1922 року

Пролетарі всіх країн, єднайтесь!

Комуністична Партія (б-ків) України.

Центральний Комітет

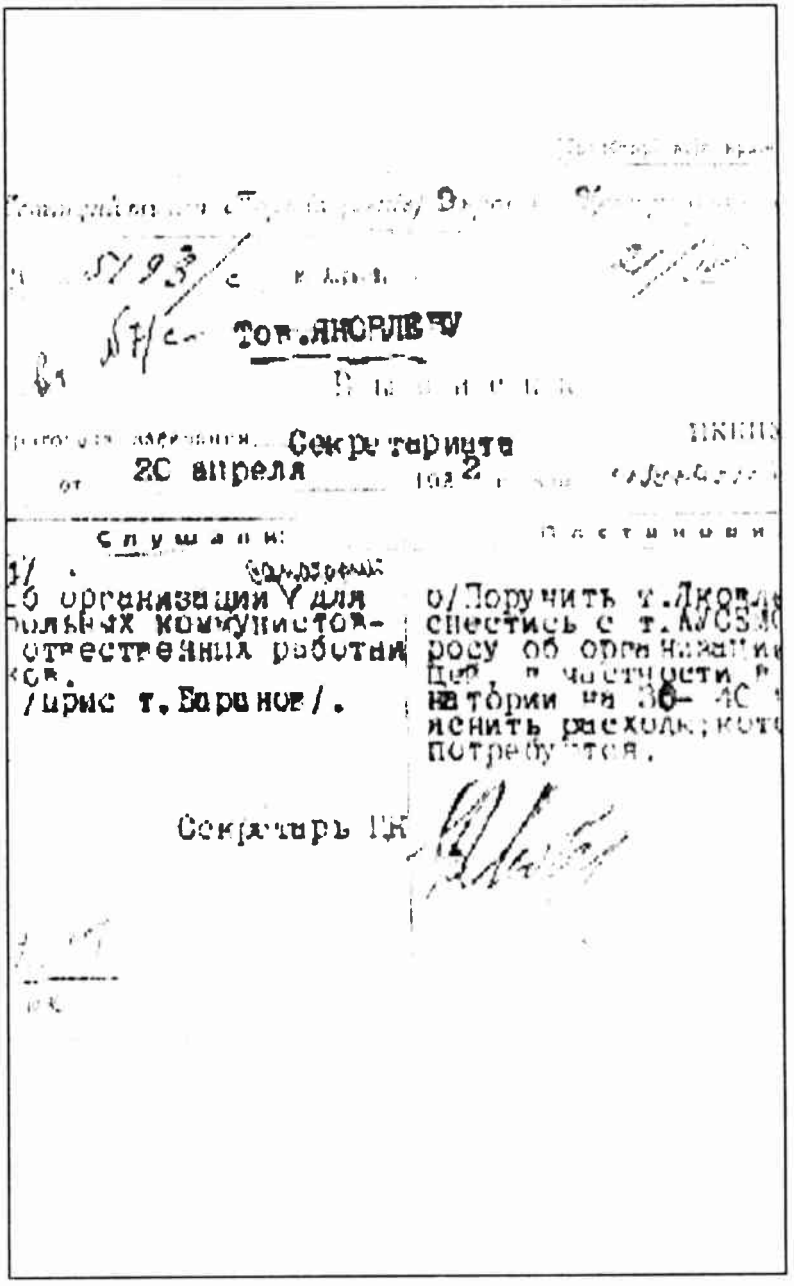

ч. 5193 м. Харків 21.IV. 1922 р.
вх №7/с Срочно Тов — Яковлеву[1]

Выписка из протокола Секретариата ЦК КПУ № 11 от 20 апреля 1922 г. для исполнения

Слушали 4. Об организации санаторий для больных коммунистов — ответственных работников (прис. т. Баранов).

Постановили: Поручить тов. Яковлеву срочно снестись с т. Ауссемом[2] по вопросу об организации за границей, в частности в Берлине, санаторий на 30—40 человек и выяснить расходы, которые на это потребуются.

Секретарь Д. Лебедь.

Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 572. — Арк. 7.

Пересланий представнику більшовицького уряду у Варшаві Беседовському текст ультиматуму Голови Раднаркому і наркома закордонних справ УСРР Християна Раковського англійському урядові з погрозою припинити продаж українського хліба до Великобританії, якщо вона не знайде порозуміння з Москвою

15 травня 1922 року

Варшава, Беседовскому

Сообщаю Вам текст ноты, посланной 15 с. м. английскому правительству: "лорду Керзону министру иностранных Дел Великобритании тчк Украинское Правительство считает необходимым довести до сведения Правительства Англии о той тревоге которую вызвала среди масс украинского населения нота Английского Правительства зпт грозящая разрывом торгового соглашения между Россией и Англией тчк

Присоединяясь целиком к ответной ноте Российского правительства проникнутой неизменным духом миролюбия и желанием дойти до улажения всех спорных вопросов возникнувших в результате недоразумений зпт тире Украинское правительство обращает внимание на те последствия которых выполнение, заключающихся в ноте Английского правительства угроз могут иметь (влияние) на отношения между всеми Советскими Республиками и Англией тчк Считаю необходимым в частности обратить внимание Английского правительства на опасность которой подвергаются наладившиеся уже хозяйственные отношения между Украиной и Англией усилившиеся в последнее время вывозом украинского хлеба в английские порты и обещающие в ближайшее время хорошие успехи в интересах укрепления хозяйственных отношений обеих стран тчк Тяжело пострадавшая за период гражданской войны и в результате иностранных интервенций Украина напрягает все свои силы к восстановлению своего хозяйства и твердо рассчитывает на миролюбие английского народа и благоразумие английского правительства неоднократно повторяемое в его нотах для скорейшего, улажения англо-русского разногласия тчк

Председатель Совета Народных Комиссаров Украины и Народный Комиссар Иностранных дел Раковский"

1. Заступник наркома закордонних справ УРСР.
2. Повноважний представник УРСР у Німеччині.

Копія. Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 333 с /67. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 54.

Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо вимушеного припинення вивезення 400 тисяч пудів хліба до РСФРР в зв'язку з нестачею його для забезпечення власного населення 19 травня 1922 року

Протокол №48

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 19 мая 1922 г.

Присутствовали: члены Политбюро тт. Петровский, Мануильский, Фрунзе, Косиор, Иванов, Затонский, члены ЦК тт. Угаров. Клименко, Поляков. Зам. Пред. УЗС. т. Ксандров.

Слушали: II. Заявление т. Угарова о том, что для удовлетворения потребностей Госснабжения до нового урожая не хватает свыше 1600000 п. хлеба.

Постановили: Поручить т. Фрунзе принять меры к оставлению на Украине 400000 тысяч (так у документі — *В. С.*) п. маршрутного хлеба, намеченного к вывозу в РСФСР, согласно переговоров т. Фрунзе с т. Смирновым, а также выяснить положение с Наркомпродом.

За Секретаря ЦК КПУ С. Косиор.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 29. — Арк. 85 зв.

Запит представника УСРР в Німеччині Володимира Ауссема до ЦК КП(б)У щодо дати приїзду відповідальних діячів більшовицької партії на лікування

3 червня 1922 року

УССР
Народный Комиссариат
по иностранным делам
Шифротдел

Совершенно секретно

Депеша, полученная шифром
(Вх. № 566)

Из Берлина Ауссема поступила в Ш. О. 4.VI—10.45
расшифрованная 4.VI —14 Гордоном сдано т. ч.
Харьков Канарскому

Сообщите, когда ожидать приезда больных товарищей. В санаториях места давно заняты.

3.VI. Ауссем.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 572. — Арк. 8.
На документі є резолюція секретаря ЦК КП(б)У Д. Лебедя від 7 червня 1922 року: "Сообщить Ауссему, что специальных мест не надо, будут посилаться отдельные то(вари)щи, которым Ауссем должен оказывать содействие".

Записка Дмитра Мануїльського заступнику наркома закордонних справ УСРР Яковлеву про влаштування Сегаловичу поїздки до Варшави в сімейних справах

До серпня 1922 року

Пролетарі всіх країн, єднайтесь!
Секретар Центрального Комітету
Комуністичної Партії (б-ів) України
Вх. № 37/С Харьков, ул. Либкнехта, 44, коммут. №9—11

т. Яковлеву

Прошу Вас устроить в августе месяце т. Сегаловичу члену Харьковского Губкома, в Варшаву по семейным делам.

Д. Мануильский.

Оригінал. Рукопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1.— Спр. 572. — Арк. 46.

Телеграма повноважного представника РСФРР в США Ландера до Всеукраїнської Надзвичайної комісії про наміри американської організації допомоги голодуючим у Росії працювати в Україні 28 серпня 1922 року

Копия

ТЕЛЕГРАММА
из Москвы 177683 ГПУ 8957/Ш 296 23 273 30110
Харьков ВУГПУ

АРА довела моего сведения, что Джойнтом собрано Америке 18 миллионов долларов золотом на усиление деятельности их в России, первую очередь на Украине. Джойнт будет работать, пока составе АРА под ее ответственностью и согласно принципов АРА, т. е. основу его деятельности будет положен интернациональный принцип, а не национальный (помощь всем народностям на одинаковых условиях, а не только еврейскому населению). Первую очередь Джойнт переводит медицинскую деятельность. Мною этом было доведено немедленно сведения Каменева, он полагает, что Джойнтом, который будет работать сейчас под своей вывес-

кой, нам некоторых отношениях выгоднее иметь дело чем с АРА. Письменного подтверждения состоявшемся решении от АРА не получил, хотя устное мне (о) том было сообщено вполне официально, почему я воздержался от сношения данном вопросе с УССР. Дешифрант передать Харьков Председателю ВУЦИК Петровскому.

28-го Июля 22 г. Нр. 70/С/ 8957/Ш

Пол. Пред. РСФСР ЛАНДЕР.

Расшифровал 1 /VIII 22 г. 12 час. ШАРАПОВ

Вх. ГПУ № 35971, СОЧ № 14502. Шифр. Отд. № 3705

Резолюция: копии т.т. ПЕТРОВСКОМУ и ЯКОВЛЕВУ — БЫСТРЫХ 2/VIII 22 г.

Верно: шифровальщик (підпис нерозбірливий).

Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 597. — Арк. 113.

Виписка із засідання Секретаріату ЦК КП(б)У про продовження перебування в Берліні дружини секретаря ЦК КП(б)У Емануїла Квірінга Гальперіної

14 травня 1923 року

Центральний Комітет Комуністичної Партії (б-ів) України

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Бюро Секретаріята

Оглашению не подлежит Учраспреду, Брону, Яковлеву и Ауссему Вх. № 223/С.

Препровождается при сем выписка из протокола Секретариата ЦК КПУ №3 "14" мая 1923 г. для_____

Слушали: 1. О т. Гальпериной (Квиринг)

Постановили: Продлить срок пребывания т. Гальпериной в Берлине до 1-го июля.

Секретарь ЦК КПУ Э. Квиринг

Верно: Секретарь Бюро Секретариата (підпис нерозбірливий)

Копія. Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 604. — Арк. 85—87.

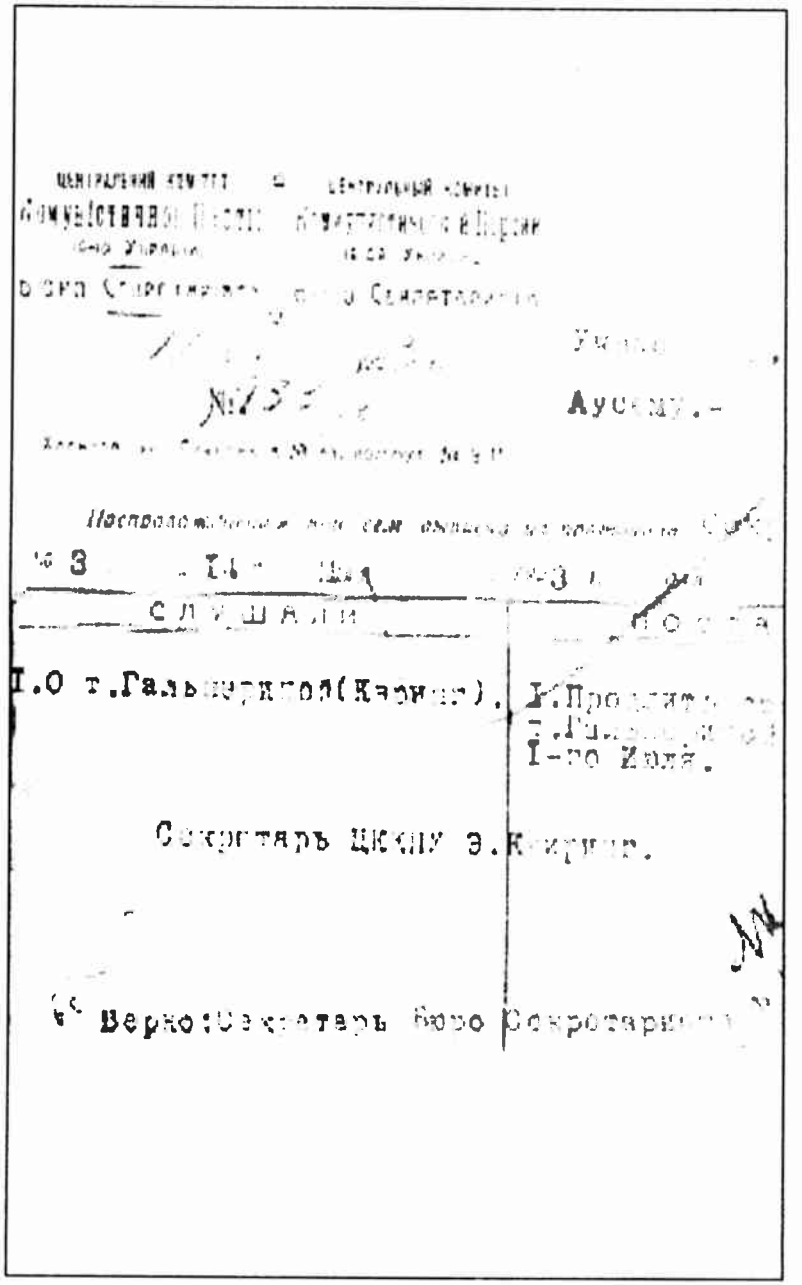

Службова записка секретаря ЦК КП(б)У та керуючого справами ЦК заступнику наркома закордонних справ УСРР Яковлеву щодо передачі американських доларів дружині Голови Всеукраїнського Центрального Виконавчого комітету Григорія Петровського, яка перебувала на відпочинку в Берліні

1 червня 1923 року

Пролетарі всіх країн, єднайтесь!

Комуністична партія (більшовиків) України

Центральний Комітет

В Наркоминдел тов. Яковлеву

Прилагая при сем 310 долларов (триста десять) и письмо на имя Д. Ф. Петровской, просим распорядиться переслать через отдел Дипломатических курьеров в Берлин и передать под расписку Домне Федоровне Петровской, каковую имеете переслать нам.

Одновременно с сим просим телеграфно просить В. представительство в Берлине, до получения этих денег, в случае ее нужды выдавать ей суммы по ее требованию.

Приложение: 310 Вашингтонских долларов

За Секретарь ЦК КПУ (підпис нерозбірливий)

Управделами ЦК (підпис нерозбірливий)

Оригінал. Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 4. — Оп. 1. — Спр. 604. — Арк. 108.

На документі є помітка від руки: "вх. № 238/с", а на звороті переписані номери купюр і розписка в їх одержанні для передачі до Берліна.

Вимушений крок більшовицької Москви із введенням нової економічної політики дав можливість розвитку народного господарства, особливо на селі. Скажімо, посівна площа 1925 року в УСРР вже дорівнювала 18,7 мільйона десятин. Але відновлення приватної власності, допуск закордонних концесій, повернення до капіталістичного фінансового господарства з позиками, податками, звичайно, суперечило більшовицькій ідеології. Тож коли в 1925 році XIV з'їзд більшовицької партії взяв курс на індустріалізацію, яка мала здійснюватися за рахунок села, для чого і було ухвалено невідповідність цін на промислові та сільськогосподарські товари, то можна було вже передбачати нову трагедію для України.

За підрахунками економістів через штучно встановлену різницю цін на товари промисловості й сільського господарства з метою викачувати гроші на розвиток індустрії, головним чином у Росії, українське селянство втрачало щорічно 300 мільйонів золотих довоєнних карбованців, що становило 20 карбованців на десятину посівної площі. Іншими словами: якщо український селянин до Першої світової війни міг придбати якийсь промисловий виріб за 1 пуд збіжжя, то тепер мусів віддавати за те ж 4—5 пудів хліба. (Тризуб. — 1929. — Ч. 18. — С. 4).

Швейцарська "Journal de Geneve" (23.02.1929.— Ч. 55) ось таким чином коментувала подорожні нотатки американського фермера Тома Кампбела, який знайомився з проблемами хліборобства в СРСР: "Поки українець бачить, що він працює "pour le roi de Prusse", на хазяїна з Кремля, поки лишки, що він продукує, конфіскуються або купуються по такій ціні, що не оправдовує зайве зусилля, поки навіть успіхові, що він має, заздрять, поки придбання худоби для роботи автоматично

його ставить в класу т. зв. "куркулів", — звичайно, він не йтиме до розвитку продукції, ніщо його до цього не підштовхує, навпаки, це все підрізує йому всі можливості".

Але зробіть селянина вільним, дайте йому, легкий режим... капіталістичний, коли клієнт згодний платити за те, що він братиме, коли продавець має право поставити свою ціну, і ви побачите велику зміну. Тоді більше не буде виключно лихого підсоння, дефіцитного врожаю, голоду. Елеватори Одеси наповняться знову, і українське зерно знов попливе через протоки до Європи, так, як предрікає Кампбел. І в Женеві робітник купуватиме кіло хліба за 25 чи 30 сантимів, як і перед війною, бо з цікавими, в докладах Канади й Сполучених Штатів, з спекулятивними цінами, що їх диктують великі американські хлібні "poolsin", зіткнуться помірковані ціни, що їх запропонує селянин із Східної Європи, який буде радий продати із заробком, що його так довго йому віддіймали" (цит. за: Тризуб.— 1922. — Ч. 12. — С. 18). Але комуністична влада не збиралася робити українського селянина вільним. Вона навіть у неврожайний 1928 рік змусила його продати перед жнивами торішні запаси за державними цінами, що прирікало наших хліборобів на голод. Але факт його Уряд УСРР визнав лише в листопаді, повідомляючи, що в Україні є 76 неврожайних районів з 732.000 селянських господарств (Пролетарська правда. — 1928. — 13 листопада).

Про становище українських селян після неврожаю 1928 року засвідчує і лист із Ставропілля, опублікований у "Тризубі" 1929 р. — Ч. 16—17): "Херсонських людей наїхало сюди до нас гибель, тут зимують багато коней, а то й так з семействами наїхали та зімуються тут. Котрий явиця сюди, то просто непохожий на чоловіка, а на якесь опудало. Росказують про своє життя, що така біда, що і хоч живими закопуйся в землю; в кого була яка коняка, повозка, молотилка, упраж, килими, рядна все сюди до нас повивозили на

продаж. Суша в Херсонські, Катеринославські та Таврическі г. г. була така, що через пилюгу і світа не видко. Хліб зовсім не вродив, а здирства безперестані. У нас буцім вродилось, але все одно не стане, бо щодня їздять по хатах наші хлібозаготовителі — і дай, дай хоч трісни, та дай; молоти не дозволяють, а мелене — висівати, "їж, мужло прокляте, з висівками". Оце недавно один дядько висказався напроти цього, то його зараз заарештовано, а він сказав їм: судіть мене, висилайте куди хочете, тільки не туди, де люди свободою не пользуються, такою, як оце ми в СССР. Хліб, який уродив тепер, влада забрала до чиста, і на насіння не лишила, а обіцяє видать нам якесь чистосортне; люде приїзжжі покупили собі тут потрохи хліба до дому для сімейства, пуда по два, по три, то пишуть, що в Знаменці у них відібрали той хліб; не дозволяє влада провозити нізвідки хліба і сама не дає голодающим, просто хоч пропадай. При тім єдинолічним хліборобам не дають хлібопашити, а заганяють силою в комуну, а в комуні хто пробуде та вирветця, то проклинає на чому світ стоїть того, хто цюю комуну та совітську власть видумав".

Щодо допомоги голодуючим, — зазначав Голова ВУЦВКу Петровський у грудні 1928 року, — ми розраховували, що на цю мету треба асигнувати 67 млн. карб., проте нам врізали до 42 млн. карб., але і це хочуть тепер урізати і не додати ще 5 млн. карб...".

Українська влада змушена була за таких умов бути співорганізатором голоду, свого народу, оскільки не могла сама затверджувати навіть свій бюджет.

Тоді ж той же Петровський констатував, що з своїм 30-мільйонним населенням Україна за багатствами "майже дорівнює Франції, а бюджет її подібний до бюджету Московської губерніальної Ради — навіть 500 млн. не доходить" (Комуніст.— 1928 — Ч. 284).

Важко сприймати це визнання найвищої посадової особи

нібито "самостійної" УСРР, але й справді, виробляючи хліб, Україна залишалася без нього, прирікаючи своїх громадян на черговий голодомор. А він, Петровський, заспокоював себе й своїх соратників тим, що, мовляв, за "царизму таке лихо призводило до більшої смертності сільського населення" (там само).

Проти непосильних хлібозаготівель український селянин почав протестувати. І тоді в Москві зрозуміли, що лише обезвласнивши хлібороба можна забрати в нього збіжжя, тобто, треба його загнати в колгосп, де все буде наше і нічиє конкретно. І влада добивалася суцільної колективізації. Її, наприклад, не влаштовувало те, що в Ружинському районі Бердичівського округу станом на осінь 1930 року до колгоспів удалося заманити тільки 62 відсотки селян. Відтак бюро тамтешнього райкому партії ставить завдання охопити до кінця весняної посівної кампанії колективізацією вже 90 відсотків усіх господарств (ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20. — Спр. 3252.— Арк. 125).

Але український селянин протестував не тільки словом — наприкінці 20-х років Україну знову сколихнув повстанський рух, бо українські хлібороби вважали себе справжніми господарями на рідній землі, рясно политій потом, а часто і гарячою кров'ю предків, котрі захищали свої праву і гідність.

Зрозуміло, що така гідність українських хліборобів, яка за внутрішнім переконанням і за традиціями багатьох поколінь передалася нашому селянству і в XX століття, не влаштовувала носіїв більшовицької ідеології, що сповідувала, прикриваючись принципами соціальної справедливості, небачений досі тоталітаризм. А тому російські більшовики, аби зламати українського хлібороба, вдалися до брутальних репресій насамперед проти найкращих господарів, котрих віднесли до розряду так званих куркулів. Саме проти них і почалися головні переслідування, коли вони відмовилися скоритися повальній колективізації, що означала погибель українського хліборобства.

Цю страшну інквізицію більшовики доручили найбільш бездарній і люмпенізованій частині села, котра завжди ласилася на чуже, не проливаючи власного поту. І таких ледацюг, п'яниць знайшлося, на жаль, у кожному селі, що записалися "червоними сватами" й почали під приводом "розкуркулення" найсумлінніших селян грабувати їхнє майно, створене багатолітньою важкою працею. Скажімо, на початку 1931 року лише в 112 районах УСРР для терору справжніх хліборобів було організовано 248 комісій і 7273 ініціативних груп. Як це робити — особливого розуму від активу сільського люмпену не вимагалося — все вже було передбачено й підготовлено більшовицькою партією. Наприклад, ось як звучав текст підготовленого заздалегідь трафарету, що оформлявся нібито рішенням трудового селянства: "Гаряче вітаємо рішення партії і Радянської влади про ліквідацію куркуля як класу.

Ми вимагаємо від органів виселити за межі району куркулів (перелічуються прізвища). Все куркульське майно просимо передати в усуспільнену частину артілі (йде її назва).

Ми, бідняки і середняки села (хутора) ... (назва), схвалюючи тверду і непохитну лінію партії і Радянської влади в галузі колективізації, з сьогоднішнього дня всі, як один, вступаємо в артіль... Закликаємо всі населені пункти ... району, виконуючи волю Комуністичної партії і Радянської влади в галузі переведення сільського господарства на соціалістичні рейки, об'єднуватися за нашим прикладом у колгоспи".

А тоді вже збиралося бюро, скажімо, Вчорайшанського райкому КП(б)У і виносило свій остаточний вердикт: "Провести операцію висилки куркульських семейств по більшовицькому, для чого як слід підготовитись та зробити правельну розтановку парт та КСМУ сил" (там само. — Спр. 3691. — Арк. 24).

Як — по-більшовицькому — відбувалися і колективізація, і хлібозаготівля, свідчать документи саме більшовицької пар-

тії. Скажімо, таких повідомлень, яке вміщується з Прилуцького району, дуже багато. Зрештою, про порушення так званої "революційної законності" знали всі, бо насилля влади відбувалося на очах усіх і кожного. Генеральна прокуратура та наркомат юстиції УСРР, свідчили, що "за час з 1927 по 1931 р. виявлених випадків злочинного зламання революційної законности зросло втричі...

Посилене зростання кількості кримінальних справ за зламання революційної законности в 1930 р., як це встановлюється з матеріалів справ, в значній мірі поєднано зі здійсненням заходів ліквідації куркульні як кляси на базі суцільної колективізації" (там само. — Спр. 5488. — Арк. 90—91).

Таким чином, кампанію більшовицької влади проти так званого куркульства маємо підстави розглядати як сплановий геноцид українського хліборобства, який не тільки розколов українське село, а й остаточно відкрив дорогу новому, ще страшнішому голодомору 1932—1933 років. Він повинен був поставити нашого хлібороба не лише власне в Україні, але й на всіх українських етнічних територіях — у першу чергу на Кубані, Ставропіллі. Вороніжчині, Поволжі, Казахстані...

Саме під приводом невиконання хлібозаготівель на Кубані Москва 14 грудня 1932 року заборонила українізацію там. А наступного дня ЦК ВКП(б), і РНК СРСР ухвалили постанову, підписану також Сталіним і Молотовим, про негайне призупинення українізації на Далекому Сході, в Центрально-Чорноземній області й Казахстані (там само. — Спр. 5282.— Арк. 4).

Ось чому треба погодитися з словами американського дослідника Чемберлена, що Радянський уряд послугувався голодом як засобом національної політики в безприкладних розмірах, щоб знищити тих, що ставили опір його політиці" (цит. за: Гризуб.— 1934. — Ч. 34).

Наругою над законністю можна називати дії тих, хто покликаний був захищати права людини. Однак саме вони, "органи прокуратури і юстиції" УСРР, виконуючи вказівки більшовицької партії, а не керуючись цивілізованими законами, вдавалися аж до розстрілів голодних селян за так зване розкрадання соціалістичної власності.

Органи правопорядку, що мають захищати права і свободи громадян, в УСРР перетворюються в каральні стосовно мирного населення. І підзвітні вони не перед законом, а більшовицькій партії, яка шляхом державного перевороту узурпувала владу. Скажімо, в доповідній секретареві ЦК КП(б)У Менделю Хатаєвичу 31 грудня 1932 року про "судову репресію по Одеській області за п'яту п'ятиденку" цього місяця, зазначається, що тільки в 74 відсотках районів цього голодного регіону засуджено за нездачу хліба у вказаний період 123 особи, що, мовляв, "складає пересічно на район менш 4-х засуджених" (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20.—Спр. 5490.— Арк. 177).

А тому, зазначається далі, "як і за цілий час хлібозаготівельної кампанії Одеська область і за п'яту п'ятиденку грудня залишається щодо кількости репресії на останньому місці, не тільки порівнюючи з іншими вирішальними щодо хліба областями, але і з невирішальними областями" (там само.— Арк. 177).

Бо в інших областях набагато більше селян "засуджено за неточними даними з початку кампанії за нездачу хліба:

По Харківській області	6.400 (100 на р-н)
-"- Дніпропетровській обл.	4.150 (85 -"-)
-"- Вінницькій	6.500 (102 -"-)
-"- Київській	6.300 (90 -"-)
-"- Чернігівській	4.000 (110 -"-)
-"- Одеській	2.900 (57 -"-).

Якщо по цілій УРСР місцеві органи, а разом і органи юстиції приступили до здійснення натиску в боротьбі за хліб з

деяким запізненням, то цей факт є найбільш характерний для Одеської області.

Так, за час з початку кампанії до 25/XI ц. р. засуджено за нездачу хліба по Одеській області (100% районів) — 1995 ос., що складає пересічно на район — 42 засуда, за цей таки час інші області дають:

Харківська — 3.695 (пересічно 57 на район)
Д. Петровська — 2.350 (-"- 48 -"-)
Вінницька — 3.523 (-"- 55 -"-)
Київська — 3.592 (-"- 50 -"-)
Чернігівська — 2.582 (-"- 72 -"-)

(там само.—Арк. 177—178).

Проти нелюдського катування голодом пробували підняти голос протесту й окремі комуністи. Такі, приміром, як завідуючий відділом Носівського райкому партії Чернігівської області Яременко. Звертався до Станіслава Косіора і відомий діяч більшовицької партії Андрій Річицький, вважаючи, що той візьме до серця те, що відбувається в одному тільки Уманському районі, де лише в місті в травні 1932 року "щодня підбирають 6—8 трупів. Охоплено голодуванням в більшій чи меншій мірі весь район. Значна частина студентства покинула учобу, розбігається кваліфікована робоча сила, були факти "волинок". Але я не буду базуватись на цій інформації, а розповім лише про ті села, що я їх бачив. При чім мушу відзначити, що сельський керівний актив здебільшого неохоче говорить про тяжкий стан, число смертних випадків намагаються часто зменшити, покликаючись на те, що той, мовляв, вмер, бо старий, а то куркулі, або, каже, наприклад, що "я не лікар, хто знає від чого вмер" той або той селянин; говорять лише про зареєстровані випадки, а часто смертні випадки не реєструють" (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5258. — Арк. 79).

Однак такі спроби достукатися до високих кабінетів більшовицької влади у Харкові нічого не давали, бо там ховали до архівів повні розпачу повідомлення — "партія знала, що робить..."

Збожеволілі від голоду українські селяни наївно думали, що про їхню трагедію не знають у Кремлі, а тому писали туди з останньою надією на порятунок від страшної смерті. "Чому робочі получають, а колгоспники — ні, — писав до Сталіна Давиденко із Знам'янського району. — І що це таке, що особливо в 1932 році коні дохнуть, люди без хліба сидять, сказать би келарю, посуха, коли ж ні, урожай був гарний, і коли забирали, то казали, що Совєтська власть не дасть загинуть колгоспнику, а чому колгоспники голодують, голодні не хотять йти на роботу, а керівники колгоспу свої шлунки забезпечили і за людність нічого не дбають, бо самі наїлись, то їм не дуже і боляче. У зв'язку з чим це хліба нема, чи може цей хліб отправили у посушливі райони, чи може для робочих нашого Союзу, чи роблять запас для війни, чи може одвезли за кордон та набрали тракторів, а тепер з тракторами голодними сидіть. І чому, коли в нас нема, держава не допоможе, що кажуть в Радянському Союзі не дадуть пропасти" (там само: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5254.— Арк. 4).

Так, у 1932—1933 роках, коли бракувало в Україні хліба, більшовицька влада не припиняла його експорту: вивезено відповідно 1,72 і 1,68 мільйона тонн збіжжя. Можна погодитися з тією думкою, що цей експорт практикувався не тільки для того, щоб придбати необхідні машини чи матеріали, а й з метою справити за кордоном враження про достатню кількість хліба в Радянському Союзі. Одначе, як тільки минув голод, експорт хліба одразу ж різко зменшився — 770 тисяч тонн у 1934 році, тобто у два рази менше.

Сталіну писали не тільки опухлі від голоду. Що ж стосується номенклатури, то вона не голодувала, оскільки забезпечувалася через закриті розподільники.

Уважне вивчення документів, багато з яких друкуються вперше, дає можливість усвідомити: голодомор планувався з Москви, а українські більшовики були слухняними виконавцями вказівок Кремля. Це підписи тих, кого нам представляли жертвами сталінізму, стоять на постановах про знищення України голодом.

А хто добивався, аби опухлі українські селяни виконували в повному обсязі всі продовольчі поставки Москві, Ленінграду, Криму (він тоді був у складі Росії), іншим регіонам СРСР, організовуючи навіть спеціальні "червоні обози"?

Пропоновані архівні матеріали чітко називають нам цих "героїв" системи, людей, як правило, з початковою освітою — Косіор, Петровський...

Саме ці, так звані вожді, намагалися замовчати перед світом страхіття голодомору в Україні. На жаль, повторювали вслід за ними казки про заможне життя в Україні і Ромен Ролан, Анрі Барбюс, Бернард Шоу...

Кричала криком лише українська діаспора.

Представник уряду УНР в екзилі професор Олександр Шульгин, змалювавши жахливу картину голоду в Україні, звертався з таким проханням до Хлібної комісії, яка була створена Лондонською економічною конференцією: "В час, коли дорадчий комітет має встановити кількість збіжжя, яке СРСР має вивезти за кордон, ми просимо вас во ім'я гуманності заперечувати проти будь-якого вивезення їстивних продуктів і особливо хліба з СРСР. Цей хліб по праву належить тим, хто його сіяв і хто нині вмирає з голоду — селянам України і Кубані. З свого боку ми рішуче протестуємо проти такого вивозу, який ми не можемо інакше кваліфікувати як злочинним" (Тризуб. — 1933. — Ч. 34. — С. 12).

Нині нарешті з'явилася можливість оприлюднити таємні документи про вивезення на експорт українського хліба. Вони й справді засвідчують свідому політику більшовицької

Москви щодо демпінгової торгівлі продовольством на міжнародному ринку, яка мала на меті не лише одержати новітні технології й необхідне для індустріалізації обладнання за рахунок нашого зерна, а й завдяки його дешевизні внести хаос у визначені правила гри і спровокувати кризу капіталістичного виробництва. Але коли на Лондонській економічній конференції західні держави спробували натякнути про це наркому закордонних справ СРСР Литвинову, то одержали "гідну відсіч": якщо хочете продавати нам свої товари, то купуйте наш дешевий хліб.

Відтак світ лишався глухим до трагедії українців. "Небольшевицький світ тоді, — писав Л. Лисенко, — був глухий, і не хотів чути, або введений в блуд зграєю міжнародних пройдисвітів і ворогами України, не міг почути голосу благаючого цілого українського народу про допомогу і рятунок". (Лисенко Л. Сільське господарство України. — Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів, 1960. — С. 109).

І вмирали вони мільйонами. Як і болгари, греки, молдавани, німці (грошову допомогу останнім з Німеччини більшовицька влада за підказкою Лазаря Кагановича змушувала останніх передавати у фонд Міжнародної організації пролетаріату), поляки, росіяни, чехи, шведи...

У них не тільки забрали хліб: спеціальною постановою Раднаркому УСРР від 1 грудня 1932 року в українських колгоспників вилучили навіть зароблену на трудодні картоплю...

Скільки українського народу прийняла наша земля в 1932— 1933? Уже, мабуть, ніхто точно і не скаже. В моєму рідному селі на Житомирщині спробували встановити кілька жертв за спогадами літніх людей. Та пам'ять уже підводить небагатьох старожилів, що вижили в той страшний час. Але ми мусимо пам'ятати про кожного, кого змусили загинути страшною смертю...

ДОКУМЕНТИ

План колективізації по Ружинському району Бердичівського округу на 1931 рік

1 вересня 1930 року

До протоколу засідання бюро РКП
від 1/IX. 1930 р. пункт 15

П л я н

колективізації по Ружинському району на 1931 рік.

№№	Назва села	Площа рильної землі	Колект. на 1/IX. 30 р.	% колект. площі	Буде колект. на початок весняної пос. кампанії	%	Буде колектив. на кінець весняної пос. кампанії	%
1.	Баламутівка	1544	695	45	1065	69	145	81
2.	Бистрик	2166,10	1107	51,1	1533	71	1993	92
3.	Березянка	1824,40	685	31,6	1113	61	1439	78
4.	Білилівка	3634	1886	51,9	2544	70	2980	82
5.	Верховня	1713,50	1398	81,5	1473	86	1627	95
6.	Вербівка	1839	524	82,6	1637	89	1802	98
7.	В. Чернявка	1441	456	31,6	821	57	1095	80
8.	Вільнопілля	1158,20	773	66,7	960	82	1100	95
9.	Війтовці	1491,60	875	58,5	1109,75	75	1357	91
10.	Голубівка	1456,60	1313	90,3	1326	91	1413	97
11.	Городок	1465	934	63,7	1099	75	1375	94
12.	Дерганівка	1371	703	51,2	973	71	1316	96
13.	Заруденці	857,10	292	34	471	55	777	79
14.	Крилівка	1756,60	594	338	1036	59	1406	80
15.	Карабчиїв	2333,20	1967	84,3	2030	87	2216	95
16.	Кордонівка	288,50	149	51,7	176	61	196	68
17.	Княжики	1218	960	78,8	999	82	1108	94
18.	Мар'янівка	410	257	62,7	320	78	377	92
19.	Молчанівка	2400	739	37,7	1224	51	1944	31
20.	Немиринці	1576	1173	71,4	1261	80	1466	93
21.	Пустоха	812	776	75,9	784	96	792	97
22.	Плоска	1131	927	82	961	76	994	88
23.	Ревуха	1105	569	51,5	687	62	906	82
24.	Рогачі	1250,10	432	34	837	65	1105	87
25.	Ружин	1250	742	60	1053	78	1282	95
26.	Сахни	732	459	62,7	527	72	568	86
27.	Огієвка	1559	1514	97,1	1514	97,10	1528	98
28.	Топори	2558,60	2414	87,4	2414	97,4	2508	98
29.	Трубіївка	1016	627	61,7	742	73	945	92
30.	Царівка	965	474	49,1	733	76	878	96
31.	Чехова	768,40	239	31,1	392	51	591	77

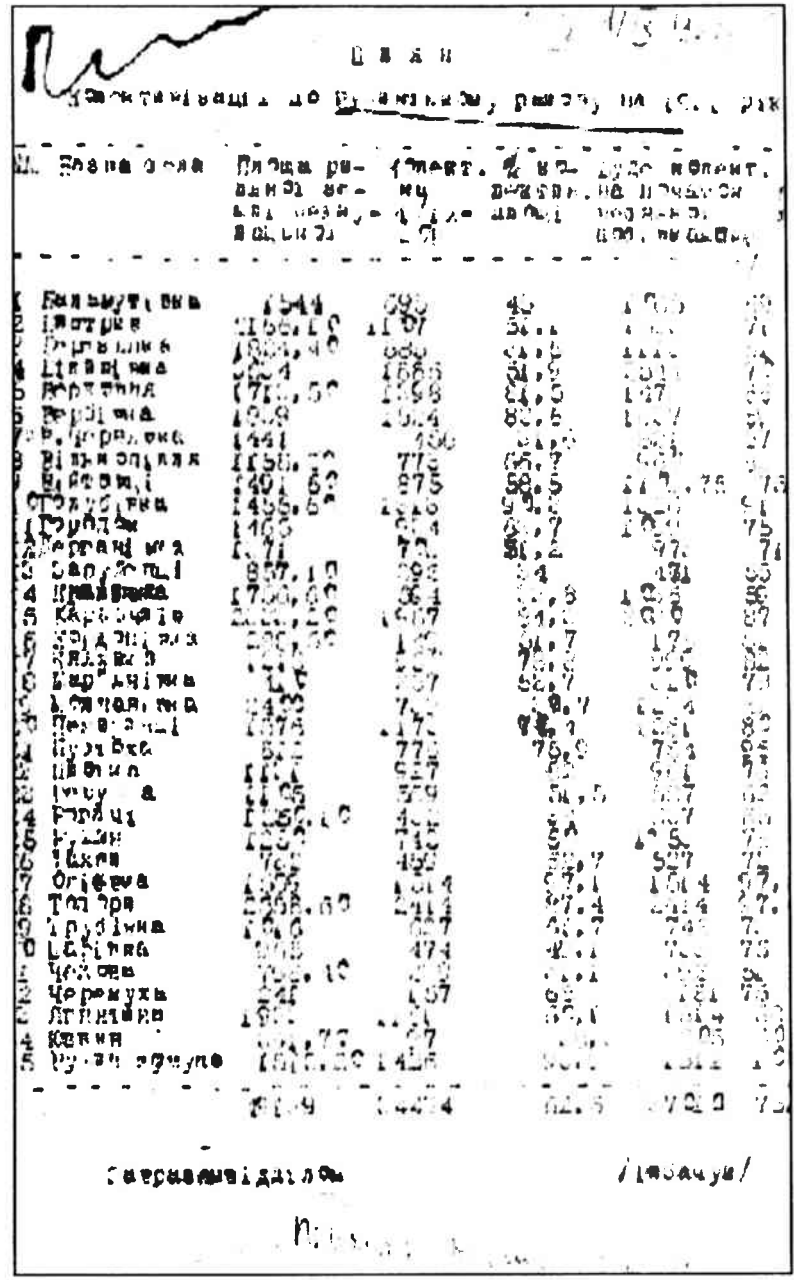

32. Черемуха	241	157	65	181	75	226	94
33. Ягнятин	1933	1161	60,1	1814	68	1740	90
34. Юзвин	341,70	97	28,3	205	60	308	92
35. Ружин комуна	1512,20	1426	93,9	1512	100	1512	100
	49139	34492	62,6	37010	75,3	44225	90

Заврайземвідділом (Рибачук)
Певно: Керспр. РПК (Шокал)

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 3552. — Арк. 125.

Протокол позачергового засідання бюро Вчорайшанського райкому КП(б)У Бердичівського округу про висилку родин так званих куркулів

19 жовтня 1930 року

ПРОТОКОЛ. Ч. 6.

Позачергового засідання бюро РПК Вчорайшанського р-ну, що відбулось 19/X-30 року.

ПРИСУТНІ ЧЛЕНИ БЮРО: Осколков, Себало, Морозюк, Столітній, Слободянюк, Біловус, та Сергеєв. Запрошені: т.т. Паламаров, Яковлев.

СЛУХАЛИ: § 42. Про висилку куркульських сімейств. (Інформація уповноваженого ГПУ VII-го сектору т. Паламаров).

Запитань — 6. Висловивсь: т. Осколков — Всі товариші, котрі виділені сельуповноваженими та помічники, мусять бути чекістами під час оперативної роботи.

Всім членам бюро вести масову роз'ясовчу роботу, а також напруживши всі зусилля на виконання пляну хлібозаготівлі та всі останні політичні компанії.

УХВАЛИЛИ: § 42. Інформацію уповновноваженого Г.П.У. VII-го сектора т. Паламарова прийняти до відому та виконання разом з тим вважати за потрібне:

1. На 20/X скликати нараду всіх сельуповноважених по цій роботі та їх помічників, проробивши з ними питання про порядок виселення.

2. Для успішного переведення цієї роботи мобілізувати всю партійну та комсомольську організацію.

3. Запропонувати фр. РВК організувати кухню харчування.

4. Всіх членів і кандидатів партії та комсомольців, які залишаються в селах і райцентрах перевести на казармне положення.

5. Доручити т. Трембовському організувати при райцентрі піший та кінний резерв з 20-ти чоловік.

6. За всю операційну роботу і роботу груп покласти відповідальність на т.т. Уповноваженого ГПУ VII-го сектору — Паламарова, Осколкова та Себала.

7. До агітгрупи, яка організована з 5-ти чоловік для роботи на селах, під час цієї компанії довибрати т. Айзіковича.

8. Запропонувати фр. РВК винайти передвижні кошти, які необхідні будуть для витрачення.

СЕКРЕТАР РПК (ОСКОЛКОВ).
КЕРСПРАВАМИ (ГРИНЮК).

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 3691. — Арк. 28.

Довідка інформаційного сектора оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У Сегалевича про антирадянський виступ у селі Рубані Немирівського району Вінницької області

21 березня 1931 року

Довідка № 41

21 березня 1931 р.

Про події в селі Рубані Немирівського району.

9 березня ц. р. в селі Рубані Немирівського району по інформації секретаря РПК т. Мігіса відбулися такі події. Цього 9-го березня юрба селянок кількістю од 300 до 350 чол., в складі якої були глитайки, що їхнє майно спродано за невиконання державних зобов'язань (хлібозаготівля і м'ясо-

заготівля), також середнячок та навіть деякої частини біднячок, зібралися коло школи, де мали відбутися збори. Ця юрба стала галасувати проти засівних сповіщень (карток), проти колективізації, проти хуткого здійснення п'ятирічки, почали вимагати повернення страхового фонду, повернення до НЕПу періоду 1926—27 року, кричали, що бригади тероризують їх тощо. На спроби заспокоїти цю юрбу жінки почали кидати сніжки та навіть намагалися побити палками уповноваженого РПК. По цьому юрба кинулася до колгоспу, забрали звідтіля свиню, що її було вилучено у глитая порядком твердого завдання по м'ясозаготівлях.

Коли наступного дня в село прибула комісія РПК для з'ясування цих подій, юрба жінок, здебільшого заможниць, знов оточила сільраду та стала вимагати розподілу страхового фонду. Ця юрба робила спроби побити конюха РВК, сільвиконавця і, нарешті, намагалася вдарити в набат. Так вони галасували протягом декількох годин.

Після роботи комісії, яка тут же виправила ряд помилок, припущених сільрадою, в селі заспокоїлося. Наступного дня ДПУ заарештувало низку людей, серед яких колишніх відомих діячів у Петлюри, бандитів, поліцаїв і інш.

Комісія РПК виявила в селі Рубані ряд фактів правоопортуністичної практики (замала боротьба за колективізацію, недостатній наступ на глитая) та ряд "лівацьких" закрутів (адміністрування, незаконні штрафи, обшук на горищі у середняків, загрози маломіцним господарствам зі зброєю, вилучення дрібних хатніх речей тощо). Це, звичайно, спричинило деякою мірою до посилення впливу глитайської верхівки на частину середняків та навіть окремих бідняків, дало змогу глитаєві скористатися для націьковування жінок. Поруч цього в селі існувала контрреволюційна організація, яка провадила шкідницьку роботу у виробничому т-ві шляхом складання неправильних засівних карток.

Характерно, що в цьому селі є лише один колгосп на 50 господарств, в цілому ж в селі 1200 господарств.

Зав. інформ. сектору оргінстру ЦК (Сегалевич)

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 4277. — Арк. 25.

Директива секретаря ЦК ВКП(б) Павла Постишева секретарю ЦК КП(б)У Станіславу Косіору щодо безумовного виконання плану виселення з УСРР в Уральську область 30 тисяч родин так званих куркулів

29 травня 1931 року

Секретарю ЦК КП(б)У тов. Косиору С. секретно

Дорогие товарищи!

Согласно постановления ЦК от 20 сего мая по Вашей республике должно быть проведено выселение 30.000 кулацких семейств в Уральскую область.

В виду имеющихся фактов грубых ошибок в деле выселения кулаков (механический подход к отбору выселяемых, ряд случаев явных антисередняцких перегибов) ЦК предлагает Вам установить тщательное наблюдение за ходом выселения и немедленно принять все меры к тому, чтобы обеспечить правильное его проведение.

Проверьте тщательно состав выселяемых, включая в них лишь действительно кулацкие элементы и не допуская выселения по одним лишь формальним признакам, как лишение избирательных прав, наличие твердого задания и т. п. Особое внимание обратите на то, чтобы применяемые к кулаку мероприятия не были распространены на середняка и бедняка, как, например, выселение середняков и бедняков, не желающих вступать в колхоз, выступающих против местных органов и т. п. Необходимо обеспечить, чтобы в число выселяемых не были включены хозяйства, члены которых имеют

заслуги перед Советской властью, а также в составе которых имеются члены партии и комсомола, красные партизани, военнослужащие (красный комсостав или рядовые красноармейцы). В виду того, что кулацкие хозяйства, которые не имеют в своем составе трудоспособных мужчин (исключая хозяйства, направляемые к ранее выселенному главе семьи), не могут быть хозяйственно использованы на местах переселения, примите меры к недопущенню выселения таких хозяйств. Во всех случаях перегибов и извращений в ходе выселения привлекайте виновных к строжайшей ответственности.

Наряду с этим Вам необходимо установить контроль за действительным обеспечением выселяемых кулацких хозяйств трехмесячным запасом продовольствия, минимальным инструментом (топоры, лопата, пилы и др.), с. х. инвентарем и 1—2 лошадьми на каждые 5 выселяемых хозяйств.

Секретарь ЦК ВКП(б) (Постышев)

№ 113/43/с 29.V-31 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. І. — Оп. 16. — Спр. 8 — Арк. 86—87.

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про затвердження директивного листа партійним організаціям щодо виселення так званих куркулів

8 червня 1931 року

Окрема тека
8.VI. - 1931 р.

На голосування опитом Політбюро
(Протокол № 39, арт. 2)

Слухали: про директиву парторганізаціям про виселення куркулів.

Ухвалили: запропонований проект телеграфної директиви парторгінізаціям про виселення куркулів затвердити (див. додаток).

Наслідки голосування:

т.т. Косіор, Чубар, Балицький, Петровський, Терехов, Чувирін, Якір, Шліхтер — "за"

Витяги: Послано телегр. у відпов. РПК через ГПУ

Опросом чл. ПБ Совершенно секретно
По переводу

Телеграмма секретарям райпарткомов

Данные о ходе подготовки к выселению кулачества сигнализируют о том зпт что в ряде мест районные партийные организации недооценивая политической значимости и серьезности этого вопроса зпт не уделяют достаточного внимания работе по выселению тчк

Несмотря на указания ЦК зпт в ряде районов зпт что выселение уже фактически началось зпт вокруг этого вопроса не мобилизовано широкое мнение партийной и советской общественности зпт колхозных масс и бедняцко-середняцкого актива тчк

Вследствие отсутствия и слабости массово-политической разъяснительной работы зпт отмечаются факты усиленного распространения различных провокационных слухов зпт связанных с выселением зпт вызвав в ряде мест панические настроения в кругах середнячества тчк

Под влиянием этих провокационных слухов в некоторых селах зафиксированы случаи бегства середняков опасающихся выселения тчк

Слабый контроль и руководство деятельностью низовых советских органов приводит к перегибам и искривлениям зпт допускаемым отдельными сельскими активистами зпт что также вызывает отрицательные настроения села тчк

В соответствии с ранее данными указаниями необходимо в кратчайший срок принять решительные меры обеспечивающие проведение вокруг выселения кулачества массовой разъяснительной работы зпт а также максимально усилить контроль и руководство низовими советскими органами зпт принима-

ющими участие в выселении зпт немедленно пресекая и исправляя допускаемые перегибы и искривления тчк

Особое внимание должно быть обращено на тщательную проверку состава выселяемых зпт включая в них действительно кулацкие элементы и не допуская виселення по одним лишь формальним признакам зпт как лишение избирательнних прав зпт наличие твердого задания и тому подобное тчк

Особое внимание также обратите на то зпт чтобы применяемые к кулаку мероприятия не были распространены на середняка и бедняка зпт например зпт выселение середняков и бедняков зпт не желающих вступать в колхоз зпт выступающих против местных органов и тому подобное тчк

Необходимо обеспечить зпт чтобы в число выселяемых не были включены хозяйства зпт члены которых имеют особые заслуги перед Советской властью зпт а также в составе которых имеются члени партии и комсомола зпт бывшие красные партизаны зпт военнослужащие, скобка красный комсостав или рядовые красноармейцы скобка тчк

Необходимо установить контроль за действительным обеспечением кулацких хозяйств трехмесячным запасом продовольствия зпт минимальным инструментом скобка топоры зпт лопаты зпт пили скобка сельхозинвентарем и одной тире двумя лошадьми на каждые, пять выселяемых хозяйств тчк

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

"За": Балицкий, Чубарь, Петровский, Якир, Терехов, Чувырин, Шлихтер

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 8. — Арк. 91, 92.

Доповідна записка секретаря Теплицького райкому КП(б)У Никоненка Політбюро ЦК КП(б)У про нереальність планів хлібозаготівель

4 серпня 1931 року

Зовсім таємно

До Політбюро Ц.К.КП(б)У

секретаря Теплицького райпаркому (б. Уманської округи)

Докладна записка

Теплицький район визначений районом бураково-скотарського напрямку. Район має рільної землі 58000 га. Посіяно було під всіма зерновими, бобовими культурами 35000 га, буряку 9800 га. Район колективізований на 65%, в весну 1930 року відокремлювався волинками, засмічений бандитизмом. В 1930 р. при валовій продукції в 55778 тонн був наданий плян хлібозаготівлі 13307 тонн, виконали 13859 тонн або 103%. В 1931 передбачалася продукція по даним експертної комісії 50026, плян району складавсь 23000 тонн, або збільшено на 65% проти 1930 року.

Будучи на нараді, я і голова РВК довели до відома члена Політбюро т. Скрипника, що такий нам план є неможливий, бо він вилучає 47% валової продукції району, що не було надано вилученню ні одному району відбувавшої наради, і вимагали ми дати нам до 15000 тонн, в нашому проханні т. Скрипник категорично відмовив.

Приїхавши в район і, ураховуючи важливість хлібозаготівлі, бюро РПК мобілізувало парторганізацію. комсомол, колгоспних та б/с мас навколо виконання пляну.

Плян по колгоспам і одноосібникам прийнятий з оговоркою "Партія знає, що робить, і коли хліба в нас не хватить для споживання, то нам дадуть", ні на хвилину не знижуючи мобілізації думки парторганізації району (для) повного виконання пляну хлібозаготівлі, вважаю за свій обов'язок висвіт-

лить перед Політбюром дійсний стан з пляном в районі. Мною уже було сказано, що валова продукція по предполагаємим даним складалась в 50026 тонн, але остання спека, коли саме хліб спів, а зараз заливні дощі, що тривають шостий день, відбилися на ярині. Валова продукція по фактичним умолотам знизилась до 30—40% і тому вилучення хліба по району не 47%, як це передбачалося, а оказалось вилучення плану 80—90% і 105.

Для прикладу приведу декілька сіл: с. Марківка колективізована на 50%, предполагаємая продукція по озимим культурам 30412 пудів, фактичний обмолот дав 20810 пудів валової продукції, плян хлібозаготівлі 17.430 пудів, треба посіяти озимини 338 га, на якої потреби насіннєвого матеріялу 3344 пуди, таким чином остається для села 136 пудів, їдаків у цьому селі є 1231.

С. Глибочок колективізовано на 78%, валова продукція предполагалась по озимих культурах 72458 пудів, фактично дав обмолот 48398 пудів. Плян наданий 40446 пудів, треба засіяти озимини 700 га, для чого потрібно посівного матеріялу 6720 пудів, залишається на 2444 їдаків озимих культур 1230 пудів.

С. Стражгород колективізовано на 86%, предполагалось валової продукції 56036 пудів, оказалося після обмолоту 30960 пудів. Плян 31051 пуд, тобто ще треба до пляну 90 пудів, треба сіяти озимини 614 га, їдаків 2003 чол.

Такий же стан із яровими культурами. Охарактеризовані мною села є не окремі випадки, а майже загальне явище району.

Отже, я дохожу до висновку, що плян нашого району противоречить всяким директивам партії, і наш нажим на виконання його потягне небажані наслідки, і тому, розгортаючи роботу, мобілізовуючи колгоспівські маси навколо хлібозаготівлі, довожу до відому Політбюро про такий стан в районі

і для докладного висвітлення стану в районі прошу дати мені дозвіл виїхати до ЦК КП(б)У.

Чекаю відповіді.

Секретар Теплицького райпаркому (Ніконенко)

4/VIII-31 р.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 4298. — Арк. 31—32.

Звернення секретаря Марківського райкому партії Баришева до генерального секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора в зв'язку із затовареним українським хлібом елеваторів на території РСФРР

1931 рік

Генеральному секретарю ЦК КП(б)У

т. Косиору

Уважаемый тов. Косиор. Марковская парторганизация Луганщины приняла на себя величайшую ответственность в разрешении поставленных задач партией в области реконструкции сельского хозяйства и отсюда разрешение зерновой проблемы.

В 1929 г. по нашему району валовой сбор сельскохозяйственных продуктов выражался в 2250000 пудов. В 1929 г. дали стране товарных излишков 535000 пуд., а в 1930 г. валовой сбор сельскохозяйственных продуктов в районе выражается в 3500000 пуд. В этом же году (в) хлебозаготовительную кампанию даем государству 1170000 пуд. товарного хлеба, т. е. на 109% чем в прошлом году.

Но я хочу сказать не это, сейчас темп выполнения хлебозаготовок по району прямо таки нужно их расценивать оппортунистически, несомненно форсирование темпов хлебозаготовок зависит от того, как поставлена массовая работа, как проводим нажим на кулака и т. д. Но также очень много мешает выполнение хлебозаготовок и такие безобразия, о которых я хочу вам доложить: станционные ссыппункты Кантимировка и Зориновка на территории Ц.Ч.О. по несколько дней не принимают

хлеб, давая официальные распоряжения нашим заготовителям телеграфом, чтобы прекратить вывоз хлеба на ссыппункты на 3—4 дня, имели место случаи, когда нами отправленный обоз с хлебом возвращался обратно в село, ссыппункт не принимал.

Лично я ездил 2 раза на элеватор станции Кантемировка выяснить положение. Заведующий элеватором заявил, что на ссыппункте 1500 тонн экспортного хлеба лежит в течении нескольких дней и не отгружается, несмотря на то, что имеет ряд категорических телеграмм "молния" грузить экспорт хлеба в Кинингберг и т. д.

Нами внутри района через глубинные пункты заготовлено 100000 пуд. хлеба, исчерпаны все складские помещения. внутри положение катастрофическое, о чем считаю необходимым доложить Вам, эти безобразия не единичные, а повторяются и дальше. Однако это положение не дает нам права объяснять медленный темп хлебозаготовок объективной причиной.

Зная, что Партия не приспосабливается к объективным условиям, а умеет на них влиять, их изменять, находить наиболее выгодную для себя комбинацию объективных условий.

С коммунистическим приветом

Секретарь Марковского райпарткома (Барышев).

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. —Оп. 20. — Спр. 3541.—Арк. 127.

Звернення голови Державного політичного управління УСРР Всеволода Балицького до секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора про необхідність ухвалення рішення щодо мобілізації із запасу співробітників ДПУ для організації виселення так званих куркулів

10 листопада 1931 року

Особая папка

Секретарю ЦК КП(б)У тов. Косиору

В связи с разворачиванием работы по известным Вам делам прошу решения ЦК КП(б)У о мобилизации 150 человек

запаса ОГПУ сроком на 3 месяца по следующей разверстке:

а) по гор. Харькову — 60 чел.

б) по гор. Киеву — 30 чел.

в) по гор. Одессе — 40 чел.

г) по гор. Днепропетровску — 20 чел.

Персональний список подлежащих мобилизации будет представлен дополнительно.

Этот вопрос согласован мною с т. Менжинским.

Председатель Государственного политического управлення УССР В. Балицкий.

10.XI № 15980.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 8. — Арк. 28.

Протокол засідання Політбюро ЦК КП(б)У про надання дозволу голові Державного політичного управління УСРР Всеволоду Балицькому на мобілізацію із запасу 150 співробітників ДПУ для виселення так званих куркулів

11 листопада 1931 року

Протокол

заседания Политбюро ЦК КП(б)У от 11/XI-1931 г.

(Протокол № 27, пункт 6)

Слухали: Просьба тов. Балицкого разрешить мобилизацию 150 чел. из запаса ГПУ.

Ухвалили: Разрешить.

С. Косиор.

Витяг: т. Балицкому.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 8. — Арк. 27.

Телеграма Голови Ради Народних Комісарів СРСР Вячеслава Молотова із Зінов'євська секретареві ЦК КП(б)У Василю Строганову про відкликання з посади уповноваженого по хлібозаготівлях на території нинішньої Кіровоградщини Каттеля, котрий не справився з покладеними на нього обов'язками

1 січня 1932 року

Из Зиновьевска 1/I-32 г.

Харьков ЦК Строганову

Ознакомившись на месте положением дела пришел выводу, что присутствие Зиновьевске уполн. ЦК Каттеля не только не полезно, а вредно и действует на местную организацию не мобилизационно, а разлагающе. Каттель, может быть, хороший философ, но никуда не годный заготовитель для 1932 года. Прошу Каттеля немедленно отозвать Харьков как не оправдавшего доверия партии. Результатах уведомьте меня.

Молотов.

Копія телеграми.

ЦДАГОУ: Ф. 1.—Оп. 20. — Спр. 5396. — Арк. 1.

Наказ по Наркомату постачання Союзу РСР про створення постійного запасу хліба на Закавказзі

1 лютого 1932 року

ПРИКАЗ №51

по Народному Комиссариату Снабжения Союза ССР.

1-го февраля 1932 года. гор. Москва.

О постоянном запасе хлеба по Закавказью.

Сверх действующего плана завоза в Закавказье ПРИКАЗЫВАЮ:

Союзхлебу:

1. Взять из непфонда 2 мил. пудов пшеницы, с заменой их таким же количеством ржи и использовать их для завоза в Закавказье.

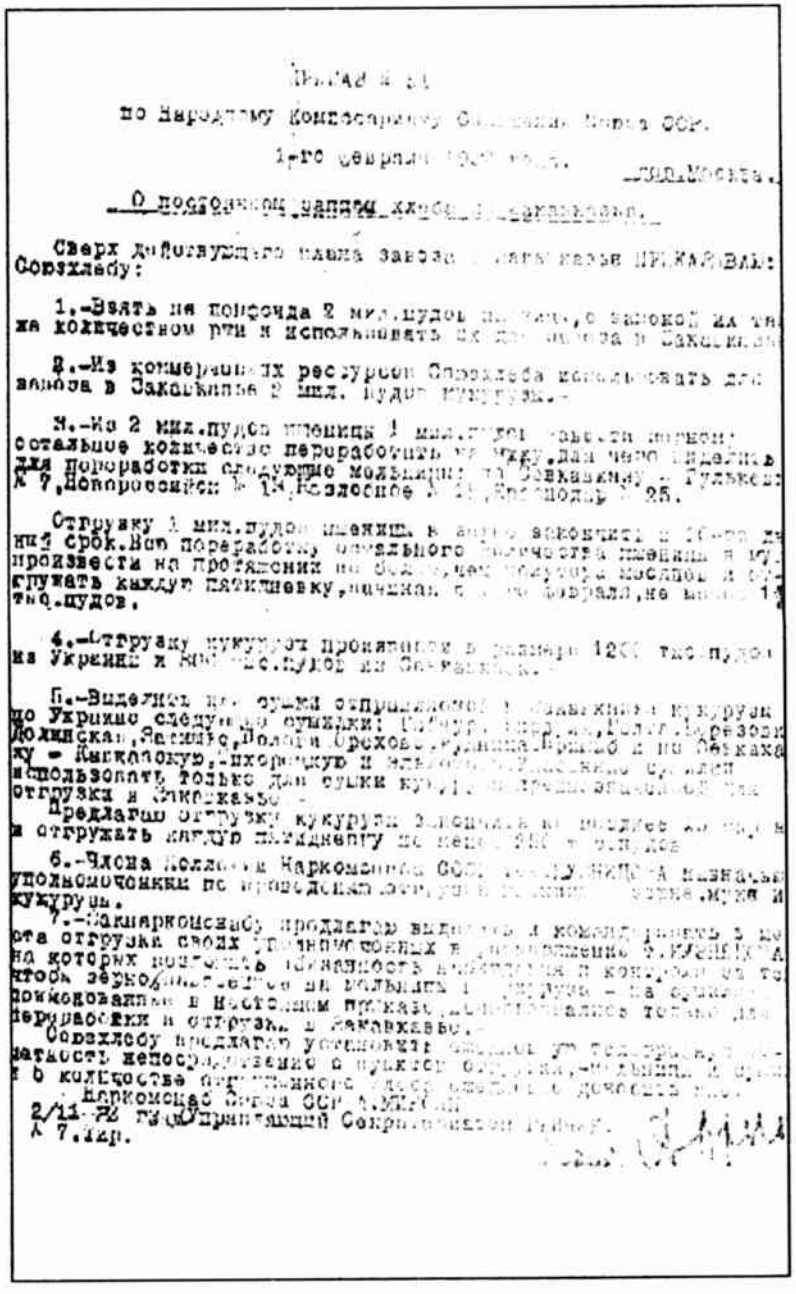

Приказ № 51

по Народному Комиссариату Снабжения Союза ССР.

1-го февраля 1932 года. гор.Москва.

О постоянном запасе хлеба по Закавказью.

Сверх действующего плана завоза в Закавказье ПРИКАЗЫВАЮ:
Союзхлебу:

1.-Взять из непфонда 2 мил.пудов пшеницы, с заменой их таким же количеством ржи и использовать их для завоза в Закавказье.

2.-Из коммерческих ресурсов Союзхлеба использовать для завоза в Закавказье 2 мил. пудов ржи.-

3.-Из 2 мил.пудов пшеницы 1 мил.пудов отгрузить немедленно, остальное количество переработать на муку, для чего выделить для переработки следующие мукомольные предприятия: по Закавказью - Тифлисскую № 7, Новороссийскую № 19, Кодорскую № 21, Краснодарскую № 25.

Отгрузку 1 мил.пудов пшеницы в адрес закончить в 10-ти дневный срок. Всю переработку остального количества пшеницы в муку произвести на протяжении не более чем полутора месяцев и отгружать каждую партию, начиная с 15-го февраля, не менее 1 тыс.пудов.

4.-Отгрузку кукурузы произвести в размере 1200 тыс.пудов из Украины и Северного Кавказа по Закавказью.

5.-Выделить все сухари отгружаемые в Закавказье кукурузы по Украине следующие сухарные: [illegible] Должанская, Ясиново, Волчья, Ореховая, Лозовая и по Северокавказской - Кавказскую, Сенгилеевскую и [illegible] использовать только для сухарей кукурузы предназначенной для отгрузки в Закавказье.

Предлагаю отгрузку кукурузы закончить не позднее как [illegible] и отгружать каждую пятидневку не менее 300 тыс.пудов.

6.-Члена Коллегии Наркомснаба СССР тов.[illegible] назначить уполномоченным по производственному контролю [illegible] муки и кукурузы.

7.-Закнаркомснабу предлагается выделить в комендатуру в порта отгрузки своих уполномоченных в приложении 2 указать на которых возложить ответственность [illegible] за то, чтобы зерноприемные [illegible] на больших [illegible] - на судах помещались в местностями приказа [illegible] перегрузки и отгрузки в Закавказье.

Союзхлебу предлагается установить [illegible] качество непосредственно в пункте отгрузки, [illegible] в количестве отгруженного [illegible]

Наркомснаб Союза ССР А.Микоян

2/II-32 г. Управляющий Секретариатом [illegible]

№ 7.тер.

2. Из коммерческих ресурсов Союзхлеба использовать для завоза в Закавказье 2 мил. пудов. кукурузы.

3. Из 2 мил. пудов пшеницы 1 мил. пудов завести зерном: остальное количестве переработать на муку, для чего выделить для переработки следующие мельницы: по Севкавказу — Гулькевич №7, Новороссийск №13, Незлобное №19, Краснодар № 25.

Отгрузку 1 мил. пудов пшеницы в зерне закончить в 10-тидневный срок. Всю переработку остального количества пшеницы в муку произвести на протяжении не более чем полутора месяцев и отгружать каждую пятидневку, начиная с 1-го февраля, не менее 150 тыс. пудов.

4. Отгрузку кукурузы произвести в размере 1200 тыс. пудов из Украины и 800 тыс. пудов из Севкавказа.

5. Выделить для сушки отправляемой в Закавказье кукурузы по Украине следующие сушилки: Гайчур, Бирзула, Голта, Березовка, Долинская, Затишье, Пологи, Орехово, Рудница, Пришиб и по Севкавказу — Кавказскую, Тихорецкую и Эльхотово. Указанные сушилки использовать только для сушки кукурузы, предназначенной для отгрузки в Закавказье.

Предлагаю отгрузку кукурузы закончить не позднее 15 марта и отгружать каждую пятидневку не менее 250 тыс. пудов.

6. Члена Коллегии Наркомснаба СССР тов. КУЗНЕЦОВА назначаю уполномоченным по проведению отгрузок пшеницы в зерне, муки и кукурузы.

7. Закнаркомснабу предлагаю выделить и командировать в места отгрузки своих уполномоченных в распоряжение т. КУЗНЕЦОВА, на которых возложить обязанность наблюдения и контроля за тем, чтобы зерно, занесенное на мельницы и кукуруза — на сушилки, поименованные в настоящем приказе, использовались только для переработки и отгрузки в Закавказье.

Союзхлебу предлагаю установить ежедневную телеграфную отчетность непосредственно с пунктов отгрузки — мельницы и сушилок и о количестве отгруженного хлеба ежедневно доносить мне.

Наркомснаб Союза ССР А. МИКОЯН.
Управляющий Секретариатом ГРИЧИК.
2/II-32 г.

Машинописний оригінал.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 416. — Арк. 91.

Лист спеціальної бригади Західної області РСФРР із заготівель до ЦК КП(б)У з вимогою повністю відвантажити борошно згідно з нарядами союзних органів
7 лютого 1932 року

Бригада Западн. области
по отгрузке хлеба
7/II-32 г. г. Харьков

Центральному Комитету КП(б)У

Западной области из Украины недогружено в январе м-це муки ржаной — 6.504 тонны и ржи — 2015 т. Кроме того, на февраль дополнительно занаряжено муки ржаной 11.300 т.

В связи с перебоями в снабжении хлебом рабочих заводов и лесоразработок, вызванными отмеченным недогрузом, Запобком и Запоблисполком командировали на Украину бригаду для форсирования отгрузки хлеба.

Однако контора Союзхлеба (Українська — *В. С.*) даже после нашего обращения в Наркомснаб, Совнарком и ЦК Украины, отказалась выполнить недогруз января и отгрузить по февральским нарядам. Она сделала распоряжение отгрузить в счет этих нарядов в феврале только тысячу тонн ржаной муки, что составляет лишь 5% причитающегося.

Бригада считает это прямым срывом снабжения рабочих заводов и лесоразработок, а также подрывом хода заготовок технических культур и категорически протестует против отказа выполнять наряды по отгрузке хлеба в Западную область.

Бригада заявляет, что организации Зап. обл. не были информированы о перспективах выполнения Украиной хлебных нарядов и поэтому не могли принять мер, обеспечивающих бесперебойное снабжение хлебом. В результате по вине Украинских организации в Западной обл. катастрофически нависает угроза полного срыва снабжения хлебом.

Доводя об изложенном до сведения ЦК КП(б)У, бригада просит ЦК своим вмешательством устранить отмеченную ненормальность и обеспечить немедленное выполнение январского недогруза и урегулирование вопроса через Всесоюзные организации о вьшолнении февральских нарядов.

Приложение: копия справки — Союзхлеба (Укр. контори — *В. С.*) от 4.II-32 г.

Бригада Зап. обл. (підпис нерозбірливий).

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5467. — Арк. 75.

Доповідна члена колегії Наркомату постачання УСРР Берліна ЦК КП(б)У про вирішення питання щодо забезпечення керівного складу Березівського району Одеської області через регіональні органи ДПУ

16 лютого 1932 року

Таємно

До ЦК КП(б)У

На№ 13141/1 від 10/II

Наркомпостачання УСРР повідомляє, що з приводу неодержання Березівським районом фондів для постачання керівного складу району нами дано розпорядження ВУКСу про негайне врегулювання цього через Одеський кущ ДПУ.

Член колегії НКПостачання УСРР (Берлін)
16/11-1932 № 1665.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. І.— Оп. 20.— Спр. 5468. — Арк. 170.

Телеграма керівників Одеської контори "Експортхліб" до керівників Південно-Західної залізниці щодо прискорення доставки хліба в Одеський порт

18 лютого 1932 року

№1219/964-18/II-1932 р. НД-5 ЮЗа.

Из районов ниже Знамянки 16/II отгружено 1300 тонн ржи для срочной погрузки на ожидающийся в порту иностранный пароход.

Кроме того, грузится в том же районе еще около 2000 тонн ржи и предназначается также направление ячменя.

Просим Вашего распоряжения о продвижении вагонов с рожью через с. Знамянка без задержки, вменив ст. Знамянка подачу телеграмм Вам, копии нам о количестве отправленных вагонов за отчетные сутки с экспортным зерном.

"ЭКСПОРТХЛЕБ" Одесская контора
(Клименко) (Свентковский)

Машинописна копія.
ДАОО: Ф. Р-1690. — Оп. 1. — Спр. 94. — Арк. 123.

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при Раді праці та оборони СРСР Чернова керуючому всеукраїнською конторою "Загозерно" Меламеду щодо безумовного відвантаження з УСРР мільйона пудів ярої пшениці для посівної кампанії в східних регіонах

9 березня 1932 року

202 МОСКВЫ 151 60 9 3 32 ПОСЕВНАЯ ДВА

АДРЕСА ХАРЬКОВ ЗАГОТЗЕРНО МЕЛАМЕД КОПИЯ КОМСТО ЗАГОТОВКАМ СТЕПАНСКОМУ СООТВЕТСТВИИ ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ДИРЕКТИВНЫХ ОРГАНОВ ОБЯЗЫВАЕМ БЕЗОГОВОРОЧНО ОТГРУЗИТЬ МИЛЛИОН ПУДОВ ЯРОВОЙ ПШЕНИЦЫ ГОДНОЙ СЕМЕНА ТОМ ЧИСЛЕ БАШКИРИИ 800 ТЫСЯЧ НАЗНАЧЕНИЕ ОСТАЛЬНЫХ 200 ТЫСЯЧ ДОПОЛНИТЕЛЬНО ТЧК МОЛНИРУЙТЕ РАСЧЕТОМ ПОЛУЧЕНИЯ МОСКВЕ ДЕСЯТОГО ПЯТНАДЦАТИ ЧАСАМ ЭКСПЛОТАЦИОННЫЕ РАЙОНЫ ОТГРУЗКИ ТЧК РАЗРЕШАЕМ ИСПОЛЬЗОВАТЬ НАЛИЧИЕ НАПФОНДА ТАКЖЕ МЕЛЬНИЦ ТЧК ОТГРУЗКУ ЗАКОНЧИТЬ НЕ ПОЗДНЕЕ ПЯТНАДЦАТОГО МАРТА 33108= ЧЕРНОВ САРКИС

Оригінал телеграфної стрічки.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 416. — Арк. 32.

Телеграма Уповноваженого Комітету заготівель при РПО СРСР по УСРР Степанського до голови уряду УСРР Власа Чубаря щодо додаткового завдання на відвантаження за межі України 16 тисяч тонн ярої пшениці

11 березня 1932 року

МОЛНИЯ МОСКВА Украинское постпредство немедленно вручить Чубарю

Получено подписью Чернова дополнительное задание отгрузить 16000 тонн яровой пшеницы тчк Сообщаю расчет кругло двтч наличие 49000 тонн этого количества пригодной посев разнаряжено Урал Казакстан 37000 тонн зпт оставшихся 12000 имеется мобильной 1400 зпт оказалось напригодно посев 1600 тонн тчк необходимо обмен Украине минимум 2500 остальное 6500 можно отгрузить тчк Яровой пшеницы Госсортфонда данном Союзсеменовода первое марта было 25470 тонн выдано институтам совхозам 800 тонн Зернотресту 8400 тонн потребно закладки семенников 17120 не хватает 850 тонн

Степанский

Рукописний оригінал.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 416. — Арк. 69.

Директива секретаря ЦК КП(б)У Панаса Любченка і заступника Голови Рад наркому УСРР Д. Петровського всім районним партійним комітетам і райвиконкомам щодо неухильного виконання експортних планів

12 березня 1932 року

ТАЄМНО
ДО ВСІХ РАЙПАРТКОМІВ
ТА РАЙВИКОНКОМІВ

Не дивлячись на неодноразові директиви ЦК та РНК щодо приділення. виключної уваги виконанню плянів експортових заготовок, плян особого кварталу та 2 м-ці І-го кварталу все ж таки виконано по багатьох районах незадовільно.

До цього часу комісія сприяння експорту та осередки сприяння на підприємствах, в колгоспах та радгоспах не перетворилися в бойові органи боротьби за виконання експортових плянів й обмежилися лише формальною постановою щодо заготовки експортової продукції.

В березні м-ці робота по виконанню пляна повинна бути поставлена під знак ударництва й повинна забезпечити не тільки виконання завдання на березень, але й обов'язково перекрити недовиконані завдання в січні-лютому.

Зокрема, потрібно здійснити ось такі заходи:

1) Негайно вжити заходів щодо повного відвантаження заготовленої сировини на станції залізниці й нейослабно слідкувати за негайною відправкою всіх поточних заготовок на залізничній станції.

2) Негайно вжити заходів щодо повного зняття законтрак-

тованих смушок, посилення розсівної заготівлі їх і з таким же настроюванням домогтися виконання пляну по мерлушках.

3) Звернути виключну увагу на швидке розгорнення роботи щодо заготівлі яєць, забезпечивши максимальне перевиконання заданих планів.

4) Всебічно сприяти роботі кустпромкооперації, яка виготовляє і предмети на експорт.

5) Забезпечити 2—3-змінною роботою підприємства, що переробляють експортову продукцію.

6) Максимально розгорнути заготівлю ганчір'я, враховуючи гостру потребу в ньому промисловості та експорту.

7) В районах цукрових заводів, що працюють на експорт, негайно забезпечити вивіз всієї готової продукції на залізничні станції й тим забезпечити повне використання вагоні в, що подаються під завантаження цукру.

8) В місцезнаходженні залізничних вузлів та станцій щоденно перевіряти подачу вагонів під експортові вантажі, відвантаження та просунення їх.

9) Стверджуючи попередні вказівки ЦК та РНК, категорично забороняємо Вам мобілізувати на інші кампанії робітників Держторгу та кооперації, що працюють по експортзаготівлях.

№929193/ т.

СЕКРЕТАР ЦК КП(б)У (ЛЮБЧЕНКО).

ЗАСТ. ГОЛОВИ РНК (Д. ПЕТРОВСЬКИЙ).

Певно: (підпис нерозбірливий).

Машинописная копія.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 4312. — Арк. 90.

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при Раді праці та оборони СРСР Чернова уповноваженому по УСРР Степанському щодо контролю за відвантаженням жита на експорт в Одеському порту

13 березня 1932 року

1550 МОСКВЫ 6467 68 13 19 10 = ПР ХАРЬКОВ УПОЛКОМЗАГСТО СТЕПАНСКОМУ СОГЛАШЕНИЮ НАРКОМВОДОМ МАРТЕ СТАВЯТСЯ ОДЕССЕ ПОГРУЗКИ РЖИ ПАРОХОДЫ ДВЕНАДЦАТОГО БЕЛА КУН СЕМНАДЦАТОГО ЖОРЕС ДВАДЦАТЬ ВТОРОГО ДЕКАБРИСТ ВТОРОГО АПРЕЛЯ ЗПТ КАМЕНЕЦ ПОДОЛЬСК ДВАДЦАТЬ СЕДЬМОГО МАРТА НИКОЛАЕВЕ ТЧК НАБЛЮДАЙТЕ УДАРНОЙ ПОГРУЗКОЙ НЕ ДОПУСКАЯ ЗАДЕРЖКИ ПОДАЧИ ПРОСТОЯ ПАРОХОДОВ ТАКЖЕ КОНЦЕНТРАЦИИ ЗЕРНА ТЧК ВСТРЕЧАЮЩИЕСЯ ПРЕПЯТСТВИЯ НЕМЕДЛЕННО УСТРАНЯЙТЕ МЕСТЕ УЧТИТЕ ВАЖНОСТЬ ЗАДАНИЯ КОНТРОЛИРУЙТЕ ЕЖЕДНЕВНО ВЫПОЛНЕНИЕ ТЕЛЕГРАФТЕ КОГДА ПОСТАВИЛИ ЗПТ КОГДА ЗАГРУЗИЛИ ЗПТ КОГДА УШЛИ 2235= КОМЗАГСТО ЧЕРНОВ

Оригінал телеграфної стрічки.

ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 416. — Арк. 61.

Доповідна комісії Зінов'ївського міського комітету КП(б)У секретареві МК партії Єременку про голод у приміських селах

16 березня 1932 року

СВОДКА

СЕКРЕТАРЮ ЗИНОВЬЕВСКОГО ГОРПАРКОМА

Тов. ЕРЕМЕНКО

По Вашему поручению мною была создана комиссия в составе коммунистов врачей — т.т. Ерхуна, Рабиновича, зав. Здравотделом тов. Слипченко и председателя УЧХ тов. Зайцмана. Обследованы были следующие села Зиновьевского района:

1. Козыривка. 2. Тарасовка. 3. Обозновка. 4. Екатериновка. 5. Компаниевка. 6. Суслово. 7. В-Байраки. 8. Сазоновка. 9. В-Мамайка. 10. Елизаветовка. 11 Поселок Лозоватка. 12. Вишняковка.

Официально обследование проводилось с целью выяснения состояния общественного питання и детских ясель.

Для получения необходимых материалов и для ведення переговоров, необходимых для выполнения задачи, на местах привлекались исключительно члены партии: секретари партийных ячеек и председатели сельсоветов. Программа, по которой проводилось обследование, состояла в следующем:

1. Смертность на селе.
2. Проверка действительности слухов о приеме в пищу падали.
3. Определение действительности голодных отеков.
4. Материальное состояния красноармейских семей.
5. Процент пустых покинутых дворов.
6. Политическое настроение на селе.
7. Помощь, оказываемая на месте голодающим.

Метод проверки состоял в том, что основные факты, которые вытекали из проверки на местах, констатировались личной проверкой членов комиссии.

Козыривка: с 1/II-32 г. по 12/И умерших 12 чел., дворов было в 1931 г. — 365; на 1/I-32 г.— дворов жилых осталось 200; на день проверки осталось — 100, остальные пустуют. Значительная часть пустующих дворов разрушается, оконные дверные рамы вынимаются и идут как топливо. Проверка семей голодающих была произведена мною лично по указанию председьсовета тов. Лободы.

1. Семья Мироненко Ивана Семеновича состоит из 7 чел., трое детей школьного возраста. Имеет 700 трудодней, питаются исключительно падалью. При мне в печи в котле варилась кожа палой лошади. Через два часа я вновь зашел в эту хату. Кожа была уже изрезана не мелкие части и семья обедала. Кусочки кожи запивались желтой вонючей жидкостью отваром. Дети изможднены. Мать отчаянна.

2. Коваль Марии Семеновны. Четверо малых детей. 300 трудодней. При мне варили кости палой лошади. На мой

вопрос, где Вы достали падаль, девочка ответила: "принесла з балки ноги коняки". Старуха изможднена, не подымается, просит дать лекарство, чтобы скорей умереть.

3. Семья Черного Емельяна Михайловича, 5 малых детей, жена истощена и уже не подымается. При мне едят шкурки бурака. В комнате вонь падали. Едят падаль. Имеют 200 трудодней. Дети отечны.

4. Семья Ткаченко Яков Трифонович 4 малых детей. Трут пересеянную полову и пекут лепешки. Дети отечны.

По заявлению председателя сельсовета таких семей в селе до 20%. Запасов в колхозе нет никаких. Имеется 600 пудов картофеля, семенной запас, 10 кадушек капусты и 4 п. подсолнечного масла. На заседании правлення колхоза было внесено предложение избрать делегацию для посылки в город.

с. Тарасовка: в 1931 г. жилых дворов было — 490, в настоящее время — 200. Большинство пустующих дворов разрушено, оконные, дверные рамы вытащены. Точного учета населения нет. С 1/I-32 г. по день обследования умерло по свидетельству секретаря партячейки тов. Ищенко до 30 чел. С 1/III-32 г. по по день обследования — 15 ч. Бывают дни, когда умирают по три человека, трупы нередко лежат по три—четыре дня, так как некому хоронить. Из взрослого населення, в селе по преимуществу остались: женщины и старики, а также дети. Имеют место случаи, когда смертность просто не регистрируется, чтобы не подымать "шуму". "Настроение колхозников характеризуется основним заявлением, "что мы скоро все умрем". На колхозном собрании были выступления с такого рода заявлениями: "Вы у меня колхозом жизнь отняли", "мы умираем", "нам и пуля не страшна". Накануне обследования, вытащенные 6 дохлых лошадей в течении часа бывшими колхозниками изрублены и растащены по домам. По свидетельству секретаря партячейки, он сам видел, как на дохлую лошадь человек десять набросились с

остервенением и растащили ее в течении нескольких минут. В школе в младших группах процент отечных детей достигает 5%. Фондов в колхозе нет никаких. Мною лично была проведена проверка состояния следующих семей:

1. Колесник Филипп Арсентьевич — 6 малых детей, мать и дети оттечные. Отец, по заявлению семьи, тоже оттечный. Дома его, в момент проверки, не было. Едят шелуху. Семья имеет 500 трудодней.

2. Хаврюта Иван Прокофьевич, отец бригадир, 4 малых детей, все дети изможденные и оттечные, 2-х летний отечный ребенок умирающий. Питается только шелухой. Семья имеет 420 трудодней. Отец желтый, изможденный, едва держиться на ногах.

3. Чумаченко Макар Игнатьевич, отец красноармейца, 330 трудодней. Отец изможденный и не подымается. Когда я вошел в комнату, он стал просить кушать. Письмо сына красноармейца мною изъято. Процент семей, находящихся в таком состоянии, достигает 15-ти.

с. Обозновка: Заколоченных хат — 150. Красноармейских семей — 3. Никакой помощи не получают. Обследованы были семьи следующие: 1) Ярошенко Трофима. Четверо детей. Один ребенок отечный, остальные дети истощены. Едят падаль,

2) Ищенко Афанасий — двое детей, имеет 500 трудодней, едят падаль.

3) Кононенко Федосья — 6 детей, активистка (в колхозе с 1929 года), в прошлом году имела 1240 трудодней. Семья ест падаль.

4) Кононенко Митрофан — 9 детей, в колхозе с 1929 г, дети крайне истощенны, едят падаль.

5) Дыбенко Владимир — 2 детей, едят падаль.

6) Грабенко Михаил, имеет — 800 трудодней, 6 детей, едят падаль.

с. Екатериновка — работоспособных мужчин осталось —

20 ч., красноармейских семей — 2, помощи не получают никакой. Обследованы были следующие семьи:

1. Смирницкий Андрей — в колхозе с 1929 г., семья ест падаль.

2. Запорощенко Екатерина, в колхозе с 1929 г. член сельсовета, ест падаль.

3. Смирницкий Логвин — 4 детей, едят падаль.

При обследовании указанных семей по этим двум селам, в некоторых семьях были обнаружены запасы падали.

По селам Компаниевки и Суслово было проведено обследование 25-ти семей колхозников. Большой процент колхозников выбыл — в Суслово свыше 40%, в Компаниевке выбыло до 60%. Было хозяйств — 714, осталось — 283. Остались преимущественно старики, женщины, дети. Состояние колхозников тяжелое. Большинство обследуемых страдают голодными оттеками. Голодают также красноармейские семьи.

1) Колтунов Григорий, имеет вместе с женой 480 трудодней. 4 оттечных детей.

2) Николенко бригадир, имеет 600 трудодней.

3) Мамыга 4 детей, сын красноармеец в авиационной школе в г. Борисоглебске.

4) Николенко — 1000 трудодней.

5) Босой Василий — 400 трудодней, 4 детей.

Все обследованные семьи в большинстве едят падаль.

Была обследована салотопка у села Компаниевки. На месте салотопки найдено много трупов дохлых лошадей и человек двенадцать колхозников, режущих падаль. В школах на почве крайнего истощения, имеет место частые случаи обмороков. Например, последние дни были обмороки у следующих детей: Карасюка из 4-й группы, Полудня из 5-й группы и Шателя из 5-й группы. Настроение обследованных колхозников подавленное. Жалобы носят лишь характер мольбы: "Дайте кушать". Лишь в Суслове группа колхозников 10/III пыталась

организованно требовать возвращения своих коров. В Суслове и в Компаниевке никаких фондов нет.

По Вишняковке и Аннинском обследованием также установлено, что значительный процент колхозников из сел выезжают. Путем личной проверки членом комиссии было установлено, что около 20 семей питаются исключительно падалью. Есть голодные оттеки. Красноармейские семьи помощи не получают.

Район В-Байракского сельсовета с селами В-Мамайка и Сазоновкой, представляют относительное благополучие. Обследованием не было установлено приема пищи падали, хотя слухи об этом имеют место. По преимуществу предметом питания является макуха, шелуха, бурак.

Некоторые замечания по обследованию.

1) Отмечается, что представители власти на местах, председатели сельсоветов, секретари ячеек, даже уполномоченные партийного комитета, пытаются случаев голода не замечать и о них никому не говорить. Более того, в некоторых случаях пытаются скрыть смертность (Тарасовка).

2) Наш район в смысле инфекционных заболеваний является благополучним.

3) В подавляющем большинстве обследованных сел точного учета населення нет.

4) Употребление падали в пищу, в обследованных селах, стало массовым явлением.

5) Умирают в большинстве люди преклонного возраста и дети.

6) В большинстве обследованных колхозов, собственных фондов никаких нет.

7) Подавляющему большинству, голодающим красноармейским семьям, помощи никакой не оказывают.

8) Настроение колхозников поддавленное. Однако жалоб никаких нет, а имеют лишь место просьбы о помощи.

9) В настроении колхозников господствует основной мотив: "умрем от голода".

Члены комиссии: (Кондрашов) (Рабинович)
(Ерхун) (Слипченко)
(Зайцман)

16/III-32 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5225. — Арк. 5—8.

Доповідна відповідального працівника більшовицького партійного апарату Я. Надя про факти порушення законності під час хлібозаготівель у Прилуцькому районі

Після 16 березня 1932 року

О ФАКТАХ ПОПИРАНИЯ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ЗАКОННОСТИ И ПРОИЗВОЛА В РЯДЕ СЕЛ ПРИЛУЦКОГО РАЙОНА

С сентября прошлого года вплоть до последних недель почти в 50% сел и колхозов Прилуцкого района допущены были грубые попирания революционной законности, а в отдельных селах прямой произвол и уголовщина: отдельные убийства, избиения, пытки, массовые обыски, аресты, несколько сот незаконних выселений не только кулаков, но и бедняков и середняков, доведение твердых заданий до середняцких дворов и семьям красноармейцев и барахольщина. Яблуновка крупнейшее село, бывший районный центр, где уполномоченный РПК был тов. ЖУРКО. заворготделом РПК (ныне секретарь Старобельского РПК). В ноябре 1931 г. пред. сельсовета КОВАЛЕНКО побил сельисполнителя МАТВИЕНКО (маломощный середняк) за то, что он не достал подвод, побил его сестру, через пару дней совместно уже с ЛЕВЧЕНКО (пред. колхоза) опять побил МАТВИЕНКО за то, что у него не были в порядке ульи,

арестовали и по всей дороге до сельсовета били его. МАТВИЕНКО из деревни сбежал.

В сентябре месяце 1931 г. член сельсовета ВАРЧЕНКО забрал у бедняка ЧЕРЕПА весь хлеб, не оставил даже для посева. ЧЕРЕП, чтобы прокормить 5 душ детей, купил два пуда жита, но тоже забрали (ЧЕРЕП работает на Пелюхинском заводе). Этот же член сельсовета забирает у ЧЕРЕПА лошадь для разъездов. Лошадь загнали и она погибла. Издевательства над ЧЕРЕПОМ не прекратились, в ноябре м-це явилась к нему бригада сельсовета, побила его и забрала остатки гречки. После этого ЧЕРЕПА едва живым сняли с петли. Издевательства над ЧЕРЕПОМ все еще не прекращались. В январе опять его вызывают в штаб бригады для продажи государству хлеба. В конце концов ЧЕРЕП сбежал из села.

В январе месяце бригада побила беднячку ТОГАНЕНКО Устю. Середнячку СТЕПАНЕНКО Марию били по груди, по голове, держали сутки в холодном чулане, когда ее отвезли к врачу, то пред. сельсовета запретил врачу дать мед. помощь и справку.

Другая бригада побила селян единоличников БОНДАРЕНКО Тимошу, МИКОЛАЕНКО Анну, ДИПКО, МОВХИМЕНКО. Член сельсовета ЛИТВИНЕНКО Степан со своей бригадой побил середняка ДЗЮБЕНКО Василия, арестовали и держали в холодном чулане, откуда его вызвали на допрос к председателю сельсовета, который тоже побил его и держал при сельсовете в холодном помещении две недели. Во время его ареста семью ДЗЮБЕНКО выселили из хаты. КОВАЛЕНКО и ЛЕВЧЕНКО в январе м-це ночью посадили единоличника КУПРИЯ на подводу и вывезли за деревню, били до потери сознания. Член сельсовета ВАРЧЕНКО вызвал в сельсовет беднячку СОПКО Анну, которая пришла с грудным ребенком и продержали в штабе двое суток, стоящую на ногах.

Таким же образом, пострадали и очень многие: ЗИНЧЕНКО, ДОБРЕНЬКИЙ, МИХАЙЛИЧЕНКО, КУЛИКОВА. Селянина ПОЛОНСКОГО били и вырвали у него пучок бороды. Середняка ДЕРКАЧА побили и обворовали, наложили на него незаконний штраф в пользу бригады БОНДАРЕНКО. Селянина ЖУКА били цепями, задержали в штабе 8-го района неделю в холодном помещении, беднячке ВОЕВОДЕ Анне не давали есть, не пускали спать и сидеть, крутили ей нос, следствием чего она потеряла значительное количество крови и теперь все время болеет. Оперативная тройка во главе с пред. сельсоветам за одну ночь исключила из колхоза 36 чел. В числе исключенных имеется также те, которые осмелились обвинять руководство в беззаконии. ГМИРЯНСКИЙ, ранее премированный за ударную работу в 1931 г, исключен из колхоза за то, что он при обследовании молочарки выявил ряд преступлений. Массовые обыски, аресты, распродажа и разворовывание имущества были ежедневным явлением и учесть теперь все факты почти невозможно ибо из села сбежало значительное количество селян, особенно единоличники. Эта шайка буквально терроризовала несколько тысяч населения села 3—4 месяца на глазах ЖУРКО и секретаря Райкома комсомола.

29/XII-31 года в селе Сухополова член сельсовета с бригадой ночью вошел в хату середняка и начал искать хлеб. Селянин с женой хотели одеться, но им не позволили и они разбили окна и выскочили на улицу в одном нижнем белье, а бригада буквально ограбила квартиру: забрали печеный хлеб, мыло, нитки, вплоть до подтяжек. Селянин поднял шум и на следующий день ему вернули обратно часть ограбленного имущества.

В этом же сельсовете под руководством уполномоченного РПК ТОКАРЯ, он же зав. Торготделом Райпотребсоюза, выселили 60 семейств на улицу на мороз. Эту работу проводили при участим секретаря партячейки.

ТОКАРЯ присудили на 6-ть месяцев принудительных работ, однако, в данное время он опять является уполномоченным РПК по посевной кампании.

В селе МАМАЕВКА 13 середнякам довели твердые задания, которые они не выполняли. Их распродали и выселили из хаты. В числе 13-ти несколько имеют своих сыновей в Красной Армии.

В селе Голубовка провели поголовный обыск под руководством уполномоченного РПК.

В селе Переволочне арестовали 70-летнего старика (раскулачено) и 19 февраля в два часа ночи пред. сельсовета и 2 комсомольца, препроводили его в сельсовет, где издевались над ним, поломали 18 ребер, побили череп и он умер под их пыткой. Утром пред. сельсовета вызвал родных убитого, приказал им немедленно хоронить его и никому ничего не говорить. Однако дошли слухи до Прокурора. По его распоряженяю труп был вырыт из могилы и только тогда были установлены факты зверского убийства. Пред. сельсовета БАСТУКА арестовали и на 4-й день по распоряжению РПК он был освобожден, но Прокурор все же добился вторичного ареста его.

В селе Сергеевка были проведены массовые обыски и при обысках забирали не только хлеб, но и др. вещи (обувь, одежда, белье, бритвы, вилки, ложки, ножи), которые остались у бригады. Эти обыски и аресты проходили очень часто и с побоями обыскиваемых. Партячейки в этом селе в январе и феврале по существу развалились.

В этом селе ликвидировали хозяйство селянина, который занимался культивированием риса по заданию с. х. академии.

В селе Сергеевка как массовое явление — доведение твердых заданий (бедняцко-середняцким слоям села, в том числе к многим дворам, сыновья которых находятся в Кр. Армии).

В селе Дубовый Гай у бедняка сняли обувь и заставили

его бегать по снегу при 20-ти градусном морозе, нанесли ему побои и многих селян заперли в сарай при больших морозах на ночь и били их. Искали хлеба у женщин под тельной одеждой (за пазухами). Беременных женщин с грудными детьми держали днями на собраниях.

В селе Малковке вызывают селян в отдельные комнаты и там их бьют, издеваются над ними, а потом их оставляли там в холодной комнате раздетыми. Когда их били от их крика и плача созванное собрание разбегалось. В другой раз дверь заперли, чтобы собрание не могло разбежаться.

В селе Половка в течение одного часа выселили из своих хат 20 семейств. Через пару дней по распоряжению НК РКИ часть из них вселили обратно. В селе Мамаевка в один день выселили 70 семейств, из них 20 заможно-кулацких и 50 бедняцко-середняцких. Выселенные семьи несколько дней были на морозе. Через пару дней КК РКИ вселяло обратно около 30 семейств, остальные разбежались. В этом же селе в течение 3 дней раскулачили 30 хозяйств, часть из них середняки и даже бедняки.

В селе Малковка собирали собрания селян и кто не подписал о продаже государству хлеба, их раздели и два часа держали в холодной комнате. Били их палками, молотком. Селянка ШКРУТИЛО Наталка заявила, что у нее хлеба нет, ее раздели и оставили на всю ночь в холодной комнате. Селянку КУРЬЯН Анну, когда она отказалась раздеть кожух, ее ударили, силой сняли кожух и обувь и всю ночь оставили в холодной комнате.

Такие же преступления творились в селе Ивковцы, Старо-Тарнавщине, где несколько семейств заперли в погреб. В данное время по этому вопросу ведется следствие представителем Наркомюста.

Расследованием, произведенным в Старо-Тарнавщине было установлено следующее: что голова сельсовета ГУК, голо-

ва колхоза РЕЗНИЧЕНКО, активисты ВИЛИВОК Петро, ВИЛИВОК Василий, ВИЛИВОК Иван, КАРНАУХ и др. принимали активное участие в издевательствах самого безобразного характера над селянами, какие выразились в избиении до обморочного состояния с последующим отливанием водой и снова избиением, битья по голове, сталкивание лбами, плевание в лицо, дергание за нос, за бороду, держание женщин под арестом в холодных помещениях, имеющих грудных детей по несколько дней, отбирали имущество, разбазаривали его между "активом", отбирали скот у бедняков. выселяли из хат на мороз и т. д. Массовая работа была заменена беззаконием и произволом, процветало командование, подменяли всех выборных партийных, советских и кооперативных органов оперативными тройками как в районном центре, так и по селам. Затерли лицо партячеек на селе, топтали в грязь авторитет их, развалили целый ряд ячеек.

К моменту выезда на место комиссии в составе Инструктора Обл. парткома тов. Сухенко и следователя Наркомюста т. Чумало, в сельсовете у уполномоченного РПК по проверке подготовки к посевкампании тов. Журавского имелось 70 заявлений селян Старо-Тарнавщины. Районные организации про это ничего не знали и сам ЖУРАВСКИЙ никаких мер не принял. Нами все это было установлено и арестованы голова сельрады ГУК и голова колхоза РИТЧЕНКО. В селе партячейки нет. Село обслуживается партячейкой соседнего села Рудовка. В селе Старо-Тарновщина имеется один кандидат партии, вышеуказанный голова сельсовета ГУК и два неутвержденных РПК кандидата. Колхоз в самом тяжелом положении. Из 120 лошадей на 1/I-32 года осталось 80 и те к работе непригодны, фуража нет. Бригады не организованы, имеющиеся бригадиры и чл. бригады уезжают неизвестно куда (как и большинство семей), не желают принимать инвентарь и выходить на работу. В колхозе сгнило до

10.000 пуд. картошки и солома. В момент проверки всего этого пред. сельсовета ГУК был два дня в РВК и РПК, ничего не сказал о состоянии села и коллектива. а в момент ареста оказался пьяным.

Предпринятые нами меры как арест пред. колхоза и сельсовета и замена их другими, а также вызов представителя РПК и РВК на место в село для исправления указанного, внесли некоторое успокоение среди колхозных масс и населения, что выразилось в выходе на следующий день на работу в поле.

В протоколах бюро Райпарткома отмечается часть перегибов по преимуществу общими фразами. 10/I и 15/I предупреждают сельактив Охинькы и Сухополова. 30/I бюро отмечает имевшиеся случаи дачи твердых заданий середнякам. 6/II опять таже формулировка с добавлением о массовой распродаже середняцких хозяйств и поручают КК и Прокуратуре привлечь к ответственности председателей Полонского и Мамаевского сельсовета и только 16/III-32 года разбирают главное гнездо произвола в Яблуновке.

Этим исчерпывается борьба с перегибами и произволами со стороны РПК. Формально получается, что РПК вел борьбу с перегибами, а по существу получается иначе, а именно: Яблуновские дела были известны Районному руководству в сентябре, октябре, ноябре, декабре и особенно январе 1932 года. Но поскольку в этом селе уполномоченным РПК являлись Зав. Орготделом РПК ЖУРКО и секретар РК комсомола НАСИННИКОВ, было "неудобно" разбирать эти дела. Они все время смазывались в РПК и в РИКе, а произвол продолжался. Только в феврале снимают КОВАЛЕНКО пред. сельсовета и ЛЕВЧЕНКО Пред. правлення колхоза, когда Контрольная комиссия детально обследовала эти дела. Эти материалы мариновали почти месяц и наконец 16/III поставили на бюро, где буквально смазали вопрос и при активном участии т. ТОЦКОГО, Пред. РИКа, и др., при

молчаливом согласии секретаря РПК т. КАЛОШИНА — обвиняют пред. КК тов. АФОНИНА и Прокурора тов. АНИКЕЕВА в сговоре против Зав. Орготдела. Пред. РИКа, секретаря РПК. Главному виновнику т. ЖУРКО бюро поставили на вид. Постановило послать на лечение на два м-ца, а после лечения на учебу в Пром. академию (протокол бюро от 5.III-32 г.). КОВАЛЕНКО и ЛЕВЧЕНКО "герои" Яблуновского дела, были арестованы Прокуратурой и посажены в ДОПР. а через несколько дней по распоряжению нач. ГПУ тов. БЕРШАДСКОГО — КОВАЛЕНКО перевели из ДОПРа в Милицию. Он гулял по улицам Прилуки, обедал в столовой ГПУ, КОВАЛЕНКО жил на квартире ЖУРКА, куда ходил из ДОПРа и из Милиции.

За все дикие преступления КОВАЛЕНКО и ЛЕВЧЕНКО получают 3 года без лишения права, член сельсовета ВАРЧЕНКО за грабеж, за побои, за издевательства над сотнями людей тоже 3 года.

А после суда КОВАЛЕНКО, ЛЕВЧЕНКО опять гуляют по улицам и смеются над судом, над прокуратурой, которая опротестовала приговор. Обл. Суд на днях отменил этот приговор.

В этом деле бюро РПК зажимал КК и Прокуратуру. В это же время ЖУРКО отзывается из Прилук для выдвижения его секретарем РПК Старобельска. Бюро РПК, обсудив это выдвижение, решило ничего не сообщать Обкому КП(б)У о ЖУРКЕ, хотя на бюро многие протестовали (редактор, Пред. КК и др).

По всем вопросам перегибов и произвола, начиная с сентября м-ца 1931 года, как красная нить проходит, что районное руководство сколько-нибудь серьезных и тем более решительных мер против этих антипартийных, антисоветских и даже контрреволюционных действий руководящих людей не принимали и очень часто их смазывали.

Контрольная комиссия КП(б)У провела значительную борьбу с перегибами, но большей частью безрезультатно, ибо поддержки от РПК они не получали, виновато КК в том, что проявило мягкотелость, хотя пред. КК сигнализировал Обл. КК своим письмом, но меры не были предприняты.

Межрайонная Прокуратура тоже вела борьбу с этими явлениями, но тоже безрезультатно, ибо приостановить в районе поток насилия, грабеж, изнасилования (Старо-Тарнавщина), убийства, выселения бедняков-середняков, избиение и пытки — не смогла.

Прокурор 9/IX-31 г. сигнализировал в Наркомюст о этих делах, но меры приняты не были.

РПК зажал Прокуратуру тоже, как и Контрольную комиссию.

Райотдел ГПУ и прежний Полтавский сектор, а теперь Обл. ГПУ во многом виноваты: Райотдел ГПУ не требовал от РПК борьбы с имевшими место преступлениями. Полтавский сектор, получая сводки Райотделения, неизвестно как реагировал на них.

Нач. ГПУ тов. БЕРШАДСКИЙ способствовал и покровительствовал преступникам КОВАЛЕНКО и ЛЕВЧЕНКО, создавая для них более удобную жизнь как до суда, так и после суда.

Один из вдохновителей всех этих дел ЖУРКО при вторичном разборе дела должен быть привлечен к ответственности. Требуются срочные меры для исправления допущенных явлений и для оздоровлення районного руководства.

Я. НАДЬ.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5252. — Арк. 20—27.

Лист секретаря Київського обкому партії Миколи Демченка до секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора про становище в Жашківському районі

6 квітня 1932 року

ДОРОГОЙ СТАНИСЛАВ ВИКЕНТЬЕВИЧ!

В Жашкове, где я нахожусь, очень напряженное положение. Здесь 3 дня тому разобрали на станции часть овса, прибывшего для Ставищ. Насколько я сейчас убедился, Райком, конечно, выпустил руководство из своих рук и этот разбор явился результатом всеобщего похода на Жашков для разбора семян, о чем велась по колхозам систематическая работа. На станции все время бродят и теперь группы людей, главным образом, женщин, оживленно что-то обсуждающих. Когда я круто повернул к одной группке, она рассыпалась. С оставшейся женщиной я начал разговор, она сейчас же начала плакать, что двое детей умерло с голода, а теперь и им умирать с двумя детьми. Из СОЗа, говорит, получили всего 6 пудов. Работы нет. Тут же на станции группа женщин и детей — человек 30, из грязи вылавливает зерна кукурузы, дети сильно изможднены, некоторые с явно обрюзгшим лицом, очевидно, припухлость. Одна женщина, заявившая, что семья имеет 740 трудодней, ведет самую отчаянную агитацию. Когда я заговорил с одним мальчиком, другая женщина говорит мне: "Не чіпайте його, він чотири місяці не бачив хліба".

По группам один разговор, может быть, в связи с тем, что видят приезжих — партия ободрала, обманула, пока были хозяева, было что есть.

К сожалению, исключительное бездорожье и в самые угрожающие села, где были волынки, я не мог попасть, а в село в 4-х километрах попал только вечером.

Просил собрать бригаду, собрали 3-ю бригаду. Бригадир уехал на ст. Дно за хлебом. Пред. сельсовета заявил мне, что

бригадир после его избрания заявил: "какой я без хлеба бригадир" и второй бригадир, говорят, уехал за хлебом.

В этом колхозе с семьями уехало немного. Колхозников, мужчин нет почти. Говорят уехали за продовольствием — маршрут Белоруссия, Ленинградская Область. После открытия собрания и небольшой вступительной речи пред. колхоза, вместо речей и вопросов сплошной гул и реплики, продолжавшиеся не меньше часа — "мы голодны, будет хлеб, будем работать, как и работали, мы все равно свалимся в поле, на этих конях все равно не посеешь". Собрание, длившееся четыре часа, все вертелось вокруг хлеба. Разошлись злые, неудовлетворенные. Резко выступал один колхозник, по заявлению местных руководителей — бедняк, ударник, единственный на собрании с явно припухшим лицом, изможденным. Лейтмотив виступавших — "як ми, хлібороби, і у нас все таки вродило, мусимо терпіти з голоду й вмирати". Руководители заявили мне что три семьи не встают, со вздутыми животами, было уже 11 часов вечера, и я не пошел их смотреть, по их же заявлению, значительная доля питается суррогатами.

Никто и никому никакой помощи не оказывает, и колхоз никаких мер, чтобы добыть продовольствие тоже не делает, кроме безнадежных попыток собрать у колхозников в порядке займа до нового урожая.

Характерно, что в Жашкове, который имеет семена, более тяжелое продовольственное положение, чем в Ставищах, которые не имеют почти ни фунта семян. Это потому, что Жашков роздал гораздо меньше и сохранил семена. Ставище роздали по едокам много и выполняли план за счет семян. Там же на собрании выяснилось, что этот сравнительно небольшой колхоз не имеет денег, потому что ему должны разные организации 12 тысяч рублей. Оказывается, что в районе должны колхозам не менее 100 тысяч рублей, а вслед-

ствие этого в этом колхозе должны колхозникам даже за 1930 год, уже не говоря за 1931. Интересно, что никакой сукин сын, даже Секретарь РПК, несмотря на то, что происходят такие волынки, даже не вспомнили чем можно разрядить атмосферу. Я отдал распоряжение расплатиться, но есть организации, которые безнадежны. Местный сахзавод банкрот должен один 40 т. р., нельзя ли было бы как в прошлом году покрыть эту задолженность за счет хозорганов.

Этот колхоз тем интересен, что в волынках не участвовал и несмотря на то, что он к Жашкову один из самых близких, не участвовал в походе на станцию, говорят они, что другие села обещали им это попомнить. Политической заостренности нарочитой не было, но у большинства выступающих слезы наворачивались. В чем вина руководства колхоза района и области — нужно было категорически толкнуть приобрести картошку гречку, просо и даже жито за те ресурсы денежные, которые у колхозов есть, голодающим помочь и начать накапливать фонд общественного питания, если бы правление колхоза проснулось от этой спячки, можно было бы и у более имущих колхозников мобилизовать.

Хлеба у них действительно нет, я тут выдал району из наших резервов соцвзаимопомощи 1.500 пудов, но ведь у нас и в других южных районах такое же положение.

Я думаю, что я дал правильную директиву, чтобы колхоз где угодно купил картошки и семьям лежащим дал продовольствие. Нельзя же в самом деле, чтобы ударник-колхозник приходил на собрание опухшим.

Мне кажется, что при нашей помощи некоторой и предоставлении колхозам этих районов провести заготовку картошки и круп можно наладить питание детей, может быть, в форме горячих завтраков в школам и яслях и фонд обществ. питання в колхозах. Без самозаготовок или гос. помощи выйти из положення им будет трудно.

Из-за полного сейчас бездорожья проникнуть в Ставищанский район не смог. Богуцкий подтверждает, что ряд колхозов семян не вывезут и даже фуража. Здесь ссыпано для них 22 вагона, мы решили применить грузовики.

Мне кажется, что ликвидировав задолженность и выдав причитающиеся колхозам и колхозникам авансы, толкнув колхозы на активную политику самозаготовок прод. и фуража, можно взять колхозам инициативу и выбить оружие у врагов, которые факты голода и отсутствия каких бы то не было фондов к посевкампании использовали здесь положение, а наши товарищи растеряны.

Сегодня опять в бригаде в Жашкове после сообщения бригадира и нескольких реплик ему, женщины плачут, мужчины потупились и некоторые тоже плачут: "дадут хлеб, будем работать, Дети умирают с голоду, опухли".

Выясняется, что колхоз тоже с 30 года должен колхозникам, но колхозу никто не должен, ему не выдают бурякового аванса. Такое положение вышло у него — все вбухал в строительство. Причем колхозники за весь год получили по 15 по 20 рублей на руки. Еще выяснилось, что согласно какого-то пункта устава правление с каждого, кто обобществил в свое время лошадь, требует за необобществленный фураж большие деньги — 70 рублей за лошадь, когда этот же колхозник за год от нас получил в три раза меньше. Оказывается, что в этом колхозе существует общественное питание за счет выданных отрубей для свиней, так как свиней кормят конскими трупами.

Я в этом колхозе уже говорил твердо о помощи, которую мы из средств области даем, сказал что колхоз должен поехать заготовить. Немножко приободрился народ.

Поехал посмотреть семьи. Можно прямо сказать, что я видел голодающую семью, других я не смотрел, чтобы задержаться в этой хате. Семеро малых детей, восковые лица,

выпяченные животы, ручонки плетьми, немигающие глаза, типичный вид голодающих детей. Что за семья? 12 душ — 4 трудоспособных — 880 трудодней, вступил в колхоз в прошлом году, обобществил пару лошадей, 7 десятин земли — середняк, имел две коровы, теперь одну — яловая. Получили все на свои трудодни 30 пудов хлеба, по его заявлению все работают в артели, на стороне совсем не работают, по книжке формально получил 470 рублей деньгами, все они получили 45 рублей. Этот расчет — это заем, страховка, газеты, полова, солома и товары. Я не успел сделать всего анализа. Причитается ему с колхоза 220 рублей. Говорит, что усадьба маленькая и огород у него был в поле, на теперь обобществленной земле. Между прочим, очень аккуратная хата с покрашенными окнами. По заявлению соседей берет домой конину, которую варят свиньям и собирает "лушпайки" картошки. Бригадир мой ректор ВУЗа Мущенко в соседнем селе видел наоборот батрачку, которая голодает вместе с семьей. Между прочим сегодня на вокзале, кроме сбора кукурузы, выбирают из грязи провонявшиеся бурачные корки, обмывают старательно в лужах и кладут в чистую марлю.

В этом колхозе и в колхозах, которые видал этот товарищ, также приехавший Богуцкий в общем настроение подавленное, но говорят только об одном, если будет хоть картошка в колхозе и поддержат в яслях детей, посеем хорошо и дружно.

Богуцкий передает, что в Ставищанском районе издохло 480 лошадей за последнюю декаду возле Ставищ на салотопке Госторга скопилось более тысячи лошадиных трупов непереработанных, которые теперь начали разлагаться.

Ну, я не помню, когда я писал так длинно. Сейчас перебираюсь в Тальное. Пидгаец по проводу сообщил мне, что получена помощь овсом, я надеюсь нас не забудете. Я не пишу о мероприятиях мною предпринятых.

Н. Демченко.

После приезда Му[сульбаса] выяснил, как кулаки подстроили голодный поход, напишу в следующем письме.

6.IV-32 Верно:

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5257.— Арк. 44—49.

На документі є помітка від 14 квітня 1932 року: "Надіслано на ознайомл. чл. та канд. ПБ. № 42213/т".

Постанова ЦК КП(б)У про надання продовольчої допомоги ряду районів Одеської області

7 квітня 1932 року

7.IV. 32 р. На голосування опитом

Окрема тека

Политбюро

(Протокол №71, арт. 4)

Слухали: просьба т. Майорова о продовольственной помощи ряду районов.

Ухвалили: Отпустить в распоряжение Одесской области для оказания продовольственной помощи колхозникам, находящимся в наиболее тяжелом положении, 1000 пудов хлеба.

С. Косиор.

Наслідки голосування:

"За": Косиор, Чубарь, Любченко, Реденс, Терехов, Шлихтер, Сухомлин, Строганов, Сербиченко, Балицкий.

Витяги: т.т. Майорову, Меламеду, Степанскому, Сапову, Кольцову — ЦК ВКП(б).

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 8. — Арк. 57.

Супровідний лист секретаря обкому ВКП(б) Центрально-Чорноземної області РСФРР М. Малинова до звернення секретаря Кантемирівського райкому партії Журилова щодо масового напливу голодних українців у прикордонні райони Росії

10 квітня 1932 року

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

Всесоюзная Коммунистическая партия (большевиков)
Областной Комитет ВКП(б) Центрально-черноземной области
№ 117/с г. Воронеж, месяца апреля 10 дня 1932 года

Секретно

г. Харьков, ЦК КП(б)У — тов. Косиору
копия: Обком КП(б)У — тов. Терехову

Препровождается копия письма, полученная от секретаря Кантемировского РК (ЦЧО) о наплыве граждан за покупкой хлеба из Укр. Обл. (Марковский и др. р-ны) для принятия соответствующих мер.

Приложение: Упомянутое.

Секретарь областного комитета
ВКП(б) ЦЧО (М. Малинов).

С. секретно
копия

Обком В.К.П.(б)
тов. Варейкису

Начиная с февраля месяца с. г. с рядом лежащих районов Украины начался приток граждан за покупкой, меной и выпрашиванием хлеба; в последние дни мешочники формальным образом наводнили район. Станция битком набита людьми, во всех селах ходят толпами люди, причем целыми семьями с маленькими детьми и дряхлыми стариками — положение с каждым днем становится еще больше угрожающим. До сего времени по крайней мере была угроза только со стороны морального действия на колхозников нашего района, но в данный момент начинает развиваться воровство

и даже прямой грабеж: в селе Н. Марковке ночью на 31/III были сбиты замки от картофелехранилищ колхоза и забран картофель, а 31 на 1/IV в селе Журавка приехала группа человек 20 в поле к буртам посадочного бурака — открыли бурт и прямо на подводах увезли бурак, причем сторожем было оказано сопротивление. Уже эти примеры заставили нас насторожиться, и мы дали указание усилить охрану колхозного имущества, особенно различных складов с продуктами и семенами. О действительно тяжелом голоде свидетельствует еще и такой факт: за последнее время в селе Кантемировка только за последние дни похоронено 12 человек, пришедших за хлебом с украинских соседских районов.

Но характерно то, что местные органы власти и партийные организации голодающих районов, судя по информации Пред. РИКа Марковского района, ничего не делают, чтобы как-то организованно послать на работу лишние рты и руки — (небольшие наряды на рабсилу не выполнены), а между тем люди — основная масса колхозников самотеком идут искать работу и хлеб. Мы бороться с этим наводнением голодающих при бездействии их местных руководителей бессильны.

Такое положение не только по Кантемировскому, но (и) Ольховатскому, где я работал, Россошанскому и др. южных районам (Центрально-Чорноземної області — *В. С.*).

Убедительная просьба к Вам, тов. Варейкис, договориться с Харьковским обкомом о том, чтобы вопрос об организованной даче голодающим работы, а отсюда и хлеба был разрешен немедленно, только в этом можно найти выход.

В порядке социалистической помощи мы на бюро РПК решили дать 1500 центн. пшеницы на посев Марковскому району, оторвав это количество от нормы высева по 5 килограмм с гектара (по заключению агронома без ущерба для урожая). Завтра во время пленума думаем поговорить с се-

кретарями колхозных ячеек с расчетом дать все возможное на помощь украинским районам.

С ком. приветом —

Секретарь Кантемировского райкома ВКП(б) (Журилов)

1 апреля 1932 года.

Верно: (підпис нерозбірливий)

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5255. — Арк. 15—17.

Спеціальне повідомлення Державного політичного управління УСРР про листівку з погрозами на адресу комуністів за організацію голодомору, знайдену на залізничному вокзалі в Бєлгороді

До 25 квітня 1932 року

Совершенно секретно

Спецсводка № 21

Южного окружного транспортного отдела ОГПУ

По состоянию на 25/IV

а) листовка по Белгороду.

25/III-1932 г. около подъезда Белгородского вокзала обнаружена листовка в форме письма следующего содержания:

"До Комуністичної партії більшовиків від робочих і крестьян Ми, робочі і крестьяни, уже бачим, що наша Советська власть не отстала ні на один шаг від закордонного капіталу нащот голодовки. Компартія пьє нашу кров з крестьянина і зробила з народу мощі та кістки...

В нашого деревенского партийця нема уже і духу, а комса жде покояння... По весні видніше нам буде, підуть всі в наші лави знімати тих, що пьють нашу крестьянську кров...

"Голота візьме до роботи всіх панків, що кров нашу пьють.

Комуністи, дайте хліба, буде менше всім Вам, а не дасте — хай нам буде гірше — ну і Вас тоже нагодуємо".

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20.— Спр. 5482. — Арк. 5 зв.

Огляд адресованих до ЦК КП(б)У і секретаріату Йосифа Сталіна листів про становище в українському селі

28 квітня 1932 року

СЕКРЕТАРЮ ЦККП(б)У Тов. КОСІОРУ

З 1-го січня до 22-го квітня безпосередньо до ЦККП(б)У, а також надіслані від Секретаріяту тов. СТАЛИНУ разом 115 листів в справі перекручування по хлібозаготівлі, примусового усуспільнення худоби тощо. Найбільша частина листів припадає на квітень м/ць — 64. Частину цих листів Агітмас. Відділ ЦККП(б)У направив для перевірки до Обкомів і Райкомів, а по окремим відряджено т.т. для перевірки на місці.

Характерні моменти з листів, що надійшли в квітні м/ці наводимо у зведенні, що Вам його при цьому надсилаю.

ЗАВ. АГІТМАС. ВІД. (СІРКО)

28/IV-32 р.

ЗВЕДЕННЯ З ЛИСТІВ, ЩО НАДІСЛАНІ ДО ЦК ВКП(б) ТОВАРИШУ СТАЛІНУ Й ЦК КП(б)У

(Одержані поміж 17—23 квітня)

Шановний тов. СТАЛІН, чи є закон Радянської Влади, щоб селянство сиділо голодне, так як ми, колгоспники, не маємо уже з 1/I-32 року в своєму колгоспі ні фунта хліба, і сейчас ні тільки Горби, а взять треба Глобинський і Семенівський райони, де поголовний голод серед народу. Ми, колгоспники, і вирішили спросити — що буде далі.

Повстає вопрос. Как ми можемо строїти соціялістичне строительство народнього господарства, коли ми обрічені на

голодну смерть, бо ще до урожаю 4 місяці. Спрашуємо, за що ми бились на фронтах, за те, щоб сидіть голодними, щоб бачить, як вмирають діти в корчах з голоду. (Лист тов. Сталіну з Глобинського району на Кремінчуччині село Горби — від колгоспників — без підпису).

"Наши рабочие колхозники не имеют ни куска хлеба и даже есть такие, что не имея ничего с голода пухнут. Лошади в колхозах дохнуть, а люди делят и едят, что и приводит к массовому заболеванию, санитария — отсутствует. Спрашивается, почему в Воронеже, Анновке, Москве, Кубани,[1] Тифлисе, Крыму — есть хлеб — дешевый, сколько угодно и какой угодно, а на Украине — нет. В настоящее время невозможно проводить на деревне действительную политику Ленинской партия большевиков. Целый ряд районов засыпались с финансовой частью (мобилизация внутренних рессурсов, сплата взносов займа, а также реализация налоги и т. д.). Политическое настроение крестьян — невозможное, а это нам угрожает крепостью, сплоченностью тыла в случае войны". (Лист до ЦК ВКП(б) — із Фастова — анонімка).

"Я бачив, що в Росії пуд хліба по 10 руб. а на Україні — 80 крб. і немає. І всі їдуть на Росію. У нас, коли у колгоспника буде 10 хунт так забрали. Зараз колгоспники дуже мають поганий погляд на колгоспне будівництво. Коли я робив у колгоспі рік на тракторі і маю 250 трудоднів, я получив 12 пудів хліба і більше нічого, як можна прожить, я оборваний, голодний мені даже соромно про це Вам писать, бо я людина молода маю 19 років". (Лист тов. СТАЛІНУ з Київщини Бориспільського району — Кривошейн).

"З самого початку ми стояла за Радянську Владу і зараз не хочемо, щоб вона теряла авторітет, але ми вже ні в силах терпіти і просимо — зверніть увагу у нас уже пухлі від голоду діти.

1. Мається на увазі у містах Кубані.

Нас 284 чолов., щоб поодиночки нас не брали у ГПУ, ми не підписуємо". (Письмо до ЦК КП(б)У із Снігуровки. Аналогічнее письмо посилають т. Сталіну).

"В Долинському районі існує по багатьох селах голодовка, все це тому, що місцева влада недооцінила розпорядків Радвлади, а бажала краще виповнити пляни.

В селян таке вражіння складається, що страшно даже говорити: "коли б тільки що, так зразу повернули б гвинтівки проти.

Повідомляє Вас Тарасюк Іван — учінь школи ФЗС станція Долинська. Зараз я працюю в ГПУ по виявленню антирадянських подій".

(Лист до ЦК ВКП(б) від Тарасюка, ст. Долинська).

"Чому це так, що з сусідніх районів возять хліб, продають, а в Знам'янському районі з голоду пропадають. Нема чого їсти. По других селах дають хоч не пшеницю, не жито, а дають пшинку, сою, макуху, а в нас нічого, а керівники колгоспу їдять хліб, молоко, сало, ще й продають борошно на базарі, а ти сиди голодний, припадай. От я хочу знать, чи це по всьому СССР робиться, чи тільки в Знам'янському районі. Чому робочі получають, а колгоспники — ні. І що це таке, що особливо в 1932 році коні дохнуть, люди без хліба сидять, сказать би недорід, посуха, коли ж ні, урожай був гарний, і коли забирали, то казали, що Совєтська власть не дасть загинуть колгоспнику, а чому колгоспники голодують, голодні не хотять йти на роботу, а керівники колгоспу свої шлунки забезпечили і за людність нічого не дбають, бо самі наїлись, то їм не дуже і боляче. У зв'язку з чим це хліба нема, чи може цей хліб отправили у посушливі райони, чи може для робочих нашого Союзу, чи роблять запас для війни, чи може одвезли за кордон та набрали тракторів, а тепер з тракторами голодними сидіть. І чому, коли в нас нема держава не допоможе, що кажуть в Радянському Союзі не дадуть пропасти.

(Лист тов. СТАЛІНУ — колгоспник Давиденко Знам'янського району).

"Массовые случаи по Жмеринскому району, что у бедняков, и у маломощных середняков, выполнивших все обязательства по хлебозаготовках заходили в хату и брали последних 2—3 пуда зерна, под видом упрятанного, не оставляя ни на пропитание, ни на семена для весеннего посева (в селе Лопатинцах, Новосельцы, Куриловцы, Потоках и ряде других). По указанию Секретаря тов. Кравчука, РВК тов. Тимошенка, МТЗ — тов. Ильницкого, РайКК-РСІ — тов. Мясникова, на строгую директиву ЦК — в срок вышолнить план хлебозаготовок за счет кулаков — и заможной части, при объезде ими района каждому уполномоченному давалось в отдельности тихонько директива: где хоч и как хоч? А план выполни — бери там, где есть. И тут уполномоченные брали у кого только увидели: у бедняков, у членов колхоза и во многих коллективах забрали семена и фураж (Потоки, Лопатинцы и др.) и сейчас много бедняков и членов колхоза абсолютно не имеют ни куска хлеба, ни картошки, ни семян. Селяне на незаконные действия жалуются в ЦК КП/б/У — жалобы возвращаются в РайКК-РСІ тов. Мясникову, тов. Мясников их замазывал. Бедняки-колхозники нарекают открыто на Советскую Власть и коммунистов, и никакой разьяснительной — успокаивающей работы не ведется. Районные руководители занимаются систематически безобразным самоснабжением, пьянкой.

Лошади, скот, свиньи и птица по Жмеринскому району дохнут безпощадно. Семян для посева в районе не собрано, подаются ложные сводки. Здоровая большевисткая самокритика сплоченно зажата во всех организациях. Рабочие коммунисты негодуют, но многие о творимых безобразиях и преступлениях писать в ЦК боятся, потому что в практике почти все поданные заявления возвращаются обратно и попадают в руки КК-РСІ тов. Мясникову, который авторитетно отписывается перед ЦК КП/б/У — ложно, а после заявителю, в организованном порядке мстят вовсю". (Лист тов.

Сталіну від члена партії Жмеринської організації Нантського А. Ф. парт, билет №0660853).

"Райколхозсоюзам Рыковского района был выпущен заем под зерновые культури. В Дебальцевском Горсовете (Рыковск. района) созданные бригады ходили по городу, заходя в каждый из домов и просто предлагали — сдать имеющееся зерно и муку, а если кто отказывался, то производили повальный обыск, начиная с комодов, гардеробов, сундуков, взламыванием полов и т. п. не разбираясь кто он, рабочий или нет. Фактом служит возмутительные проделки, у меня лично в мое отсутствие делали повальный обыск, и нашедши 2 пуда муки, которую я получил в кооперации, уезжая на курорт. Из нее 20 килограмм взяли и насильным порядком вручили моей жене облигации под муку. А вообще ходили по городу и производили обыски у ряда рабочих, число которых не счесть. Забирали зерно, картофель, обыскивая квартиры, сарай и погреба, забирали муку, заведомо зная, что эти действия являются явно преступными. Горсовет в лице тов. Кацеля и Горпартколлектив в лице тов. Галицы Н. М. столь возмутительными проведениями кампании по распространению зернового займа вызвали большое возмущение и недовольство не только среди городского населения, но и среди масс на производстве, что не безболезненно отразилось и отражается на проведений политики партии и Соввласти".

(Лист тов. Сталіну від члена партії Красн. партизана Нечипоренко Омельяна Кондратьевича. — Донбас, ст. Дебальцево, Калінінська №49).

"З мого села виїхало 50% населення чоловіків 80%, село було середняцьке — 650 дворів. Коней здохло 200 з гаком шт., що складає 50%, здихають і далі. Люди їдять кінське м'ясо тих коней, що здохли, або беруть з котла, що вариться для свиней, бо хліба і картошки — немає, коли не абсолютно, то відсотків на 95.

Ваше трактування селянського питання (в питаннях Ленінізму) — іде на смарку — бо хліб треба забрать і селянина заставлять робить, так, як робить рабочий, тоже треба, але голодного примушувати робить — це щось не клеїться. Зараз, коли не 3/4, так половина України їде в Росію, Білорусію за хлібом, бо там є". (Лист тов. Сталіну із села Ланінци Прилукського району — від Розварського В. Л.)

"Вот, я и начну с детей, которые раньше были утешением родительских чувств, но в настоящее время, что-то ужасное, так как, имея детей и не воспитывать их в человеческих условиях — лучше не иметь, а многое зависит от материальных условий, которых в настоящий момент дети не получают. Я был в ОПШ—2-й ступени, изучал Марксизм, Ленинизм и нигде не встречал в их учении, чтоб детей морить голодом, ведь они невинные жертвы. Дальше жить нельзя, и я себе не представляю, как дальше так жить, и на их слезах строить фундамент социализма, тот бетон поливать их слезами — это я нигде не видел и не читал. Я шел в Красную Армию, знал, за что шел на жертву, и сейчас переношу всякие трудности, знаю для чего все это, но они малолетние, и их ум не способен еще так судить, как взрослого, где быть жертвой и за что, они еще раз повторяю, невинные жертвы".

(Лист до ЦК ВКП(б) — от гр. Орленко Д. К. г. Нижний Днепровск ст. Узел — контора Земляних).

"Чи вірно роблять наші райони, що не стимулюють окремих колгоспників в боротьбі за хліб. А саме, не виконують те гасло що хто працює, той і їсть. А навпаки, хто дійсно боровся за хліб і виконував пляни на 100, здавши всі лишки державі, на тих колгоспів нажимають районні організації, щоб виконали план за ті колгоспи, які не виконують. Внаслідок цього виявляється, що залишається тваринництво зовсім без концентрірованих кормів, а також і люди напівголодними, де і виявляється велике шатання колгоспного будівництва".

(Лист гов. Сталіну від гр-к: Швайко Н. Ф та інш. Вовчанський район комуна ім. Шевченко).

"Прохаю розглянути мою заяву, я мобілізований до Робоче-Селянськ. Червон. Армії, дружина працює у колгоспі. По осени 1931 року я мав телицю, в час м'ясозаготівлі визнали в м'ясозаготівлю, останні усуспільнили. Тепер розбирають всі корови, як Вам відомо, хліба нема на 100%, сім'я абсолютно голодна, як вийти з положення з телицею, правління гроші забрало, сім'я пухне з голоду, прохаю відповісти".

(Лист до ЦК КП/б/У — гр. Відоменко — Н. Українськ. район, Татарської сільради).

"Открытое письмо крестьян — Винницкой области и части Киевской. В нашей местности голод охватил все районы. Все крестьянство движется и удирает из сел, дабы спастись от голода. В селах в день умирает от голода по 10—20 семей, дети двинулись кто куда, все станции жел. дорог переполнены отъезжающими крестьянами. В деревнях ни осталось ни лошадей, ни скота, голодных крестьян, колхозников голод заставляет бросить все и итти в свет. Есть случаи, в Шевченковском районе, когда Целые села заражены болезнью — сапом, потому что кушали дохлых лошадей. Говорить о выполнении посевной кампании — не приходится, так как процент крестьян в наших селах остался малый и все истощены голодом. Исходя из этого, нужно отметить, что в этих областях никакой политической обезпеченности нет и Польше легко крестьян перетянуть на свою сторону. Буржуазия создала искуственный голод у нас, это есть выполнение задания капитализма, она противопоставила всю крестьянскую массу против Соввласти".

(Лист тов. Сталіну, Калініну і Молотову — м. Вінниця — член ВКП(б) з 1925 року, парткв. №1271632 Крофан П. С.)

"Дайте вивод, що в сучасний мент робити, коли в комуні немає на сьогодні що їсти і вже цілий місяць тому назад, як

був малай. Районовий партійний комітет каже, що треба організувати загальне харчування, з тих продуктів, що мають комунари, а комунари їдять дохлі коні, буряк кормовий і т. інш., пухнуть з голоду, що цілком і повністю загрожує Ш-ї більшовицькій весняній кампанії. А ще гіріше, комуна "Крест. Інтерн" на Молдавії, в якій і коні вже всі поздихали, а також свині і все господарство пропада, тільки через те, що немає що їсти — і люди пропадають через те, що немає, що їсти, і ніхто за це не заботиться і не думає".

(Лист тов. Сталіну Шверк Федір, АМСРР, м. Балта комуна — "Крест. Інтерн").

"Тов. Сталін, будьте так добры, ответьте мені — почему в колхозах колхозники пухнут с голоду і їдять дохлу конину. Я получил отпуск і поїхав в Зінов'ївський бувш. округ, де наблюдав сам, як люди їдять конину, де перевіряє і Зінов'ївська ГПУ, і врач (село Компаніївка)".

(Лист тов. Сталіну від Бойко, Голубівськ. рудник.)

"Колгоспники, які працювали і заробили багато трудоднів, зараз голодують і немає чого їсти, наприклад, — у моїх батьків було 805 трудоднів, та заробили хліба зі своєю сім'єю 105 пудів., а одержали з колгоспу грошей — та 45 пуд. хліба, а решту хліба вивезли в плян хлібозаготівлі, грошей так само чомусь не дають, і таким чином ми остались голодні, а є колгоспники хлібозаготівлю не виконали, а хліб з колгоспу одержали увесь, який заробили, і зараз його закопали в землю. Тов. Сталін, сьогодні увечері я прийшов із школи і, наївшись горячої полови та огірків, — мене заставило зхарактерізувати стан свого життя та моєї родини і взагалі всіх колгоспників. Дуже погана в нас справа з загальним початковим, навчанням, бо учні відвідують школу тільки на 10%, це тому, що нічого їсти".

(Лист тов. Сталіну від Давиденко І. П. Полтавщина — Н. Санжарівськ. район Ставино-Долинськ. сільради хут. Давидівка).

"Коли ми побачили постанову ЦК ВКП(б), то почали добиватись, щоб нам корову повернули назад, як постанова гласить, то на це — правління і деякі члени кажуть так: Ви куркульські агенти, і куркульську газету випустили, і ми, члени артілі, прохаємо Вас, як найвищого органа — розібрати нашу заяву, дати нам напрямок, як з коровами поступити і як з тими членами поступити, що взивають куркульськими агентами і газету називають куркульською, яка була випущена 31/III-32 року".

(Лист до ЦК КП(б)У — від членів артілі "Десятиріччя" Волновах. район Журавлівськ. сільрада).

"Тов. Сталин, Вам очевидно идут сведения, что кругом хорошо и это видно из выступлений на XVII партконференции. Я Вам только одно скажу: на селе несчастье, люди голодают, лошади дохнут и уже люди начали с голоду умирать, зерна нет даже на 50% на площадь сева, в общем полное разорение.

Советую Вам, выедьте сами в село и посмотрите — на село не в России, а вот здесь на Украине, хотя бы Киевской области. Я два дня тому приехал из села, я там своими глазами видел все то несчастье, как через каждые 2—3 сажня по дороге лежат дохлые лошади и их крестьяне режут по куску и едят. Больно смотреть на тех несчастных детей и женщин, пропадающих с голоду, ожидающих, что с Москвы отец привезет одну две буханки хлеба, ибо все едут в Москву, Ленинград, Минск за хлебом.

Тов. Сталин, у нас делается то, что делалось при царе, — царь жил далеко, а бог высоко, но сейчас в тысячу раз большая беда.

Те, кто информирует, получают хлеб и булку и все это ясно, они имеют закрытые столовки РПК, РВК, а несчастные люди умирают с голоду, все шкурники боятся быть оппортунистами.

Убедитесь лично, уничтожьте наиблагодатнейший момент для мировой буржуазии, уничтожить нашими же внутренними силами Октябрь, потопив десятки миллионов в крови. Жду ответа. С ком. приветом П. В. Смирнов, парт, билет №0643327. Киев Ул. Либкнехта №15, кв.12.

Мне живется хорошо, я обедаю в столовке Киевского МПН, и ем так, как надо есть и могу пережить еще 25 лет".

"Дорогой товариш Сталин, ты сам знаешь, що коли не дать машині палива, вона робить не буде, так само і людина. Дорогий тов. Сталін, ти писав у своїй першій вказівці: раніше селянина — нужда, злидні, бідність, розшарування гнала із села в місто, а тепер на село пустили десятки тисяч тракторів, організували колгоспи, підвищили урожай і покращили умови робітника. А воно, наоборот, тепер злидні, біднота, гонить із села в місто на роботу — із за ради того, щоб хоч прохарчуватись. А наша Україна найбагатша в світі країна, де треба щоб якнайбільший врожай давала, а вона наоборот дає 50% врожаю передвоєнного рівня. Так що те, де пишуть в газеті, є утопія і тепер всьому не вірять. Дорогий тов. Сталін, зверніть на це особливу увагу і покращ становище трудящих мас, бо буде в середині країни війна.

Дорогий товариш Сталін, на це треба звернуть особливу увагу, бо люд у селі підніме прямо страйк, іде проти советської власти і ще трохи так побуде без хліба, голодні, то будуть просто йти і руйнувати колгоспи, розбирать своє собственне добро і робить індивідуально, як і раніш робили. Все це примушує робить злидні, убожество, голод, від якого вони сеучас пухнуть. Дорогий товариш Сталін, щоб цього не було, треба скоро, дуже скоро — забезпечить село хлібом, бо буде сором, буде гріх і партії і ЦК, коли підуть всі селяне проти Советської власти й піднімуть страйк з вимогами: "долой Сталіна, долой конину, давай царя, давай свинину". Уже така чутка ходила, а тепер ходить ще лучше і кажуть це все наробила советська власть".

(Лист до тов. Сталіна від студентів Хіміко-Технологічного Технікуму м. Дніпропетровська).

"Коли ми усі вищезазначені на підставі постанови ЦК ВКП(б) від 26 березня ц/року забрали примусово усуспільнені наші корови, то голова артілі замість того, щоб підчинитися постанові ЦК, він нас усіх бере на іспуг, обрахував нас за це по 200 і по 300 крб. Наприклад — голова артілі Кудин, Скарбник — Кудин, зав. госп. Кудин, арт. ветеринарій — Кудин, районний виконавець — Кудин, усі браття і дяді один другому і роблять, що хотять. І далі ми думаємо, що це так не може бути, бо це не правління артілі, а якийто особистий комітет Кудінових.

(Лист до ЦК КП(б)У — з Добровеличківського району с. Ліпняжки групи колгоспників: Поленікової Мокрини, Манька Яківа та інших).

"Коли прочитали в газетах постанову Центрального Комітету Ком. Партії від 26/III-32 року, що корови с всяка дрібна худоба примусово не усуспільнюються, а тільки добровільно, то пішли забирати всяк свою корову. Правління колгоспу забрали дрючки і не дають корів, почали бити бабів... арестувати і отправляти в район, в міліцію... Хто взяв корову, то уповноважений РВК приходить з бригадою і розбивають замки, вікна, двері і забирають корову і що мається в хаті ріжно майно і навіть останній буханець хліба 5—6 фунтів, сало, що людина держала на посівну кампанію, щоб вийти в поле на роботу, то бригада забрала і поїла, а людина зісталася голодною і не виходить на роботу, а після ходять бригадири, штрафують і говорять, що ви зриваєте посівну кампанію..."

(Лист до ЦК КП(б)У — з Тетіївського району с. Горошково колгоспника Зрайківського Гната).

"Когда до нас дошло, постановление ЦК от 26 марта и наши колхозники горячо приветствуя его, но наши правленцы, которые чувствовали себя виновными, несмотря на то,

что постановление должно быть доведено до каждого колхозника и каждый колхозник должен быть ознакомлен с ним хорошо, они постарались это забыть и перекрутить по своему. Они постарались принять строгие меры и приказали никакой агитации о постановлении ЦК не вести, а кто будет читать газеты и говорить о постановлении, того вычистили из артели, как кулацкий элемент и не дадим хлеба... Таким образом, наши колхозники запуганы отношением со стороны наших правленцев, о постановлении ЦК от 26 марта подробно ничего не знают и не ознакомлены с ним.

Район также об этом не заботится, как будто-бы никакого постановления нет или оно нашего района не касается".

(Письмо ЦК ВКП(б) — тов. Сталину из Синельниковского района Лубенского сельсовета от колхозника члена КНС Клочко А. К.)

"Мы прочитали постановление ЦК партии, пошли и забрали 70 коров, а середняки побоялись брать. Сейчас получается, что 3-х бедняков исключили из колхоза, за корм нам прислали бумажки об уплате по 341 руб. 40 коп., с расчетом, чтобы за 3 дня уплатить, а если не уплатишь, то продадут.

4-х бедняков сняли с шахты №9 с работы, исключили из колхоза и не дают право, говорят: ешь молоко и тоже обложили по 341 руб. 40 коп."

(Письмо в ЦК КП(б)У — из Ворошиловск. района от колхозников колхоза "Большевицк. Шлях" — Колесника, Андреева и проч.)

24/I.

ВІДДІЛ АГІТАЦІЇ ТА МАСОВ. КАМПАН.
ЦК КП(б)У.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20. — Спр. 5255. — Арк. 26—29.

Інформаційний лист тимчасово виконуючого обов'язки наркома юстиції УСРР А. Приходька для секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора про порушення законності на селі за квітень 1932 року

5 травня 1932 року

Ц. таємно.

ДО ЦК КП/б/У

У. С. Р. Р.
НАРОДНІЙ КОМІСАРІЯТ ЮСТИЦІЇ — т. КОСІОРУ (особисто)
ТАЄМНА ЧАСТИНА. При цьому надсилається черговий
СЕКТОР №9101. 1 інформаційний лист НКЮ за
Харків, 5/V-32 р. тел. квітень 1932 року.
Додаток: Інформлист на 14 аркуш.

ТВО НКЮ та ГПР — А. ПРИХОДЬКО.

Ц. таємно

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

За останній період занотовано низку обурливих перекручувань лінії партії, зв'язаних з переведенням господарчо-політичних кампаній на селі.

I. Останній період фактів хлібозаготівель. В минулому листі було наведено чимало перекручувань, зв'язаних з хлібозаготівлею. Для повноти картини слід зупинитися на таких фактах:

1. Справа по Липецькому району Харківської області, що охоплює до 10 сел цього району жорстокими знущаннями над селянами під час закінчення хлібозаготівлі. Штрафували в масовому порядкові, били до непритомности, обливали водою і потім знову били, "качали", цебто кидали людину від одного до другого протягом цілих годин, роздягали і витримували на морозі цілі ночі, натоплювали піч і лежанку і примушували сидіти на печі, а потім зразу ж виводили на мороз, обкурювали і т. інш. Наводимо найхарактерніші факти:

а) село Липці — районний центр. Уповноважений ЯНОВИЧ запропонував затопити піч в кімнаті, де було заарештовано 10 контрактантів. Коли бригадир ЧЕРНУХИН надто натопив, ЯНОВИЧ дав йому перчину і запропонував покласти її на плиту. За декілька хвилин з кімнати почулися крики і стони "караул", стукіт в двері і коли двері було відчинено звідти повалив густий чорний дим, від якого можна було задохнутися;

б) по тому ж селу бригадир КУЗНЕЦОВА викликала в свою бригаду учня 13 років ГАРМАША Миколу, брат якого перебуває в Армії, а батько працює в Харкові і затримала його. Утримався малолітній ГАРМАШ під вартою 4 доби в камері, де було ще 8 жінок та 1 чоловік;

в) село Колупаївка. Уповноважений ЦИБІН, Голова сільради ЛЕОНОВ і бригадир ГУЛЯЄВ викликали до с/ради біднячку КАРТАВУЄВУ 60 років — мати червоноармійця, який служить на кордоні: між іншим, вона подала заяву про вступ до колгоспу. Наведені вище особи почали вимагати здачі хліба, ображати її, шарпати, кидати. ГУЛЯЄВ її вдарив і так знущання продовжувалося, аж поки вона впала непритомною;

г) ця ж бригада викликала бідняка ТОМІЛІНА, що не виконав контрактації 20 пудів (з 65 пуд. здав 46 пуд.). Спочатку його обступили і почали обкурювати, далі посадили і почали "парити" коло гарячої плити, а потім виводили на мороз і так декілька разів, аж поки він не знепритомнів. Коли він прийшов до почуття, йому запропонували сісти на стілець і коли він сів, один з бригадирів витягнув з-під нього стілець, і ТОМІЛІН знову впав непритомний;

д) біднячку ФІЛАТОВУ силоміць всунули в піч і коли її витягли назад, вона була непритомною;

є) дружину робітника КОЛЕСНИКОВУ, не зважаючи на її дев'ятимісячну вагітність, примусили піти пішки у Харків за квитками на зданий хліб, які були у її чоловіка. По дорозі до

Харкова біля Сабурової дачі КОЛЕСНИКОВА родила;

є) село "Русские Тишки": бригада в складі Зам. голови сільради КРЕМЧАНИНОВА і Уповноваженого ЛЕОНОВА Миколи викликала маломіцного середняка КРЕМІНА Гната. Коли на запит КРЕМЧАНИНОВА КРЕМІН відповів, що хліба у нього немає, то КРЕМЧАНИНОВ і ЛЕОНОВ запропонували присутній сільвиконавцю ШЕПІЛОВІЙ Анні рушником перев'язати ліву руку КРЕМІНА з правою другого бідняка нездатчика НОСОВА. Після того, як ШЕПІЛОВА це виконала, КРЕМІНА і НОСОВА поставили на кочергу, причому КРЕМІНУ дали тримати в правій руці повне відро води. Не задовольнившись з цього, ЛЕОНОВ і КРЕМЧАНИНОВ наказали нагодувати "пірогом" Креміна і Носова: Шепілова пішла в комору, дістала там велику, брудну картоплину і почала совати таку в рот Креміну і Носову, після цього Шепілова знову ж таки з наказу бригадира почала лити в рот Креміну і Носову воду з відра; далі Шепілова під загальний регіт водила їх за рушник по всій кімнаті, виконуючи "обряд венчания". Після "венчания" їх знову поставили зв'язаними рушником на кочерзі з відром води в руках і так Кремін стояв до 5 годин ранку, доки у нього не затекла рука. Процедура шлюбу була проведена з Креміним двічі.

В цій справі притягнуто до суду 24 особи, з них 18 членів і кандидатів партії. В своїх показах всі обвинувачені посилаються на те, що вони одержали точну установку, навіть щодо деталів знущання від головного обвинуваченого зам. голови Липецького РВК ГУРЕНКО. Майже всі потерпілі в цій справі є бідняки і середняки.

2. В Білгородці Заславського р-ну Вінницької области під кінець хлібозаготівель незаконно забирали майно, били, заарештовували і так інш. Це проводили голова с/ради ІГНАТЬЄВ, його заступник і інші. Про це все добре знали голова КК, голова Райпрофради, редактор газети, до якого навіть

неодноразово знадходили від робкорів листи, але всі ці особи нічого для припинення цих перекручувань не робили. Заславський прокурор МІТРОФАНІВ знав про ці обурливі явища і теж на них не реагував. Проти винних заведено кримінальну справу. Прокурора з посади усунуто. Справу щодо інших непритягнених до судової відповідальности розв'язується партійним порядком в Він. Обл.. КК. І в цій справі потерпілі середняки і бідняки.

3. Значні перекручування помічалися ще в Липецькому, Прилуцькому, Хорольському, Ст. Константинівському, Городоцькому, Чемеровецькому, Солонянському Кам'янському, Люксембурзькому, Лихівському, Якимівському, Кодарівському, Олександрійському і Голованівському р-нів:

а) в. Сурсько-Михайлівському, Солонянського р-ну, Дніпропетровської області Секретар партосередку КОНДРАЦЬКИЙ, Голова с/ради ПОПЛАВСЬКИЙ, заступник його БАКУМ, секретар комсомольського осередку КОТЕНКО та уповноважений РВК КРЕМЕЄВ проводили ночні обшуки у одноосібників, бідняків, середняків і навіть колгоспників. Підчас нічних трусів у контрактників бідняків та середняків забирали не лише зерно-хліб, а навіть різні продукти, як масло, сир, сахар, речі різні і гроші. Уповноважений РВК КРЕМЕЄВ і голова с/ради ПОПЛАВСЬКИЙ пиячили, деяке майно розбазарювали, деякі продукти привласнили собі. Активісти ПОВАТЕКА, ТАТАРЯ та КОТЕНКО (секретар КСМ), що працювали під їх керівництвом, згвалтували дівчат, які чергували на участках як виконавці.

Крім цього, підчас трусів і вилучення майна били середняків і бідняків. По цій справі притягнено 19 осіб, яких вже засуджено — ПОВАТЕКУ до 5 років, КОТЕНКО і ТАТАРУ до 3 років, КРЕМЕЄВА і ПОПЛАВСЬКОГО до півтора років позбавлення волі.

б) В селі Качанові, Люксембурзського р-ну, Дніпропетровської области мало місце нанесення побоїв, роздягання колгоспників, доведення до двору плянів хлібозаготівель окремим колгоспникам Для стягнення з них хліба, якого вони одержали по трудоднях. В цій справі провадиться слідство.

в) По Ковалевському р-ну цієї ж области в артілі "Комінтерн" мало місце масові побої колгоспників. На місце виїхав Ст. слідчий і ст. пом. облпрокурора для переведення слідства.

Основне, що доводиться констатувати, це те, що в більшості районів верхівка знала про перекручування, але в одних випадках не вважала за потрібне реагувати, а в інших випадках навіть всіма засобами не давала органам прокуратури на ці моменти реагувати.

Так, в Ільїнецькому районі виникла справа по селу Кошлани, де уповноважений РВК — зав. Райфо ТОКАР разом з верхівкою села проводили масові труси, посилали з записками з кутка в кут, ганяючи по 3—4 дні, не даючи зайти додому поїсти, арештовували, тримали в холодних приміщеннях по 3—4 доби і таке інше. Цю справу дільничий прокурор, виконуючи вказівки керівників району, закрив.

В другому випадку Старобільський Прокурор порушив кримінальну справу за перекручування проти голови Пісчанської с/ради. Голова КК АКІМКІН і секретар РПК т. ВАЙСБЛАТ лаяли міліціонера, що проводив довід брудною лайкою, а потім викликали нарслідчого і запропонували йому не проводити слідства, загрожуючи зняттям з посади і виключенням з партії. На грунті цих непорозумінь Старобільського Прокурора т. СВІТНЕНКО в районі виключили з партії і секретар РПК навіть дав розпорядження уповноваженому ДПУ про арешт Прокурора.

II. Перекручування підчас засівкампанії.

Дільничі прокурори повідомляють про низку перекручувань, зв'язаних з переведенням засівкампанії. Основні з них такі:

1. Масові штрафи і обшуки за невивозку зерна для очистки, за відмову всипати насіння до громадського гамазею, за невиконання доведених плянів і т. інш.

2. Арешти, тримання під вартою по 3—4 дні, нанесення побоїв, вилучення всього ременанту, розбазарювання речей, взятих за штраф, утворення "заградиловок" і т. інш.

Такі перекручування зафіксовано по багатьох районах, а особливо неприпустимих форм вони набрали в районах: Лебединському, Славуцькому, Кобеляцькому, Хорольському, Зіньківському, Старобільському, Миргородському, Лохвицькому, Бердичівському і Долинському:

а) в с. Романоково, Кам'янського р-ну, Дніпропетровської области зам. голови с/ради БІЛОШАПКА почав балакати з гр. ІЩЕНКО — 70 років, заможнім середняком про засів його землі. Після балачок ІЩЕНКО з розпорядження БІЛОШАПКИ був заарештований. 11 квітня, коли ІЩЕНКО в камері міліції напився, то БІЛОШАПКА і інспектор міліції ЩИРИЙ вивели його і почали бити. Потім вони його зв'язали і почали бити зв'язаного ногами і кулаками по животу. Коли на крик ІЩЕНКА зібралися люди, ЩИРИЙ і БІЛОШАПКА розв'язали його і запропонували тікати. Через 3 дні ІЩЕНКО помер, причому розтином трупу встановлено, що причиною смерти є розрив кишки в наслідок вдарів тупим знаряддям в живіт. Слідство закінчено і справу скеровано до суду.

б) В одному з сел Лихівського району було скликано збори колгоспників в питанні збору посівматеріялу; деякі колгоспники та окремі середняки, посилаючись на відсутність посівматеріялу, відмовлялись від ссипки. З цих колгоспників було зараз же знято чоботи, а їх посажено в клуню під варту. Слідство закінчено, справу скеровано до суду.

в) В тому ж районі по селу Дніпрово-Кам'янець проводиться слідство за такими фактами: гр. ПЕРЕВ'ЯЗКО, 67

років, батька червоноармійця. викликали до с/ради і запропонували законтрактувати 1,5 га посіву. Перев'язко відмовлявся, спосилаючись на свою старість. Тоді заст. голови с/ради КОВАЛЕНКО покликав ще гр. гр. БОГУНА і ДУРНІЄНКО і разом почали бити Перев'язка, а після цього викинули його на вулицю. Таке ж саме знущання в той самий день було і відносно інших 5 селян.

г) Лохвицька міськрада і окремі сільради, прагнучи до збору посівматеріялу, утворили "заградиловку" на базарах, відбираючи хліб, картоплю тощо.

д) В селі Слабені, Чернигівського р-ну голова с/ради прийшов разом з бригадиром до твердоздатчика, і коли останній відмовився підписати насінньову картку, голова с/ради побив його і дружину, причому дружині перебив ребра. Слідство провадиться.

є) По Каширівській с/раді, Долинського р-ну, Дніпропетровської области доводили біднякам та середнякам одноосібникам тверді завдання по засипці насінньфондів; с/рада пропонувала засипати насінньфонд протягом двох годин і за невиконання спродувала майно і с. г. ременант.

ж) У селі Швайківці, Бердичівського р-ну, виявлені випадки, коли від одноосібників відбирались зобов'язання про те, що у них є насінньовий матеріял і вони його очистять під страхом того, що їх заарештують, і після того, як вони посиділи в с/раді кілька годин для " обдумывания".

з) Голова Біликівської с/ради, Миргородського р-ну, Харківської области КІЙЧЕНКО і голова артілі ГЕРАСИМЕНКО утворили при с/раді штаб, куди викликали вночі громадян для здачі посівматеріялу. Коли гр. МУЗИРЯ — бідняк від здачі посівматеріялу відмовився, то його побили і посадили в холодний сарай. Винних віддано до суду.

и) Керівники Буймерської с/ради, Лебединського району з'явилися до середняка і почали вилучати майно за нездачу

посівматеріялу. Вони поводили себе так, що родина цього середняка зі страху босі вибігли з криком на вулицю, де і пробули цілий день. На крик цієї родини збіглося біля 200 середняків і бідняків того ж села.

к) В Славуцькому районі більшість с/рад стали надсилати цілими пачками арештованих до міліції і прокуратури разом з актами на цих осіб за відмову внести насіння до громадського гамазею.

л) В низці сел цього ж Славуцького р-ну на Вінниччині проводилися масові труси для виявлення засівматеріялу і в селі Дятлівці занотовано випадки, коли тим господарям, що не дозволяли у себе шукати, наносили побої. Справа в стадії розслідування.

III. Ламання ревзаконности в галузі адміннагляду. 1. В квітні цього року Артемівська міськрада видала незаконну постанову про мобілізацію для потреб радгоспів і колгоспів на час весняної засівкампанії всієї тяглової сили і тяглових засобів всіх установ, підприємств і організацій, а також і приватних осіб в межах Артемівського р-ну. За протестом Генерального Прокурора цю постанову ВУЦВК скасував.

2. 1-го квітня ц. р. РНК УРСР ухвалила перевести вет. технікум вівчарства з м. Дніпропетровська до м. Херсону. Не зважаючи на цю постанову, одеські обласні органи зупинили вселення в Херсоні, і майно технікуму залишилося на вулиці. Прокуратура Республіки зараз розслідує цей факт.

3. Кадіївський Міськомгосп виніс постанову про відібрання власного помешкання робкоопу і виселення трьох фахівців. Ген. Прокурором цю незаконну постанову зупинено.

4. Артемівська міськрада винесла постанову про виселення складу Райсоюзу і відібрання крамниці робкоопу. Цю незаконну постанову теж зупинено Прокуратурою Республіки.

IV. Злочини в міліції. 1. В селі Солоному, цього ж р-ну, Дніпропетровської области нач. Раймілиції САУДГОЗЕ разом зі старшиною міліції ГОРДІЄНКО, займаючись систематичними п'янками, довели до повного розкладу раймілицію. САУДГОЗЕ припустив викривлення класової лінії в штрафній політиці, систематично бив і знущався над в'язнями і т. інш. САУДГОЗЕ засуджено до 10 років, а ГОРДІЄНКО до 8 років позбавлення волі.

2. По Павлоградському р-ну, цієї ж области:

а) По Кочерезькій с/раді пом. уповноваженого міліції ЧУЮНКОВСЬКИЙ разом з головою артілі ім. Чубаря ДЕНИСЕНКО і курсантом радпартшколи БАТУРИНЦЕМ викликали колгоспника-бідняка ЦИРИКА і почали його допитувати, як підозрілого, в крадіжці коня. Підчас допиту його нещадно побили і, коли перебили йому гортань, продовжували ще бити, аж поки він вмер. Після цього винуватці повісили ЦИРИКА в приміщенні конюхів, інсценуючи самогубство. Винних віддано до суду.

б) По Булаківській с/раді інспектор міліції МАКАРЕНКО, секретар партосередку ДІДЕНКО та уповноважений РВК ОЖЕНКО викликали в помешкання партосередку колгоспника-бідняка ЖАЙВОРОНКА для допиту, чому він підчас зборів вимагав від ДІДЕНКА видачі хліба. Підчас допиту його побили і всіляко знущалися над ним, а після побою для того, щоб скрити свій злочин, його тримали під вартою 4 доби. Винних взято під варту і слідство закінчується.

3. По м. Дніпропетровську:

а) пом. дежурного 1-го району міліції КОНОНЕНКО і міліціонер СЛІПКО під час звільнення затриманого БЛАЙМАНА, 60 років, почали знущатися над ним, а потім почали бити його. БЛАЙМАНУ було нанесено важкі поранення, покалічено 5 ребер і ліву ногу, внаслідок чого він помер. КОНОНЕНКО засуджено до 7 років, а СЛІПКО до 5 років позбавлення волі.

б) 21-го квітня уч. інспектори міліції БАЛАГУРА і СОЛОВЙОВ та міліціонер ЛУК'ЯНЕНКО разом з одним "ударником" міліції нанесли важкі побої затриманим по підозрінню в грабіжці Робочим м. Дніпропетровська — ВОЛКОВУ і ГАЗІКОВУ. Внаслідок цих побоїв один з затриманих вмер, а другий знаходиться в Бупрівській лікарні. Слідство терміново провадиться.

V. Падіж коней. Дякуючи неприпустимому відношенню в колгоспах до худоби, а також в зв'язку з обмеженістю фуражних фондів як в колгоспах, так і в одноосібному секторі в останній місяць дав катастрофічні цифри загибелі коней по деяких районам: Так, наприклад:

1. Знам'янський Прокурор повідомляє, що на салотопці Новомиргородського р-ну лежить до 2 тис. дохлих коней.

2. Сумський Прокурор наводить випадки, коли в одному колгоспі протягом місяця подохло до 50 коней.

3. Казатинський Прокурор інформує, що по Казатинському району в колгоспному секторі на підрахунку за час з 1/IV по 5/IV, цебто 4 дні, загинуло 74 коні, а всього за невеликий час загинуло 1009 коней.

4. З інших місць є відомості про те, що коні надто виснажені, до роботи на 50—75 % нездатні.

VI. Голодування. В квітні міс. одержано відомості з низки місць про голодування. Найхарактерніші факти такі:

1. В Куп'янському районі становище надто напружене, харчові фонди вичерпано і щодня повстає питання про зняття з харчування іншого прошарку працюючих. Голодування спостерігається в колгоспах поміж старих і непрацездатних, а в робітній силі колгоспів спостерігається значний відплив, що є загрозою посівкампанії. Райвиконкому довелося зібрати 52 кинутих дітей: в селі Табаївці є 5 випадків смерти дітей від недоєдання. Вчительство тікає з району, на цьому ж грунті

і за короткий час кинули роботу 22 вчителі. Такий стан занотовано по 9 селах району.

2. В низці сел Старобільського району в колгоспах і комунах споживають дохлу худобу.

3. В Новомиргородському районі людність, не зважаючи на заборону міліції, обрізає з дохлих коней, що лежать на салотопні, м'ясо і споживають його.

Саме на грунті цього зафіксовано зростання крадіжок картоплі, кукурудзи і інших продуктів споживання. В деяких місцях, де вплив куркульської агітації розвинений, йде навпаки відсутня масово-політична робота, зафіксовано волинки.

VII. Волинки. Характерні волинки мали місце:

1. В радгоспі "Доренбург" Ново-Троїцького р-ну залишилося біля 3000 га недбайливо убраної кукурудзи. Кукурудзу, що залишилася у полі, дирекція радгоспу вирішила зібрати силами околишнього населення на умовах 50% зібраного радгоспу і 50% за збір. Оскільки була на полі лише одна вага і могла задоволити 1000 осіб, що працювали в полі, почали брати кукурудзу на глаз 50%, а потім взагалі почали тягнути всю кукурудзу. Безладдя почало збільшуватися, в юрбі почали кричати, що треба не лише з кучі брати, а треба розбивати і амбари. Довелося викликати загін міліції з 40 чоловік, але цю волинку шляхом роз'яснювальної роботи вдалося зупинити ще до прибуття загону.

2. В Погребищенському районі в низці сел колгоспниці, зібравшись, напали на кагат і розграбили картоплю і буряк. Попередньо вони озброїлися топорами, ломами та ін.

3. Такі ж саме напади мали місце в Хорольському, Оболонянському районі і в селі Гуляй-Полі, при чому в Хорольському районі під час нападу на радгосп "9 Січня" було забито двох нападавших.

4. В с. Шестовиці Чернигівського району юрба в 500 осіб, переважно жінок напала на бригаду, що вилучала майно у куркуля, відібрала всі речі і побила бригаду.

5. В Золочівському районі (ст. Одноробівка) натовп приблизно в 1500 осіб в ніч з 14-го на 15-те квітня зробив напад на Івашківську ґуральню. Ця юрба була озброєна вогнепальною зброєю, кольями, кусками заліза тощо. Голов РВК тов. МИХАЙЛІВ, що намагався зупинити юрбу, примушений був тікати. Виступивші 10 коних міліціонерів і 25—30 чоловік з активу натовпу зупинити теж не могли і юрба захопила амбари з посівматер'ялом і кукурудзою і почала це все розбирати. З натовпу під час наступу на міліціонерів були викрики: "Ура, Долой радвладу, давай царя, розбивай міліціонерів". Міліції з пограбованих 1000 пудів все ж пощастило відбити 800 пуд. кукурудзи. З юрби були залпи по міліції з відрізів, з наганів, браунінгів. Міліціонери стріляли лише в повітря. По закінченні волинки поміж залишившихся мішків з кукурудзою було найдено труп гр. села Розсоховате, Золочівської с/ради ГНАТЕНКО. Встановлено, що його забито в самій юрбі з відріза. По справі цієї волинки провадиться слідство, що в основному скеровується до виявлення ініціяторів і підбурювачів волинки, оскільки маються агентурні відомості про те, що ця волинка готувалася декілька днів приїжджими з Харкова невідомими особами, які провадили інструктування в лощині біля станції Одноробівка і мабуть постачали зброєю.

VIII. Усуспільнення. Після видання постанови ЦК про заборону і розібрання корів, примусового усуспільнення корів почалася хвиля розбирання вже усуспільнених корів.

Основні причини, що викликали цю хвилю, як це перевірено низкою прокурорів на місцях, було: а) наявність випадків примусового усуспільнення корів; б) відсутність масової роботи з одного боку і куркульська агітація з другого боку; в) неприпустимий уход за коровами і обурення з цього приводу колгоспників і г) нечутливе відношення до колгоспника і навіть зловживання в розподілі молока.

Це розбирання корів супровадилося низкою волинок, коли колгоспниці, зібравшися юрбою, силою розбиваючи замки, відбирали корів (Сумський, Бригадирівський, Оноприївський, Александрійський, Липецький і Старобільський р-ни).

IX. Втручання в оперативну роботу органів юстиції. Випадки втручання в оперативну роботу органів юстиції тривають:

1. Інспектор Грушківського Рай-РСІ вимагав в нарсуді того ж району справу по обвинуваченню голови колгоспу села Берестяги і, взявши цю справу, поїхав з нею в село, поставив на обговорення Президії с/ради в тій площині, що суд невірно засудив і т. інш.

2. Секретар Солонянського РПК примушував слідчого виділити зі справи про обурливі перекручення в селі Сурська-Михайлівському матеріяли про уповноваженого РПК КРЕМЕЄВА — основного обвинуваченого і керівника перекручувань.

ТВО НАРОДНЬОГО КОМІСАРА ЮСТИЦІЇ
та ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА РЕСПУБЛІКИ
А. ПРИХОДЬКО.

Складено 5 травня 1932 року.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф.І. — Оп. 20. — Спр. 5489. — Арк. 1—15.

Доповідна секретаря облбюро Алексєєва секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про становище у Вінницькій області

До 15 травня 1932 року

Таємна частина

СОВ. СЕКРЕТНО

В Ц.К. К.П.(б)У
Тов. КОСИОРУ
ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

О продовольственных затруднениях в Винницкой Области.

В одном из своих писем я Вам уже писал, о том тяжелом

продовольственном положений, в котором находятся ряд районов Уманской группы (Бабанка, Умань, Плискив, Оратово, Погребище).

К сожалению к настоящему времени мы не смогли своими собственными рессурсами значительно улучшить продовольственное положение указанных районов еще и потому, что вместе с продовольственной помощью необходимо в не меншей мере оказывать и фуражную помощь.

К настоящему времени все более и более выясняется то, что помощь эту надо оказывать в гораздо больших размерах, чем это мы предполагали вначале, кроме этих районов выявляется еще дополнительно ряд районов в части которых уже в настоящее время имеет место не только трудности продовольствия, но имеются и отдельные смертные случаи; в другой части районов имеет место значительное недоедание, отсутствие возможностей организации общественного питания и прочее.

Эти райони уже в настоящее время нуждаются в помощи извне.

Организация общественного питання в колхозах и помощи отдельным особенно в настоящее время является наиболее существенным стимулом, успешного проведення весеннего сева.

По области было организовано стационарных столовок 1941, передвижных 1939, а всего 5880. С начала мая количество их уменьшилось до 2317 в связи с исходом продовольственных ресурсов в части районов.

Данное количество столовок при наличии ограниченных продовольственных рессурсов не в состоянии охватить нуждающихся колхозников и разрядить то угрожающее положение, которое имеется в некоторых районах нашей области на почве недоедания и голодовки.

Отдельные факты свидетельствуют о чрезвычайно напряженном и угрожающем положений в ряде районов:

В УМАНСКОМ районе в части сел недоеданием и голодовкой охвачено от 35 до 50% населення. В селе Фурманке

за 10 дней Апреля от недоедания умерло 27 душ, а с I/V по 5/V еще 24 чел. В большинстве сел насчитываются десятки опухших от голода людей. В связи с этим распространены различные болезни, и больницы не в состоянии полностью охватить всех больных.

Выявлено много случаев изготовления пищи из падали, гнили, на почве чего появились заболевания дезентирией и сибирской язвой. Особенно серьезное внимание заслуживает факт людоедства. Бедняк колхозник МОРОЗ П. І., 35—40 лет, на почве недоедания, долгое время питался дохлой кониной, в ночь на 28/IV убил своего 2-х летнего ребенка и 2 дня вместе с женой питался им. Спустя несколько дней МОРОЗ пытался убить второго 4-х летнего ребенка, но жена противодействовала. Будучи задержанным, МОРОЗ признался, что съел ребенка.

За последние месяцы в г. Умани на почве недоедания главным образом деклассированного элемента, который питается с частного рынка, появилось много заболеваний на почве недоедания. В марте месяце 1932 года по городу Умани 145 смертных случаев против 60 в марте 1931 г. В апреле этого года подобрано по г. Умани на улицах 48 мертвецов, причина недоедание. Подобранные мертвецы — селяне, частично сел Уманского и других районов.

Неимоверно растут кражи. В связи с угрожающим продовольственным положением в некоторых селах до 50% текучести населения, а в одном селе (Гережиновка) выехало трудоспособных единоличников 70%. В Умани очень тяжелое положение с продовольствием в самом городе. Текучесть рабочих основных производств (завод "Труд", Швейная фабрика, Кирпичный завод) с каждым днем увеличивается. Среди рабочих Металлического завода "Труд" перед майскими праздниками ширились слухи о том, что если не улучшат материального положення, то объявят забастовку. Очень тяжелое положение студенчест-

ва, в некоторых ВУЗах большая часть учащихся разъехалась.

В ОРАТОВСКОМ районе за последнее время имеется некоторое улучшение благодаря полученной продовольственной помощи, но все-же еще и теперь в некоторых селах едят дохлых коней, свиней и собак. В ряде сел района колхозники и единоличники группами в 20—50 человек выходили на поле, где выкапывали остатки свеклы, картофеля прошлогоднего урожая, чем, и питались. Есть ряд случаев голодной смерти (в с. Животовка умерло 8 человек).

ПОГРЕБИЩЕНСКИЙ район тоже, что и в Оратовском, значительная часть колхозников и индивидуальников находятся в тяжелом продовольственном положении и употребляют в пищу различные сурогати. Срезают почки на деревьях, выжимают соки из мерзлой картошки, при чем мерзлая картошка собирается на полях у кагатов как в колхозах, так и в совхозах, собирают шелуху от картофеля у столовых колхозов, подбирают черепах и листья, едят мясо от падших лошадей. Часть колхозников в течении 2-х—5-х месяцев хлеба уж не едят. За последнее время из 40 сел Погребищанского района не зарегистрировано случаев опухання от голода лишь в 3-х селах. В остальных опухание от голода имеется от 1—5 случаев, а также 4 случая голодной смерти индивидуальников и 1 ребенка.

БАБАНСКИЙ район. В апреле 1932 г. смертность и опухание от голода доходили до крупных размеров, примерно: по с. Подвысоцкому умерло 20 чел., по с. Левковцы 12. чел., Косеновке — 9, Камянечче — 37 ч., Вишнеполь — 61 ч. В связи с продовольственными трудностями значительная часть квалифицированных рабочих ушла из Сахарного завода.

ПЛИСКОВСКИЙ район. Продовольственное положение все еще остается далеко напряженным. В отдельных селах употребляют в пищу падших лошадей. В с. Наказном в колхозе из 150 лошадей осталось 74. Колхозники убивали своих лошадей тайно на мясо. Погибших и убитых лошадей разбирали на мясо (такие явления были и в селах Разношинцы, Андрушовка, Очипково, Богдановка, Очеретня).

ТРОСТЯНЕЦКИЙ район. В районе зафиксировано 19 случаев смерти от голода. В целом по району по неполным данным насчитывается до 1000 человек голодающих. В одном из сел (Паланка) голодом охвачено 301 чел., из них 108 совершенно опухшие.

В селе Севериновке голодающие питаются исключительно сурогатами как-то: тертый жолудь с примесью хрена. Кулацко-враждебный элемент села, спекулируя на продовольственных трудностях, толкнул в нескольких селах некоторые группы колхозников на подачу заявлений о выходе из колхоза: Козинцы 21 заявление, Савинцы 9, Демидовка 28, Тростянчик 11, Стратиевка 14.

ИЛЬИНЕЦКИЙ район. Умерло от голода 8 человек. Больницы переполнены больными. Есть случаи, когда в больницу привозят почти совсем мертвых людей, которые на протяжении суток — 2-х спят с пульсом 36—40 ударов в минуту. Через медицинский анализ установлено заболеваемость 2-х семеиств от сапа, от того, что они кормились падалью лошадей.

По этому району, а также Оратовскому, Плисковскому и целому ряду других районов есть случаи выкапывания посеянных бобовых и особенно посаженной картошки для пищи.

ХРИСТИНОВСКИЙ район. За последнее время обострился продовольственный кризис. Зафиксированы моменты питания населения гнилым картофелем, отбросами и разной падалью. Опухание целых семейств на почве недоедания, также единичные случаи смерти от голода. В колхоза "Спільна Праця" села Голновцы пало 5 лошадей, каковые были разрублены на куски и разобраны колхозниками. В этом колхозе 4 семьи лежат опухшими. В этом-же селе в конце апреля умер от голода бедняк колхозник 45 лет. Выработал в колхо-

зе 600 трудодней, но, будучи многосемейным, получив мало хлеба, продолжительное время голодал.

Второй случаи смерти от голода зафиксирован в селе Большой Севастьяновке, колхозник бедняк отправился на поле собрать гнилой картофель и там скончался, не будучи в состоянии возвратиться домой. В этом-же селе 4 семьи колхозников лежат опухшими от недоедания. В с. Христиновка в первых числах мая толпа женщин в 20 человек ночью вышла в поле, где паслись колхозные лошади, зарубили 3-х лошадей и распределили мясо между собой. В этом же селе 100 человек колхозников и индивидуальников в ночное время разобрали маточную свеклу Христиновского Свеклосовхоза. Охрана совхоза, состоявшая из односельчан, не препятствовала разбору, заявляя: "Берите, лишь бы мы не видели".

НЕМИРОВСКИЙ район. Также значительно обострился продовольственный вопрос. Зарегистрированы случаи значительного недоедания и в отдельных случаях со смертным исходом на этой же почве.

В с. Ситковцы голодает несколько семейств колхозников, а в с. Гуньки голодает семья членов Сельсовета, где жена и дети не в состоянии двигаться, в с. Крапивна голодает около 20 семейств, а в с. Мельникова до 100 семейств. Отдельные факты голодания зарегистрированы в с. Луковцах, Красненькое, Чиколаповка, Райгород и др. В с. Шуровцы член колхоза кричала по селу, "мы здыхаем с голоду", видя, что никто ей не помогает, привела 4-х детей в канцелярию колхоза, поставила их и заявила "кушать мне нечево, я здыхаю с голоду, детей кормите сами".

ТОМАШПОЛЬСКИЙ район. В 10 селах зафиксированы случаи заболевания на почве голода.

ТУЛЬЧИНСКИЙ район. В ряде сел отмечены случаи голодания отдельных семейств (Кришенцы, Михайловка, Холодовка, Кинашов).

В с. Калином отмечено ряд случаев нападения на буряковые кагаты Белоусовского совхоза. В этом же селе 30 женщин напали на перевозимую кукурузу из этого совхоза для перемола и разобрали 2 мешка кукурузы. В районе за последнее время появились заболевания.

ОРАТОВСКИЙ район. На почве продовольственных затруднений участились случаи массовых краж рогатого скота, свиней, лошадей, картошки из кагатов на поле, в погребах и т. д.

По селам Животовка, Сологубовка, Осычна, Оратов, Фронтовка до 80—100 женщин ежедневно выходили в поле искать невыкопанный буряк. По этим селам едят падших лошадей. В лесах собирают брунки. Все еще до сих пор имеют место отдельные случаи голодной смерти.

Облбюро КП(б)У приняло решительные меры к смягчению создавшегося положення в указанных районах, для чего в районы, находящиеся в наиболее тяжелом продовольственном положений, были посланы ответственные работники области для организации на местах общественного питання, выявления и использования всех внутренних ресурсов, разворачивания политмассовой, работы, а также были переброшенны продовольственные ресурсы в Апреле месяце.

В тоннах.

Наименов. районов.	Кукур, в тон.	мука кукур. в тон.	мука жит. в тон.	Пшено	греч. круп,	кон-серв корб	Просо	Масло
Бабанка	96	4.8	4	4	14.4	1500	80	1
Умань	96	4,8	4	4	14.4	1500	60	0,75
Погребище	72	3,2	3	2,5	13,2	1000	45	—
Плисков	96	3,2	3	2,5	13,8	1000	55	0,75
Оратов	72	—	3	2,5	13,2	500	35	0,5
ВСЕГО:	432	16	17	15,5	69	5500	275	3

Дополнительно к этому в мае месяце послано Тростянецкому району 16 тонн гречки и проса. Уманскому р-ну 40 тонн гречки и проса. Также дано распоряжение немедленно отгрузить 39 вагонов (450 тонн), кукурузы для продовольствия: Погре-

бище 36 тонн, Плискив 48 т., Оратов 36 т., Монастырище 12 т., Умань 48 т., Бабанка 46 т., Литин 24 т., Ильинцы 12 т., Липовцы 12 т., Тульчин 12 т., Тростянец 24 т., Томашполь 12 т., Станиславчик 12 т., Могилев 24 т., Джулинка 24 т., Брацлав 6 т., Гайсин 12 т. Нуждаются также Тепликский, Немировский, Христиновский, Янушпольский районы.

Во многих районах на почве недоедания развились в массовом порядке кражи из кагатов и погребов колхозов и совхозов картофеля и других продуктов, а также курей, коров и прочее.

В Монастырищенском районе были случаи отравления колхозников и семей от похищенного ими отравленного зерна.

Из всего изложенного видно, что кроме районов Уманской группы в последние дни возникли продовольственные затруднения в ряде других районов, нуждающиеся в помощи извне. Продукты распределяются главным образом по линии общественного питання, устанавливается контроль расходования. На местам принимаются меры по использованию общественного питання для поднятия трудовой дисциплины и успешного проведення сева.

Использовывая общественное питание для работающих колхозников и немогущих выходить на роботу и членов семей голодающих одновременно оказывается помощь действительно нуждающимся единоличникам. Однако меры, принятые областными организациями и районними далеко не обеспечивают самых минимальных продовольственных потребностей и состояние с продовольствием продолжает все-таки оставаться угрожающим. В области нет совершенно никаких рессурсов. Сведения, поступающие из Райпарткомов сигнализируют о том, что оказанная помощь и мобилизованные рессурсы на местах уже использованы.

Приближается прополочная кампания, когда необходимо обязательно организовать общественное питание, так как без организации общественного питания мы сорвем прополочную кампанию, а необходимых продовольственных рессурсов для

этого в области нет, за исключением забираемой в настоящее время части кукурузы из Винокуренных заводов.

Создавшееся в значительной части районов положение требует немедленной помощи как продуктами, так и концкормами и это заставляет нас идти по пути дальнейшего изъятия некоторой части кукурузы (около 1000 тонн) из Винокуренных заводов в обмен на патоку, как единственного источника в основном для продовольствия и незначительная часть для фуража.

Вместе с тем, считаю необходимым довести до Вашего сведения, что благодаря бесхозяйственному хранению этой кукурузы на Винокурних заводах размер порчи ее доведен до 40—45%. Исходя из такого положення, мы установили эквивалент обмена: пуд кукурузы в качанах на 1 пуд патоки, против установленного Спиртотрестом 1,5 пуда патоки за пуд кукурузы в качанах. Что же касается подвоза патоки до Винокуренных заводов, дабы не приостановить их производства, нами приняты все меры к тому, чтобы изымая из Винокуренных заводов кукурузу, обеспечить производство заводов подвозом патоки, хотя это и связано с большими затруднениями, ввиду того, что патока в большинстве случаев находится на Сах. заводах, далеко расположенных от ж. д. магистрали, а также и те, что Винокуренные заводы также отдалены на несколько километров от ж. д. станции.

Кроме этих мероприятий, для оказания помощи колхозам в концкормах, мы договорились с Сахартрестом об изъятии из Сахзаводов за наличный рассчет до 400 тонн сухого жому.

Все это связано с большими затратами, а специальных ассигнований для этой цели нет. О размерах расходов можно уяснить себе хотя бы из того, что в некоторые районы пришлось завозить как семена, так и концкорма и продовольствие, а в ряде сел этих районов, необходимо завозить эту всю натуральную помощь наемным транспортом, ввиду того, что их тягловая сила не в состоянии вывезти.

Все это вместе взятое поставило нас перед фактом стоимости доставки с пуда около 8—4 рублей. Сообщая об изложенном, прошу:

1. Санкционировать дополнительное изъятие кукурузы из Винокуренных заводов.

2. Ввиду того, что эти рессурсы крайне недостаточны, имея ввиду, что для прополочной кампании необходимо дальнейшая продовольственная помощь, иначе могут возникнуть серьезные затруднения, прошу выделить нашей области необходимые продовольственные фонды в срочном порядке.

3. Предложить Совету Народных Комиссаров в срочном порядке обеспечить выделение необходимых кредитов для финансирования расходов, связанных с получением и переброской этой помощи, а также установить порядок покрытия этих расходов, здесь, как видно, без длительной рассрочки не обойтись.

СЕКРЕТАРЬ ОБЛБЮРО КП(б)У (АЛЕКСЕЕВ).

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. — 20. — Спр. 5256. — Арк. 26—35.

Листівка з протестом щодо організованого голодомору в Україні, поширена на станціях Південно-Західної залізниці 16 травня 1932 року

ГЕНЕРАЛЬНОМУ СЕКРЕТАРЮ ЦК ВКП(б)
И ЦК КП(б)У

Заявление

от имени пятитысячной массы не скота, а еще наполживых людей, рвущих себя из крепких когтей исскуственного голода, скитающихся по станциям и полустанкам Ю.З.Ж.Д., оббивающих пороги домов населяюших там жителей, какие на сегодня имеют у себя достаточный кусок хлеба и картошку.

Мы хорошо знаем, что наше заявление будет безответно, что

по его прочитают и порвут как ничтожность, но мы не враги Советской власти и считаем своим долгом известить рычаг ее (хотя он достаточно осведомлен) о тех фактах, каких опровергать словесно нельзя. Мы убеждены в том, что вы, прочитав письмо, подведете строки цветным карандашом, и сделаете вывод: "Так говорит контрреволюция, это подлинные ее слова, это слова кулачества и его агентуры". Но мы искренне Вас убеждаем, что большинство читавших и слушавших это письмо людей, есть подлинно мозолистые труженики-бедняки, не высыхавшие от векового пота, и здесь на станциях мы видим, что тот, кто имеет средства, тот не стоит целыми неделями в очередях за билетом, ему деньги купят своевременно без очереди билет под Ленинград, Москву, Воронеж и куда он захочет — с конца в конец. Да спасибо хоть ему, он нас хоть за последние кальсоны накормит на станциях, он поставляет необходимый и давно невиданный хлеб и картошку, какую мы печем, отойдя от станций, и продолжаем застаивать очереди за билетом.

Мы, если не все читали, то большинство слушало статью центральной харьковской газеты "Коммунист" о делах управляющих органов Драбовского р-на. Мало-ли таких районов на Украине? А еще больших в таких районах голодных людей, каким счета подводить сразу нельзя, им подведет итог явная голодная смерть, какая сейчас косит слабых и больше обиженных, а через несколько времени, если не заступятся за голодный народ, вредители садов и огородов против посылаемой божеской милости, от недоедания наевшись фруктов и овощей, будем гибнуть от эпидемических болезней, как мухи от хороших мухоморов.

Разве рычагам советской власти неизвестно, что таких, а то во много раз хуже, как Драбовский районов много — почти вся Центральная Украина, разве мы не чувствуем, кто давал право отбирать последний кусок хлеба у колхозников, получивших минимальное количество продуктов из колхоза

за выработанное им время, обеспечивающее его и семью всего лишь на несколько месяцев, а отнюдь не до нового урожая, разве сейчас нам не даст права почувствовать тот факт, что в колхозах работы непочатый край, а на общественное питание власти ничего не отпускают, а раз нечего кушать, то при всем желании и энтузиазме людей (есть ли он у голодного) работать нельзя — мы убеждены с факта как отказались работать и ушли в землю лошади, так ценны для нас, не посеявши полей, но мы видим поля угибшей озимой пшеницы, какие нужно было пересеять, но вследствии недостачи посевного ярых и рабочей силы они оставлены так, зарастая сорняками. Разве мы не видим, что при такой постановке дела поля не увеличивают, а наоборот, уменшают урожайность, как уменшается и их объем по величине, не говоря о качестве. Разве мы не убеждаемся жизненными фактами, что мы бесценны, мы полуголодные валяемся по станциях, как никому не нужный хлам, при посадке в вагоны нам безнаказанно проводники вагонов разбивают руки, носы и дверями вагонов пересекают пальцы на перегоне Ромны—Бахмач.

Оборванные от недоедания, высохшие и почерневшие от ветров и солнца люди с котомками подходят к вагонам, предъявляют билеты, а молодой проводник — девушка с значком КИМа кричит: "Куда прешь, иди дальше", идут в задние вагоны, там спешит посадиться фельдсвязист ГПУ, как сговорившись, повторяет фразу проводника, только изменив так: "Куда прешся, поедешь сборным". И вот, несмотря в зеркало, мы видим и чувствуем, что на наши лица голод свою ужасную печать наложил, и мы в обществе сытых проезжающих пассажиров кажемся недостойными. Разве нам неизвестно, что все партийные и ответственные совработники из закрытых распределителей получают все необходимое для существования и поддержки приличного вида своих лиц.

Мы больше чем уверены, что многие работники могут

стараться доказать несправедливость описанного, но это могут делать только сытые, забывшие или не видившие горя мака...

Для предохранения от гулящего меча голодной смерти (ибо она ужасней всего на свете — всяких войн и бедствий) мы вносим три ценных предложения:

1. Немедля ни одной минуты, пока не поздно, во всех деревнях районов, охваченных голодом, открыть общественные столовые (не по обдирательско-комерционной цене), дать всем право питаться в них и имеющим документы о работе их на колхозном или других общественных работах.

2. Оказать помощь в смысле удовлетворения питанием нетрудоспособных и детей, лазящих по деревенских сорных и попельных местах, выискивая чего-нибудь съестного.

3. Для обеспечения дальнейшего существования дать право на пользование каждому колхозному двору никак не меньше одного гектара земли на обеспечение продуктами членов двора, до организации системы, какая обеспечит продуктами членов двора, до организации системи, какая обеспечит питанием трудоспособных и непригодных к труду людей деревни. Все колхозные хозяйства взять под ведение совхозов, если они способны на это, ибо гибель рабочего скота весной с. г. дальнейший обработок и запашку земли ставит под угрозу.

Это заявление мы можем подписать своей кровью, но не уверены в его пользе, мы искренне ставим в известность, что до поспевания плодов и огородины мы живем отбросами, какие не нужны в корм курам, свиньям и собакам жителей Ленинградской, Минской, Гомельской и других подмосковных областей, а потом как саранча набрасываемся на огородину, а некоторые уже подают мысль, что они предпочитают лучше кушать сейчас мясо тех людей, которые едят хороший хлеб, нежели выкопанных из земли издохших лошадей, удивляться нашему возврату к первобытно-дикарскому периоду не приходиться, ибо на это толкает исскуственно устроенный голод — голод неслыханный в истории и предании человечества.

16-го мая 1932 г. Большинство представителей с районов: Глобино, Семеновка, Потоки, Кременчуг, Александрия.

Это цветы 32 года, а если не побеспокоятся рычаги, то в будущий год мы жить уже не собираемся, ибо не на что и огородины, какая садилась ежегодно для необходимости каждого двора, в этом году не сажено.

Рукопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5255. — Арк. 26—29.

Лист відомого діяча більшовицької партії Андрія Річицького до секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора про голод в Уманському районі Вінницької області

20 травня 1932 року

Зовсім Таємно

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У — тов. КОСІОРУ
Ш. Т. СТАНІСЛАВ ВІКЕНТЬЄВИЧ

Цим листом я хочу звернути В/особисту увагу на становище Уманського району. Таких тяжких районів, що вимагають особливої до них уваги, небагато, принаймні у Вінницькій області їх — 2—3. В найтяжчому стані Уманський і Бабанський. Навіть Плисківський район, де були політичні ускладнення, кажуть — у кращому стані, ніж Уманський і Бабанський.

За чотири дні перебування в Уманському районі я об'їхав 13 сел, бачив колгоспну масу, говорив з керівним активом села, бачив сотні дітей на дит. майданчиках, бачив громадське харчування й його організацію, говорив з лікарями, заходив в окремі хати і в окремі школи, говорив з лікарями. За ті п'ять день, що я гадаю згідно з визначеним В/терміном відрядження, пробути в районі, я об'їду майже всі 39 сел району, але думаю, що інформація від цього мало чим зміниться.

Ще в районі мене поінформували, що в 7 селах, взятих на

виборку, вмерло від голоду 216, перебувають при смерти — 686.

В м. Умані щодня підбирають 6—8 трупів. Охоплено голодуванням в більшій чи меншій мірі весь район. Значна частина студентства покинула учобу, розбігається кваліфікована робоча сила, були факти "волинок". Але я не буду базуватись на цій інформації, а розповім лише про ті села, що я їх бачив. При чім мушу відзначити, що сельський керівний актив здебільшого неохоче говорить про тяжкий стан, число смертних випадків намагаються часто зменшити, покликаючись на те, що той, мовляв, вмер, бо старий, а то куркулі, або, каже, наприклад, що "я не лікар, хто знає від чого вмер" той або той селянин; говорять лише про зареєстровані випадки, а часто смертні випадки не реєструють. Також, як загальне правило, слід відзначити дуже ревниве ставлення до засівного матер'ялу, який бережуть, як зіницю ока. Все це дає мені підставу вважати мою інформацію за не перебільшену, і сам я намагаюсь бути обережним у висновках.

З 13 сел, що я в них був, 7 я відношу до тяжких, а 6 до благополучних, при чім, за благополучні я вважаю такі, де смертні випадки поодинокі і де число опухлих людей не перебільшує 3—4 десятків.

Схарактеризую кілька тяжких сел.:

1. С. Кузьмина Гребля — смертних випадків 45, щодня вмирає 4—5; опухлих до 25% села, цебто до 1000 чоловік (цифру вважаю за перебільшену). Актив розпадається, а смертні випадки серед активістів. Їдять жом, бур'ян, собак. На дітмайдані більше 200 дітей. Серед них нема ніякого руху: одні сидять, інші лежать, бліді, змучені, частина опухлих.

2. С. Рижівка — смертних випадків до 80, опухлих родин 86, переважно колгоспників, але є й одноосібники.

3. С. Черповоди — смертних випадків 85, опухлих до 250, з них 150 уже не встають. На дит. майдані 50% хворих дітей. Помер один бригадир, кажуть, що опухлим не був.

4. С. Городниця — вмерло до 100, щоденна смертність 8—12 чоловік, опухлих до 100 дворів — на 600. Є окремі факти, що опухають колгоспники, які харчуються в їдальні. На все село є 10 свиней. На 200 одноосібних господарств всього 2 корови. На 450 дворів колгоспників 18 корів. Правда, колгосп має ферму на 81 корову (корови придбані колгоспом), з них 48 ходять у ярмі. 6 дітей лишилося без батьків.

5. С. Фурманка. Смертних випадків — 112 (всього в селі 438 двор.). Деякі двори вимерли зовсім. Опухання за останній час зменшилось, але з півсела є опухлих. 90 пудів засівного матер'ялу з дозволу секретаря РПК з'їли. На 60 одноосібних господарств 9 коней, а 80 дворів вибули з села (з родинами).

6. С. Ропотуха — на 500 дворів села до 100 смертних випадків.

7. С. Максимівка — смертних випадків — 30. Охоплено опуханням 70 колгоспних дворів і 35 одноосібних. Опухлих людей рахують до 25%.

В с. Степківці був факт людожерства. Колгоспник убив і їв свою дитину. Сам він, узятий до лікарні, вмер. Його родина чинила йому деякий опір і в людожерстві участи не брала. Це разючий факт, з приводу якого був запит з ЦК, але я вважаю за разючищий факт, коли на селі деяки двори вимерли зовсім. Сам я бачив одну родину, засуджену на повне вимирання. Одна дитина уже не ворушиться, друга опухла, але ще ходить. Мати опухла і вже говорить тільки пошепки (харчується в колгоспній їдальні). Батько вмер раніш. Лікар зробив висновок про безнадійність усіх.

Голодування поширено так у колгоспному секторі, як і в одноосібному. Серед колгоспників голодування абсолютно і відносно більше. Їдять кінське падло, гнилу картоплю (збирають на торішніх картоплищах), собак, силос, гнилі буряки, різні трави (крапиву) і навіть дощових червей.

Район одержав 11 вагонів харчової допомоги, з них 6 вагонів кукурудзи в качанах. Дещо (понад 1000 центн.) мобілізовано з внутрішніх ресурсів. Цим харчується робоча сила колгоспів, допомагають хворим. Скрізь існують колгоспні їдальні, де дають 300—400 грам хліба на день і тричі куліш без жирів. Відкрито їдальні платні при кооперації, харчування в дит. майданчиках, по школах. На цім тримається засівна кампанія. За останній час в зв'язку з цим становище поліпшилось, зменшилась смертність, зменшилось опухання. Але допомога настільки спізнилась, що в багатьох хворих вона вже не може врятувати. Один лікар (Зав. Лікарнею) говорив мені, що симптоми гострого недоїдання почались з грудня. Внаслідок організм настільки виснажений, що часто з'являються опухолі у колгоспників, які працюють і харчуються в їдальні.

З тими запасами, що їх зараз має район, він може стабілізувати становище і поволі його поліпшувати, але не зліквідувати голод, ще протягом 10—15 днів. Але без дальшої допомоги зовні становище може гостро погіршати.

Не в кращому стані тяглова сила. Від зими з 12.000 коней у районі здохло 3.000. Крім січки і подекуди малясу, ніякого фуражу нема. Підживлюють коней лише випасом. Загалом стан тяглової сили поліпшується, але робота її мізерна. Приклад: 16 коней за день обробили 1 га. Звичайно, що крім фуражу, на стан тягла діють і поганий уход, хиби в організації праці — відсів і плинність бригад, прикривання станом тягла хиб роботи і т. д.

Я ще не бачив району з такою слабою сільською парторганізацією, як Уманський (а я знаю з десяток районів, де перебував місяцями), в половині сел немає партосередків, є села, де немає жодного комуніста (за наявности тисячної Райпарторганізації, на 46% студентської).

Для Уманської організації встановлено невідповідне співвідношення категорій в зрості організації. В прийомі до партії

їй визначено 85% для робітників, що не дає їй змоги рости коштом колгоспників.

Наслідки сівби на 15 травня:

	всього посіяно	в т. ч. ранніх	в т. ч. цукр. буряк.
Радгоспи	46%	59%	97%
Колгоспи	21%	51%	6%
Одноосібники	5%	11%	—
	18,5%	37,0%	

Неправильний розподіл тракторів між районами зле відбивається на Уманському районі, близького до степу, напр. у Христинівському районі (де я також був 4 дні і де загалом сівба забеспечена), вдвоє меншому від Уманського, є 63 трактори, а в Уманському 43, з них 7 знято й перекинуто в Бабанський район, отже працює 36 (організація роботи тракторів незадовільна).

Для Умані занаряджено 30 тракторів ХТЗ і 25 допомога з інш. районів. З них 19-V і 26-V прибуло 10. 55 тракторів — це є мінімум того, що може ще так сяк урятувати сівбу. Але немає певности в їх одержанні, а головне в своєчасному одержанні.

Надзвичайно тяжке становище Уманського району вимагає заходів державного масштабу. Воно нам сигналізує, що без відповідних заходів також державного масштабу таких районів, як Уманський, через деякий час може збільшитись у смузі районів, пошкодженій слабим урожаєм.

З комуністичним привітом (Річицький)

20 травня 1932 року м. Умань

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5258. — Арк. 79—81.

На документі є резолюція С. Косіора від 25 травня 1932 року: "Арх(ів) ПБ".

Повідомлення керівників Київського обласного управління ДПУ секретареві оргбюро обкому КП(б)У Миколі Демченку про факти людоїдства в Букському районі на грунті голоду

Після 3 червня 1932 року

СПО С/Г Вайнтр. Копия

Сов. Секретно

Серия "К"

СЕКРЕТАРЮ ОРГ. ОБЛБЮРО т. ДЕМЧЕНКО

Здесь

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

о фактах людоедства в Букском районе.

28.V в с. Молодецком у гр. ГУЦАЛЕНКО пропал 3-х летний мальчик. Несмотря на принятые меры к розыску, как со стороны ГУЦАЛЕНКО, так и со стороны Сельсовета, мальчик в селе не обнаружен. У отца ГУЦАЛЕНКО явилось подозрение, что его сосед крестьянин СИВАЧЕНКО часто заманивал мальчика к себе в квартиру, угощая его, а также и то, что указанный СИВАЧЕНКО в последнее время резал и употреблял для питання собак, кошек и др. животных, смог замануть мальчика и убить с целью употребления его для питання, о чем им и было заявлено в Сельсовет.

Сельсовет для проведення обыска 29.V послал комиссию, но последняя обыска не производила, ввиду отсутствия СИВАЧЕНКО, который, по сведениям уехал в г. Умань на базар, квартира его закрыта на замок.

30.V ГУЦАЛЕНКО, помимо Сельсовета с понятыми, сельисполнителями БОНДАРЕНКО Мефодием и ГУЦАЛЕНКО Прокофием приступили к обыску и поскольку СИВАЧЕНКО еще из Умани не возвратился, последние вынуждены были взломать замок квартиры СИВАЧЕНКО. При обыске были обнаружены человеческие кости, остатки человеческой крови на косе и топоре, принадлежащих СИВАЧЕНКО, а также маленький

кусочек человеческой кожи с ладони. После обнаружения упомянутого было сообщено в Сельсовет и с прибытием представителей С/совета обыск продолжался, как в квартире, так и во дворе. Обыском в 2-х саженях от квартиры СИВАЧЕНКО в земле была найдена голова ребенка, с которой был снят череп и вырезаны из головы мозги.

Лицо повреждено не было, что дало возможность установить, что обнаруженная голова и кости действительно были пропавшего мальчика, сына ГУЦАЛЕНКО Онисима.

СИВАЧЕНКО по соц. имущественному положению бедняк, не член колхоза. Семья состоит из него и жены.

Задержанный в г. Умани и препровожденный в Буки СИВАЧЕНКО 3.VI при допросе заявил, что он совместно с односельчанами КУЗЬМИКОМ Иосифом, ПУГАЧЕМ Феодосием, АКСЕНТЬЕВЫМ Василием, КУЗЬМИК Натальей в разное время последних месяцев зарезали и съели 7 человек. Отдельные характерные выдержки из протокочсмла допроса приводим:

"В конце мая м-ца мы в пятьох сидели у меня на квартире. АКСЕНТЬЕВ Василий сказал, что "мы уже ели мясо коровье и лошадиное. Давайте попробуем мяса людского. Во время этих разговоров в квартиру вошла семилетняя девочка, которая попросила кусок хлеба. Я ее спросил из какого она села, она ответила, что из села Вокобное, звать ее Оксана. Я ей было отдал блин и лук. Когда она виходила из хаты я и ПУГАЧ Феодосий вышли за нею в сени, и я ей сказал, что могу найти ей работу. Этим я хотел ее замануть, чтобы завести в огород. Дорогой я ей сказал, что поеду в с. Бабаны. Я шел вместе с ней, а ПУГАЧ Феодосий шел за нами сзади с косой. Когда пришли в огород в кустарники, я схватил ее за руки и ко мне в этот момент подбежал ПУГАЧ Феодосий с косой. Девочка испугалась и начала вырываться из рук, спрашивая что мы хотим делать. ПУГАЧ ей сказал "что мы

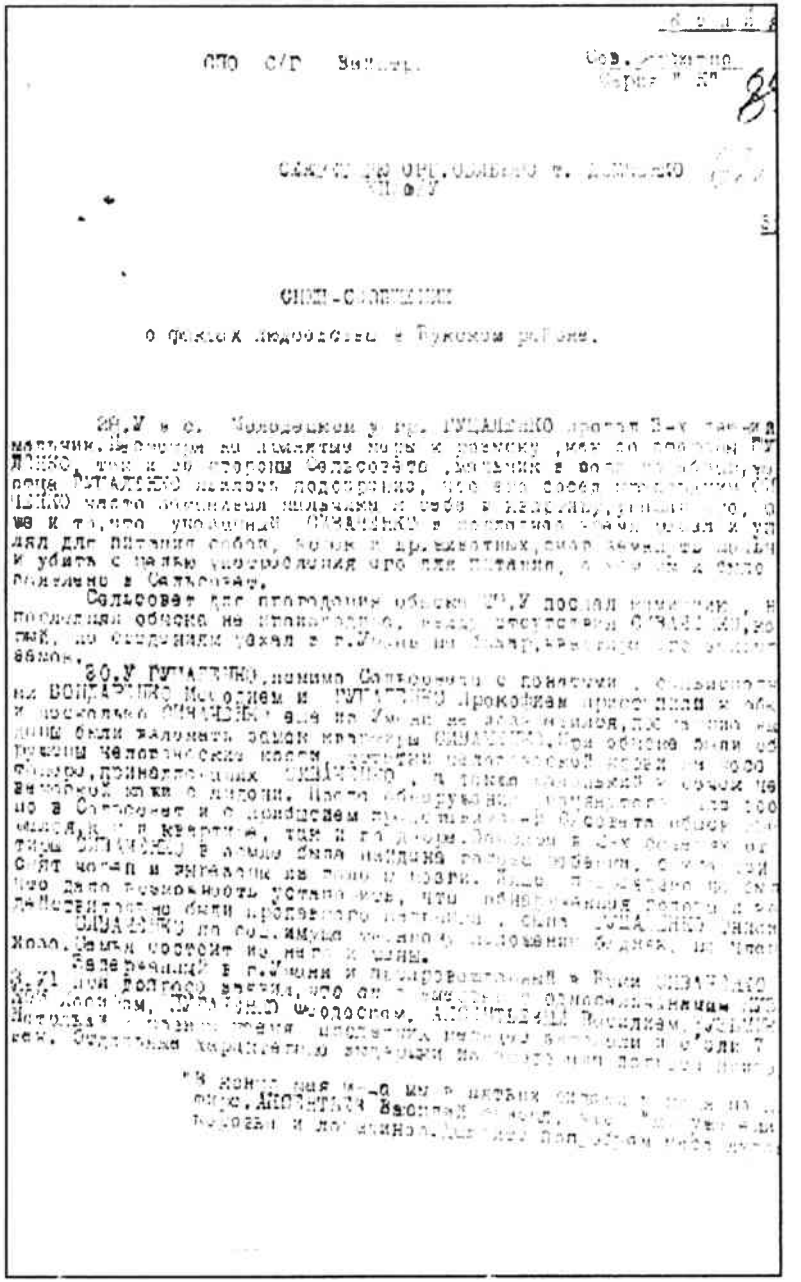

хотім їсти і тебе заріжемо". После этого я бросил ее на землю, связал веревкой ноги, а ПУГАЧ косой перерезал горло и когда она была уже мертва, мы оба занесли ее в мою хату. Сняли с нее одежду, которую забрала КУЗЬМИК Наталья, а тело порезали и сложили в кадушку. Легкие и печенки сварили и съели. Голову закопали у АКСЕНТЬЕВА в погребе, после чего через недели две подвечер в моей квартире были АКСЕНТЬЕВ Василий и ПУГАЧ Василий. В это время зашел к нам в хату неизвестный человек, лет 38, который сказал, что он из Волыни, просит хлеба, и так как хлеба у меня не было, я ему в этом отказал. Когда неизвестный выходил из хаты, за ним вышли в сени АКСЕНТЬЕВ и ПУГАЧ. Через некоторое время ПУГАЧ Феодосий позвал меня, чтобы принести ведро воды. Когда я вышел из хаты в сени, то ПУГАЧ держал в руках косу и вся рука была в крови. Я принес ведро воды, позвал к себе КУЗЬМИК Наталью и сказал, чтобы она взяла с собой корыто, чтобы было во что пересолить и сложить в кадушку мясо. Когда она пришла, пересолила указанное мясо и сложила в кадушку мясо, печенку сварила. Голову положила в погреб, а мозги были забраны из обоих, которые сжарили и съели. После этого недели через две я был в селе и встретил неизвестную для меня девочку около 15 лет, которая спрашивала меня, где бы купить картошку. Я сказал, что можно купить у меня, чтобы она пошла со мной в мою хату. Когда мы проходили мимо хаты АКСЕНТЬЕВА Василия, я ему махнул, чтобы он зашел ко мне. Когда я вошел с девочкой в свою хату, то вслед за нами пришел АКСЕНТЬЕВ Василий, который остался в квартире, а я сказал, что пойду искать картошку, но я картошки искать не пошел, а пошел за КУЗЬМИКОМ Иосифом. Когда мы пришли, АКСЕНТЬЕВ Василий ее уже зарезал. Указанная девочка была из с. Косеновки Бабанского района. Мясо зарезанной девочки поделили между собой,

после чего через недели две ПУГАЧ Феодосий и АКСЕНТЬЕВ Василий из с. Косеновки Бабанского района ко мне на квартиру принесли 2-х детей, девочку 3-х лет и мальчика 7-ми лет, которых зарезали и головы закопали у меня в сенях, а мясо поделили между собой.

Через дней 6 после этого я пошел в с. Бабаны и вечером в этом же селе на улице я встретил одного мальчика, который пас гусей. Я его позвал к себе, бросил ему на голову мешок, задушил его и принес его домой в с. Молодецкое. Когда я нес указанного мальчика, встретился с АКСЕНТЬЕВЫМ Василием, который позвал к себе на квартиру и сейчас же отрезал голову этого мальчика, а потом пошел за водкой. Попутно с этим позвал КУЗЬМИК Наталью, которая пришла и начала приготовлять для пищи указанное мясо, а голову осмалила и сделали холодец.

28-го мая я был у себя на квартире и ко мне пришел АКСЕНТЬЕВ Василий. Это было около 12 часов дня и сказал: "ЯК БИ ПІДХОПИТИ ОНИСЬКОВОГО ХЛОПЦЯ", которому от роду 3 года и зовут его Владимир. Я сказал: "ХОТЯ МЫ ЕГО И ПОДХВАТИМ, НО Я ЕГО РЕЗАТЬ НЕ БУДУ". АКСЕНТЬЕВ сказал: "Я ЗАРЕЖУ САМ". После этого он взял большой камень, подошел к квартире, ударил его камнем по голове и он у пал.

АКСЕНТЬЕВ подхватил его на руки, принес его ко мне в сени, перерезал ножем горло, потом отрубил топором голову, выбрал из головы мозги, а череп обернул в тряпки и закопал у себя под хатой, а руки и ноги закопали у меня в сенях, которые я закапывал сам. Мясо порезали, позвали КУЗЬМИК Наталию, которая пришла и начала указанное мясо варить, а я пошел за ПУГАЧЕМ Феодосием и сказал, чтобы он взял с собой бутылку водки и пришел кушать свежее мясо. Когда он пришел и принес бутылку водки, мы все четверо сели кушать указанное мясо. На второй день, когда

я заметил, что ГУЦАЛЕНКО Онисим ищет своего мальчика, я побоялся, чтобы он не узнал, что указанного мальчика в моей квартире съели и бежал в г. Умань".

Соучастники СИВАЧЕНКО скрылись. Приняты меры к их задержанню.

Зам. Нач. Киев Облотдела ГПУ (Каминский).
Начальник СПО (підпис нерозбірливий)
Верно: (Навольнев)

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5255. — Арк. 62—64.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Василя Строганова секретареві ЦК ВКП(б) Лазарю Кагановичу з проханням санкціонувати плани поставок українського продовольства в союзні фонди

18 червня 1932 року

Москва ЦК ВКП(б) Кагановичу

Комитетом заготовок СТО установлен план заготовок масла по Украине 11170 тонн тчк Считаем возможным принять девять тысяч из них совхозам четыре тысячи триста зпт МТФ колхозов зпт колхозников и индивидуальников 4700 оснований чего снижаем норму контрактации пятьдесят тире шестьдесят процентов тчк Учтите заготовлено начало года до первого июня 1900 тонн зпт июне предполагаем заготовить 1000 таким образом второе полугодие останется заготовить 6100 тысяч только на 900 тонн меньше фактической заготовки тоже время прошлого года тчк Учитывая особенности трудности Украины также необходимость высвобождения излишков продукции развития колхозной торговли план 9000 принимаем хотя напряженным тчк Исходя этих же соображений принимаем централизованный план заготовок яйца 1300 вагонов также птицы 6250 тысяч штук из них 1250 тысяч от инкубации тчк Просим санкционировать наши решения.

Секретарь ЦК КП(б)У Строганов

№ 18 4/VI-32.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5468. — Арк. 2.

Лист групи білорусів до керівних органів більшовицької партії з протестом проти штучного голодомору в Україні

15 липня 1932 року

копия

СЕКРЕТАРЮ ЦК т. ЗАЙЦЕВУ
ЦК КП(Б) УКРАИНЫ, ЦК УСЕ КП(Б)
і газеты "Правда"

Коли гэта было, штоб Украіну Беларусія карміла. Былі горшые годы, але Украіна карміла Беларусію, а цяперь наодворот. Беларусія непроч помоч украінскым колхозам і працытным селянам арганізованым порядком, а не такім, як сейчас праісходзіць, што на Беларусіі ізза украінцамі нельзя не прайці, не праехаць, як на желдорогі, так і на дорогах. Всюди уйма голодных оборваных украінцев, котрыя валяются по улицам местечка Беларусіі — Жлобін, Гомель, Вахмуч, Быхав, Магільт (так в копіі документа. Очевидно, правильно — Могильов. — *В. С.*), Орша, Мінск, Сіроціне і усюду полно. По лесам некоторые живуць. Да чего гэта доходзіць, к чаму гэта вийдзе.

Шмат украінцев быває за хлебом, коля самай мяжи буржуазной польской Польшчи і што вы думаеце мало есть уречей, якія робяць васнікі, што украінцев з мору хацят задушыць, а у газетах пішут усе хорашо. Чому правду не напы-

шуть, што міліоны галадуюць і на полі шмат цяперь гібніт хлеба, а много зарасло травой і не запахано засталося, т. к. самая сіла мужчыны і жанчыны кінулісь у сьвет за куском хлеба, что б толькі с голоду не померці.

І правда жалко, когда глядиш, как голодныя скитаюця украінцы, а когда говориш, почему не работаеце на месте, так отвечают, что семян нет и в колхозах нечего делать и обеспеченность плохая.

В общем факт остается фактом, что миллионы людей бродят голыя, голодныя по лесам, станциям и местечкам и колхозам Беларусії и просят кусок хлеба. А как разрешена хлебная проблема на Украіне, где ЦК партії, где ЦИК, что предпринимает. Просто сердце скребет за такія дела дапущенныя, беларусы.

Беларусы:

рабочие Петров, Савын, Кудук.

15/VII-32 г.

Певно: (підпис нерозбірливий)

Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5255. — Арк. 68, 69.

Постанова Ради народних комісарів СРСР про план хлібозаготівель з урожаю 1932 року

18 липня 1932 року

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СОЮЗА ССР

№ 1120

18 июля 1932 г.

О плане хлебозаготовок на 1932/33 г.

Совет Народных Комиссаров Союза ССР ПОСТАНОВЛЯЕТ:

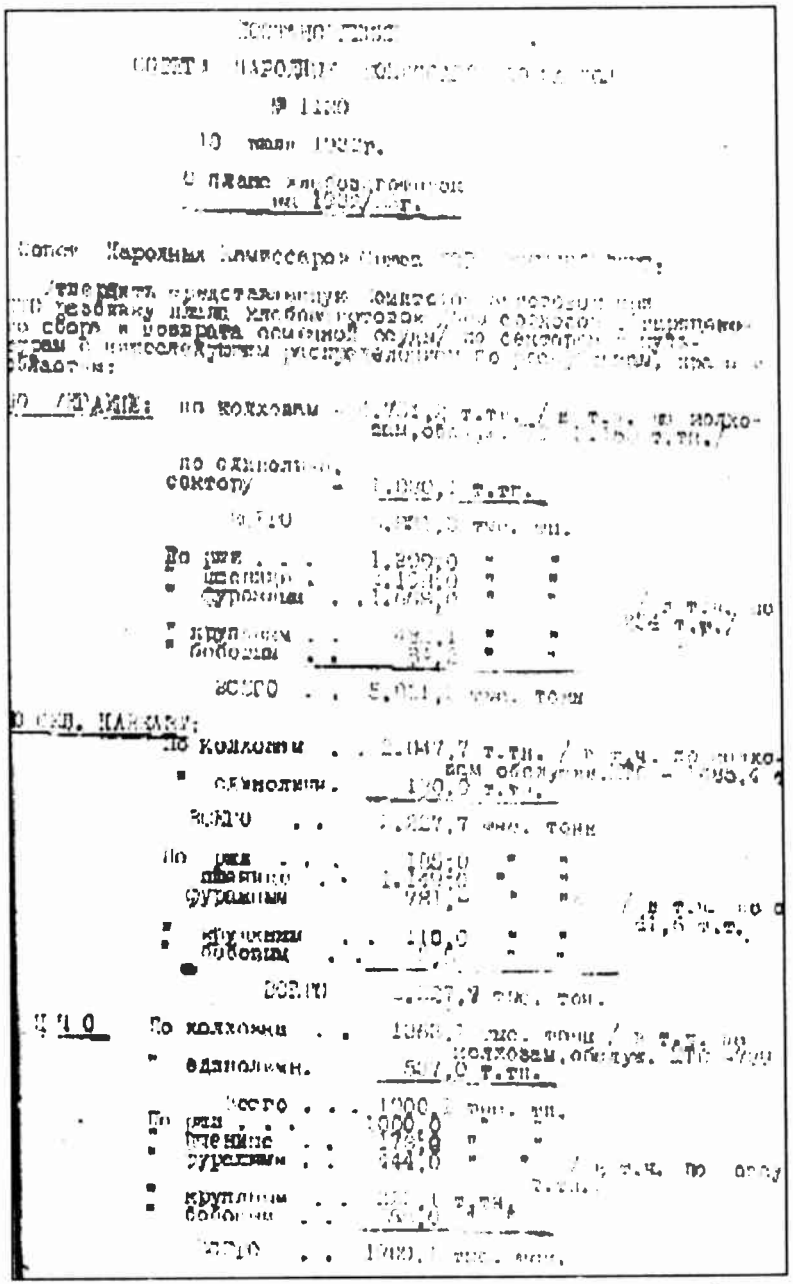

Утвердить представленную Комитетом заготовок при СТО разбивку плана хлебозаготовок (без совхозов, гарнцевого сбора и возврата семенной ссуды) по секторам и культурам с нижеследующим распределением по республикам, краям и областям:

ПО УКРАИНЕ: по колхозам — 4.751,2 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 3.160 т. тн.

по единоличн. сектору — 1.080,1 -"- -"-

ВСЕГО: 5.831,3 тыс. тн.

По ржи 1.399,0 -"- -"-

-"- пшенице 2.198,0 -"- -"-

-"- фуражным 1.668,0 -"- -"- (в т. ч. по овсу 234 т. тн.)

-"- крупяным 482,1 -"- -"-

-"- бобовым 84,2 -"- -"-

ВСЕГО: 5.831,3 тыс. тонн

ПО СЕВ. КАВКАЗУ:

По колхозам — 2.047,7 т. тн. (в т. ч. по колхозам обсл. МТС, 1485,4 т. т.)

-"- единоличн. — 180,0 т. тн.

ВСЕГО: 2.227,7 тыс. тонн.

По ржи 185,0 -"- -"-

-"- пшенице 1.149,0 -"- -"-

-"- фуражным 781,2 -"- -"- (в т. ч. по овсу 41,6 т. тн.)

-"- крупяным 110,0 -"- -"-

-"- бобовым 2,5 -"- -"-

ВСЕГО: 2.227,7 тыс. тонн.

ЦЧО по колхозам — 1363,1 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 789 т. тн.)

-"- единоличн. — 537,0 т. тн.

ВСЕГО: 1900,1 тыс. тонн.

По ржи 1000,0 -"- -"-

-"- пшенице 1789,0 -"- -"-

-"- фуражным 444,0 -"- -"- (в т. ч. по овсу 344 т. тн.)

-"- крупяным 223,1 -"- -"-

-"- бобовым 555,0 -"- -"-

ВСЕГО: 1900,1 тыс. тонн.

ПО НИЖНЕЙ ВОЛГЕ:

по колхозам — 1237,3 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 670 т. тн.)

-"- единоличн. — 24,0 т. тн.

ВСЕГО: 1261,3 тыс. тонн.

По ржи 440,3 -"- -"-

-"- пшенице 600,0 -"- -"-

-"- фуражным 115,0 -"- -"- (в т. ч. по овсу 74 т. тн.)

-"- крупяным 81,0 -"- -"-

-"- бобовым 25,0 -"- -"-

ВСЕГО: 1261,3 тыс. тонн.

ПО СРЕДНЕЙ ВОЛГЕ:

по колхозам — 1035,0 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 581 т. тн.)

-"- единоличн. — 145,0 т. тн.

ВСЕГО: 1180,0 тыс. тонн.

По ржи 396,0 -"- -"-

-"- пшенице 440,0 -"- -"-

-"- фуражным 198,6 -"- -"- (в т. ч. по овсу 177,6 т. тн.)

-"- крупяным 116,4 -"- -"-

-"- бобовым 29,0 -"- -"-

ВСЕГО: 1180,0 тыс. тонн.

ПО БАШКИРИИ:

по колхозам — 310,9 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 112 т. тн.)

-"- единоличн. — 115,0 т. тн.

ВСЕГО: 425,9 тыс. тонн.

По ржи 187,6 -"- -"-

-"- пшенице 87,5 -"- -"-

-"- фуражным 66,1 -"- -"- (в т. ч. по овсу 74 т. тн.)
-"- крупяным 81,0 -"- -"-
-"- бобовым 3,7 -"- -"-
ВСЕГО: 425,9 тыс. тонн.

ПО ТАТАРИИ:

по колхозам — 279,9 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 109,3 т. тн.)
-"- единоличн. — 113,2 т. тн.
ВСЕГО: 393,1 тыс. тонн.
По ржи 256,0 -"- -"-
-"- пшенице 20,6 -"- -"-
-"- фуражным 67,5 -"- -"- (в т. ч. по овсу 62,5 т. тн.)
-"- крупяным 24,4 -"- -"-
-"- бобовым 24,6 -"- -"-
ВСЕГО: 393,1 тыс. тонн.

ПО КРЫМУ:

по колхозам — 148,8 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 114 т. тн.)
-"- единоличн. — 15,0 т. тн.
ВСЕГО: 163,8 тыс. тонн.
По ржи 3,8 -"- -"-
-"- пшенице 140,0 -"- -"-
-"- фуражным 20,0 -"- -"- (в т. ч. по овсу 1,5 т. тн.)
ВСЕГО: 163,8 тыс. тонн.

ПО СРЕДНЕЙ АЗИИ:

по колхозам — 217,4 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 109,1 т. тн.)
-"- единоличн. — 143,0 т. тн.
ВСЕГО: 360,4 тыс. тонн.
По пшенице 239,5 -"- -"-
-"- фуражным 93,2 -"- -"-
-"- крупяным 27,7 -"- -"-
ВСЕГО: 360,4 тыс. тонн.

ПО ЗСФСР:

по колхозам — 28,5 т. тн. (в т. ч. по колхозам, обсл. МТС, 7,6 т. тн.)
-"- единоличн. — 37,0 т. тн.
ВСЕГО: 65,5 тыс. тонн.
По пшенице 38,8 -"- -"-
-"- фуражным 36,7 -"- -"-
ВСЕГО: 65,5 тыс. тонн.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СССР
В. МОЛОТОВ (СКРЯБИН)
УПРАВЛЯЮЩИЙ ДЕЛАМИ СНК СССР
П. КЕРЖЕНЦЕВ

верно: (підпис нерозбірливий).

Машинописна копія.
ЦДАВОВУ: Ф. 27. — Оп. 13. — Спр. 1191. — Арк. 99—101.

Телеграма секретаря Ленінградського обкому ВКП(б) Сергія Кірова секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору з вимогою вжити рішучих заходів щодо забезпечення Ленінграда українським м'ясом

1932 рік

247 Ленинграда 214/15 39 6 20=
Харьков ЦК КП(б)У Косиору
Положение со снабжением мясом Ленинграда по прежнему остается чрезвычайно острым тчк Еще раз ленинградский областком просит принять решительные меры с вашей стороны тчк стоим накануне серьезных перебоев зпт последствия которых понятны №6830 = С. Киров.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5429. — Арк. 73.

Постанова Раднаркому СРСР про збір урожаю і план хлібоздачі на серпень 1932 року **2 серпня 1932 року**

СНК УССР

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СОЮЗА ССР

Москва, Кремль №1200 2 августа 1932 года.

Об уборке урожая и плане хлебозаготовок на август 1932 г.

Совет Народных Комиссаров Союза ССР ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Для работы по уборке хлеба организовать посылку в совхозы на срок 10—15 дней необходимого количества рабочей силы из городов на Сев. Кавказе, Украине, в Крыму и в других местах, где это окажется необходимым по преимуществу из людей, имеющих опыт с. хоз. работах.

2. Для руководства проведением местами всей этой работы создать комиссию в составе т.т. Постышева, Антипова, Марковича, Чернова и Островского.

3. В виду того, что выполнение решения СНК СССР от 30.VI с. г. о выделении автомобилей, запасных частей для тракторов и снабжения необходимыми материалами уборочной кампании проходило крайне неудовлетворительно, уполномочить т. Антипова от СТО следить и проталкивать ускоренное проведение в жизнь этого решения.

4. Утвердить план хлебозаготовок на август в размере 285 млн. пудов по СССР со следующей разбивкой по областям, краям и республикам (в млн. пуд.).

Северный край	0,1
Ленинградская область	0,2
Западная область	1,4
Московская область	5,0
Ивановская область	0,6
Нижегородский край	4,6
Урал	2,1
Башреспублика	2,0
Татреспублика	2,5
Зап. Сибирь	1,5
Средняя Волга	25,0

ЦЧО	29,2
Н. Волга	28,5
Сев. Кавказ	60,0
Крым	7,0
Казакстан	5,5
Вост. Сибирь	0,2
Д.В.К	0,3
УССР	100,0
БССР	0,6
ЗСФСР	1,9
Средняя Азия	6,8
ВСЕГО по СССР	285,0

5. Утвердить разбивку августовского плана хлебозаготовок секторам и источникам поступления в следующем виде:

Совхозы	38,0 м. п.
в т. ч. зерносовхозы	25,0 -"- -"-
Союзсахар	7,9 -"- -"-
Сортсемтрест	3,1 -"- -"-
Проч. совхозы	2,3 -"- -"-
Колхозы	200,0 -"- -"-
в т. ч. МТС	125,0 -"- -"-
единоличники	39,0 -"- -"-
Гарнцевый збор (90%)	8,0 -"- -"-

6. Поручить комитету Заготовок при СТО произвести разбивку плана хлебозаготовок на август по культурам.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СССР

В. МОЛОТОВ (СКРЯБИН)

УПРАВЛЯЮЩИЙ ДЕЛАМИ СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СОЮЗА ССР

П. КЕРЖЕНЦЕВ

Верно: (підпис нерозбірливий).

Машинописна копія.

ЦДАВОВУ: Ф. 27. — Оп. 13. — Спр. 1191. — Арк. 85, 86.

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова керівникам заготівельних організацій УСРР про негайне відвантаження зерна для млинів, які забезпечують борошном північні райони

27 серпня 1932 року

507 МОСКВЫ 8864 27816

ГЛК СТЕПАНСКОМУ К/С КЛОЧКО

ПР УБОРОЧНАЯ ДВА АДРЕСА ХАРЬКОВ УПОЛКОМЗАГСТО СТЕПАНСКОМУ ЗАГОТЗЕРНО МЕЛАМЕДУ МОЕ ТРЕБОВАНИЕ 21 АВГУСТА 2262108 НЕМЕДЛЕННОЙ ЗАГРУЗКЕ МЕЛЬНИЦ РАБОТАЮЩИХ СЕВЕРНОМУ КРАЮ ВИДИМО НЕВЫПОЛНЕНО ОТГРУЗКА МУКИ СЕВЕРУ ИМЕЮЩИМСЯ ДАННЫМ НЕДОСТАТКОМ ЗЕРНА НЕ ПРОИЗВОДИТСЯ ПРИМИТЕ РЕШИТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ЗАГРУЗКЕ МЕЛЬНИЦ ОБЕЗПЕЧТЕ СПЕШНУЮ ОТГРУЗКУ МАРШРУТАМИ МУКИ СЕВЕРУ ДАЛЬНЕЙШЕЕ ПРОМЕДЛЕНИЕ ГРОЗИТ ОСТАВИТЬ ПОЛЯРНЫЕ ОКРАИНЫ БЕЗ ХЛЕБА ЦЕЛЫЙ, ГОД - ЧЕРНОВ 2272708

Машинописний оригінал телеграми.

ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 381. — Арк. 9.

Телеграма члена секретаря ЦК ВКП(б) Павла Постишева і секретаря ЦК КП(б)У Панаса Любченка секретареві ЦК ВКП(б) Лазарю Кагановичу та Голові Ради Народних Комісарів СРСР Вячеславу Молотову щодо виконання УСРР планів відвантаження огірків та помідорів для Москви та Ленінграда

Після 20 вересня 1932 року

Серия "Г" ЦК ВКП(б) Кагановичу
Совнарком СССР Молотову

Во исполнение телеграммы ЦК ВКП(б) и Совнаркома СССР от 22 августа об усилений отгрузок огурцов и помидор для Москвы и Ленинграда ЦК КП(б)У и Совнарком УССР обязали Обкомы и Облисполкомы довести пятидневные задания отгружающим районам и заготовителям расчетом в течении первой половины сентября полностью закончить отгрузку огурцов и помидор Москве и Ленинграду.

На 20-е сентября отгружено:

Москве — помидор 6.634 тонны, т. е. 147,4% плана, огурцов свежих 1.887 тонн — 126% плана, соленых огурцов отгружено 1.978 тонн.

Ленинграду — помидор отгружено 18.182 тонны — 88,7%, огурцов 9.418 тонн — 120% плана, соленых огурцов 3.125 тонн. №08П114/Т.

Постышев Любченко

Верно: (підпис нерозбірливий)

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5468. — Арк. 32.

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова керуючому всеукраїнською конторою "Заготзерно" М. Меламеду й уповноваженому Комітету заготівель при РПО СПСП в УСРР М. Степанському про негайне відвантаження зерна на переробні підприємства, які забезпечують борошном Північний край

21 вересня 1932 року

2928 МОСКВЫ 8961 42 21 18 = ХАРЬКОВ ЗАГОТЗЕРНО МЕЛАМЕДУ

УПОЛКОМЗАГСТО СТЕПАНСКОМУ

ЛИЧНО ПРОШУ ПРИНЯТЬ СРОЧНЫЕ МЕРЫ НЕМЕДЛЕННОЙ ЗАГРУЗКЕ МЕЛЬНИЦ РАБОТАЮЩИХ ОТГРУЗКИ МУКИ СЕВЕРНОМУ КРАЮ ТЧК ПРИМИТЕ ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ КАК ОТГРУЗКЕ ЗЕРНОМ ТАК НЕМЕДЛЕННОЙ ОТГРУЗКЕ ВЫРАБАТЫВАЕМОЙ МУКИ МАРШРУТАМИ ТЧК НОМЕРА

СТАНЦИИ ОТПРАВЛЕНИЯ СРОК ВЫХОДА МАРШРУТОВ ТЕЛЕГРАФТЕ МНЕ 2262108=ЧЕРНОВ

Оригінал телеграфної стрічки.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 381. — Арк. 10.
На телеграмі є резолюція: "т. Викову. Проверьте срочно, что сделано Заготзерно".

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова уповноваженому в УСРР М. Степанському про негайне позапланове відвантаження двох ешелонів пшениці у Росію на Тіткинський млин

21 вересня 1932 року

2 АДРЕСА ХАРЬКОВ УПОЛКОМЗАГСТО СТЕПАНСКОМУ ЗАГОЗЕРНО РОЗЕНБЕРГУ
256 МОСКВЫ 9717 31 20 23 38
ВНЕ ВСЯКОЙ ОЧЕРЕДИ ПОМИМО ТЕКУЩИХ ОТГРУЗОК ОТГРУЗИТЕ ТРЕХСУТОЧНЫЙ СРОК ДВА МАРШРУТА ПШЕНИЦЫ МЕЛЬНИЦУ ТЕТКИНО НР 20 ТЧК ЧЕРЕЗ ТРИ ДНЯ ТЕЛЕГРАФИРУЙТЕ ИСПОЛНЕНИЕ 220 ЧЕРНОВ

Оригінал телеграфної стрічки.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 381. — Арк. 2.
На телеграмі є помітки: "Надо выполнить" і "выполнено".

Телеграма керівників заготівельних організацій з Москви з вимогою відвантажити 500 тонн проса до Криму

22 вересня 1932 року

1247 МОСКВЫ 73/73 30 21 18 13=3 АДРЕСА ХАРЬКОВ ГПУ ЗАГОТЗЕРНО
УПОЛКОМЗАГОТСТО
ВАШУ 2074 ЗПТ 91594 ЗАГОТЗЕРНО ТЧК ПОД-

ТВЕРЖДАЕМ ОТГРУЗКУ КРЫМУ НАРЯДУ ЗАГОТЗЕРНО 2315 ПЯТЬСОТ ТОНН ПРОСА О ЧЕМ СООБЩЕНО НАШЕЙ 14131 ТЧК НР 14492 = ЗИБРАК КРЕНЦЕЛЬ

Оригінал телеграфної стрічки.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 381. — Арк. 3.

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова уповноваженому в УСРР М. Степанському про негайне відвантаження 200 тисяч пудів насінного жита до Криму

25 вересня 1932 року

604 МОСКВЫ 73/46 24 25 18 5
УБОРОЧНАЯ 3 АДРЕСА ХАРЬКОВ УПОЛКОМЗАГСТО ЗАГОТОВКАМ СТЕПАНСКОМУ
ЗАГОТЗЕРНО РОЗЕНБЕРГУ
ГПУ ШОРУ
ДВУХДНЕВНЫЙ СРОК ОТГРУЗИТЕ КРЫМУ ДВЕСТИ ТЫСЯЧ ПУДОВ СЕМЕННОЙ РЖИ НР 14657= ЧЕРНОВ ЗИБРАК

Машинописна копія.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 381. — Арк. 6.

Телеграма секретаря Ленінградського обкому ВКП(б) Сергія Кірова секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору з вимогою вжити рішучих заходів щодо забезпечення Ленінграда українським м'ясом

Після 1 жовтня 1932 року

202 Ленинграда
60/18 615 6 14 8 Харьков Цека Украины Косиору
Сведениям заготаппарата ЛСПО распоряжением Уползагота

Украины также Укоопсиилкой ограничивают(ся) децентрализованные заготовки плодовощей районах отведенных Ленинграду. Переработанную продукцию предназначенную Ленинграду потребкооперация Украины вывозит другие районы. Учтите напряженное положение Ленинграда снабжением овощами. Целях обеспечения создания резервов зимнего хранения необходимо усиление отгрузок районов Украины прикрепленных Ленинграду.

Прошу твого вмешательства распоряжения оказании содействия заготаппарату Ленинграда проведений децентрализованных заготовок, закрепления вывоза отведенных районах исключительно Ленинграду.

Киров.

Сводка

отгруженной прод(укции) Ленингр(аду) с нач(ала) камп(ании) на 1/X-32 г.

Харьков — 17521,28 тонн
Киев — 29681,1 -"-
Одесса— 15426.7 -"-
Итого — 62629,1 тонн

(підпис нерозбірливий)

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5461. — Арк. 87.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Голода обкомам партії про забезпечення безумовного виконання планів відвантаження м'яса до Москви, Ленінграда та Донбасу

7 жовтня 1932 року

Серія Т" Обкому КП(б)У

Ухвалою ЦК ВКП(б) Україна зобов'язана протягом жовтня завезти 360 тонн м'яса Москві зпт 700 тонн Ленінграду і 5000 тонн Донбасу тчк Відповідно до цього НК Постачання спущено плани по областях тчк Забезпечте повсякденне керівництво та контроль за повним виконанням завдань від окремих організацій тчк

Систематично інформуйте ЦЕКА про хід вадвантаження м'яса.

Секретар ЦК КП(б)У Голод

№ 029824/Т
7.X-32 р.
Харків, ЦЕКА.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20. — Спр. 5419. — Арк. 14.

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про неухильне виконання директиви ЦК ВКП(б) щодо негайного відвантаження м'яса до Москви і Ленінграда

8 жовтня 1932 року

ЦК КП(Б)У
Окрема папка

ПОСТАНОВА

бюра обкому КП(б)У з 8 жовтня 1932 року
(Протокол № 14, п.7)

Постанова ЦК ВКП(б) з 2 жовтня 1932 р. про м'ясо

Прийняти до неухильного керівництва та виконання.

Запропонувати Облснабу за персональною відповідальністю т. Жданова та Скотоводтресту — за персональною відповідальністю тов. Якушева — негайно розгорнути вивіз м'яса до Москви та Ленінграду згідно з одержаними плянами, щоб за десять день безумовно і повнотою виконати їх.

Доручити Облвідділу ДПУ за відповідальністю т. Розанова, Облвідділу ДТО ДПУ за відповідальністю т. Бережкова та ОблРСІ за відповідальністю тов. Цицарева — забезпечити контроль і організацією всієї справи вивозу м'яса до Москви та Ленінграду, не припускаючи крадіжок та втрат м'яса під час заготівлі, відвантаження та в дорозі.

СЕКРЕТАР ОБКОМУ КП(Б)У (ДЕМЧЕНКО).

№ 14/50-Б-оп.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5429. — Арк. 64.

Телеграма господарського представника Ленінградського військового округу Ф. Ковальчука секретареві ЦК КП(б)У Голоду про необхідність активізувати відвантаження городини на бази зберігання ЛВО

9 жовтня 1932 року

Военный предст.
В.Х.О. Л.В.О.
Ковальчук Ф. Ф.
г. Киев
9.10.32 г.

Секретарю ЦК К.П.(б).У. т. Голод

Настает зима, в нас, в Л.В.О., вже начались морозы. С Киевской области в адрес Л.В.О. отгружено только два вагона, один луку и один свеклы, за сентябрь месяц.

Это преступное отношение со стороны Киевск. обл. конторы Укрплодоовощ. Кроме того, наш представитель в Нежинском районе заготовил луку, и этот лук не направили в адрес Л.В.О., а был направлен в Киев на консервный завод.

Я информирую Вас об этом и прошу принять меры, чтобы не сорвать снабжение наших частей.

Военный представитель Л.В.О. Ковальчук.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5471. — Арк. 40.

Доповідна секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора та Голови Ради Народних Комісарів УСРР Власа Чубаря Йосифу Сталіну та Вячеславу Молотову про чергові додаткові заходи для посилення темпів хлібозаготівель

9 жовтня 1932 року

Копия

МОСКВА ЦК ВКП(б) СТАЛИНУ МОЛОТОВУ

Снижение темпа хлебозаготовок является в первую очередь результатом недопустимого ослабления, а местами полного прекращения работы в районах под предлогом переключения всего внимания на сев, что не было своевременно учтено областями.

Нами предпринимается следующее: вчера послана телеграмма областям с предложением нажать на хлебозаготовки в тех районах, где последние сроки сева кончаются, переключиться целиком на хлебозаготовки. 12-го в связи с организационными делами провели однодневный пленум с одним вопросом: сев, уборка свеклы, хлебозаготовки. После Пленума разъедемся на места. Несмотря на резкое снижение заготовок в первой пятидневке, имеется полная возможность нагнать темп, к чему приложим все усилия.

С. Косиор, В. Чубарь.

9.X.32

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5460. — Арк. 60.

Телеграма керівників Комітету заготівель при РПО СРСР про відвантаження за межі України проса

19 жовтня 1932 року

МОСКВЫ 73/94 72 13 19 10=3 АДРЕСА ХАРЬКОВ ГПУ ЗАГОТЗЕРНО КОПИЯ УПОЛКОМЗАГОТСТО

В ЗАГОТЗЕРНА ТЧК ОТГРУЗИТЕ ПРОСА ТОННАХ ОКТЯБРЬСКИМ НАРЯДАМ 2312 ЛЕНИНГРАДУ 500 ОТ 2313 МОСКВЕ 5500 ЗПТ 2314 ИВАНОВСКОЙ 500 ЗПТ 2315 КРЫМУ 50+ ЗПТ 2317 НИЖНЕЙ ВОЛГЕ 3000 ЗПТ НОВОМУ НАРЯДУ 2324 КАЗАКСТАНУ 5000 РАЗНАРЯДКАМ КОНТОРЫ ПОЛУЧАТЕЛЬНИЦЫ ТЧК НАРЯД 2311 НИЖЕГОРОДСКУЮ 4800 ТОНН АННУЛИ-

РУЕТСЯ НАРЯД 2316 БЕЛОРУССИИ УМЕНЬШАЕТСЯ 600 ОТСУТВУЕТ 200 ТОНН ТЧК РАЗРЕШАЕМ ВСЕМ ПЕРЕЧИСЛЕННЫМ НАРЯДАМ ОТГРУЖАТЬ ПРОСО
СЕНТЯБРЯ ТЧК НР 14131= ЗИБРАК САРКИС

Оригінал телеграфної стрічки.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 416. — Арк. 1.

Телеграма заступника уповноважного Комітету заготівель при РПО СРСР по УСРР Огія до Всеукраїнської контори "Заготзерно" щодо негайного відвантаження 20 тисяч тонн житнього борошна до Ленінграда

22 жовтня 1932 року

С.Р.С.Р.
РАДА ПРАЦІ ТА ОБОРОНИ
Комітет заготівель
Уповноважений по Україні
УПОЛКОМЗАГСТО

В/СРОЧНО

ЗАГОТЗЕРНО

Комстозаготовок возложил на Союз муку семидневный срок переработать 20.000 тонн ржи непфонда и продукцию отгрузить в Ленинград.

Для обеспечения выполнения указанного задания предлагаем сдать немедленно на мельницы Союзмуки 20.000 тонн ржи напфонда, согласовав с ними точки сдачи.

О ходе сдачи отгрузкиржи просим нас информировать ежедневно.

УПОЛКОМЗАГСТО Огій.

Машинописний оригінал.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 444.— Арк. 35.

Заява уповноваженого Троїцького райкому партії Одеської області з хлібозаготівель Шелухи до голови правління колгоспу імені Боянцева щодо забезпечення його продуктами харчування на період перебування в господарстві

26 жовтня 1932 року

Копія

До голови правління ім. Боянцева
від уповноваженого РПК Шелухи

ЗАЯВА

Прошу забезпечити мене харчовими продуктами на термін мого перебування у Вашій артілі як уповноваженого РПК слідуючими продуктами за мій рахунок по твердим цінам на кожний день:

Хліба	2 фунти
Картоплі	2 -"-
Яєць	5 штук
Молока	1 літра
Масла коров'яго	1/4 фун.
М'яса кур'яго	1 курка на 4 дні
Масла растительн.	1/4 фунта
Меду	1/4 фунта

Термін мого перебування до 1/XI-32 року. Розрахунки перевести при виїзді з артілі.

26/X Шелуха.

Примітка: Село Романівка Троїцького району Одеської області. Цей самий Шелуха при виїзді з колгоспу взяв позичково 30 крб. грошей в колгоспі, на них же взяв в колгоспі пуд муки — за 1 крб. 60 коп., з колгоспом не розрахувався й управа колгоспу не знає, куди надіслати рахунка.

За матеріалами обслідувача тов. Шелуха є секретар Одеської міськради.

Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф .1. — Оп. 20. — Спр. 5419. — Арк. 26.

Директива секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора секретарям обкомів партії щодо неухильного виконання планів відвантаження українського продовольства в Ленінград до 15-ї річниці більшовицького перевороту

26 жовтня 1932 року

Секретарю Киевского, Одесского, Винницкого,
Харьковского, Днепропетровского обкома КП(б)У
тов_____

ЦК КП(б) предлагает оказать максимальное содействие Особоуполномоченным Ленинградского Областкома ВКП(б) т.т. Запорожцу и Шульману в организации заготовки и вывозки продовольствия для Ленинградских рабочих, согласно существующим планам и нарядам.

Необходимо форсировать доставку в Ленинград продовольствия к 15-й годовщине Октября, помогая бригадам Ленинградского Обкома и ЛСПО организовать под этим лозунгом красные обозы и эшелоны.

Директива ЦК КП(б)У и УполЗагСТО о порядке производства централизованных заготовок для Ленинграда в отведенных ему районах разослана телеграфно № 42135.

26 октября 1932 г. Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5461. — Арк. 116.

Телеграма секретаря Закавказького обкому ВКП(б) Лаврентії Берії секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про необхідність негайного відвантаження в Закавказзя 23 тисяч тонн українського хліба

27 жовтня 1932 року

561 Серия Г Тифлиса 8/74027/10,15,40.=
Харьков ЦК КПУ Косиору =
Оснований решения СНК Союза 22 октября подлежит отгрузке ЗСФСР 23000 тонн хлеба тчк Нами уже направлены люди для ускорения приемки тчк Просим Вашей поддержки ввиду тяжелого положения хлебоснабжения края 3447, 27/10 = Секретарь Заккрайкома Берия.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1— Оп. 20. — Спр. 5467. — Арк. 9.

Телеграма Голови Ради Народних Комісарів СРСР Вячеслава Молотова керівникам Синельниківського району Дніпропетровської області з критикою їхньої роботи в справі хлібозаготівель

6 листопада 1932 року

Серия "Г Серпухова
Харьков три адреса
Синельникове райком КП(б)У
Борецу Поплавскому
Копия Днепропетровск обком КП(б)У Строганову
Копия Харьков ЦК КП(б)У Косиор Хатаевичу

Ознакомившись с сообщениями товарищей, выезжавших пятого ноября в колхозы Синельниковщины, считаю на основе тех имеющихся у меня данных установленный план хлебозаготовок безусловно выполнимым, а ваши заявления о невыполнимости плана считаю опасным для партийной организации, проявлением слабости политического руководства Синельниковском районе, слабости, прикрашиваемой убаюкивающими парторганизацию рассуждениями о "передовом" районе. Действительно передовым в наших условиях можно назвать только такой район, который честно и в срок полностью выполняет также и план хлебозаготовок, выполнение которого является важнейшим указателем большевистского руководства, дело организованного хозяйственного укрепления колхозов, которые в свою очередь безусловно требуют твердой и смелой борьбы с потерями, расхищением и

сокрытием от государства колхозного хлеба, что нередко проделывается возможной у наших районных органов кулацкой агентурой в колхозах, и в том числе даже некоторыми правленцами-коммунистами, безнаказанность которых является преступлением перед рабочим классом и передовым колхозным крестьянством. Никакими рассуждениями безхребетных руководителей, будь то в районе или в области или выше, нельзя оправдать беспомощность в выполнении вполне посильного плана хлебозаготовок. Если по сути дела не большевистские руководители не осознают и не исправят своих ошибок, партийная организация должна выправить положение, не останавливаясь перед самыми решительными мерами. Не взирая против опубликования этой записки в печати района и области.

Молотов.

6.XI-32.

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5381. — Арк. 37—38.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора секретарям обкомів партії про рішення ЦК КП(б)У скоротити завезення солі, сірників і керосину в райони, які відстають з планом хлібозаготівель

6 листопада 1932 року

Серия Т"

Обкомам: Одесса, Днепропетровск, Харьков. Киев, Донбассе, Чернигов

ЦК КП(б)У постановил произвести сокращение завоза товаров (за исключением спичек, соли, керосина) районам, наиболее отстающим выполнении плана хлебозаготовок.

Вашей области намечается провести эту меру отношение следующих районов: (вписываются районы).

Не позже 9/XI телеграфно сообщите Ваши изменения или дополнения этому списку районов.

Секретарь ЦК КП(б)У (Косиор)

№ 029879/с

6.XI.-32 г.

Списки районов		% выполнения годового плана
Одесская область		
Андре-Ивановский	р-н	30,1%
Б. Александровск.	-"-	31,4 -"-
Зиновьевский	-"-	29,6 -"-
Кривоозерский	-"-	29,2 -"-
Любашовский	-"-	26,7 -"-
Троицкий	-"-	21,7 -"-
Фрунзовский	-"-	29,7 -"-
Днепропетровская		
Апостоловский	р-н	28,0%
Васильковский	-"-	23,0 -"-
Васильевский	-"-	21,4 -"-
В. Лепетихский	-"-	17,4 -"-
Михайловский	-"-	25,8 -"-
Никопольский	-"-	23,7 -"-
Н. Серогожский	-"-	25,5 -"-
Солонянский	-"-	19,3 -"-
Харьковская область		
Балаклеевский	р-н	21,8%
Бригадировский	-"-	17,3 -"-
Валковский	-"-	19,0 -"-
Изюмский	-"-	21,1 -"-
Кобеляцкий	-"-	19,7 -"-
Н. Георгиевский	-"-	17,0 -"-
Оноприевский	-"-	19,2 -"-
Сахновщанский	-"-	22,6 -"-

Киевская область		
Баришевский район	27,3	-"-
Бобровицкий -"-	14,6	-"-
(Черниговская обл.)		
Малинский -"-	21,8	-"-
Макарьевский -"-	23,2	-"-
Носовский -"-	20,8	-"-
(Черниговск. обл.)		

Донбассе:	колхозники	МТС	Единоличники
Артемовский район	15,8	22,7	29,5
Ст. Никольский -"-	19,0	20,8	9,6

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5384. — Арк. 111—113.

Записка за прямим дротом повноважних представників ОДПУ по Північно-Кавказькому краї Генріху Ягоді про репресивні дії стосовно населення станиці Полтавської

8 листопада 1932 року

Записка по прямому проводу ПП ОГПУ по Северо-Кавказскому краю Г. Г. Ягоде о репрессивных действиях в отношении населения станицы Полтавская

8 ноября 1932 г.

Доносим, что прибыли и приступили к работе в ст. Полтавской. 1) Станица на протяжении всех лет существования Советской власти на Кубани являлась одной из наиболее контрреволюционно активных, возглавлявших контрреволюционную организованную деятельность в районе. До 1922 г. на хуторах в районе Полтавской оперировали крупные банды (Малько и др.), [в] 1926 г. в станице ликвидирована украинская контрреволюционная организация, связанная с педтехникумом. В 1928 г. ликвидирована такая же организация — ответвление

краснодарской. [В] 1930—1931 гг. ликвидированы крупные белогвардейские организации ("Запорожцы") — арестовано 70 чел., и "Шесть Верден" — арестовано 400 чел. Организация имела связи в окружающих станицах. Так же ряд группировок. Выслано [в] два приема триста кулацких семейств. За эти годы арестовано большое количество контрреволюционных одиночек. В 1931 г. в станице был распущен крупный колхоз, 1,5 тыс. хозяйств, за систематический саботаж и вредительство [с] арестом 28 чел., и за руководство кулаков. Сейчас коллективизация 32%, единоличных 1190 хозяйств. В этом году проводились изъятия белых, кулаков свыше 80 чел. и контрреволюционных одиночек до 200 чел. Сейчас хлебозаготовки выполнены на 10,9%, сев — [на] 34%. Имеет место упорное сопротивление как единоличников, так и колхозников, активизация контрреволюционного кулацкого элемента. 2) [По] учетным агентурным данным Кубанского сектора и Славянского райотделения белых офицеров не значится. Тщательно проверяем. Рядовых бывших белых — значительное количество. Целый ряд вахмистров, урядников и карателей, отдельные — пом. атаманы, ряд бывших участников белых банд, главным образом, Малько. Цифровые данные, выясненные по проверке, донесем. 3) Общее, пока неточное, количество учителей Полтавской — 78, в том числе 15 в техникуме, характеристики учителей (преподавателей педтехникума и др.) [сообщим] дополнительно. 4) По данным на 8 ноября арестованных по всем районам операции — 479 чел. Кроме этого, [в] Полтавской в ночь на 8-е проведена операция, всего арестовано 240. 5) Последние 3 мес. [в] Полтавской [по] линии милиции по кампаниям арестовано 161. [По] нашей линии контрреволюции и др. нет, за исключением беглых кулаков. 6) Большинство арестованных идет по хищническо-спекулянтской линии как контрреволюционный кулацкий элемент. Имеется ряд группировок — 8, с 41

участником. Группировки внутри колхоза контрреволюционно кулацкие. 7) Ваши директивы [по] Полтавской приняты к неуклонному исполнению.

8 ноября 1932 г. в 19 час.

Пиляр, Николаев.

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. — М., 2001. — Т. 3. 1930—1933. — С. 530, 531.

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про посилення хлібозаготівель і телеграфна директива обкомам партії з цього приводу 8 листопада 1932 року

Цілком таємно

Підлягає поверненню

Прот. ПБ №90, п. 1 з 8.XI.32 р.

О хлебозаготовках

1. Поручить т. Косиору сегодня послать телеграфную директиву обкомам и РПК — на основе итогов первой пятидневки (см. приложение).

2. Поручить т. Хатаевичу в двухдневный срок составить на основе состоявшегося обмена мнениями проект краткой инструкции для районов о хлебозаготовках в индивидуальном секторе и внести на утверждение ПБ.

3. Поручить комиссии в составе т.т. Хатаевича (председатель), Григорьева, Макеенко, Яблонского, Степанского разработать меры воздействия в отношении колхозов, срывающих выполнение хлебозаготовительного плана и допускающих разбазаривание хлеба, и внести предложения в ПБ.

4. Категорически запретить обкомам и райпаркомам организацию колхозных буксиров как внутри района, так и посылки из одного района в другой.

5. Предложить обкомам в колхозах, недовыполнивших план осеннего сева, немедленно обратить оставшуюся часть семенного фонда на хлебозаготовки.

6. Предупредить обкомы и РПК, что план хлебозаготовок считается выполненным лишь при выполнении плана по продовольственным культурам (пшеница и рожь).

7. Указать Киевскому обкому на невыполнение им директивы о том, что хлеб, поступающий от колхозов, имеющих задолженность по семенам, должен быть в первую очередь зачтен в счет погашения задолженности этих колхозов по семссуде. Подтвердить эту директиву к неуклонному исполнению всем областям. В отношении колхозов, выполнивших план хлебозаготовок, но не погасивших еще задолженности по семссуде, предложить обкомам принять меры к немедленному ее взысканию.

8. Обязать лично первых секретарей обкомов обязательно к десятому ноября представить ЦК окончательные материалы о плане сдачи хлеба совхозами.

Окончательно вопрос о плане сдачи совхозами по областям решить на ПБ 12.XI.

9. Засчитать сданные зернотрестом в счет погашения семссуды из республиканского семфонда (1 млн. пудов) — в хлебосдачу треста.

10. Обратиться в ЦК ВКП(б) с просьбой о выделении Заготфонда для орграсходов, связанных с хлебозаготовками, из расчета 9 кг на каждый заготавливаемый центнер хлеба.

11. Просить ЦК ВКП(б) разрешить ознакомить секретарей райкомов с постановлением о Северном Кавказе.

Все (без 11 пункт.) т.т. Хатаевичу, Григорьеву, Степанскому. Меламеду,

П. 3: т.т. Макеенко, Яблонскому

П.п. 4, 5, 6, 7, 8 всем обкомам (телегр. серия "Г")

тов. Терехову (выписка)

По п. 10 — ЦК ВКП(б)

п. 11: ЦК ВКП(б) — Кольцову

Обкомам, райкомам, директорам МТС

Первая пятидневка ноября вместо ожидаемого повышения по всем областям дала резкое снижение хлебозаготовок, (в) том числе по индивидуальному сектору, почти совершенно прекратили сдачу хлеба совхозы. Это произошло несмотря на окончание в большинстве районов посевной кампании, чем до сих пор большинство районов прикрывало свое оппортунистическое отношение к хлебозаготовкам. ЦК предупреждает весь руководящий состав районных комитетов, в первую очередь секретарей, а также уполномоченных ЦК, обкомов, директоров МТС, что в случае, если во вторую и третью пятидневки вашем районе не будет обеспечен резкий перелом в хлебозаготовках по всех секторам, если не будет развернута широкая массовая работа и меры решительного нажима единоличника, на оснований постановления ПБ ЦК КП(б)У от 30.X., ЦК вынужден будет поставить вопрос о применении более решительных мер воздействия к районам, своей безобразной работой срывающих хлебозаготовки.

Секретарь ЦК С. Косиор.

8.XI.32 г.

За: Петровский, Реденс, Якир, Шлихтер, Хатаевич

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 9. — Арк. 45—47.

Директивний лист секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора обкомам партії з вимогою негайно повідомити в райони про репресивні заходи, вжиті Москвою щодо Кубані, що має послужити попередженням для України

9 листопада 1932 року

Серия Т"

Вручить закрытом конверте

Всем обкомам (кроме АМССР).

ЦК предлагает немедленно сообщить всем РПК постановление Совнаркома, принятое совместно с представителями ЦК ВКП о хлебозаготовках, озимом севе по районам Кубани. ЦК при этом указывает, что эти чрезвычайные меры, принятые на Северном Кавказе, являются серьезным предупреждением для Украинской партийной организации. Нашей задачей является избегнуть применение таких мер путем достижения в каждом районе немедленного решительного усиления хлебозаготовок (далі рукою С. Косіора викреслено таке речення: "Отсутствие такого перелома сделает применение этих мер неизбежным" — *В. С.*)

№ 029884/с. Секретарь ЦК С. Косиор.

9.XI.32 г.

Передано в обкомы 9/XI: (підпис нерозбірливий).

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5384. — Арк. 122.

Наказ по Комітету заготівель при РПО СРСР про закріплення млинів для переробки пшениці й жита з метою безперебійного забезпечення Москви й Ленінграда в листопаді й грудні 1932 року

13 листопада 1932 року

ПРИКАЗ

ПО КОМИТЕТУ ПО ЗАГОТОВКАМ ПРИ С.Т.О.

№ 125 13 ноября 1932 г. гор. Москва

О прикреплении мельниц по переработке ржи и пшеницы на сортопомоле для обеспечения снабжения городов Москвы и Ленинграда в ноябре и декабре 1932 г.

1. В целях своевременного и полного обеспечения в ноябре и декабре сортовой мукой городов Москвы и Ленинграда прикрепить мельницы сортового помола на ноябрь и декабрь к указанным городам, согласно прилагаемых при сем списков.

2. Обязать Заготзерно загрузить зерном прикрепленные к

городам Москве и Ленинграду мельницы, создав на этих мельницах запасы зерна в размере 80-ти дневной производительности мельницы, согласно договора между Заготзерно и Союзмукой.

3. Обязать уполномоченных КОМЗАГСТО из областей, директоров трестов Союзмуки и директоров прикрепленных мельниц всю перерабатываемую муку на перечисленных в прилагаемом списке мельницах отгружать непосредственно в Москву и Ленинград согласно прикрепления, по действующим нарядам Союзмуки как коммерческим, так и фондовым, категорически запрещается использовать указанную муку на какие-либо другие назначения без ведома Правления Союзмуки, впредь до выполнения задания по отгрузкам столицам.

4. Обязать директоров трестов Союзмуки, в случае непокрытия задания выработкой с прикрепленных мельниц, немедленно компенсировать недостающее количество с других неприкрепленных мельниц.

5. Обязать уполномоченных КОМЗАГСТО областей краев, установить ежедневную телеграфную отчетность о работе мельниц, непосредственно каждой мельницей, наличия зерна и муки на прикрепленных мельницах по след. форме:

Два адреса: Москва, Союзмука, сбыт, Заготзерно, сбыт.

Наличие ржи (количество), пшеницы (количество), ржаной (количество), пшеничной (количество), отгружено наростающим Москве (или Ленинграду), ржаной (количество), пшеничной (количество), тоннах, номер мельницы, подпись (Заготзерно, Союзмука).

6. Просить Комстоперевозок обязать НКПС обеспечить безперебойную подачу вагонов как под зерно, так и под вырабатываемую муку с прикрепленных мельниц по заявкам филиалов Заготзерно и директоров трестов Союзмуки.

7. Персональную-ответственность за исправное техническое состояние мельниц и за немедленную отгрузку вырабатываемой муки в города Москву и Ленинград, возлагаю:

По Правлению Союзмуки на предправления т. Лобачева,
по Ивано-Вознесенскому Мукотресту т. Суровикина,
по Ц.Ч.О. -"- т. Арсентьева,
по Горьковскому -"- т. Мишина,
по Средне-Волжскому -"- т. Макальского,
по Нижне-Волжскому -"- т. Черепанова,
по Башкирскому -"- т. Полюшко,
по трестам УССР -"- т. Лаврухина
и по отдельным мельницам на директоров этих мельниц.

8. Персональную ответственность за своевременную и полную загрузку зерном прикрепленных мельниц, обеспечивающих переработку и отгрузку муки в города Москву и Ленинград, согласно их производственной мощности, возлагаю:

по объединению Заготзерно на Зам. Нач. т. Кренцеля,
по Ивано-Вознес. конторе Заготзерно т. Привалова,
по Ц.Ч.О. -"- -"- т. Рубцова,
по Горьковской -"- -"- т. Успенского,
по Ср. Волж. -"- -"- т. Ганюшина,
по Нижн. Волжск. -"- -"- т. Фролова,
по Башкирской -"- -"- т. Виктайль,
по трестам УССР -"- -"- т. Меламеда.

9. На уполкомстозаготовок по Ивановск. обл. т. Савенков,
по Ц.Ч.О. т. Моряцкий,
по Горьковскому т. Богородский,
по Ср. Волжскому т. Васильев,
по Нижне- -"- т. Бахметьев,
по Башкирскому т. Цыпнятов,
по У.С.С.Р. т. Степанский
возлагаю ответственность за своевременную загрузку прикрепленных мельниц зерном, установление контроля за отгрузкой муки непосредственно в города Москву и Ленинград, согласно прикрепления, а также установление ежедневной отчетности о ходе отгрузок, наличия муки и зерна.

10. Поручить уполкомстозаготовок Московской области тов.

Николаеву и Ленобласти тов. Итс, по согласованию с Облисполкомами командировать в районы отгрузок ответственных работников для контроля и форсирования загрузкой зерном прикрепленных мельниц и отгрузок муки в города Москву и Ленинград.

Вр. О. О. ЗАМ. ПРЕД. КОМЗАГСТО (СААКЯН)

Верно: Ставровская.

Машинописна копія.

ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 82. — Арк. 21, 22.

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У щодо посилення темпів хлібозаготівель і намічуваного скорочення постачання хлібом

19 листопада 1932 року

Протокол № 21

засідання Політбюро ЦК КП(б)У від 19/XI-1932 р.

1. Принимая во внимание, что до конца ноября осталось лишь 10 дней и во изменение решения ПБ от 23 X. — зачесть в ноябрьский план снабжения от недовыполненной части октябрьского плана поступления мерчука:

а) по Донецкой, Днепроп., Харьковской областям — по 10%

б) по остальным областям — по 15%.

2. Предупредить обкомы, что в случае невыполнения ноябрьского плана по мерчуку — в декабре будет засчитано в план снабжения часть недовыполненного месячного плана по мерчуку. (Кольцову)

Признать необходимым пересмотреть план снабжения хлебом в сторону максимально возможного уменьшения.

Предварительную проработку вопроса поручить т.т. Берлину, Огию и Меламеду, всем обкомам

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. —Оп. 16. — Спр. 9. — Арк. 56.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Менделя Хатаєвича обкомам партії про створення спеціальних бригад за рахунок стійких більшовиків з промислових підприємств для посилення темпів хлібозаготівель на місцях

19 листопада 1932 року

ОБКОМАМ ХАРЬКОВ
КИЕВСКОМУ
Д/ПЕТРОВСК
ДОНБАСС

Постановлением ЦЕКА совместно товарищем Молотовым для усиления хлебозаготовок мобилизируется крупных промышленных предприятий Украины 600 человек сознательных стойких большевиков, имеющих стаж партийной работы, проявивших себя выполнении ударно политических кампаний тчк Вашей области в течении трех дней необходимо мобилизовать ... человек направить решающие хлебозаготовительные районы бригадами составе три четыре человека по две бригады каждый район тчк Ответственность отбор мобилизируемых возлагается персонально секретарей горкомов райпаркомов тчк Обкомы обязаны тщательно проинструктировать все бригады тчк Мобилизованным полностью сохраняется зарплата предприятиях тчк Расходы связанные командировкой, проезд покрывается заготзерном тчк Двадцать третьего сообщите ЦЕКА список районов, куда посланы мобилизованные рабочие коммунисты обозначением количества посланных

СЕКРЕТАРЬ ЦЕКА ХАТАЕВИЧ.

№ 029897/т

19/XI-32 г.

Чернетка. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5384. — Арк. 149.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора секретарям обкомів партії та спеціально уповноваженим з хлібозаготівель щодо занесення конкретних сіл на чорну дошку за невиконання планів

20 листопада 1932 року

Серия Т" Копия

Всем обкомам, без Харькова и АМССР,
и т.т. Затонскому, Любченко, Хатаевичу

Прошу сообщить свои соображения о том, следует ли наше постановление о занесении на черную доску применить по отношению к нескольким крупнейшим известным на Украине селам вашей области зпт с опубликованием занесения этих сел на черную доску постановлением Совнаркома УССР тчк Какие именно села вы считаете необходимым подвергнуть такой репрессии и по каким именно соображениям. Ответ прошу дать на протяжении двух дней № 029912/т.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор.

20.XI-32 г. Послано: Хатаевич Любченко Затонскому Строганову Акулову Майорову Чернявскому Демченко Маркитану

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5384. — Арк. 156.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора Одеському обкому партії щодо неухильного відвантаження зерна непродовольчих фондів за межі України

20 листопада 1932 року

ОДЕССА ОБКОМ

ЛИНИИ ЗАГОТЗЕРНО ДАНЫ НАРЯДЫ ОТГРУЗКУ ВАШЕЙ ОБЛАСТИ ЗА ПРЕДЕЛЫ УКРАИНЫ 16600 ТОНН НЕПФОНДОВОЙ (КРОМЕ ЯРОВОЙ) А ТАКЖЕ КОММЕРЧЕСКОЙ ПШЕНИЦЫ ТЧК ЗАДАНИЕ ПОДЛЕЖИТ БЕЗОГОВОРОЧНОМУ ВЫПОЛНЕНИЮ ТЧК УСТАНОВИТЕ

СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ КОНТРОЛЬ ПРОВЕРКУ ВЫПОЛНЕНИЯ СРОК

029913/Т КОСИОР

20.XI.32 ЦК КП(б)У

Машинописний оригінал.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5445. — Арк. 11.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора Вінницькому обкому партії щодо неухильного відвантаження зерна непродовольчих фондів за межі України

21 листопада 1932 року

ВИННИЦА ОБКОМ

ЛИНИИ ЗАГОТЗЕРНО ДАНЫ НАРЯДЫ ОТГРУЗКУ ВАШЕЙ ОБЛАСТИ ЗА ПРЕДЕЛЫ УКРАИНЫ 7700 ТОНН НЕПФОНДОВОЙ (КРОМЕ ЯРОВОЙ) А ТАКЖЕ КОММЕРЧЕСКОЙ ПШЕНИЦЫ ТЧК ЗАДАНИЕ ПОДЛЕЖИТ БЕЗОГОВОРОЧНОМУ ВЫПОЛНЕНИЮ ТЧК УСТАНОВИТЕ СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ КОНТРОЛЬ ПРОВЕРКУ ВЫПОЛНЕНИЯ СРОК

029913/Т КОСИОР

20.XI.32 ЦК КП(б)У

Машинописна копія.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5445. — Арк. 16.

Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора Дніпропетровському обкому партії щодо неухильного відвантаження зерна непродовольчих фондів за межі України

21 листопада 1932 року

ДНЕПРОПЕТРОВСК ОБКОМ

ЛИНИИ ЗАГОТЗЕРНО ДАНЫ НАРЯДЫ ОТГРУЗКУ ВАШЕЙ ОБЛАСТИ ЗА ПРЕДЕЛЫ УК-

РАИНЫ 20000 ТОНН НЕПФОНДОВОЙ (КРОМЕ ЯРОВОЙ) А ТАКЖЕ КОММЕРЧЕСКОЙ ПШЕНИЦЫ ТЧК ЗАДАНИЕ ПОДЛЕЖИТ БЕЗОГОВОРОЧНОМУ ВЫПОЛНЕНИЮ ТЧК УСТАНОВИТЕ СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ КОНТРОЛЬ ПРОВЕРКУ ВЫПОЛНЕНИЯ СРОК

029913/Т КОСИОР

20.XI.32 ЦК КП(б)У

Машинописна копія.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5445. — Арк. 17.

Телеграма керуючого трестом "Укрзаготзерно" Меламеда начальнику одеської контори "Заготзерно" Ізраїлевичу про додаткове відвантаження зерна до Москви, Закавказзя та промислових центрів

21 листопада 1932 року

Срочная Копия

Одесса Заготзерно Израилевичу связи Вашими данными наличии пшеницы двадцатое ноября разъясняем дополнение нашей 91673/2812 порядок выполнения Вами обязательств отгрузке всем назначениям до первого декабря двтчк первое Закавказью двенадцать тысяч двести тонн зачетом это количество все фактически отгруженное Вами начала ноября второе Москве четыре тысячи четыреста тонн включая фактическую отгрузку начиная пятнадцатого ноября третье экспортхлебу двадцать пять тысяч тонн обязательно отгрузить начиная двадцатого до первого декабря четвертое Союзмуке двенадцать тысяч тонн коих первую очередь мельницам прикрепленным Донбассу таким образом всего пятьдесят три тысячи тонн точка Исходя Ваших данных коммерческом наличии двадцатое ноября также засчитывая отгрузку Закавказью до двадцатого ноября Москве третью пятидневку плюс минимальное поступление до первого декабря имеете абсолютную возможность полностью выполнить это задание таким расчетом чтобы лучшую экспортную

пшеницу грузить порты тчк Яровую пшеницу оставьте переходящих остатках тчк Усильте максимальний вывоз глубинки пшеницы тчк Выполнение этого распоряжение информируйте Хатаевича.

Меламед.

91771. Укрзаготзерно Управл. Распред.

21/XI-32г. Сч. № 49.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5370. — Арк. 67.

Телеграма уповноваженого ЦК КП(б)У з хлібозаготівель в Київській області Володимира Затонського секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про необхідність репресій щодо районного активу та окремих сіл Макарівського району

23 листопада 1932 року

Из Киева Молния Харьков

ЦК КП(б)У Косиору

Вчера был в Макарове. Пришлось исключить из партии Райплана, Райзема, Райосвиту. Намечается необходимость занесения на черную доску сел Наливайковку, где был сам, и Фасовую, которую обследовал Витковский. Считаю необходимым чистку всей районной организации.

23.XI-32 г. Затонский.

Чернетка. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20. — Спр. 5265. —Арк. 51.

Телеграма секретаря Дніпропетровського обкому партії Василя Строганова секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про катастрофічні наслідки для області після відвантаження до російських регіонів 5 тисяч тонн пшениці

30 листопада 1932 року

ЦК КП(б)У Косиору

30.XI 32 Вх. № 00532/т

Записка по проводу. Вручить немедленно старшему по

смене для немедленного вручення в закрытом пакете. Харьков ЦК КП(б)У Косиору, Совнарком Чубарю

Распоряжение комитета резервов Броневого, Заготзерно Розенберга наша область должна отгрузить до 5.XII 5.000 тонн пшеницы, из коих Крыму — 2.000 тонн, на Север 3.000 тонн, маневренный остаток пшеницы по нашей области на 25 ноября 3.700. Средняя потребность области в сутки 1.000 тонн, заготовки последние дни в связи с непрерывными дождями резко снизились, поступление продовольственных культур не покрывает снабжение даже промцентров нашей области. В связи с этим прошу отменить вывоз 5.000 тонн пшеницы, считаю, что срыв снабжения наших промцентров, который повлечет также срыв производственной программы, не менее серьезно, чем снабжение Крыма.

Обком Строганов

Справка

Завтра утром Заготзерно подсчитает и даст заключение 30.XI.32 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5393. — Арк. 143.

Доповідна секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора до ЦК ВКП(б) про продовольчі ресурси України і необхідність негайного призупинення вивезення з УСРР пшениці та жита

Листопад 1932 року

ЦК ВКП(б)

"О продресурсах Украины"

Положение с продресурсами на Украине требует немедленного приостановления всякого вывоза пшеницы и ржи (в зерне и муке) из Украины.

При полном выполнении всего годового плана по продкультурам наличие и поступление едва обеспечивают потребность Украины в размерах, установленных Союзним Правительством. И это при том условии, что Гос-и НЕПфонды (уже образованные на Украине в размере 11.483 тысяч пудов) будут полностью обращены на покрытие внутриукраинских потребностей.

Указанное выше подтверждается нижеследующими расчетами:

	Пшеница и мука	Рожь и мука	ИТОГО
В тысячах пудов			
Количество ресурсов на 1/XI на Украине включая го-инспфонд (в размере 11.483 тисяч пудов)...	10.752	12.665	23.417
Подлежит поступленню с 1/XI до конца кампании при полном выполнении годовых планов по всем источникам...	51.646	29.950	81.596
Всего ресурсов	62.398	42.615	105.013
Для удовлетворения потребности Украины (согласно прилагаемой справки)	49.093	55.015	104.108
Результат ...	—		905

Даже при условии частичного примешивания к пшенице и ржи второстепенных культур (ячменя и кукурузы), баланс снабжения чрезвычайно напряженный, особенно учитывая значительное количество продкультур, подлежащее еще дозаготовке по годовому плану. Чтобы не повторять опыта прошлого года,

когда весной пришлось на Украину чрезвычайным порядком завозить хлеб, необходимо дать указание Комитету Заготовок при СТО о немедленном аннулировании всех вывозных нарядов из Украины по пшенице и ржи (в зерне и муке), а именно: на экспорт в ноябре и в союзные республики в ноябре и декабре: пшеницы и муки — 21.940 тысяч пудов и ржи и муки — 5.511 тыс. пудов, а всего — 27.451 тысяч пудов.

Приложение: справка о потребностях Украины в продовольственном хлебе с 1/XI 1932-го года по 1/VII 1933-го года.

Секретарь ЦК КП(б)У (Косиор).

Чернетка. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5467. — Арк. 4.

Документ, підготовлений Уповноваженим Союзного Комітету Заготівель в Україні, не підписаний. — *В. С.*

Лист секретаря ЦК КП(б)У Менделя Хатаєвича до Голови Комітету заготівель при Раді Праці та Оборони СРСР Валер'яна Куйбишева щодо нереальності планів заготівель в УСРР у 1933 році продуктів тваринництва

Листопад 1932 року

Копия

Председателю Комитета Заготовок при СТО

тов. Куйбышеву

По сообщению Укрнаркомсбыта, в связи с переходом от контрактации к налоговой форме заготовок молока — для Украины намечается план заготовок масла в размере 14,5 тыс. тонн.

ЦК КП(б)У считает, что указанное количество для 1933 года значительно превышает реальные возможности в Централизованном порядке.

Согласно прилагаемого расчета ЦК КП(б)У определяет план для 1933 года в размере 11400 тонн, учитывая что на протяжении последних пяти лет заготовки масла по Украине составили:

	1928	1929	1930	1931	1932
в тоннах	559	7230	3287	10952	6900

Проектируемый союзными организациями план построен как произведение охватываемого поголовья на установленные нормы. Однако и союзные организации не считают возможным исходить из всего фуражного поголовья и устанавливают скидку на охват, яловость, болезни и убыль.

Между тем, принимая средний по Союзу размер скидки на уровне 31,2% против поголовья на 1/11.32 г., союзные организации запроектировали по Украине лишь 27% по общественному стаду колхозов и 20% по остальному поголовью (без совхозов) проектируемому Госпланом на 1933 год.

ЦК КП(б)У, зная положение по Украине, недоумевает, на основе каких объективных данных союзные организации проектируют для Украины пониженные скидки.

Такое положение приводит к тому, что основному старейшему в Союзе и производящему району маслоделия — Западной Сибири план масла против 32 г. уменьшен на 5%, а Северному краю на 2%. По важнейших из остальных промышленным районам план увеличен против 32 г: по Северному Кавказу на 2/5, Казакстану на 1/5, Уралу наполовину, а Украине в 2,48 раза против 1,6 раза по Союзу.

Не возражая против установленных союзными организациями норм сдачи молока и стремясь в интересах развития молочного хозяйства к сокращению недойного поголовья, повышению продуктивности стада, ЦК КП(б)У вместе с тем отмечает, что, как выявилось в результате ряда специальных обследований, нормативы, принятые союзными организациями по совхозам, также выше реально возможных для 1933 года.

Просим при окончательном решении вопроса учесть наши соображения, установить наш план маслозаготовок на 1933 год в 11.400 тысяч тонн.

Секретарь ЦК КП(б)У (Хатаевич).

Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5468. — Арк. 1.

Лист секретаря ЦК КП(б)У Менделя Хатаєвича уповноваженому ЦК Юрію Коцюбинському про його нездатність проявити більшовицький характер під час хлібозаготівель на Вінниччині **30 листопада 1932 року**

30 ноября [193]2.

тов. Коцюбинскому

Копия: Винницкому обкому

Ваш подход к делу борьбы за хлеб, судя по Вашему письму, неверный. Вы берете на веру всякие существующие в районе балансы и расчеты о наличии хлеба и, исходя из них, делаете заключение о неизбежности "прорыва" по житу и т. д. В Вашем письме чувствуется слишком большая забота о создании страховых и иных фондов в колхозах и слишком малая забота о фонде для снабжения рабочего класса и Красной Армии, что является главнейшим и первоочередным вашим делом как уполномоченного ЦК по хлебозаготовкам.

Я уверен, что при должной мобилизации всего имеющегося в районе хлеба, при должном развертывании борьбы за хлеб, может быть обеспечено выполнение полностью всего районного плана хлебозаготовок и одновременно обеспечение всех действительно необходимых для колхозов и колхозников фондов. Но для этого требуется, чтобы парторганизации и работники, посланные ЦК им в помощь, не брали на веру очковтирательных балансов, составленных укрывателями хлеба от государства, и крепко дралась за выявление и мобилизацию всех хлебных ресурсов в каждом колхозе и селе.

М. Хатаевич.

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5397. — Арк. 15.

Витяг з постанови Раднаркому УСРР про заходи щодо посилення заготівлі картоплі, в тому числі й реквізиції виданої на трудодні **1 грудня 1932 року**

Інд.35/19 РНК

1/XII-32 р.

ВИТЯГ

з протоколу №35/755 засідання Ради народніх комісарів з 1 грудня 1932 р.

Слухали: "Про заготівлю картоплі" №16729/16

Постановили:

19. Відзначити ганебний прорив у заготівлі картоплі, що стався внаслідок виключно незадовільної роботи заготівельних організацій та недооцінки значення заготівлі картоплі обласними й районовими установами та організаціями: на 25 листопада заготовлено лише 37,6% осінніх заготовок.

Вказати головам ОВК т. т. КУЗЬМЕНКОВІ, ВАСИЛЕНКОВІ, ГОЛУБЧЕНКОВІ та ТРИЛІСЬКОМУ на покладену на них відповідальність у справі керівництва заготівлею картоплі в їхніх областях, а також відзначити цілком незадовільну організацію та керівництво роботою бригад, особливо бригад Донбасу, як основного заготовача картоплі.

На забезпечення максимальних темпів заготівлі осінньої картоплі в період, що залишився для заготівель — першу половину грудня — та забезпечення завозу мінімальної кількості картоплі до Донбасу, Дніпропетровського, Харкову й інших промислових центрів, а також на забезпечення картоплею Червоної Армії, — РНК УСРР пропонує:

1) Вінницькому, Київському, Чернигівському та Харківському ОВК забезпечити, розгортання роботи щодо заготівлі картоплі, нарівні з хлібозаготівлями; дати тверді завдання кожному колгоспові та індивідуальним господарствам по кожному селу й перевірити в п'ятиденний термін від часу одержання цієї постанови й доведення плянів заготівлі картоплі до кожного колгоспу, колгоспника та одноосібника.

2) Зобов'язати ОВК протягом 2-х день виділити найбільш вирішальні райони по заготівлі картоплі, призначити на кожний район відповідальних уповноважених для керівництва цією

заготівлею та роботою бригад, негайно повідомивши РНК УСРР про назву районів та прізвища цих уповноважених.

Покласти на голів РВК та уповноважених РВК цілковиту відповідальність за виконання пляну заготівель картоплі по району нарівні з виконанням пляна хлібозаготівель.

3) Запропонувати Облвиконкомам, спільно з представниками Донбасу в областях, протягом 3-х день переглянути склад уповноважених та бригадирів і тих, що не впоралися з роботою, відкликати з заготівель. Розташувати всі сили, надіслані на заготівлю картоплі, у такий спосіб, щоб забезпечити уповноваженим кожний колгосп і кожне село щодо індивідуальних господарств. До сіл та колгоспів з великим пляном заготівлі картоплі надіслати бригади з 2—3 чоловіка.

4) Дозволити з 1 грудня ц. р. заготівлю та відвантаження картоплі всім організаціям, що одержують її в централізованому порядку, у відведених для них районах, зобов'язавши відповідні організації вивезти до Донбасу всю решту заготовленої до 1 грудня картоплі.

5) Зважаючи на значну кількість фактів видачі низкою колгоспів, при цілком незадовільному виконанні ними своїх зобов'язань по контрактації, великої кількости картоплі на руки колгоспникам (по 10—16 кілограмів на трудодень), доручено РВК забезпечити по всіх таких колгоспах повернення від колгоспників такої кількости картоплі, яка потрібна на виконання пляну заготівлі.

6) Запропонувати НКПостачання — т. МАКАРЕНКОВІ та УпКомзагРПО тов. ОГІЮ організувати протягом декади вибіркову перевірку задоволення дійсної потреби в картоплі спирто-горільчаних та крахмально-паточних заводів — фактичної заготовленої ними картоплі, наявності її на склепах, використання ними всіх можливостей для заготівлі картоплі у відведених зонах, а також кількости заготовленої картоплі в цих зонах для Донбасу.

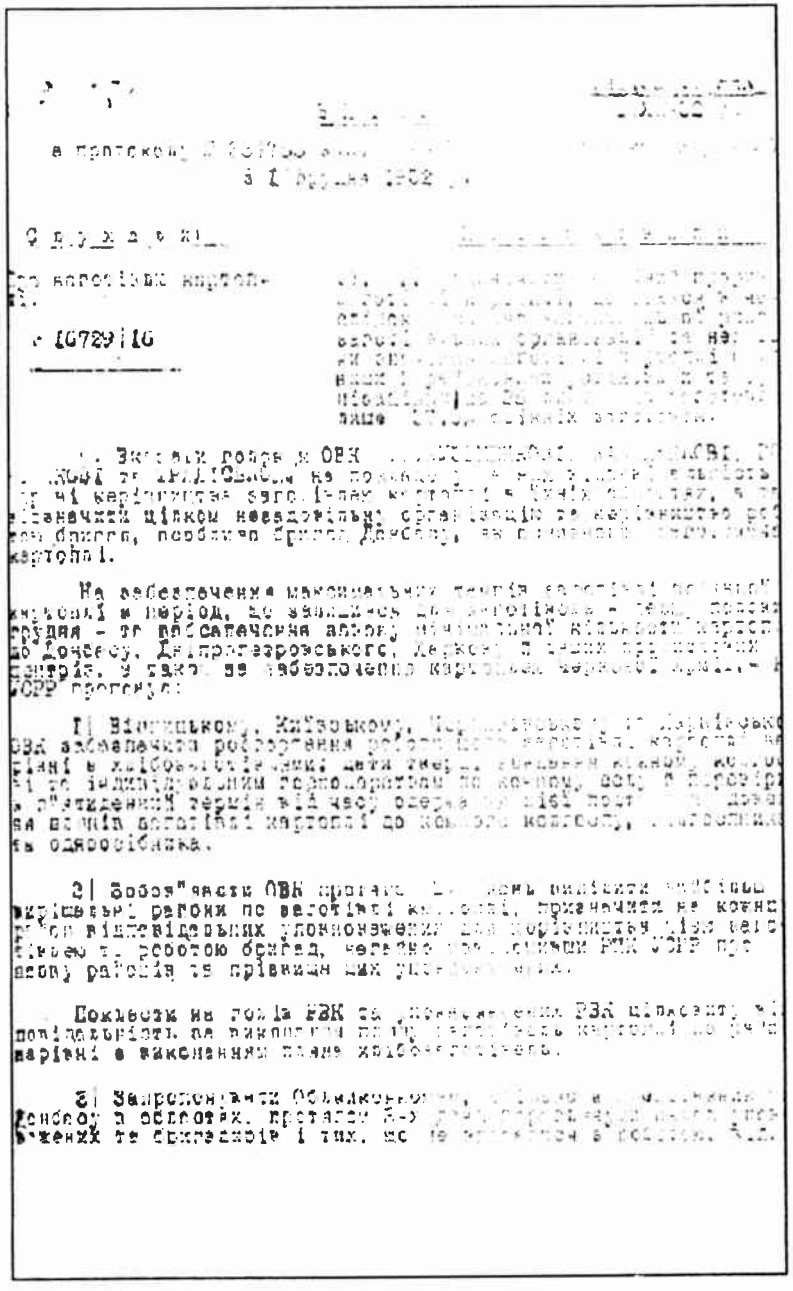

Дозволити заготівельним організаціям у місцях, де заводи вже забезпечили свій виробничий програм сировиною, провадити без перешкод заготівлю картоплі для Донбасу.

7) Зобов'язати ОВК до 5 грудня подати РНК УСРР відомості про перебіг заготівлі картоплі по областях у районовому розрізі та по секторах і надалі подавати ці відомості акуратно щоп'ятиденки; крім того, подавати до РНК щоденні телеграфічні звітності про перебіг заготівлі картоплі в районах, що їх визначено в постанові РНК УСРР з 1 грудня ц. р.

Секретар РНК УСРР (А. Зорін).

Оригінал відповід(ний): (підпис нерозбірливий).

Машинописна копія.

ЦДАВОВУ: Ф. 27. — Оп. 13.— Спр. 1221.— Арк. 37, 38.

Звернення ЦК КП(б)У до секретаря ЦК ВКП(б) Павла Постишева щодо недоцільності перегляду вироків і дострокового звільнення засуджених селян

5 грудня 1932 року

Копия

ЦК ВКП(Б) — тов. ПОСТЫШЕВУ

Президиум ЦИК Союза (Постановлением от 17.X. с. г.) распространил на все республики и предложил немедленно провести в жизнь постановления ВЦИКа от 27.VII с. г. о пересмотре приговоров "в отношении сельских работников (председателей, членов сельских советов, председателей и членов колхоза, специалистов, работающих в сельских местностях), осужденных за должностные и хозяйственные преступления, связанные с сельхозкампаниями", а также о досрочном освобождении "всех стариков свыше 60-ти лет и молодежь в возрасте до 21 года"

(Из постан. ВЦИКа от 27.VII с. г.)

Постановление это запоздало, т. к., судя по тексту, имеются ввиду прошлогодние приговора. Что касается их, то нами весной этого года пересматривался состав заключенных и было освобождено свыше 20 тысяч человек.

Пересмотр же приговоров и досрочное освобождение заключенных в настоящее время — в момент усиления на Украине репрессий в связи с хлебозаготовками — считаю политически неправильным.

Прошу по этому поводу указаний ЦИКу Союза.

№ 0951506/т Секретарь ЦК КП(б)У

5/XII-32 г.

Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5487. — Арк. 120.

Доповідна заступника Голови ДПУ УСРР Карлсона секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору щодо протесту завідуючого оргвідділом Носівського райкому партії Чернігівської області Яременка проти хлібозаготівельних планів

7 грудня 1932 року

3-е Отделение СПО СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Тов. Косиору

СПЕЦИАЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ

о правооппортунистическом выступлении зав. Орготделом Носовского РАЙПАРКОМА Черниговской обл.

Зав. Орготделом Носовского Райпаркома ЯРЕМЕНКО вышел из партии, сдав в РПК свой партийный билет, мотивируя несогласием с линией партии на селе.

Проведенным следствием установлено, что ЯРЕМЕНКО по постановлению бюро РПК был прикреплен по хлебозаготовкам к селу Лихачеве, где проявил полнейшую бездеятельность. За время его пребывания в селе с 10 по 15/XI был заготовлен только 1 цнт. зерно-хлеба.

Члены сельсовета в этом селе, за исключением 2—3 чел., не были прикреплены к участкам для работы по хлебозаготовкам; комиссия сельсовета по хлебозаготовкам в составе 16 чел. существовала только формально и совершенно бездействовала. Местная комсомольская организация в работу втянута не была. На комсомольские собрания, куда неоднократно приглашали ЯРЕМЕНКО, последний ни разу не явился. В комиссии по проведенню снижения хлебозаготовительного плана, ЯРЕМЕНКО никакого участия не принимал, в результате чего комиссией в число твердосдатчиков внесены бедняцкие и середняцкие хозяйства, а твердосдатчики из этого списка были исключены.

В связи с этим, бюро РПК 9/XI вынесло ЯРЕМЕНКО последнее предупреждение.

19/XI ЯРЕМЕНКО самовольно оставил село Лихачеве и явился в райцентр. О причине выезда из села в разговоре с информатором РПК ШЕПЕЛЕМ (ЯРЕМЕНКО) заявил:

"Я сейчас хлеб не заготавливаю, а собираюсь ехать в Обл. КК с целью сдать свой партийный билет, т. к. в дальнейшем в партии быть не могу. Я убедился, что проводимая линия партии по крестьянскому вопросу неверна. Крестьянская масса настроена против нас. В ЦК сидят контрреволюционеры, которые ведут политику так, чтобы вызвать недовольство у крестьян. Действительно крестьяне облагаются непосильными налогами, которые не в силах выполнить. Хлебозаготовки настолько непосильны, что их никакими способами выполнить нельзя. У крестьянина требуешь хлеб, а сам знаешь, что хлеба у него нет. Все это к хорошему не приведет. Я не могу итти против масс. Крестьянство плачет от проводимой политики. Я не хочу отвечать за действия крестьян. После сдачи партийного билета предполагаю уехать в Донбасе и быть простым рабочим. Наши руководящие партийные организа-

ции оторваны от масс и они не знают истинного положения на селе". Через несколько дней ЯРЕМЕНКО в беседе с членами партии — директором Бурякосовхозобъединения ТВЕРДОВСКИМ и инженером-экономистом Сахзавода ПРЕПОДОБНЫМ, высказывал свое несогласие с линией партии, при чем ТВЕРДОВСКОМУ он сказал: "Я не хочу подчиняться директивам партии и Правительства по хлебозаготовкам, особенно о беспорном изъятии хлеба у отдельных категорий населения. Эти постановления партии нереальны, они не могут быть применены в наших условиях к крестьянству, т. к. последние не только не имеют излишков хлеба, но уже теперь голодают; что будет дальше, неизвестно, все крестьяне, без исключения, недовольны нами. Проведение в жизнь директив партии по хлебозаготовкам вызовет всеобщее восстание населения против Соввласти. Я не хочу быть виновником народных страданий и по этой причине вышел из партии".

Следствием, кроме того, установлено, что числа 23—24/X ЯРЕМЕНКО в разговоре с членом партии ПРИХОДЬКО говорил: "По моему мнению, Политбюро ЦК ВКП проводит неправильную линию, в результате чего страна приходит в обнищание. Крестьяне стонут от непосильных налогов. Верхи не видят того, что делается на местах. Крестьянам доводятся также непосильные хлебозаготовительные планы и они настроены против власти. Политбюро проводит явно контрреволюционную линию, о чем говорят факты выхода из состава Политбюро ряда лиц, которые действительно проводили верную линию (БУХАРИН и ЗИНОВЬЕВ)".

ЯРЕМЕНКО в своих показаниях отрицает проведение им какой либо организационной антипартийной деятельности. Свой выход из партии он объясняет тем, что у него возникли сомнения в правильности политики партии в вопросе хлебозаготовок в результате неуспешной его практической рабо-

ты в с. Лихачево. Относительно своих бесед с рядом членов партии о неправильной линии ЦК и о своих расхождениях с партией ЯРЕМЕНКО показывает, что он не имел в виду привлечение этих партийцев на свою сторону, а объяснил им создавшееся с ним положение. Следствие по делу заканчивается.

ЗАМ ПРЕД ГПУ УССР (КАРЛСОН)

7 декабря 1932 г.
№ 1300/ст.
г. Харьков.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5481. — Арк. 47—49.

Постанова ЦК ВКП(б) і Ради Народних Комісарів СРСР "Про хлібозаготівлю в Україні, Північному Кавказі і в Західній області"

14 грудня 1932 року

О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ НА УКРАИНЕ, СЕВЕРНОМ КАВКАЗЕ И В ЗАПАДНОЙ ОБЛАСТИ

Постановление ЦК ВКП (б) и СНК Союза ССР

от 14 декабря 1932 года

Заслушав доклады секретаря обкома Западной области т. Румянцева, секретаря ЦК КП(б)У т. Косиора, секретаря Днепропетровского обкома т. Строганова, секретаря Северокавказского крайкома т. Шеболдаева, ЦК ВКП(б) и СНК СССР постановляют:

1. Обязать ЦК КП (б)У и Совнарком УССР, под личную ответственность тт. Косиора и Чубаря, закончить полностью план заготовок зерновых и подсолнуха до конца января 1933 года.

2. Обязать Северокавказский крайком и крайисполком, под личную ответственность тт. Шеболдаева и Ларина, закончить полностью план заготовок зерновых к 10—15 января 1933 г., а подсолнуха к концу января.

3. Обязать обком и облисполком Западной области, под личную ответственность тт. Румянцева и Шелехеса, закончить полностью план заготовок зерновых к 1 января 1933 г. и план заготовок льна к 1 февраля 1933 года.

4. Ввиду того, что в результате крайне слабой работы и отсутствия революционной бдительности ряда местных парторганизаций Украины и Северного Кавказа в значительной части их районов контрреволюционные элементы — кулаки, бывшие офицеры, петлюровцы, сторонники Кубанской Рады и пр. сумели проникнуть в колхозы в качестве председателей или влиятельных членов правления, счетоводов, кладовщиков, бригадиров у молотилки и т. д., сумели проникнуть в сельсоветы, земорганы, кооперацию и пытаются направить работу этих организаций против интересов пролетарского государства и политики партии, пытаются организовать контрреволюционное движение, саботаж хлебозаготовок, саботаж сева, — ЦК ВКП (б) и СНК СССР обязывают ЦК КП (б)У, Севкавкрайком, СНК Украины и крайисполком Севкавкрая решительно искоренить эти контрреволюционные элементы путем арестов, заключения в концлагерь на длительный срок, не останавливаясь перед применением высшей меры наказания к наиболее злостным из них.

5. ЦК и СНК указывают партийным и советским организациям Советского Союза, что злейшими врагами партии и рабочего класса и колхозного крестьянства являются саботажники хлебозаготовок с партбилетами в кармане, организующие обман государства, организующие двурушничество и провал заданий партии и правительства в угоду кулакам и прочим антисоветским элементам. По отношению к этим перерожденцам и врагам советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5—10 лет заключения

в концлагерь, а при известных условиях — расстрел.

6. ЦК и СНК отмечают, что вместо правильного большевистского проведения национальной политики в ряде районов Украины украинизация проводилась механически, без учета конкретных особенностей каждого района, без тщательного подбора большевистских украинских кадров, что облегчило буржуазно-националистическим элементам, петлюровцам и пр. создание своих легальных прикрытий, своих контрреволюционных ячеек и организаций.

7. В особенности ЦК и СНК указывают Северокавказскому крайкому и крайисполкому, что легкомысленная, не вытекающая из культурных интересов населения, не большевистская "украинизация" почти половины районов Севкавказа при полном отсутствии контроля за украинизацией школы и печати со стороны краевых органов дала легальную форму врагам советской власти со стороны кулаков, офицерства, реэмигрантов-казаков, участников Кубанской Рады и т. д.

В целях разгрома сопротивления хлебозаготовкам кулацких элементов и их партийных и беспартийных прислужников ЦК и СНК Советского Союза постановляют:

а) Выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Северный Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей за исключением действительно преданных соввласти и не замешанных в саботаже хлебозаготовок колхозников и единоличников и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья и на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых. Ответственность за проведение этого решения (пункт "а") возложить на тт. Ягода, Гамарника (с заменой т. Барулиным). Шеболдаева и Евдокимова.

б) Арестованных изменников партии на Украине, как организаторов саботажа хлебозаготовок, бывших секретарей районов, предисполкомов, зав. райзу, предкрайколхозсоюзов, а

именно: Ореховский район — Головина, Пригоду, Паламарчука, Ордельяна, Луценко; Балаклейский район — Хорешко, Ус, Фишмана; Носовский район — Яременко; Кобелякский район — Ляшенко; Большетокмакский район — Ленского, Косяченко, Дворника, Зыка, Долгова предать суду, дав им от 5 до 10 лет заключения в концентрационных лагерях.

в) Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева "коммунистов" выселять в северные районы наравне с кулаками.

г) Предложить ЦК КП (б) и СНК Украины обратить серьезное внимание на правильное проведение ее, изгнать петлюровские и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечить систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации.

д) Немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство советских и кооперативных органов "украинизированных" районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский язык, как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык. ЦК и СНК обязывают крайком и крайисполком срочно проверить и улучшить состав работников школ в "украинизированных" районах.

е) В отмену старого решения разрешить завоз товаров для украинской деревни и предоставить тт. Косиору и Чубарю право приостановить снабжение товарами особо отстающих районов впредь до окончания ими хлебозаготовительного плана.

Председатель СНК Союза ССР В. Молотов (Скрябин)
Секретарь ЦК ВКП (б) И. Сталин
№114751

Пам'ятки України. — 2005. — Ч. 3—4. — С. 34, 35.

Цілком таємна записка з постановою ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР про методи посилення хлібозаготівель в УСРР **19 грудня 1932 року**

Вашу личную ответственность принимайте совершенно секретную записку прямому проводу с изьятием всей ленты.

Записку немедленно вручите тов. Косиору, находящемуся сейчас в Запорожском горпаркоме

Зав. сек(ретным) отделом ЦК Канов

Даю записку: Сообщается постановление ЦК ВКП и СНК СССР от 19 декабря:

"1. ЦК ВКП и СНК СССР считают, что без немедленной организации коренного перелома хлебозаготовках в Днепропетровской, Одесской и Харьковской областях Украина не в силах выполнить даже тот дважды сокращенный план, который явным образом проваливают украинские работники, благодаря своему несерьезному отношению к заданиям партии и правительства.

ЦК ВКП и СНК СССР поручают Кагановичу и Постышеву немедля выехать на Украину на помощь ЦК КП(б)У и СНК УССР, засесть в решающих областях в качестве особо уполномоченных ЦК ВКП и СНК СССР, разделив труд с Косиором, Чубарем и Хатаевичем, и принять все необходимые меры организационного и административного порядка для выполнения плана хлебозаготовок".

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. —Спр. 5381. — Арк. 55.

Телеграма Лазаря Кагановича, Станіслава Косіора та Власа Чубаря керівникам Сталінської області щодо посилення темпів хлібозаготівель **21 грудня 1932 року**

Сталино обком

т.т. Акулову, Саркису, Чувырину

Несмотря на заверение Донецкой областной организации и

лично Ваших о быстрейшем успешном окончании плана хлебозаготовок, цифры последней пятидневки свидетельствуют о том, что Донецкая область в деле борьбы за хлеб начинает застревать в болоте оппортунистической практики.

Партия могла надеятся на то, что пролетарские донецкие организации кончат хлеб раньше других областей. По вашей работе на сегодняшний день, к сожалению, этого не видно.

Предлагаем Вам мообилизовать все силы организации для того, чтобы оставшиеся вам к выполнению 7 милл. во что бы то ни стало выполнить в установленный срок, а самое главное и основное, немедленно поднять темпы хлебозаготовок в ближайшие же дни. Сообщите в ЦК КП(б)У реальные меры, принятые вами для достижения перелома и для слома саботажа.

№ 021207/т Каганович Косиор Чубарь

21.XII-32 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5384. — Арк. 229.

Постанова Комітету заготівель при РПО СРСР про додаткову закупівлю в районах УСРР, які вже виконали плани заготівель зерна

22 грудня 1932 року

Не подлежит оглашению.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОМИТЕТА ПО ЗАГОТОВКАМ СЕЛЬХОЗПРОДУКТОВ ПРИ С.Т.О.

№822 22 декабря 1932 г. гор. Москва.

О закупке зерна в Укр. ССР.

1. Согласно решения правительства обязать Заготзерно организовать закупку зерна на Украине в районах, окончивших хлебозаготовки, по заготовительным ценам с предоставлением колхозу, колхознику и единоличнику, продающим зерно, возможность закупить промтоваров (по существующим рознич-

ным ценам) на 3 руб. против проданного на 1 рубль хлеба.

Закупка хлеба должна производиться исключительно на добровольных началах.

2. Предложить Уполкомзагсто УССР сообщить КОМЗАГСТО ориентировочный план закупки зерна по районам.

Вр. И. О. ЗАМ. ПРЕД. КОМЗАГСТО КЛЕЙНЕР.

22/XII. Верно: Ставровская.

Машинописна копія.

ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 98. — Арк. 8.

Лист секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора секретареві Дніпропетровського обкому партії Василю Строганову про необхідність підтримати постанову ЦК ВКП(б) про вивезення насіннєвих фондів з колгоспів

25 грудня 1932 року

Зовсім таємно Тов. Строганову

Копия: т. Хатаевичу и членам ПБ ЦК КП(б)У

Спустившись поглубже в колхозы, я убедился, что пункт о фондах в письме обкома от 18 декабря нужно не только отменить, а также осудить как политически неправильний, особенно в части мотивировки, почему не следует вывозить семенных фондов. Хотя я был основным автором этого документа и принимал участие в его окончательном редактировании, но именно поэтому считаю своим долгом внести это предложение, чтобы не путать районных работников, не облегчать возможности всякого рода оппортунистам для злостных разговоров вокруг вывоза посевных фондов, которые мы сейчас в Обкоме решили и проводим в жизнь.

Именно оставление семенных фондов, несмотря на организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, говорило бы о нашей слабости и нерешительности. В большинстве случаев (кулак именно расчитывал на то, что мы легко поддадимся на удочку его доказательств о том, что хлеба больше нет). Остановившись перед вывозом семенных фондов из колхозов, мы бы только усилили

саботажные настроения в значительной части колхозов, не выполнивших плана, нам не оставалось бы ничево другого, как только расчитывать на то, сравнительно небольшое, количество хлеба, которое может быть получено из переобмолота соломи или же из случайно открытых ям, как на это сейчас расчитывают очень многие оппортунистически настроенные и растерявшиеся работники.

Конечно, вывоз семенных фондов является мерой тяжелой, но по отношению к колхозам, недобросовестно относящимся к выполнению своих обязательств перед государством, другого выхода нет. Вывоз семенных фондов в борьбе за хлеб ребром ставит вопрос о тех, кто организуют и саботаж сева. Для того, чтобы организовать сев, нужно прежде всего сломить организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, побить кулака в этом решающем пункте нашей борьбы с кулаком, с его пособниками и подпевалами; с их влиянием в колхозе.

В связи с этим ЦК КП(б)У совершенно правильно поступил, отменив в части колхозных фондов свое постановление от 29.XI., идущее значительно дальше постановления ЦК КП(б)У от 18.XI., т. е. фактически идущее в разрез с ним.

Вот почему ЦК ВКП(б) поступил совершенно правильно, отменив наше решение от 18.XI о колхозных фондах, которое в данных условиях безусловно ослабляло нашу позицию в борьбе за хлеб.

Ознакомившись ближе с положением в районах, я должен, по честному, заявить, что если би наше постановление от 18.XI. не было отменено, то я сейчас сам бы внес это предложение, ибо иначе это значило бы на деле отступать на хлебозаготовительном фронте перед кулаком, а отступать здесь мы не можем ни в коем случае. Исходя из всего этого, я прошу тебя поставить на бюро мое предложение и принять его, разослав его райкомам, предложив разъяснить на ближайших собраниях районного актива.

25X11-32 г. С. Косиор.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 5243. — Арк. 239—241.

Підсумки виконання планів хлібозаготівлі з урожаю 1932 року по колгоспах Христинівського району

До 25 грудня 1932 року

Копія

КОЛГОСПИ, ЩО ВИКОНАЛИ ПЛЯН ХЛІБОЗАГОТІВЛІ ХРИСТИНІВСЬКИЙ РАЙОН

Назва колгоспу	Кількість госп-в	Земельні площі	Кількість населених пунктів	Плян хлібозаготівель в центнерах	Виконано
Босівка "Сп. Нива"	120	455.50	1	610.00	635.96
Ботвинівка "Ворошилов"	188	737.90	1	581	601.44
Вербовата "Більшовик"	191	610	1	1185	897.90
Верхнячка "Сталіна"	449	9111.20	1	885	932.22
Вікторівка "Спільна праця"	54	251.30	1	295	294.62
Голяківка "Спільна праця "	283	852.30	1	780	799.62
Заячківка "Перемога"	489	1657.	1	1323	1645.12
Іванівка "Сталіна"	62	203.60	1	283	282.50
Богачівка "Ворошилов"	112	241.20	1	299	299.86
Івангород "Незаможник"	216	670.70	1	551	604.62
-"- "Пролетарій"	126	439.70	1	455	468.28
-"- "Перемога"	213	645.50	1	484	506.46
Лещинівка "Згоде"	276	855	1	1121	1149.88
Вербівка "Рік перемоги"	89	220	1	396	380.40
Орадівка "Сталіна"	271	1021	1	1062	1118.44
-"- "Петровськ"	64	184	1	122	124.35
Притики "Шевченко"	135	409	1	568	571.82
Пеньково "Нов. шлях"	243	717.60	1	983	1092.54
Росішке "Нове життя"	357	1617.10	1	1301	1802.26
Січівка "Незаможник"	270	810	1	997	1090.72
-"- "Шевченка"	88	200.70	1	287	299.97
М. Севастьянівка "Більшовик"	88	207.40	1	116	122.10
Вільшанка "Врожай"	81	253.20	1	97	145.83
Козачий Хутор "Перемога"	22	36	1	53	52.12
В. Севаст. "Більшовик"	234	654	1	371	399.51
-"- "Перемога"	76	218.50	1	204	184.85
-"- "Хлібороб"	129	329.40	1	174	172.29
-"- "Спільна праця"	149	426.60	1	294	285.35
-"- "Нове життя"	240	641.10	1	585	568.13
-"- "Ленін. шлях"	150	352.20	1	261	196.50
Талалаїв. "Червона зірка"	198	616	1	492	495.04
Свинарки "Перемога Жовтня"	46	122.70	1	51	53.34
Ухола "Перемога"	188	824.20	1	863	1104.72
Угловата "Праця"	188	580	1	574	576.70
Христинів. "Серп"	613	1539:	1	681	845,87
Шепахів. "Сталіна"	244	1085	1	1124	1320.32
Шукайвода "Нове життя"	319	681.70	1	755	755.02
Чайківка "9 Січня"	114	395.50	1	316	344.98
Ягубець "Борц. жит."	308	1012	1	929	998.84
-"- "9 Січня"	119	445	1	78	78.14
	7812	24305.60	40	22587	23793.63

Зав. РЗВ (підпис)

Статистик (підпис)

Згідно: (підпис нерозбірливий).

Машинописна копія.

ЦДАВОВУ: Ф. 27. — Оп. 13. — Спр. 1250. — Арк. 9.

Постанова уповноваженого Комітету заготівель при РПО СРСР в Україні про план експортних поставок на перший квартал 1933 року

26 грудня 1932 року

ПОСТАНОВА УПОВНОВАЖЕНОГО КОМІТЕТУ ЗАГОТІВЕЛЬ ПРИ РПО НА УКРАЇНІ

26 грудня 1932 р. №229 м. Харків.

"Про плян експортних заготівель на 1-й кварт. 1933 р." в кількости:

гриби сухі — 10 тонн, гриби мариновані — 10 тонн, відходи білих грибів — 10 тонн, горіхів — 70 тонн, шампіньйонів — 2 тонни, меду — 250 тонн, воску — 15 тонн, ліксировина дикросл. — 84 тонни, ліксировина культ. — 100 тонн.

2. Затвердити таку разбивку пляну по заготовачах та культурах:

Назва продуктів	1-й квартал	УПО	Вукоповоч	Заготекспорт	Примітка
Гриби сухі білі	10	2½	4	3½	(В тоннах)
Гриби мариновані	10	3½	4	2½	-"-
Відходи білих грибів	10	2½	3½	4	-"-
Горіхи	70	35	20	5	-"-
Шампіньйони	2	2	-	-	-"-
Мед	250	75	125	50	-"-

Воск	15	4½	7	3½	-"-
Ліксиров. дик.	84	-	42	42	(В тис. крб.)
-"- культ.	100	-	-	100	-"-

3. Затвердити таку розбивку пляну по областях та культурах:

Назва продуктів	Київ. обл.	Черн. обл.	Вінн. обл.	Харк. обл.	Одес. обл.	Дніпроп. обл.	АМСРР
Білі сухі гриби	5	5	-	-	-	-	-
Відходи білих грибів	5	5	-	-	-	-	-
Гриби маринов.	5	5	-	-	-	-	-
Шампіньйони	2	-	-	-	-	-	-
Мед	50	50	80	20	15	15	20
Воск	3	3	5	1	1	1	1
Ліксиров. дикор.	40	15	10	14	-	5	-
культ.	4	10	20	6	60	-	-
Горіхи	-	-	30	-	-	-	40

ПРИМІТКА: Ліксировина дика та культурна — в тис. крб., решта продукції — в тоннах.

4. Зобов'язати заготовачів та ОблуполкомзагСТО забезпечити своєчасне доведення пляну до районів та своєчасне виконання.

ЗАСТ. УПОЛКОМЗАГСТО (БАННІК).

Машинописний оригінал.
ЦДАВОВУ: Ф. 404. — Оп. 1. — Спр. 796. — Арк. 183.

Довідка З. Когана щодо поповнення списку районного активу, що забезпечується згідно з постановою Політбюро ЦК КП(б)У через закриту систему постачання

29 грудня 1932 року

СПРАВКА

по вопросу о пополнении списка райактива, снабжаемого согласно постановления П. Б.

Сейчас райактива, снабжаемого согласно постановления ПБ, состоит 26.070 человек. Такое количество в связи с ог

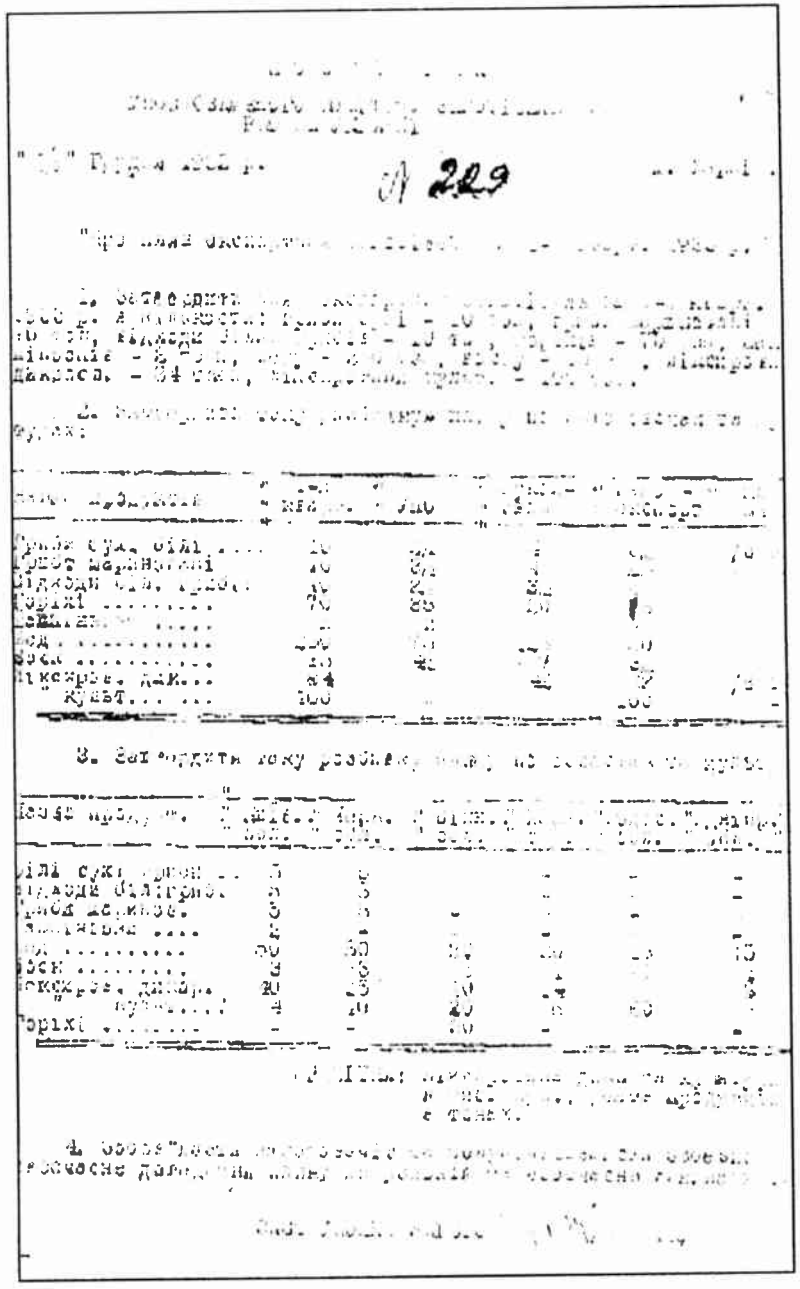

раниченными фондами уже сейчас создает целый ряд затруднений в их снабжении. Есть во многих случаях перебои.

Поэтому дальнейшее расширение списка никак не возможно и бесспорно отразится на снабжении уже снабжаемых.

29.XII-32 р. З. Коган.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20. — Спр. 5471. — Арк. 146.

Протокол засідання Політбюро ЦК КП(б)У за участю Лазаря Кагановича про вжиття репресивних заходів для посилення хлібозаготівель в УСРР

29 грудня 1932 року

ПРОТОКОЛ № 96

заседания Политбюро ЦК КП(б)У

с участием т. Кагановича Л. М. от 29 декабря 1932 г.

Присутствуют: члены Политбюро ЦК: Балицкий, Косиор, Терехов, Хатаевич, канд. в чл. ПБ ЦК т.т. Шлихтер, Чернов.

I. О распространении на Днепропетровскую область мер, принятых по отношению к Одесской области.

1. Выслать 700 семей с 20—25 сел основных отстающих районов.

2. Т.т. Карлсону и Реденсу организовать высылку на Север злостных элементов и кулаков (без семей) в количестве 700 человек.

3. Составить список исключенных в количестве 50 из партии для немедленной высылки в конц. лагерь. Просить ЦК ВКП утвердить это решение.

2. Об усилений репрессий к злостным несдатчикам хлеба — единоличникам.

Предложить Днепропетровскому и Харьковскому обкомам в отношении злостных единоличников применить на основании Постановления СНК УССР от 11.XI.32 г. распродажу

всего их имущества, а также лишения полностью всей усадебной земли и всех построек. В отношении Харьковской области эту меру применить в отношении примерно тысячи хозяйств; по Днепропетровской области — 500 хозяйств.

3. Вопросы хлебозаготовок:

а) послать обкомам и райпаркомам КП(б)У следующую директиву (см. приложение);

в) дать указания как по партийной линии, так и по линии ГПУ о том, чтобы обратить серьезное внимание на раскрытие тайных складов и укрывательства разворованного хлеба по крупным и мелким городам, пристанционным пунктам и у некоторых железнодорожных служащих, являющихся сообщниками кулаков и саботажников.

4. О судебных делах

1. Поручить т.т. Полякову, Ахматову и Берновскому проверить причины расхождений между областями и НКЮ в количестве утвержденных в центре дел по Одесской и Днепропетровской областям, выяснить виновных в задержке дел (в области или в НКЮ) и принять решительные меры к устранению в дальнейшем какой бы то ни было задержки в рассмотрении дел.

2. В целях полного обеспечения тщательности рассмотрения дел в центре и избежания возможных ошибок установить, что дела до рассмотрения в комиссии ЦК должны рассматриваться подготовительной тройкой в составе т.т. Полякова, Ахматова и Берновского.

3. Считать необходимым посылку Наркомюстом руководителям выездных сессий небольшого письма по вопросу составления приговоров, в котором привести два приговора: один как образец хорошо составленного, и другой как образец плохо составленного приговора с указанием о недостатках, имеющихся во втором, плохо составленном приговоре.

Проект письма поручить составить тройке в составе т.т. Полякова, Ахматова, Берновского.

Секретариату ЦК предварительно просмотреть проект.

Копию письма НКЮ послать также секретарям райпарткомов со специальным небольшим письмом ЦК.

4. Предложить обкомам наряду с печатанием приговоров о расстрелах и об использовании в районной прессе также печатать важнейшие приговоры о расстрелах и исполнении в областной прессе с соответствующим освещением.

5. Об имеющихся фактах перегибов и хулиганства

1. Считать, что решительную борьбу с фактом хулиганства и воровских действий (присвоение имущества несдатчиков хлеба) необходимо вести по каждому случаю в отдельности.

Поручить Комиссии ПБ (т.т. Хатаевич, Карлсон, Киселев), выделить 4—5 наиболее значительных фактов хулиганства и воровства со стороны лиц, посланных на хлеб, строго наказать виновных через суд с опубликованием во всех районных газетах.

2. Ввиду того, что имеются факты, когда ряд районных работников и уполномоченных свою бездеятельность в области хлебозаготовки прикрывают чисто формальним применением репрессивных мер, что по сути дела является проявлением двурушничества и чиновничества, считать необходимым все поступающие материалы об извращениях со стороны районных и сельских работников и уполномоченных после проверки рассматривать в Тройке ЦК по репрессиям и реагировать на каждый случай в отдельности.

6. О рапорте Винничины об окончании хлебозаготовок, опубликованном в "Комуністі" 29 декабря.

Послать Винницкому обкому и облисполкому следующую телеграмму: Ваш рапорт считаем неправильним и преждевременным, а помещение его в "Коммунисте" без ведома ЦК — ошибочным, за что редакции поставлено на вид. Рапортовать будете иметь право после выполнения плана по семссуде, по культурам, а также по совхозам.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор.

Обкомам и РПК

До сих пор еще районные работники не поняли, что первоочередность хлебозаготовок в колхозах, не выполняющих своих обязательств перед государством, означает, что все имеющееся в наличии зерно в этих колхозах, в том числе и так называемые "семенные фонды", должно быть в первую очередь сдано в план хлебозаготовок.

Именно поэтому ЦК ВКП(б) отменил решение ЦК КП(б)У от 18.XI.32 г. о невывозе семенных фондов как решение, ослабляющее наши позиции в борьбе за хлеб.

ЦК КП(б)У предлагает в отношении колхозов, не выполнивших план хлебозаготовок, немедленно на протяжении 5—6 дней вывезти все наличные фонды, в том числе так называемые "семенные", на выполнение плана хлебозаготовок.

ЦК обязывает немедленно мобилизовать для этого все перевозочные средства, живую тягловую силу, автотранспорт и трактора. В однодневный срок дать твердый ежедневный наряд на поставку необходимого количества лошадей, в том числе и единоличниками.

Всякую задержку в вывозе этих фондов ЦК будет рассматривать как саботаж хлебозаготовок со стороны районного руководства и примет соответствующие меры.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор.

29.XII.32 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 9. — Арк. 83—87.

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про забезпечення продовольством районних керівників

30 грудня 1932 року

Особая папка

Протокол № 97, п. 12 от 30. XII. 32 г.

Об упорядочении дела снабжения руководящих работников центральних и областных учреждений

Предложенный проект постановления со внесенными поправками утвердить (см. приложение).

1. Организовать вместо существующих шести два распреда, из которых:

Один — для снабжения членов ЦК, ЦКК, Наркомов, Уполномоченных союзных наркоматов, членов Президиума ВЦИКа, зам. наркомов и зам. уполномоченных союзных наркоматов, рабочей части членов Президиума ВУСПС, основных руководящих работников ЦК, СНК, ЦКК и штаба УВО (зав. и зам. зав. отделов).

Другой — для членов Коллегий наркоматов, руководителей союзных и республиканских хозяйственных объединений, их заместителей, зав. издательствами, редакторов газет.

2. В отношении группы работников, снабжаемых первым распредом установить повышенные нормы отпуска продуктов и промтоваров, организовав порядок предварительных заказов и доставку на дом.

Передать в ведение этого распреда один из пригородных совхозов для обеспечения распреда молочными и мясными продуктами, птицей и овощами.

Для второго распреда установить норму снабжения, равной норме рабочих особого списка.

3. Оставить на специальном централизованном снабжении Наркомснаба две столовые: для руководящих советских, партийных, хозяйственных работников и столовую ЦК КП(б)У.

4. Поручить организацию этих распредов Наркомснабу, выделив их в самостоятельные единицы, обеспеченные специальным фондом снабжения, планируемым и выделяемым Наркомснабом.

5. Персональную ответственность за организацию, правильное снабжение и работу этих распредов и столовых возложить на т. Берлина.

В связи с этим считать необходимым реорганизовать трест "Коммунар".

6. Для осуществления руководства общим направлением работы указанных распредов и столовых создать постоянную комиссию в составе т.т. Иванова — председатель, Берлина, Надь, Легкого, Просвирника, без права замены.

Поручить комиссии в пятидневный срок составить точный список по прикреплению к распредам и столовым, установить точное количестве продуктов, потребных для этой цели с тем, чтобы категорически запретить расходование сверх этого фонда.

7. Утвердить предложенный контингент областного актива.

8. Все остальные распреды и столовые, существующие при различных учреждениях и наркоматах, должны войти в общую систему кооперации либо действовать как самостоятельные, без выделения каких-либо централизованных фондов, сверх нормы снабжения по тому или иному коллективу.

С. Косиор.

Т.т. Иванову, Надь, Берлину, Легкому, Просвирнику.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 16. — Спр. 9. — Арк. 88—90.

Протокол засідання Політбюро ЦК КП(б)У про вжиття репресивних заходів для посилення хлібозаготівель у Чернігівській області

30 грудня 1932 року

Особая папка

Прот. №97, п. 13 от 30.XII.32 г.

Вопросы Черниговской области

1. Просить ЦК ВКП(б) разрешить выселение из Черниговской области трехсот семейств кулаков.

2. Выслать из Черниговской области злостных элементов и кулаков (без семей) в количестве пятисот человек.

3. Считать необходимым увеличение состава милиции в Черниговской области.

Поручить т.т. Карлсону и Чубарю принять в этом направлений необходимые меры.

4. Через 15 дней поставить на ПБ доклад ГПУ и Черниго-

ского обкома о политическом состоянии в Черниговской области.

С. Косиор.

П. 4.— т. Маркитану (через Калинина)
П. 3 — т. Чубарю (выписка)
2, 3, 4 — т. Карлсону (выписка)
ЦК ВКП(б) — т. Кольцову

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 9. — Арк. 95.

Спецповідомлення №7 секретно-політичного відділу ОГПУ "Про підсумки виселення з районів Кубані"
31 грудня 1932 року

Спецсообщение № 7 Секретно-политического отдела ОГПУ "Об итогах выселения из районов Кубани"

31 декабря 1932 г.

Совершенно секретно.

По состоянию на 26 декабря 1932 г.

А. В районах Кубани — СКК

В период 5—8 декабря из 13 районов Кубани было произведено выселение 1008 кулацко-зажиточных хозяйств и 998 единоличных хозяйств, злостно саботировавших сев и хлебозаготовки. В числе выселенных имеется:

Бывших атаманов — 11 чел.
Бывших белых офицеров — 13 чел.
Бывших карателей — 83 чел.
Репатриантов — 20 чел.
Служивших в белой армии — 689 чел.
Белобандитов — 30 чел.

Все выселяемые продовольствием были снабжены полностью.

Теплой одеждой взрослая часть выселяемых была обеспечена нормально, теплой обувью — недостаточно. Значительно хуже были обеспечены дети, в особенности обувью. В отдельных районах, при погрузке выселяемых в эшелоны, по линии кооперации

производилась продажа одежды лицам, не имеющим таковую.

При стягивании выселяемых из станиц к месту погрузки, при погрузке и отправке эшелонов, а также в пути следования и в местах вселения — никаких эксцессов не произошло. В основном выселение прошло спокойно.

Настроение выселяемых подавленное. Часть из них, поддерживая провокационные слухи о предстоящем голоде на Кубани, в злорадной форме заявляла колхозникам: "Пусть колхозники и коммунары посидят здесь без хлеба, а мы обеспечены. Нам хуже не сделали" (ст. Полтавская Славянского района). "Мы уедем и нас обеспечат, а вы остаетесь на верную голодную смерть" (Армавирский район).

Среди единоличников отмечавшееся ранее настроения, что "выселять не будут", "нас только пугают", в связи с проведенным выселением резко изменились. Единоличники усиленно муссируют слухи о "предстоящем поголовном выселении": "Этих выселяют, а потом и за нас возьмутся. Если с них не взяли налогов и хлебозаготовок, так нас обдерут" (ст. Тимошевская).

После выселения оставшийся контрреволюционный элемент усиливает агитацию о "неизбежности поголовного выселения казачества". Эта агитация имеет влияние на наиболее неустойчивую часть колхозников, которая высказывает опасение: "Как бы Советская власть действительно не выслала бы всех колхозников-казаков"; "Выселили одних, а там примутся и за нас, многие этого боятся, хоть положение в колхозе тяжелое. Раньше, приходя в колхоз, многие кричали, а сейчас никто ничего не требует, страх перед высылкой бревном лег на колхозников" (группа колхозников колхоза "Ударник" ст. Медведовской).

"Всем колхозникам высылка неминуема, так как выселяют за невыполнение хлебозаготовок и сева, которые наш колхоз выполнить не в состоянии" (группа колхозников, ст. Полтавская).

Колхозники, в некоторой своей части ранее не верившие в выселение единоличников, сейчас отношение к проведению намеченных Советской властью мероприятий изменили: "...Я все же

думал, что этих выселенцев подержат, да и освободят. А, оказывается, взялись не на шутку" (колхозник ст. Темиргоевской).

Подводя итоги выселению, необходимо отметить, что пока еще нет заметного перелома в ходе хозяйственно-политических кампаний по единоличному сектору. Это в известной мере объясняется медленным развертыванием массовой работы по закреплению результатов выселения.

Б. В местах вселения

В Казахстане прибывшие на ст. Осокаровку переселенцы были направлены в 9-й спецпоселок. Взрослые были отправлены на подводах, дети на автомашинах. С целью недопущения обмораживания тем переселенцам, которые не имели с собой теплых вещей, были выданы валенки и шапки. Переброска в спецпоселок прошла удовлетворительно, обморо-женных нет.

Часть прибывших в Севкрай спецпереселенцев к раскулачиванию и высылке относится как к неизбежному явлению: "Сейчас пришло такое время, что мы оказались в станице лишними. Станица коллективизирована на 90%, а мы в колхозе не состоим, а некоторых исключили из колхоза и поэтому, чтобы мы там не мешали, нас теперь высылают. Ну что же, поедем, устроимся на новом месте, дадут там какую-нибудь работу и будем работать".

Некоторые спецпереселенцы взяли с собой семена огурцов, конопли и других огородных культур. Есть настроения — к весне выписать с родины семена и разводить огороды.

Среди молодежи выявлены отдельные настроения за бегство с Северного края: "Весной я из ссылки убегу, поэтому я не взял из дома свою жену, так как она явилась бы обузой при побеге".

Установлены отдельные случаи антисоветской агитации со стороны активного контрреволюционного элемента: "Вот что делает Советская власть... За что она нас выселяет, разве мы какие-нибудь злодеи? Но ничего, скоро Советской власти придет конец, так как так продолжаться дольше не может. Все население ненавидит эту власть — и партии ее уже не удержать"; "Советская власть просуществует только до

апреля 1933 г., а потом ее уничтожат и поставят президента".

Распространители провокационных слухов арестованы.

ПП начальника СПО ОГПУ Г. Молчанов

Пом. начальника СПО ОГПУ Люшков

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. — М., 2001. — Т. 3. 1930—1933. — С. 612, 613.

Витяг з постанови бюро Північно-Кавказького крайкому ВКП(б) "Про виконання річного плану хлібозаготівель"

31 грудня 1932 року

Постановление бюро Северо-Кавказского крайкома ВКП(б) "О выполнении годового плана хлебозаготовок"

31 декабря 1932 г.

Секретно.

Слушали: 5. О выполнении годового плана хлебозаготовок (тт. Ароцкер, Зимин, Евдокимов, Путнин, Семякин, Филов, Соколова, Катенев, Гусев).

Постановили: 5. 1. Наряду с 45 районами и областями, выполнившими, и остальными, добросовестно выполняющими планы хлебозаготовок, часть районов: Ст.-Минский, Ейский, Каневский, Павловский, Усть-Лабинский, Краснодарский, Славянский, Невиномысский, Армавирский, Ново-Александровский, Верхне-Донской, Вешенский, Обливский, Каменский, Таганрогский, Ставропольский, Воронцово-Александровский, Минводский и Черкесская автономная обл. сорвали выполнение к установленному сроку (к 1 января 1933 г.) плана хлебозаготовок по краю.

Особо подчеркнуть совершено безобразное отставание в выполнении плана хлебозаготовок по районам: Павловскому, Ейскому, Ст.-Минскому, Краснодарскому и Обливскому.

В связи с этим установить срок окончания краевого плана хлебозаготовок по совхозам и колхозно-крестьянскому сектору

не позднее 10 января 1933 г., обязав указанные выше районы добиться в эти дни решающего перелома, а во всех остальных районах (как имеющих дополнительные планы, так и не имеющих) продолжать хлебозаготовки за счет станиц, МТС и колхозов, невыполнивших еще своих планов с тем, чтобы обеспечить безусловное выполнение плана полностью каждым колхозом и станицей. Крайком особо подчеркивает недопустимость невыполнения плана по единоличникам.

2. Снять с черной доски ст. Полтавскую (Славянского района) ввиду законченного выселения ее жителей из пределов края и заселения ее колхозниками, переселенными с Севера.

Поручить крайисполкому переименовать эту станицу, учтя желание вновь вселившихся.

Ввиду того, что ст. Медведовская Тимошевского района по-прежнему саботирует хлебозаготовки и идет на поводу у кулака, признать необходимым произвести выселение жителей этой станицы на Север и ее заселение колхозниками с Севера также, как сделано со ст. Полтавской. Парторганизацию и стансовет ст. Медведовской распустить.

Считать, что меры, вытекающие из занесения на черную доску в отношении ст. Уманской (Павловского района), Урупской (Армавирского района), Ладожской (Усть-Лабинского района), Старо-Деревянковской (Каневской района), Ст.-Корсунской (Краснодарского района), Ново-Деревянковской (Ст.-Минского района) и Мешковской (В.-Донского района), проводятся недостаточно.

Обязать советские и партийные организации немедля провести со всей строгостью все меры, вытекающие из занесения их на черную доску.

Дополнительно занести на черную доску ст. Ст.-Щербиновскую (Ейского района), Боковскую (Вешенского района) и Платнировскую (Кореновского района).

3. Снять с работы и исключить из партии прокурора Усть-

Лабинского района Фалевского за саботаж проведения мероприятий партии и защиту классового врага.

Снять с работы председателя Армавирского РИКа т. Нольде как неспособного добросовестно проводить решения крайкома и предать его дело в крайКК.

Председателя Усть-Лабинского РИКа Капланова, прикрепленного в течение месяца к ст. Ладожской и не сумевшего обеспечить проведение мероприятий партии по слому кулацкого саботажа, проявившего преступную бездеятельность и сдавшего позиции кулаку, с работы снять и из партии исключить.

В последний раз предупредить секретарей райкомов: Кропоткинского — т. Свитнева, Цимлянского — т. Новикова, Усть-Лабинского — т. Ступникова, Таганрогского — т. Удодова, Ст.-Минского — т. Соломоненко, Каневского — т. Ширилова, Н.-Александровского — т. Черкасова, Ставропольского — т. Вещева, Каменского — т. Карпенко и Черкесской автономной обл. — т. Кравцова, что если они не обеспечат немедленно перелома и окончания к 10 января плана, вопрос об них будет обсужден особо.

4. За отсутствие большевистской борьбы за хлебозаготовки и демобилизацию в вопросах планов, утвержденных ЦК, занести на черную доску директора Крайзернотреста т. Катенева, Директора крайсортсемтреста т. Яковенко и директоров совхозов Зернотреста: Егорлыкского — т. Моисеева, Тихорецкого — т. Бенуа и совхоза "Индустрия" Госпромсовхозтреста т. Окунцева.

Признать, что директора указанных трестов и совхозов могут быть сняты с черной доски либо только после полного выполнения плана, либо как снятые с работы с привлечением к партийной и государственной ответственности.

Сообщить это решение ЦК ВКП(б).

Сообщить ЦК о том, что директор Промсовхозтреста т. Хорошев не обеспечивает выполнения плана по совхозам его системы.

За отсутствие борьбы партийной организации в выполнении плана хлебозаготовок снять с работы и исключить из

партии секретаря парткома совхоза Промсовхозтреста им. Карла Маркса Солдатенко.

За отсутствие борьбы за выполнение плана хлебозаготовок и разбазаривание хлебных ресурсов снять с работы и исключить из партии директора Лабинского зерносовхоза Постыльникова.

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. — М., 2001. — Т. 3. 1930—1933. — С. 612, 615.

Витяги з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо опублікування в пресі постанови про висилку на північ виключених за невиконання хлібозаготівель комуністів і репресії проти так званих куркулів та комуністів Харківської області

3 січня 1933 року

Особая папка

ПБ №98
від 3.1.33 г.

2. Об опубликовании решения о высылке исключенных из партии коммунистов.

Предупредить обкомы о том, что опубликование намеченных к высылке исключенных коммунистов (после утверждения вопроса о высылке Центральным Комитетом) должно быть произведено от имени ГПУ, после опубликования решения ОблКК об их исключении из партии.

3. Об усилений репрессий по Харьковской области

1. Просить ЦК ВКП(б) утвердить:

а) высылку на Север из Харьковской области 400 семей злостных элементов и кулаков.

б) высылку на Север 40 исключенных из партии коммунистов

С. Косиор.

Всім обкомам, крім Одеси,
через т. Калініна.
ЦК ВКП(б) — т. Кольцову

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 9. — Арк. 104.

Рапорт керівників Всеукраїнської заготівельної контори керівникам УСРР про перевиконання планів експортних поставок 1932 року **5 січня 1933 року**

ЦК КП(б)У тов. КОСІОРУ
РАДНАРКОМУ УСРР тов. ЧУБАРЮ
ГОЛОВІ ВУЦВК тов. ПЕТРОВСЬКОМУ
ГОЛОВІ УКР. ЕКСП. НАРАДИ т. ДУДНІКУ
УПОВНАРКОМЗОВНІШТОРГУ УСРР
т. КАТТЕЛЮ

РАПОРТ

Під керівництвом Ленінської Партії, борючись за виконання експортних заготівель, ВУКСМР завдання Партії та Уряду перевиконав:

Наданий річний плян в сумі Крб. — 2.030.440.-
Виконано -"- -"- -"- -"- — 2.109.076.- — 103.9%.
Наданий кварт. плян в сумі Крб. — 924.063.-
Виконано -"- -"- -"- -"- — 927.276.- — 100,3%.

Голова ВУКСМР (КОЗІС).
Зав.Сектору Заготівель
Член Правління (ФУФРЯНСЬКИЙ).
5.I.1933 р.

Машинописна копія.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6376. — Арк. 11.

Постанова Раднаркому УСРР про заборону торгівлі картоплею в районах Чернігівської області, які не виконують планів контрактації

10 січня 1933 року

ПОСТАНОВА
РАДИ НАРОДНІХ КОМІСАРІВ УСРР
з 10 січня 1933 р.

Про заборону торгівлі картоплею в районах Чернігівської області, що злочинно припинили здачу такої за договорами контрактації.

1. Зважаючи на те, що колгоспи, колгоспники та одноосібники Буринського, Іваницького, Понорницького, Прилуцького, Кролівецького, Городнянського та Сновського районів Чернігівської області протягом грудня 1932 року майже припинили здачу (продаж) державі картоплі за контрактаційними зобов'язаннями, водночас продаючи її у великих розмірах на приватньому ринкові за спекулятивними цінами, поширити на перелічені райони чинність постанови Ради Народніх Комісарів з 1-го грудня 1932 року про заборону будь-якої торгівлі картоплею по цих районах до цілковитого закінчення пляну здачі картоплі за централізованими заготівлями, а саме:

Райони:	Плян
1. Буринський	4000 тонн
2. Іваницький	2789 -"-
3. Понорницький	2390 -"-
4. Прилуцький	1800 -"-
5. Кролівецький	5222 -"-
6. Городнянський	9455 -"-
7. Сновський	2970 -"-

2. Рада Народніх Комісарів зобов'язує Чернігівський Облвиконком та перелічені райвиконкоми організувати перевірку наявної картоплі в усіх колгоспах і незаконно утворені фонди

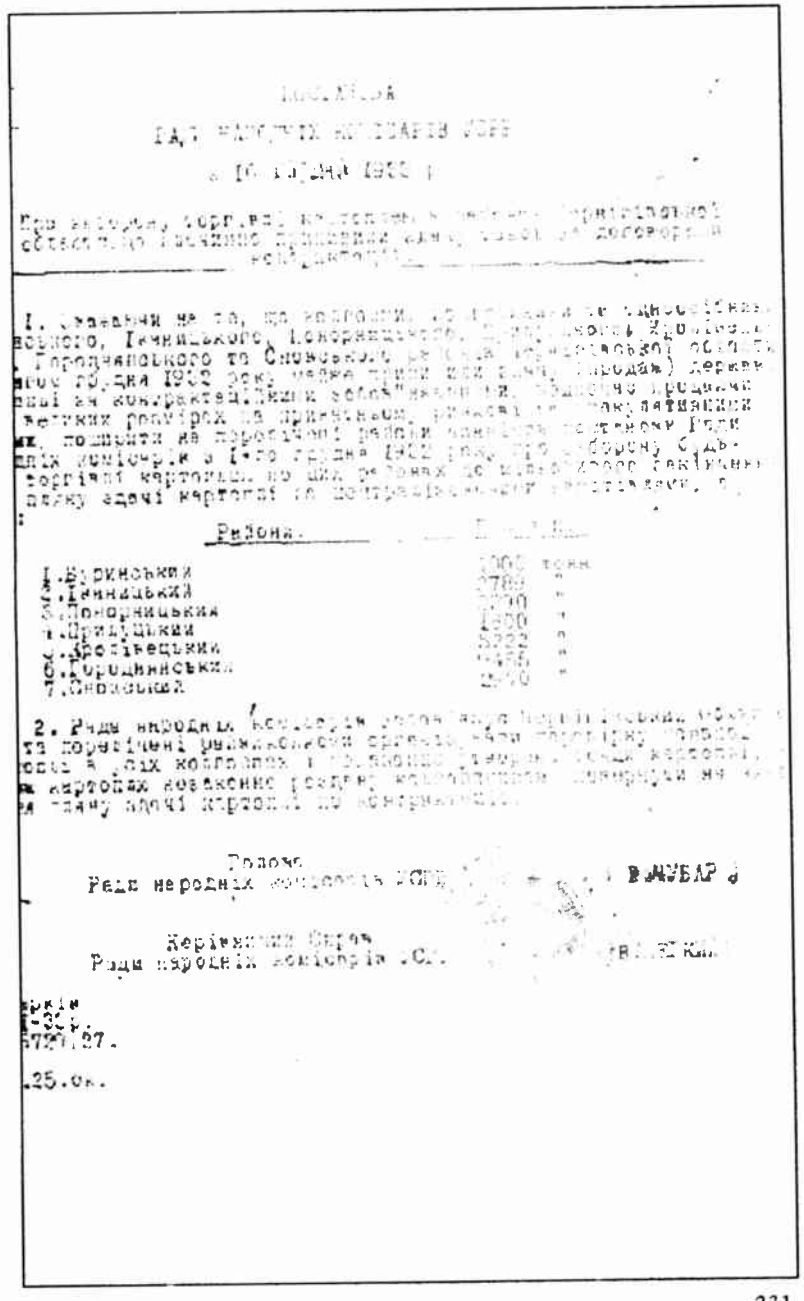

картоплі, а картоплю незаконно роздану колгоспникам, повернути на виконання пляну здачі картоплі по контрактації.

Голова Ради Народніх Комісарів УСРР (В. ЧУБАР)
Керівничий Справ Ради

Народніх Комісарів УСРР (В. ЛЕГКИЙ)

м. Харків
11/I-33 р.
№16729/27.

Машинописна копія.
ЦДАВОВУ: Ф. 27. — Оп. 13. — Спр. 1221. — Арк. 61.

Спеціальне повідомлення секретно-політичного відділу ОДПУ "Про хід виселення з Нижнє-Волжського краю, УСРР і Північно-Кавказького краю куркульського й контрреволюційного елементу, що зриває хлібозаготівлю" 14 січня 1933 року

Спецсообщение № 4 Секретно-политического отдела ОГПУ "О ходе выселения из Нижне-Волжского края, УССР и Северо-Кавказского края кулацкого и контрреволюционного элемента, срывающего хлебозаготовки"

14 января 1933 г.

Совершенно секретно.

Выселенные из Одесской обл. УССР 503 семьи — 2172 чел., прибыли на станцию Котлас Северного края и разгружены 9 января с. г.

10 января прибыл и разгружен на станции Котлас эшелон с выселенными из НВК, в составе 346 семей — 1444 чел.

При разгрузке происшествий не было. Все прибывшие

отправлены к месту назначения. Эпидемических заболеваний среди прибывших не обнаружено.

Выселенные двумя эшелонами — 800 семей, 3544 чел. из ст. Медведовской СКК прибыли в Северный край и разгружены на станциях Морженга и Вожега.

8 января отправлен эшелон с выселяемыми кулаками из Черниговской обл. УССР, всего отправлено 316 семей — 1320 чел. Выселение произведено из 45 сел семи районов, наиболее отстающих по хлебозаготовкам. Выселение и погрузка прошли спокойно, без эксцессов. Эшелон направляется в Северный край, на станцию Архангельск.

9 января и 10 января отправлены 2 эшелона с выселяемыми из Днепропетровской обл. УССР. Всего отправлено 4037 чел., в том числе 682 чел. одиночек. Выселение произведено из 27 сел 19-ти районов, наиболее отстающих по хлебозаготовкам. Оба эшелона направляются в Северный край, один эшелон — на станцию Морженга, другой — на станцию Котлас. Оба эшелона находятся в пути.

11 января и 12 января отправлены 2 эшелона с выселяемыми из ст. Урупинской СКК. Всего отправлено 800 семей, 3458 чел. Стягивание и погрузка выселяемых производилась при сильном ветре и морозе в 22 градуса. Имелись 2 случая обмораживания детей в дороге. Продовольствием и теплой одеждой все выселяемые, в основном, снабжены.

Погрузка прошла спокойно.

Оба эшелона направляются в Южный Казахстан, в данное время находятся в пути.

Начальник СПО ОГПУ Г. Молчанов
Пом. начальника СПО ОГПУ Люшков

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. — М., 2001. — Т. 3. 1930—1933. — С. 634.

Доповідна заступника уповноваженого Наркомату зовнішньої торгівлі СРСР по УСРР Луся генеральному секретарю ЦК КП(б)У Косіору та голові Раднаркому Чубарю про виконання експортних завдань у четвертому кварталі 1932 року

19 січня 1933 року

УПРАВА
Уповноваженого
НАРОДНЬОГО КОМІСАРІЯТУ
ЗОВНІШНЬОГО ТОРГУ
С. Р.С. Р.
при Раднаркомі У.С. Р. Р.
19/I-1933 р.
Харків

ГЕНЕРАЛЬНОМУ СЕКРЕТАРЮ
ЦК КП(б)У т. КАССИОРУ
ГОЛОВІ РАДНАРКОМУ т. ЧУБАРЮ

Під керівництвом партії і Уряду, по-більшовицькому борючись за індустріялізацію країни, через збільшення валютних ресурсів для імпорту обладнання устаткування потрібного соціялистичним новобудівництвом, система НКЗовнішторгу України, через мобілізацію уваги робітників підприємств, що працюють на експорт, експорт-заготовчих організацій виконала плян здачи продукції на експорт в IV кварталі. Не послаблюючи темпів роботи зокрема, в заготівлях хутром їх сировини та живсировини другорядних експортних номенклятур — переключились на виконання пляну I кварталу першого року другої п'ятирічки.

ЗАСТУП. УОВНАРКОМЗОВНІШТОРГУ
ПРИ УРЯДІ УСРР (Лусь).

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6376. — Арк. 42.

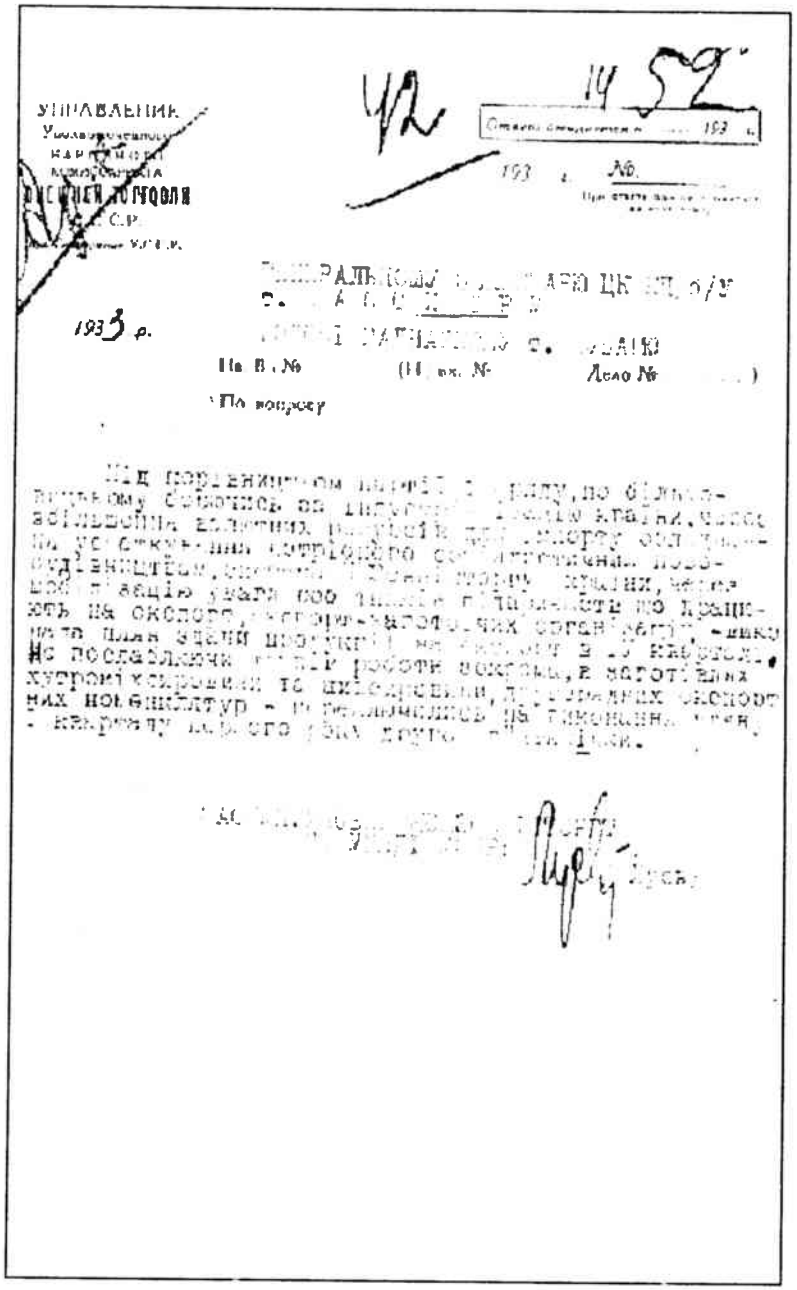

Директива ЦК ВКП(б) й РНК СРСР щодо запобігання масового виїзду голодуючих селян Кубані та України до Росії та Білорусі 22 січня 1933 року

Директива ЦК ВКП(б) и СНК СССР
о предотвращении массового выезда голодающих крестьян
22 января 1933 г.

№ 65/ш Ростов-Дон, Харьков, Воронеж, Смоленск, Минск, Сталинград, Самара

До ЦК ВКП и Совнаркома дошли сведения, что на Кубани и Украине начался массовый выезд крестьян "за хлебом" в ЦЧО, на Волгу, Московскую обл., Западную обл., Белоруссию. ЦК ВКП и Совнарком СССР не сомневаются, что этот выезд крестьян, как и выезд из Украины в прошлом году, организован врагами Советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации "через крестьян" в северных районах СССР против колхозов и вообще против Советской власти. В прошлом году партийные, советские и чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов Советской власти. В этом году не может быть допущено повторение прошлогодней ошибки.

Первое. ЦК ВКП и Совнарком СССР предписывают крайкому, крайисполкому и ПП ОГПУ Северного Кавказа не допускать массовый выезд крестьян из Северного Кавказа в другие края и въезд в пределы края из Украины.

Второе. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ЦК КП(б)У, Укрсовнаркому, Балицкому и Реденсу не допускать массовый выезд крестьян из Украины в другие края и въезд на Украину из Северного Кавказа.

Третье. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ПП ОГПУ Московской обл., ЦЧО, Западной обл., Белоруссии, Нижней Волги и Средней Волги арестовывать пробравшихся на север "крестьян" Украины и Северного Кавказа и после того, как будут отобраны контрреволюционные элементы, водворять остальных в места их жительства.

Четвертое. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ТО ГПУ Прохорову дать соответствующее распоряжение по системе ТО ГПУ.

Предсовнаркома СССР В. М. Молотов
Секретарь ЦК ВКП(б) И. Сталин

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. — М., 2001. — Т. 3. 1930—1933. — С. 634, 635.

Протокол засідання Політбюро ЦК КП(б)У про неухильне виконання директиви ЦК ВКП(б) щодо заборони виїзду українського селянства до Росії та Білорусі за продовольством 23 січня 1933 року

Особая папка
Прот. ПБ№ 101, п. 10 от 23.1.33 г.
Директива ЦК ВКП(б) и СНК в связи с массовым выездом крестьян за пределы Украины

1. Послать всем обкомам и облисполкомам следующую Директиву (см. приложение).

2. Предложить Уполнаркомпути (т. Лаврищеву) и ЮЖОКТО ГПУ немедленно дать указания всем железнодорожным станциям о прекращении продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостоверения РИКов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или иные работы за пределы Украины.

Хатаевич, Чубарь, Якир, Любченко, Балицкий, Сербиченко
Кольцову — ЦК ВКП(б)
Т.т. Лаврищеву, Друскису (все)
Т.т. Сапову, Кузьменко — п. 1

Обкомам, облисполкомам

Из некоторых районов Украины начались по примеру прошлого года массовые выезды крестьян в Московскую, Западную области, ЦЧО, Белоруссию за хлебом. Имеют место случаи,

когда села покидаются почти всеми единоличниками и частью колхозников. Нет никаких сомнений, что подобные массовые выезды организуются врагами советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации "через крестьян" в Северных районах СССР против колхозов, против советской власти. В прошлом году партийные, советские, чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов сов. власти. В этом году повторение этой ошибки не должно быть допущено.

ЦК КП(б)У и СНК УССР предлагает:

1. Немедленно принять в каждом районе решительные меры к недопущению массового выезда единоличников, колхозников, исходя из разосланной по линии ГПУ директивы Балицкого.

2. Проверить работу всякого рода вербовщиков рабсилы на вывоз за пределы Украины, взять ее под строгий контроль с отстранением от этой работы и изъятием всех подозрительных контрреволюционных элементов.

3. Развернуть широкую разъяснительную работу среди колхозников и единоличников против самовольных выездов с оставлением хозяйства и предостеречь их, что в случае выезда в другие районы, они будут там арестованы.

4. Примите меры к прекращению продажи билетов за пределы крестьянам и не имеющим удостоверений РИКов о праве выезда или рабочих промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или иные работы за пределы Украины.

Соответствующие указания даны по линии УпНКПС и транспортного ГПУ.

5. Сообщите не позже 6 часов вечера 24 января коротко фактическое положение с массовым выездом крестьян по вашей области.

Секретарь ЦК КП(б)У М. Хатаевич.
Пред. СНК УССР В. Чубарь.
23.I.33 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16.—Спр. 9. — Арк. 114—116.

Витяг з постанови бюро Північно-Кавказького крайкому ВКП(б) щодо реалізації директиви ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 22 січня 1933 року

25 січня 1933 року

Постановление бюро Северо-Кавказского крайкома ВКП(б) по реализации директивы ЦК ВКП(б) и СНК СССР от 22 января 1933 г.

25 января 1933 г.

ЦК ВКП(б), ПП ОГПУ — Евдокимову, т. Базулину.

Слушали: 11. Предложение т. Шеболдаева.

Постановили: 11. До сведения крайкома и КИКа дошли сведения о фактах массового выезда "крестьян", якобы за хлебом в другие края Союза. Считая, что этот выезд крестьян, как и выезд за пределы Украины в прошлом году, организован врагами Советской власти, эсерами, агентами Польши и вообще противниками Советской власти. Прямые указания крайкома и ПП ОГПУ в декабре мес. о борьбе с этим уходом крестьян, очевидно, не усвоены местными организациями и не проведены в жизнь. Крайком требует добросовестного их проведения и для окончательного прекращения этого ухода дополнительно предписывает:

1. Запретить сельсоветам и другим сельским организациям выдачу разрешений на выезд за пределы края, а также внутри края — в национальные области (кроме организованной вербовки рабсилы и выездам по особым нуждам).

2. Запретить выдачу на железнодорожном и водном транспорте проездных билетов без удостоверений сельсоветов и командировочных удостоверений, кроме станций крупных городов, где установлен особый контроль за выдачей билетов.

3. В дополнение к действующим на железных дорогах заслонам ГПУ и опергруппам, закрывающим выходы за пределы края и внутри края в национальные области, — а также группам, проверяющим всех едущих в поездах, —

увеличить численность заслонов и опергрупп для закрытия выходов на Украину, ЦЧО и НВК (Юго-Восточная и Южная железная дорога). (См. приложение.)

4. Взять под контроль органами ГПУ и милиции и местного актива движение по грунтовым выходным путям за пределы селений, особенно в районах, граничащих с Украиной, ЦЧО, НВК и Закавказьем.

5. Еще раз предложить всем районным и станичным организациям усилить борьбу против неорганизованного ухода.

Развернуть массово-разъяснительную работу вокруг этого вопроса, мобилизовать партийно-советский, колхозный активы.

Предупредить сельские партийные и советские организации, что всякое ослабление борьбы с бегством будет рассматриваться как прямое содействие срыву мероприятий партии и Советской власти на селе со всеми вытекающими отсюда последствиями.

Секретарь Северо-Кавказского крайкома ВКП(б)
Б. Шеболдаев.

Приложение

Дислокация оперативных заслонов и оперманевренных групп по борьбе с бегством

1. На выходах из края в северных районах.

Оперзаслоны: станция Шахтная, станция Каменоломная, станция Зверево, станция Миллерово, станция Морозовская, станция Лихая.

Оперманевренные группы: ст. Таганрог—Матвеево-Курган, Чертково, Морозовская—Обливская, Миллерово—Луганск, Лихая—Лиман, Зверево—Ровеньки.

Резерв: Оперманевренная группа — 18 чел., действующая в границах ст. Лихой.

2. Оперзаслоны внутри края: станция Хопры, станция Ростов, станция Кизитеринка, станция Сальск, станция Кавказская, станция Крымская, станция Туапсе, станция Белореченская, станция Прохладная, станция Армавир, станция Гудермес, станция Махач-Кала, ст. Туапсе—Армавир.

Оперманевренные группы: ст. Хопры—Тихорецкая, ст. Кавказская—Армавир, ст. Краснодар—Тихорецкая, ст. Минводы—Гудермес, ст. Прохладная—Махач-Кала, ст. Туапсе—Армавир.

Фильтр-пункты: станция Невиномысская, станция Минводы, станция Георгиевск, станция Прикумск.

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. — М., 2001. — Т. 3. 1930—1933. — С. 636, 637.

Доповідна секретаря Бердичівського міськкому партії Гришкана секретареві Вінницького обкому КП(б)У Чернявському про голод у місті 25 січня 1933 року

КП(б)У, Бердичівський ГПК.
25/1-1933 г: №21
копия

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
СЕКРЕТАРЮ ОБЛАСТНОГО ПАРТИЙНОГО КОМИТЕТА тов. ЧЕРНЯВСКОМУ

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

Тяжелое продовольственное положение города находит свое выражение в ряде фактов, о которых считаю нужным довести до Вашего сведения. Основные из этих фактов следующие:

1. На ряде предприятий города имеют место среди отдельных рабочих случаи опухания от недоедания. На 10-й обувной фабрике таких случаев установлено 40. На Швейной фабрике более 40, в Типографии более 10, среди строителей до 15.

Естественно, что мы никакого специального обследования не проводили и не проводим. Все эти факты установлены треугольниками предприятий в процессе повседневной работы и общения с рабочими и работницами. Среди этих рабочих имеются отдельные члены и кандидаты партии.

На Обувной и Швейной фабриках имели место случаи обморочного состояния в рабочее время. На Швейной — 2 случая, на Обувной — 2 случая, причем один из рабочих Обувной фабрики отвезен после обморока домой и вскоре скончался.

Некоторые руководящие работники — члены партии меня информировали, что ими наблюдается ряд случаев, когда отдельные рабочие и работницы Обувной и Швейной фабрик после работы ходят по квартирам просить хлеба...

На указанных предприятиях значительная часть рабочих состоит из деклассированной еврейской бедноты, втянутой в последние годы в производство.

Наряду с массовой разъяснительной работой на предприятиях со стороны партийного комитета принимаются все меры к тому, чтобы, с одной стороны, не допустить перебоев в общественном питаний, ибо и здесь имеется угроза срыва, а с другой — несколько облегчить положение особо остро нуждающейся части рабочих.

Для этой цели мы из получаемых наших абсолютно недостаточных хлебных фондов кое-что выкраиваем для выдачи хотя-бы небольших мучных пайков этой части рабочих. Хотя это мероприятие вызывает отдельное недовольство и провокации (например на обувной фабрике при выдаче пайков отдельные рабочие бросали реплики "для того, чтобы получить паек нужно опухнуть") все-же мы считаем нужным это мероприятие практиковать. Несколько среди этой группы остро нуждающихся рабочих большая часть ударников, выдача указанных одновременных пайков проводится в форме выдачи пайков ударникам.

2. В январе месяце участились смертные случаи от истощения. Полной картины этого явленія дать не могу поскольку мы не занимались и не занимаемся специальным учетом и выявлением этих случаев и никакой статистики в этой области у нас естественно нет. Пишу Вам об этом на оснований данных заведующего городской больницы (члена партии). За период с 1 по 15 января в больницу доставлено 12 трупов. По данным больницы смерть последовала от истощения.

Зафиксированы смертные случаи на улице, а также случаи когда отдельные трупы лежат в квартирах по нескольку дней (это относится к одиноким).

3. Значительно участились случаи подбрасывания детей. Имеющийся в городе Детдом рассчитан на 60 детей, в настоящее время в доме находится уже 100 детей. Нами приняты меры к расширению дома. Содержание детей в доме, в частности в смысле питания, является неудовлетворительным, поскольку наши рессурсы крайне ограничены.

В отношении эпидемических заболеваний город можно пока признать благополучным. В январе месяце было заболеваний: брюшным тифом 7, сыпным тифом 5, скарлатиной 2, ризачкой 2. В исполнение решения Бюро Обкома приняты необходимые меры по борьбе с эпидемическими заболеваниями. О принятых мерах борьбы с эпидемическими заболеваниями сообщаем в Обком дополнительно.

Тяжелое продовольственное положение города и особенно неудовлетворительное и перебойное снабжение хлебом, а также перебои в выплате зарплаты использовываются антисоветским элементом для создания отрицательных настроений среди рабочих и служащих. Эти отрицательные настроения за последнее время усилились. При чем имеют место случаи отрицательных настроений среди отдельных членов и кандидатов партии (Обувная фабрика и "Прогресс").

В целях усиления партийной и массово-политической работы повышения бдительности парторганизации — партийный комитет собирал совещание трехугольников предприятий и учреждений и имеет повседневную связь с предприятиями.

Сообщая обо всем вышеизложенном, я прошу Областной Партийный Комитет оказать нам возможную помощь в деле некоторого облегчения создавшегося положения в городе.

Вместе с этим считаю нужным обратить внимание на следующее: мне кажетея, что областные снабжающие организации

на протяжении всего времени неправильно подходят к вопросам снабжения Бердичева. Из неправильного подхода вытекают и неправильные обвинения. Ведь нас например обвиняют в том, что мы незаконно урезали нормы хлеба учителям, ИТР, студентам и некоторым другим категориям. В то время когда мы и по этим урезаным нормам выдаем хлеб с перебоями.

Отношение к снабжению Бердичева заставляет меня просить Областной Партийный Комитет указать областным снабжающим организациям на необходимость более правильного подхода как к определению контингентов, так и непосредственному снабжению Бердичева.

СЕКРЕТАРЬ Г.П.К. (ГРИШКАН)

ВЕРНО: (підпис нерозбірливий).

Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 2189. — Арк. 18—19.

Звернення керівників Київського облвиконкому до Голови Ради Народних Комісарів УСРР Власа Чубаря з проханням надати продовольчу допомогу в зв'язку з голодом і довідкові матеріали з цього приводу

Після 15 лютого 1933 року

ДО ГОЛОВИ РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ
В. Я. ЧУБАРЯ

За перевіреними даними випадки масового недоїдання мають місце в 16 районах і за даними районів (неперевіреними областю) ще — в 5-ти районах. (Докладні відомості додаються).

Слід відзначити, що ці дані не дають повного уявлення про розміри недоїдання, що є в зазначених районах. Лише в одному Володарському районі (на Білоцерківщині) потребують термінової харчової допомоги кілька тисяч дітей і цілком 10 колгоспів.

У Білоцерківському районі також потребують термінової допомоги повністю 15 колгоспів та кілька тисяч дітей.

В окремих селах, як видно з довідки, що її додається, є випадки опухання та смерти від голоду. Так, у селі Саварці Богуславського району померла з голоду родина з 3-х душ. У Медвині того ж району померла з голоду гр-ка Ісайко. В Житомирі померло від голодування понад 20 чол.

За останній час зареєстровано кілька випадків людоїдства. Так, мали місце випадки людоїдства: в Білоцерківському районі в с. Вільшана, в Богуславському районі в с. Мисарівка гр-ка Авраменко, 48 років, одноосібниця, середнячка зарізала та з'їла свою 8-літню дочку. В Тетіївському районі в с. Черепин одноосібниця гр.-ка Березнюк зарізала й з'їла дочку 10 років. Тепер Березнюк та друга її дитина при смерті. У с. Скибинцях того ж району родина колгоспника, що складається з 3-х дітей, з яких найстарший має 15 років, забила та з'їла чужого хлопчика, а також з'їла частину трупа померлої матери.

В Гуманському районі в с. Кочержинцях гр-ка Осипенко, 47 років, забила та з'їла свою дочку 7-ми років. В тому ж селі колгоспник Олейник, 50 років, харчувався м'ясом своєї жінки, що померла від голоду. Двоє дітей Олейніка теж померли від голоду. В Білоцерківському районі в с. Трушках два брати Богомази задушили 3-х літнього сина колгоспника Федіна, який зайшов до них, і з'їли його. В с. Греблях того ж району в колгоспниці Проценко, 35-ти років, померла 3-х літня дочка. Труп дочки вона зварила та з'їла.

У Смілянському районі в с. Носачово в помешканні члена колгоспу гр-на Сови було забито Уху Фросю, що завітала туди. Труп її було порубано на дрібні шматки та засолено. Цим трупом харчувалися два тижні.

Наведеними фактами не вичерпується всіх випадків людоїдства, що мали місце в Київській області за останній час.

Президія Обласного Виконавчого Комітету з метою бо-

ротьби з цими явищами, 15-го лютого ухвалила таку постанову: (Постанову додається).

В усі небезпечні райони відряджено уповноважених Обласного Виконавчого Комітету, які на місці організують дитячі харчові пункти та допомогу колгоспникам і одноосібникам, що голодують. Харчові пункти організовано на 9350 дітей та щоденно видається допомога в розмірі по 200 гр. хліба 6600 дорослим.

Грошові кошти та харчові фонди мобілізовано з внутрішніх ресурсів Київської Області, але ці фонди абсолютно недостатні для цілковитої ліквідації явищ масового недоїдання колгоспників та одноосібників.

Мобілізувати ж значні додаткові, ресурси, особливо хліба, крупи та рослинних жирів нема жодної можливості тим більш, що постачання робітників та службовців в Області надто незадовільне й останнього часу є випадки масового голодування та смерти від голоду серед робітників, особливо дрібних підприємств, що розташовані по районних центрах та містечках Области. Робітники цих підприємств недоодержали по нарядах внаслідок незадовільного надходження мірчуку лише в лютому 265 тонн хліба й по таких районних центрах міського типу, як Біла Церква, Житомир, Сміла, Черкаси, Фастів, Коростень, Гумань в лютому м-ці порівняно з вереснем фактичне постачання робітників хлібом зменшилось з 442 тонн до 161 тонни.

Отже, не тільки нема можливості утворити фонд для допомоги тим селам, що голодують, за рахунок внутриобласних ресурсів, але доконче треба допомогти робітникам дрібних підприємств додатково до щомісячних нарядів в розмірі 545 тонн хліба.

Київський Обласний Виконавчий Комітет просить Раду Народніх Комісарів подати харчову допомогу Області для ліквідації явищ голодування серед робітників дрібних підприємств щомісяця в розмірі 545 тонн. Для харчування голодуючих колгоспних родин та одноосібників по тих розмірах, що є зараз, не менше 1000 тонн хліба, 400 тонн крупи, 60 тонн цукру, 20 тонн олії.

ГОЛОВА КИЇВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ (М. ВАСИЛЕНКО)
СЕКРЕТАР КИЇВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ (А. ГЛИНСЬКИЙ)

Довідка про райони, що мають випадки недоїдання
(Складено на основі перевірки матеріялів)

1. Таращанський район: Випадки голодування по селах:
с. Чернівці — опухло 17 родин;
с. Северинівка, с. Рижки по 17—20 родин у кожному селі;
с. Салоха.
2. Фастівський район:
с. Кожанка — 13 родин колгоспників (з них 3 родини опухло, останні зовсім виснажені. Кожна родина складає від 5 до 8);
с. Скряглівка — 15 родин (всі опухлі);
с. Ставки — 5 -"- (з них одна опухла);
с. Каменева — 8 -"-;
с. Фастівець — 10 -"-;
с. Півні — 15 -"-;
с. Дмитрівка — 17 -"-;
с. Волиця — 11 -"-;
Разом — 94 родини.
3. Уманський район:
а) по підприємствах: завод "Труд" — 20 випадків опухання робітників, ф-ка взуття — 6, шварцька ф-ка — 10 -"-;
б) по 6 селах р-ну є двадцять випадків опухання.
4. Погребищенський район:
с. Сніжна — 14 родин колгоспн. та 5 одноосібн.;
с. Бухні — 4 -"- -"- 1 -"-;

с. Круподеринці — 3 -"- -"- 1 -"-;
с. Юнашки — 3 -"- -"-;
с. Бистрик — 4 -"- -"-;
с. Морозовка — 2 -"- -"-;
с. Ординці — 3 -"- -"- 3 -"-;
5. Білоцерківський район:
По підприємствах:
Шкіркомбінат — 11 родин робітників;
З-д "1 Травня"— 39 -"- -"-;
Плодоов. комб. — 7 -"- -"-;
Взуттєпром. — 5 -"-;
Разом — 62 родини.
По селах:
с. Озирна — 2 род. колг. та 2 одноосібн.
с. М. Вільшанка — факт людожерства.
6. Володарський (Б. Ц.)
с. Петраші — 50 родин (за січень-лютий померло 32 чоловіки);
с. Беліївка — 30 -"- (за січень-лютий померло 30 чоловік);
7. Черняхівський район:
с. Горбаші — 5 родин колгоспників;
с. Щербина — 5 -"- -"-;
с. Колотища — 12 -"- -"-;
8. Попелянський район:
с. Липки — 95 родин колг. з них 28 опухших;
с. Мохначка — 85 -"- -"-;
45 колгоспн. (опухш. 15);
с. Лучин — 150 -"- з 80 колгоспи, (опухш. 100 родин);
с. Строків — 16 -"- з них 6 колг. опухш. 13 р.;
с. Ставище — 90 -"- -"- 70 колг. опухш. 13 р.;
с. Попельня — 21 родина, з них 15 опухш.;
Разом — 450 господ.
9. Бабанський район:
с. Покорилово — 10 господ, колгоспи.;
с. Володимиревка — 6 -"- з них 3 опухш. та 6 одноосібн.;

с. Сушківка — 15 -"-;
с. Дегезепо — 9 -"- -"- 1 -"-;
с. Оксанино — 32 -"- -"- 12 -"-;
с. Танцьке — 30 -"-;
с. Росохватка — 20 -"-;
с. Свинарка — 2 -"-;
с. Тальянка — 3 -"-;
с. Девківка — 1 -"-;
с. Перегонівка — 37 -"- та 50 одноосібн.;
с. Торговиця — 13 -"- -"- 7 -"-;
с. Кам'янське — 60 -"-;
Разом — 238 колгоспн., 77 одноосібн.
10. Коростишевський район:
с. Осиковий Колець — 3 родини одноосібн.;
с. Грубенное — 1 -"- -"-;
11. Богуславський район:
Є голодування по селах: Синиця, Чайка, Вільківка, Красногородка, Медвин, Ісайки.
12. Потієвський район:
с. Новобуцьке — 7 родин;
с. Гуто-Потієвка — 5 -"-;
с. Меделівка — 1 -"-;
с. Ляхівка — 3 -"-;
с. Добрянка — 9 -"-;
с. Детнацька — 9 -"-;
с. Заньків — 7 -"-;
с. Новосілки — 15 -"-;
с. Свидівка — 11 -"-;
с. Янівка — 14 -"-;
Разом по району — 148 дорослих та 222 дітей.
13. Розважівський район:
Є факти голодування по селах: Городищево, Оливо, Вовчки, Димарка Сидоровська, Крапивка.
14. Шполянський район:

Недоїдання виявлено в Шполі та Либедині.

15. Буцький район:

Голодування відмічено в с. Тимошові.

16. Мархлевський район:

У районі 248 випадків голодування, але дані РПК не перевірені.

За повідомленнями районів:

1. Ржищівський район:

с. Стайки — 64 родини;

с. Тувинці — 47 -"-;

с. Халчанівак — 37 -"-;

с. Димовщиха — 200 -"-;

с. Янівка — 20 -"-.

2. Бабанський район:

с. Підвисоке — 3 родини.

3. Потіївський район:

с. Відянка — 11 родин.

4. Фастівський район:

м. Фастів — 10 родин.

5. Коростенський район:

с. Куниханське — 1 колгосп.

6. Уманський район:

с. Житоме — 13 родин робітників.

7. Попелянський район:

с. Гниле — 28 родин, з них 21 одноосібн.

8. Білоцерківський район:

Промметаль — 8 родин робітників;

с. М. Вільшанка — 12 -"- -"-.

9. Буцький район:

с. Харківка — 10 чоловік;

с. Маньківка — 12 -"-;

с. Нестерівка — 30 -"-.

10. Переяславський район:

с. М. Каратуль — 14 родин.

11. Житомирський район:

м. Житомир — 13 родин робітників і частково деклясовий елемент.

Секретар ОВК А. Глинський.

ВИПАДКИ ЛЮДОЇДСТВА ПО РАЙОНАХ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТИ.

1. ВОЛОДАРСЬКИЙ РАЙОН (Б. Ц.)

с. Петрашівка 1 випадок — колгоспниця з'їла труп свого померлого чоловіка.

с. Руда — 9-літн. хлопець з'їв свою сестру 4-х років.

2. ТЕТІЄВСЬКИЙ РАЙОН

с. Черепін — одноосібниця Березнюк Х. зарізала свою дочку 10-ти років і з'їла.

с. Скибенці — троє дітей сім'ї колгоспника, найстаршому 15 років, забили і з'їли чужого хлопчика. Вони ж повирізали м'ягкі частини тіла померлої своєї матері і поїли.

3. БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ РАЙОН

с. Мала Вільшанка — 11/II виявлено факт людоїдства одноосібником-бідняком Бондаренком (що не мав власного посіву) своєї мертвої дитини. Він же, крім того, забив свого плем'яника.

с. Озірне — одноосібником Клецківським забито хлопчика Юрківського 13 років та з'їдено.

4. БОГУСЛАВСЬКИЙ РАЙОН

с. Маслівка — громадянка (прізвища та соцстану не вказано) повісила 3-х дітей та сама повісилась.

с. Маслівка — твердоздатчиця (прізвище не вказано) зарізала і з'їла свою 8-річну дочку (заарештована).

5. УМАНСЬКИЙ РАЙОН

с. Кочубеєвка — чоловік з'їв жінку. Він весь час був одноосібником; не хотів вступати до колгоспу, підчас польових робіт ніде не був на роботі, а жив з того, що частково збирав колоски і тільки в грудні вступив до колгоспу.

6. СТАВИЩАНСЬКИЙ РАЙОН

с. Олександрівка — колгоспник Мамалинський А. Р., 52 р.

разом з родиною, що складалася з 6 душ, з'їли 3-х власних дітей: дочку 3 років, хлопчиків 7 та 10 років. За свідченням Мамалинського, людоїдство почали 31/1. Сім'я має 90 трудоднів.

7. СМІЛЯНСЬКИЙ РАЙОН

с Носачево — родина колгоспника в складі матері та дорослої дочки, запросили до себе сусідку колгоспницю, 35 років, запросивши її ночувати. Вночі забили її, розрубали на куски та засолили. На другий день намагалися забити її сестру, яка втікла і заявила про це в сільраду, де був представник ДПУ. Є підстави гадати, що вбивці не голодували: в господарстві є коза, знайдено 150 крб. грошей, картопля тощо. Слідство провадиться.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 2189. — Арк. 95—101.

Доповідна уповноваженого з хлібозаготівель по Ново-псковському району Волевача секретареві Донецького обкому КП(б)У Вайнову про голод

22 лютого 1933 року

Копия. СОВ. СЕКРЕТНО.

СЕКРЕТАРЮ ДОНЕЦКОГО ОБКОМА т. ВАЙНОВУ

После разговора с Вами о сообщении пред. колхоза "Червоний Хлебороб" — Шапарского сельсовета, Ново-Псковского района) пред. колхоза сообщил, что у них в селе умирает ежедневно от голода 5—8 человек, я выехал в с.с. Лизино и Шапарское.

По с. Лизино — колхоз "Карла Маркса" мною установлено нижеследующее:

1. В с. Лизино дворов 339, из них в колхозе 230 дворов и индивидуальных 109 дворов. Хлебозаготовка выполнена по колхозу на 60,3%, по индивидуальному сектору на 75,5%, всего по селу — на 61,4%. Засыпано посевного зерна по

колхозу — 2%, по индивидуалам пока ничего не засыпано. На трудодень колхозники получили с общественным питанием 1,1 (не проверено), без общественного питания — 500 грамм.

Село расположено в 18 километрах от райцентра и в 7 клм. от Белокуракинской МТС, которой данное село и обслуживается.

В беседе с пред. сельсовета Боровенским (человек не местный, член партии) и Лизенко (местный, кандидат партии, счетовод сельсовета) установлено, что по "слухам массы" (точное выражение) в селе голодает 18 семейств, из них 17 колхозных семей и 1 индивидуальное.

Ни разу за все время пред. сельсовета, пред. колхоза (он секретарь партгруппы), уполномоченный РПК (он же пом. директора МТС) не удосужились персонально проверить "слухов массы" и наоборот, считали, по заявлению пред. сельсовета, что проверка таких явлений вне партийных советских правил. Я лично посетил 8 семейств. Самое жуткое впечатление производит такой случай:

Кондратенко, колхозник, работал не совсем исправно, осенью отлучался в ЦЧО. Семья состоит из 4-х детей в возрасте от 13 до 2 лет, жена. Голодать начал еще в декабре. Несколько дней назад, во время сильных морозов замерз при таких обстоятельствах: ночью отправился с топором на скотомогильник, отрыл конскую ногу и нес. Вначале бросил конскую ногу, потом топор и наконец, в нескольких шагах от брошенного — замерз сам. Жены дома мы не застали. В халупе находилось 4 детей, под палатями, кости от падали и невероятная вонь (гниль), не позволяющая ни одной минуты пробыть в квартире (тянет на рвоту).

Случай с употреблением дохлятины отмечен и в семье колхозника Коваленко Демьяна. При посещении этой семьи установлено: старший сын болен, младший провеивал кукурузную ботву, мелко изрезанную, для пищи.

При посещении семьи колхозника (середняка Ляшко Михайла, по заявлению сельских властей — активен, на месте установил — мастеровой, изготовлял балалайки — столяр. Сам лет 45, опух и охлял, на работу не выходит. Жена и четверо детей — истощены. Питаются "щирицей" (смесь травы типа конопли с буряком — получаются хлебцы — сам видел). Бурака уже нет.

В таком не приблизительно состоянии сильного истощения застал семьи колхозников Коваленко Ивана Петровича, активного колхозника, конюха (отец его Никита Иванович — опух), Коваленко Андрея Федоровича (старик 73 года, опух, сын истощен, невестка тоже), Лизенко Марка Онуфриевича, Хмиленко Тимофея Михайловича и Тараненко Савелия — колхозники, допускали прогулы, семьи сильно истощены, особенно тяжелое впечатление производят маленькие дети (2—3 г.) — почти нет роста.

Эта категория людей относится по всем внешним признакам — к бедняцкой и почти не имела огородов.

Установил, что пред. колхоза (он же секретарь партгруппы) держится, по заявлению Уполномоченного РПК т. Толмачева — "производственного принципа" — не помогать, но даже истощенным не давать работы.

Хмиленко и Тараненко только два дня поставлены к овцам, где ежедневно выдают отходы для работающих.

Предложил: Обследовать все семьи — устроить на работу, выдать отходов и бураков, вызвать фельдшера, усилить борьбу за засыпку семян, у тех у кого есть (работа в бригадах отсутствует) и переношу вопрос на Бюро РПК, в частности, в отношении "принципиальной" политики сельских "вождей".

II. с. Шапарское, в 22 клм. от районного центра, в 7 клм. от Белокуранской МТС (обслуживается этой МТС), телефона нет.

Уполномоченный РПК т. Кононенко (он же пом. директора МТС, за все время ни разу не был). Был нач. Политотдела МТС Мажаровский (по заявлению секретаря РПК Повстяного), на перевиборах Бюро ячейки.

Село выполнило хлебозаготовку на 73,8%, из них по колхозу на 81,1%, по единоличникам — на 25,1%. Всего дворов в селе 290, из них единоличников — 40 дворов.

Засыпано семян по колхозу 0%, по индивидуалам — ничего. Колхозники получили на трудодень с общественным питанием — неизвестно, без общественного питання — 500 грамм. Председатель совета в данном селе — человек новый, демобилизованный красноармеец 47 Погранотряда (Средняя Азия), прибыл только 10 февраля 1933 г, заявил, что когда он приехал, его семья умирала с голоду, он променял военное обмундирование в с. Закотном на бураки.

По его заявлению (список у него на руках) умерло от голода в январе 11 человек и в феврале 37 чел. Главным образом — старики и дети (средних возрастов мало — 5—6 человек).

В данное время поселок Ермоловка, Шапарского сельсовета, лежит опухший, по его заявлению — поголовно.

Среди умерших — есть дети красноармейцев (Киященко).

Лично проверил пять семей:

1. Доленко Афанасий Яковлевич — ударник, колхозник, семья истощена, сам еле двигается, пища — щирица.

2. Хрипун Артемий Моисеевич, колхозник, работал с прогулами, сам умер от голода, семья сильно истощена.

3. 4 и 5 — Кризский К. П., Кризский М. К. и Кризский Яков Емельянович — колхозники — та же картина, за исключением, что в одной хате застал покойника (3-й день не хоронен).

По заявлению пред. сельсовета — когда он принял дела (а это было 4 дня назад), было не похоронено 7 трупов, сейчас есть 3—4 трупа по несколько дней.

Но самое ужасное заключается в том, что мне рассказали и что я проверил сам.

За день до моего приезда, т. е. 19.11 — гр. с. Шапарское с. Еременково — Хрипун Домаха Панасевна, муж которой

умер месяц тому назад от голода, колхозница, сама в состоянии полного истощения, двигаться не может, совместно со своей дочерью Улитой Михайловной — 14 лет (с этой дочерью я беседовал лично в сельсовете), дорезали умирающую племянницу Маньку Сидоровну Хрипун, по заявлению Улиты, 7—8 лет. Причем лично мне Улита заявила, что Манька умерла, лежала три дня, заявили в сельсовет о смерти, но не похоронили. Тогда мать предложила вырезать и сварить внутренности девочки.

Пред. сельсовета получил об этом сообщение от соседки, которая собиралась обмывать умирающую. Когда соседка прибыла в хату, то увидела, что Домаха Хрипун в крови (рукава и сарафан), поставила на плиту в чугуне внутренности девочки, остатки тела загорнула и положила на печь. Такую картину застал и Председательсовета, где он для охраны посадил исполнителя.

Пред. сельсовета задержал девочку Улиту Михайловну, с которой разговаривал, мать, по заявлению пред. сельсовета, двигаться не может, лежит. Что девочка дорезана — свидетельствует обилие крови. Пред. сельсовета сообщил об этом надзирателю милиции в с. Алексеевку. Мне пришлось быть первому из представителей, приехавших в это село после случая, и лишь по возвращении в с. Лизино в 4-х верстах, я встретил Уполномоченного розыска.

Я немедленно предложил выехать на место (по телефону из с. Лизино) лично начальнику Милиции. Начальник ГПУ в разъезде, между прочим был 19.11 в с. Лизино, но не доехал до Шапарского из-за снежных заносов — врачу, теперь выехал уже и нач. ГПУ.

В колхозе есть 150 центнеров отходов. Я разрешил немедленно развести по домам продовольственную помощь (50 центнеров отходов), из района сегодня обещают выслать тонну пшеничних отходов. Разрешено в Лизино на 3 дня открыть мельницу для переобмолота отходов. Выехал врач. Вопрос будет обсуждаться сегодня на закрытом Бюро РПК (наличный состав).

Обращает на себя внимание информация по району (работа МТС, ГПУ).

Характерно, что в этом селе есть из 106 коров молочная ферма в колхозе и молоко при таких условиях с 5-ти удойных коров передает в кооперацию.

Бывш. пред. сельсовета осужден за растранжиривание, бездеятельность на 7 лет, пред. колхоза — на год принудработ (нужно, по-моему, обоих расстрелять, да и дальше посмотреть).

Вот пока все. Дополнительно сообщу. Ввиду отсутствия машинок и деликатности материала — перепечатать не имею возможности. Прошу копию сообщить т. Акулову и Областной прокуратуре.

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ОБКОМА
ПО Н[ОВО]-ПСКОВСКОМУ РАЙОНУ (Волевач).

P. S. По с. Шапарскому большинство мужчин уехало неизвестно куда.

22.II.33 г. Верно:

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 2189. — Арк. 75—78.

Доповідна наркома землеробства УСРР Олександра Одинцова секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про голод в Уманському, Шполянському та Білоцерківському районах Київської області

12 березня 1933 року

Сов. секретно

ПОЛИТБЮРО ЦК КП(б)У т. КОССИОРУ
О ПОЛОЖЕНИЙ В УМАНСКОМ, ШПОЛЯНСКОМ, БЕЛОЦЕРКОВСКОМ РАЙОНАХ НА КИЕВЩИНЕ

Политбюро разрешило мне сроком на десять дней поездку по Украине в связи с подготовкой к весенней посевной кам-

пании. Я выехал на Одещину как район раннего сева, а оттуда заехал в Уманский, Шполянский, Белоцерковский районы Киевщины.

Считая необходимым лично ознакомиться с состоянием этих районов, имея ввиду поручение, которое было дано Наркомзему и Киевскому Обкому КП(б)У, разработать мероприятия по оказанию хозяйственной помощи группе Уманско-Белоцерковских районов.

Будучи ограничен сроком поездки, имел возможность находиться в трех названных районах только по одному дню. Кроме ознакомления с положением дел в районных центрах, лично посетил следующие села: Кочубеевка и Городецкое Уманского района; Бурты и Надточаевка Шполянского района; Озирно и Малая Вильшанка Белоцерковского района.

Положение в этих селах, а также в некоторых других селах (по материалам РПК и ГПУ) Уманского и Белоцерковского районов не только тяжелое, но нетерпимое и позорное — голодание, большая смертность, факты людоедства. Кроме сел, в городах — Умань, Шпола, Белая Церковь — значительное количество населения (кустари, рабочие, служащие, студенты) также голодают. Перехожу к фактам, выявленным мною на месте:

с. Кочубеевка. В этом селе наиболее голодающих 214 чел., в большинстве единоличников. Умерло с января — 48 человек. Здесь, Олексеенко Тимофей, 25 лет, единоличник, посеял 3/4 га озимых, зарубил свою жену и успел съесть печенку, левую грудь, мясо на ребрах.

Лично посетил наиболее голодающие семьи: 1) НАМИТЧИНА Яков, имеет жену, двое детей 5—7 лет, единоличник, земля 3½ га, 1/2 озими посеял 1/2 га, лошадь продал, корова сдохла. Вся семья, особенно припухшие детки, живые мертвецы, имеют где-то раздобытый кусок гнилого кабачка, который варят в кипятке и этим питаются в день моего посещения;

2) ТАРАСЮК Параска, муж работает в Донбассе, имеет сына 7 лет, единоличница, земли 4 га, корова продана, лошадь одна продана, а вторая украдена, лежит на печи припухшая, а измученный ребенок жует кусок засохшего бурака; 3) ЩЕРБАТЮК Устин, 49 лет, единоличник, 5½ га земли, в прошлом году продал лошадь, а 3 года тому назад продал корову; жена умерла 7 дней тому назад; ребенок умер 3 дня тому назад; ЩЕРБАТЮК лежит на печи, не имея сил передвигаться, а возле него второй сын 7 лет — опухший ребенок.

с. Городецкое. В этом селе наиболее голодающих колхозников — 76 дворов и единоличников — 83 двора. В большом количестве этих семей умерло от голода по одному— два человека. Здесь, РЫБАК Мина, колхозник, плотник, имел с семьей за 1932 г. 80 трудодней. Вместе со своим сыном Павлом, 16 лет, зарезал и съел сначала жену, затем сына Михаила 4 лет и, наконец, заночевавшего нищего. Здесь же, ХРИНЕНКО Агафья, колхозница, муж осужден за кражу колхозного зерна, имеет за 1932 г. 23 трудодня. Вместе со своей сестрой зарезала свою дочь Анну 2 лет; мясо зарезанной дочери не только сами кушали, но готовили холодец и продавали.

Лично посетил наиболее голодающие семьи: 1) КОРОЛЬ Мария, 60 лет, один сын умер, старшая дочь варит кипяток, трое опухших детей на печи. Наличная пища — плитка суррогата из корнеплодов и палочка хрена; 2) Единоличник КОРОЛЬ Фома, его жена и сын, 14 лет, недавно умерли от голода, осталась в живых только девочка 9 лет.

с. Озирно. В этом селе наиболее голодающих 200 дворов, из них большинство единоличников. Умерло с 1 января по 10 марта 90 человек, а за весь 1932 год умерло 92 человека. Здесь КЛИЦКОВСКИЙ Петр, бедняк, исключен из колхоза за злостное отношение к имуществу, убил и съел мальчика, 13 лет, который зашел в избу к его сыну — товарищу

по школе. Здесь же, ПУСТОВИТ Никифор, единоличник, убил топором зашедшего к нему односельчанина, единоличника ПАНЧЕНКО Павла и вместе с семьей съел мясо. Кроме того, ранее этого съел два человеческих трупа. Здесь же, БОНДАРЬ Никифор, единоличник, убил топором случайно ночевавшую у него в избе женщину и ее 12-тилетнюю дочь. В течение 2-х дней сам кушал и кормил своих двух дочерей — 8 и 12 лет. Умер.

Лично посетил наиболее голодащие семьи: 1) САРАЖИНСКАЯ Палагея, колхозница, дома ее не было, на скамье лежит труп 12-летнего сына Степана, умершего три дня тому назад, возле печи сидят два еще живых ребенка 7—8 лет — истощенные и растирают полову для приготовления пищи. Здесь же, от сопровождавших меня местных людей, узнал, что в настоящее время в селе лежат непохороненные 15 трупов; 2) СТАХОВСКИЙ Иван, колхозник, на днях умер, живые — мать, жена и четверо детей, которые близки к смерти; 3) САМАЛЯНЫЙ Кирилл, колхозник, имел с семьей 500 трудодней и получил 9,5 пудов хлеба, на днях умер, жены не было дома, в избе пять малых опухших детей; ГОРБАНЬ Панас, колхозник, имел с семьей 400 трудодней и получил 6 пудов, жена и пять детей опухли.

с. Малая Вильшанка. В этом селе наиболее голодающих. 700 человек, из них половина единоличников. Умерло с 1 января по 10 марта 86 чел., а за весь 1932 год умерло 73 чел. Здесь, БОНДАРЕНКО Ульян, единоличник, сварил и вместе с семьей съел умершую дочь Антонину 5 лет. Затем, заманил в избу своего племянника 8 лет, убил дубинкой, отрезал косой голову, приготовил мясо для пищи, но не успел съесть из-за ареста. Здесь же, БЕЛОУС Матрена, колхозница, муж арестован за хищническое отношение к лошади, съела своего ребенка, заявляя, что он умер естественной смертью и отрицая факт убийства.

Из-за вечернего времени не имел возможности лично посетить наиболее голодающие семьи этого села.

В с. Бурты и с. Надточаевка Шполянского района нет тех явлений, какие отмечены мною по селам Уманского и Белоцерковского районов.

К настоящему времени, по данным РПК и ГПУ, по Уманскому району имеем 9 случаев людоедства и по Белоцерковскому району 13 случаев людоедства.

В ГПУ имел беседу с людоедами, которые спокойно, тупо и цынично излагали истории дикого преступления голода. Передаю суть их сообщения:

УМАНЬ (9/III).

1. КРАЧАК Мария, 36 лет, колхозница с. Войтовка, зарезала дочь Нину 7 лет, сварила и съела. Говорит: "Сначала скушала свою кошку, потом скушала маленькую кошечку соседа, а потом Нину. Не знаю, что со мной случилось, а зарезала и скушала. Мясо Нины повесила на гвоздь в коморе (амбаре), брала понемного, варила и кушала. Варила с бурячком. Мясо вкусное: як (как) курочка. Кушала с косточками. Я виновата, хочу идти куда-нибудь работать, дайте только кушать, я голодная, я очень хочу кушать".

2. РЫБАК Мина, 49 лет, колхозник с. Городецкое, говорит: "Жена была больна, несколько раз просила задавить ее, я пальцем притиснул за горло и она харкнула. Я со Павлом (сын 16 лет) вынес ее в другую хату, пролежала она там три дня. Дети мои голодные, плачут, один опух. Дочка 10 лет просит сварить с мамы мяса, чтобы покушать. Я отрезал с ноги мякину, посолил и сварил. Мясо было, хорошее и мы стали дольше варить и кушать. Потом, мой мальчик Михаил (4 года) начал умирать, я его придушил и мы его тоже съели.

Когда нечего уже было есть, я откопал на кладбище мертвеца и привез его на санках домой. Из этого мертвеца сделал три колбасы: одну мы съели, а две продал, так как тяжело было на душе и захотелось выпить".

3. ДРАЧУК Акулина, 27 лет, колхозница с. Рыжовки, зарубила своего брата Арсения, 15 лет, сварила с него холодец. Говорит: "Жила вдвоем с братом. Нечего было кушать. Продала свою одежду и купила харчей. Отлучилась из дому, а брат взял харчи и ушел неизвестно куда. Вернулся через 3 недели. Я стала его ругать и плакать. Потом, не помня себя, хватила качалку и ударила его по голове. Он упал, а я плакала. После того, порубила его на куски и приготовляла себе пищу".

4. ЛЫСАК Страдион, 21 год, колхозник с. Шарино, убил соседнего мальчика, 12 лет, и съел. Говорит: "Я был голодный, в хате находился один только Федор (мальчик 12 лет) я зашел и убил. Варил и ел. Очень сладкие ноги".

БЕЛАЯ ЦЕРКОВ (11/III).

1. КЛЯЦКОВСКИЙ Петр (факт изложен выше по с. Озирно), говорит: "Голодный, очень голодный. Стукнул хлопца палкой по голове, кушать хотел. Люди мрут с голода, не было выхода".

2. ЛАГУЦКИЙ Владимир, колхозник с. Песчаная, вместе со своей сожительницей ОСАУЛЕНКО Пелагеей задушил веревкой и съел мальчика 8 лет (сына Осауленко Пелагеи). Говорит: "Были совершенно голодные. Сначала съели свою собаку, потом я украл лошадь, тоже съели. А потом набросили на шею Василю (мальчик 8 лет) веревку, задушили, порезали и съели. Мясо невкусное — мертвецом воняет.

3. ПЕЛИХ Елизавета, 47 лет, единоличница х. Межевой, Коржовского Сельсовета. В момент моего пребывания в кабинете Начальника Белоцерковского ГПУ из села была доставлена эта женщина вместе со своими тремя дочерьми — 18, 14 и 11 лет. В кабинет была она введена с мешком на плечах. Мешок, для вещественного доказательства, был наполнен человеческим мясом, которое не успели съесть задержанные. Выяснилось, что ПЕЛИХ зазывала к себе в избу людей и вместе с дочерьми их убивала и ела. Недоеденное мясо —

это четвертая жертва (женщина, мальчик и две девочки). ПЕЛИХ говорит: "Мы были голодные, голова кругом ходила, я себя не помнила, когда резала".

Людоеды, которых видел и беседовал, являются бедняками и середняками, колхозниками, имеющими мало трудодней, или без трудодней, единоличниками, не имеющими никакого хозяйства. Все они производят впечатление зверинно-голодных людей, у которых нет никаких желаний, кроме единственного желания — что угодно и какой угодно ценой кушать.

В личных беседах с голодающими, а также и по данным ГПУ, не выявляется озлобленности. В некоторых случаях проявляется сожаление со стороны голодающего колхозника, что не заработал в колхозе трудодней и не получил хлеба. Некоторые голодающие единоличники жалуются, что хотят вступить в колхоз, честно работать, но не принимают без семян.

Все же села, в которых был, собрали колхозные семенные фонды от 60 до 100%. Лошади находятся в лучшем состоянии, чем были в этих селах к весне прошлого года. Инвентарь ремонтируется. Сколачивается работа в бригадах (план весеннего сева, распределение людей, расценка, нормы выработки и т. п.). Подготовка к весне подымается силами Правлений колхозов, бригадиров и лучших колхозников.

Растет сознание людей, в том числе голодающих, что выход из положения, прежде всего выполнить весенний сев. Злоба против лодырей и воров со стороны добросовестно работавших колхозников. Добросовестно работавший колхозник рассуждает так: пусть погибает от голода лодырь и вор, который обрек меня на полуголодное состояние. Мы же как-нибудь перебьемся, больше лодырничества и воровства не допустим и дальше улучшим свое существование. Известные речи т. СТАЛИНА, Постановление сессии ЦИК СССР и Всесоюзный съезд колхозников имеет сейчас исключительное положительное значение в политическом и производственном

настроении огромной колхозной массы, но это слабо закрепляется нашей организаторской работой.

Надо отметить, что среди наиболее голодающих имеем в большинстве единоличников, а также тех колхозников, которые не имеют или имеют мало трудодней — лодыри, летуны. Есть среди наиболее голодающих и отдельные колхозники, имеющие по 400—500 трудодней, но все они обременены большой семьей. Большая масса единоличников, которые не имеют ни лошади, ни коровы — либо голодает, либо проедает последнее.

Наряду со всем этим очень тяжелое положение в городах — Умань, Шпола, Белая Церковь. Здесь имеем большую смертность: по Умани в январе и феврале 1932 года умерло 125 человек, а в эти же месяца текущего года умерло 345 человек; в Белой Церкви в феврале 1932 года умерло 48 чел., а в феврале текущего года 320 человек.

По данным РПК имеются сотни опухших (Белая Церковь — 500 чел., Шпола — 300 чел.). Лично встречал на улице этих городов много нищенствующих — голодных и опухших. Голодом охвачены не только слои кустарей, но рабочих, учащихся и служащих. По сообщению Директора завода 1-го Мая т. Колесникова (Белая Церковь), подтверждаемого Секретарем РПК и Предгорсовета, 20 человек рабочих этого завода опухли и 60 семей истощены. Большое количество слушателей техникумов этих городов разбежалось из-за отсутствия продовольствия. Служащие и их семьи находятся также в тяжелом положении — голодают. 3-го марта в Белой Церкви умер лектор Белоцерковского Педтехникума ФЕЛИЦЫН М. Я., который в течение последних 2—3 недель питался одним буряком, а паек хлеба приносил жене, кормящей грудного ребенка.

Лица, которые должны снабжаться хлебом, снабжаются с перебоями и не все категории. Районы жалуются, что область не отпускает и половины того количества хлеба, которое причитается, не говоря уже о других продуктах.

В городах, по данным ГПУ, на почве голодания проявляются антисоветские, контрреволюционные настроения не только среди служащих, но и ряда рабочих.

По заявлению Секретарей РПК сейчас требуется немедленная продовольственная помощь: Уманскому району на 6 тыс. человек, Шполянскому — 740 чел., и Белоцерковскому — 12 тыс. человек.

Должен сказать, что на местах (в районных центрах и селах) люди всячески изощряются, выискивая все возможности для оказания помощи, в первую очередь детям. В последние дни из 60 т. пудов, которые ПБ отпустило из резервного фонда на продовольствие Киевщине, получено Уманщиной — 54 тонны, Шполянщиной — 16 тонн и Белоцерковщиной —76 тонн. Сам факт помощи поднял настроение людей, но эта помощь ничтожна по сравнению с той огромной нуждой, которая имеется.

Политбюро известно, что эти районы и граничащие с ними (Уманско-Белоцерковская группа районов) и в прошлом году находились в тяжелом состоянии. Но если в прошлом году резкие проявления голодания начались в апреле, то в этом году в феврале. Однако, если в прошлом году имели незначительное количество собранных семян и большое количество совершенно истощенных лошадей при массовом падеже их, то сейчас в колхозах этих районов имеем семян от 60 до 100% и лишь некоторое количество совершенно истощенных лошадей с ликвидацией массового падежа. Это говорит о том производственном переломе, который имеем в колхозах на основе их укрепления.

Размер необходимой помощи всей Уманско-Белоцерковской группе районов сообщу через два дня, имея ввиду завтра в Киеве ознакомиться с материалами состояния указанных районов.

До рассмотрения вопроса в целом, необходимо немедленно направить в голодающие места серьезную продовольственную помощь, а также и медицинскую помощь. Считаю, что нужно отпустить Правобережью пока примерно 1 миллион

пудов хлеба на продовольствие; диетпродукты для восстановления здоровья наиболее истощенных детей; постельное и другое оборудование для открываемых детских учреждений.

НАРКОМ ЗЕМЛЕДЕЛИЯ УССР (А. ОДИНЦОВ)

г. Фастов

12 марта 1933 г.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 2189. — Арк. 166—175.

Доповідна наркома землеробства УСРР Олександра Одинцова секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про голод в Київській області

14 березня 1933 року

Сов. секретно.

ПОЛИТБЮРО ЦК КП(б)У Тов. КОССИОРУ.

О ПОЛОЖЕНИИ НА КИЕВЩИНЕ

В дополнение к моей записке от 12-го марта о положении в Уманском и Белоцерковском районах, сообщаю полученную мною сегодня информацию от Начальника ОГПУ Киевской области т. РОЗАНОВА о положении по области в целом:

Голодание, с его последствиями, имеем в 32—34 районах. По 16 районам имеем 123 зарегистрированных случая людоедства и трупоедства (в том числе 64 случая людоедства).

По Белоцерковскому району опухло 9603 человека (в том числе лежит 1525 чел.).

По Букскому району голодает 3878 чел. (в том числе лежит 3736 чел.). За февраль и март умерло от голода 742 чел.

По Смелянскому району остро голодает 404 человека (в том числе опухло 203 человека).

По Переяславскому району опухло 1113 человек. Умерло от голода 238 человек.

По Богуславскому району голодает 1931 хозяйство.

В с. Песчаное Золотоношского района голодает 639 семей.

В с. Севастьяновка Христиновского района опухло 250 человек.

По Лисянскому району голодает 57 хозяйств (в том числе опухло 96 человек).

Эти данные являются лишь иллюстрацией, собранной по разным материалам. Учета не ведется.

В городах массовое нищенство и беспризорность. Голодает значительное количество рабочих. Опухло рабочих: Житомир — 134 человека, Белая Церковь 20 чел. завода "1-го Мая"; Васильков — 25 чел. кожевенного завода. В других городах положение не лучше.

По Киеву на улицах подобрано трупов: январь — 400; февраль — 518; за 10 дней марта — 248. В последние дни родители подбрасывают детей в среднем по 100 человек.

Сегодня вместе с Киевским Обкомом КП(б)У закончу разработку вопроса о размерах необходимой помощи и завтра выезжаю в Харьков. Необходимо, до рассмотрения вопроса в целом, немедленно отпустить Киевщине серьезную продовольственную помощь, о чем я писал в предыдущей записке. Положение здесь очень серьезное и требуются немедленные меры.

НАРКОМ ЗЕМЛЕДЕЛИЯ УССР (А. ОДИНЦОВ).

г. Киев,

14 марта 1933 г.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 20.— Спр. 2189. — Арк. 176, 177.

Доповідна заступника голови ДПУ УСРР Карлсона секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору про голодування серед залізничників

7 квітня 1933 року

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО.

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У тов. КОССИОР.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА О СЛУЧАЯХ ГОЛОДА СРЕДИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНИКОВ

В связи с обострением продовольственных затруднений, увеличилось количество случаев голода среди железнодорожников и заболеваний на почве истощения.

Конкретно это находит выражение в следующих данных, которые являются далеко неполными:

НА ЮЖНОЙ ДОРОГЕ:

Установлено 417 голодающих, из них: чернорабочих — 13, стрелочников и составителей — 46, рабочих пути — 42, сезонных рабочих по Дебальцево — 185, грузчиков — 26, слесарей депо — 8, прочих рабочих — 97.

Поликлиникой ст. Изюм зарегистрировано 15 рабочих, имеющих отеки ног, вздутие живота на почве недоедания.

По Изюмскому паровозо-ремонтному заводу отмечены случаи прихода рабочих в столовую и подбирания ими остатков пищи с тарелок и хлеба со столов. Большинство из них многосемейные рабочие завода.

В Лин. пост ТООГПУ ст. Изюм неоднократно заходил бывший стрелок Охраны НКПС НОЖЕНКО, работающий чернорабочим паровозо-ремонтного завода, с просьбой о содействии в переводе его на более легкую работу, в связи с опухолью ног на почве недоедания.

На ст. Сватово (Попаснянский ж. д. район) в числе голодающих:

ТОЛСТОЙ	—	кочегар депо,	семья 8 чел.
ПОЛУЖЕНКО	—	-"-	-"- 7 -"-
КОНОНОВ	—	табельщик	-"- 7 -"-
УСИК	—	стрелочник	-"- 7 -"-
ВОРОПАЙ	—	кочегар депо	-"- 5 -"-
НОВОХАЦКИЙ	—	слесарь депо	-"- 5 -"-
ОСТАПЕНКО	—	-"-	-"-
КОЗАЧЕК	—	-"-	депо.

Члены семей перечисленных транспортников опухли на почве недоедания.

Часть рабочих завтраки и обеды, которые они получают на производстве, ОТДАЮТ СЕМЬЕ, А САМИ ПИТАЮТСЯ БУРАКАМИ. По Попаснянскому району наблюдаются случаи выхода рабочих с семьями на поля, где ими выкапывается из земли бурак, оставленный на полях осенью.

Отмечается снижение посещаемости школ по мотивам голода (Лиманский район).

В поселке при ст. Изюм у бывшего пожарного, гр-на ОДИНОКОГО за 1-ю половину марта на почве истощения умерло трое детей, четвертый находится при смерти.

НА ЮГО-ЗАПАДНОЙ ДОРОГЕ:

Установлено голодающих железнодорожников 1130 человек и детей железнодорожников свыше 1000.

Умерло на почве голода три рабочих, один из них смазчик депо Лубны, умер в поездке.

НА ЕКАТЕРИНИНСКОЙ ДОРОГЕ:

Установлено 117 случаев заболевания железнодорожников на почве истощения, в том числе на Днепропетровском узле — 55, на Мелитопольском — 21.

Из указанного числа отмечаются следующие голодающие железнодорожники:

МЫЗИН — составитель поездов ст. Диевка, производственный стаж 33 года, семья состоит из 5 чел., получает в месяц 96 рублей зарплаты.

ДЕПЛОНД — шорник ремонтного цеха Днепропетровского паровозо-ремонтного завода, производственный стаж 6

лет, семья состоит из 4-х человек, получает зарплату в месяц 126 рублей.

БАРАЦ — рабочий ремонтного цеха Нижне-Днепровского вагонно-ремонтного завода, производственный стаж 3 года, семья 3 человека, зарабатывает 92 рубля в месяц.

ВОРОН — слесарь тендерного цеха Днепропетровского ПРЗ, производственный стаж 3 года, заработок 120 руб. в месяц.

СУХЕНКО — слесарь сборного цеха Днепропетровского ПРЗ, производственный стаж 4 года, семья 4 чел., заработок 126 руб.

КАХАНОВСКИЙ — бригадир бригады чернорабочих Днепропетровского ПРЗ, производственный стаж 10 л., семья 4 чел., зарабатывает по 110 руб. в месяц.

КАЛЕУШ — агент Отдела Снабжения Днепропетровского ПРЗ, стаж работы 22 года, семья 4 чел., заработок 140 руб. в месяц.

КАМИНСКИЙ — студент ДИИТа, рабочий стаж 10 л. семья из 3-х человек, получает стипендию 65 руб. в месяц.

По всем дорогам отмечается, что в число голодают железнодорожников преобладают малоквалифицированные и низкооплачиваемые категории рабочих: чернорабочие, стрелочники, рабочие по ремонту пути и многосемейные.

СОСТОЯНИЕ СНАБЖЕНИЯ:

Нормы продовольственного снабжения и качество общественного питання характеризуется следующими данными:

Наименование продукт.	Какая норма.	1 спис. Раб.	1 спис. Ижд.	2 спис. Раб.	2 спис. Ижд.	3-й список. Раб.	3-й список. Ижд.
Хлеб	Директив.	800	400	600	1/300	500	2/200
	Фактичес.	800	400	500	200	400	200
Крупа	Директ.	1500	400	450	0	300	0
	Фактич.	1000	400	500	0	300	0
Сахар	Директ	800	400	400	200	200	200
	Фактич.	800	300	400	200	0	0

ПРИМЕЧАНИЕ.

1) В крупных узлах 2) —700.

2) В некоторых районах ЮЗа выдавалось по 300 и по 100

3) По ТПО ВОРЗа Ек. ж. д. фактич. 2000.

В порядке индивидуального снабжения транспортники, за исключением районов Донбасса, ЖИРОВ НЕ ПОЛУЧАЮТ.

Большинству ремонтных рабочих паек вовсе не выдается, на оснований пункта 5 категорийного справочника о порядке выдачи заборных документов, согласно которого транспортники, связанные с сельским хозяйством, пайка, в том числе и хлеба, не получают, несмотря на то, что многие из них имеют только приусадебную землю, не обеспечивающую их хлебом.

По ст. Сватово часть иждивенцев рабочих и служащих совершенно сняты СО СНАБЖЕНИЯ по причине недостатка отпущенных пайков.

СТОЛОВЫЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ — приготовляют мало питательную пищу низкой каллорийности. Так, каллорийность пищи по столовым составляет: Днепропетровский паровозо-ремонтный завод — 867, Днепропетровский узел — 555, Мелитополь — 560, Полтавский узел — 679, депо Полтава — 407, Полтавский паровозо-ремонтный завод — 315.

Организованной помощи голодающим железнодорожникам нет, оказываемая в ряде районов помощь носит СЛУЧАЙНЫЙ ХАРАКТЕР.

Местные транспортные организации в вопросе о продовольственной помощи голодающим транспортникам ссылаются на отсутствие соответствующих продовольственных фондов и ограниченность местных возможностей.

Исходя из этого, считаю необходимым:

рассмотреть вопрос о принятии мер к организованной помощи голодающим железнодорожникам.

Поскольку значительная часть транспортников вовсе лишена пайка, вследствие неправильного применения пункта 5-го категорийного справочника о порядке выдачи заборных документов, согласно которому транспортники, связанные с сельским хозяйством, пайка не получают, — принять мери к уточнению и разъяснению этого положения так, чтобы транспортники, хозяйство которых по размеру и характеру своему основными

продуктами их не обеспечивают, были бы взяты на полное или частичное снабжение, наравне с прочими транспортниками.

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ГПУ УССР (КАРЛСОН).

"7" апреля 1933 г.

№187713.

г. Харьков.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 1. — Спр. 2176. — Арк. 142—143 зв.

Телеграма генерального секретаря ЦК ВКП(б) Йосифа Сталіна керівникам УСРР щодо незадовільної організації заготівель яєць для виконання експортних планів

27 квітня 1933 року

СЕРИЯ Г МОСКВЫ 305/ 198 26 21=ХРК ЦК КП(б)У КОПИЯ СНК

СЕРИЯ Г НЕ ДЛЯ ПЕЧАТИ: 2 АДРЕСА

НЕСМОТРЯ НА ВАЖНЕЙШЕЕ ЗНАЧЕНИЕ ЯЙЦЕЗАГОТОВОК ДЛЯ ЭКСПОРТА РАБОЧЕГО СНАБЖЕНИЯ ПАРТИЙНЫЕ СОВЕТСКИЕ ОРГАНЫ СОВЕРШЕННО НЕ ОБЕСПЕЧИЛИ РУКОВОДСТВО ЗАГОТОВКАМИ тчк ЦК СОВНАРКОМ ОТМЕЧАЯ НЕДОПУСТИМО СЛАБОЕ ВНИМАНИЕ К ЯЙЦЕЗАГОТОВКАМ РАЙКОМОВ РИКОВ ОСНОВНЫХ ЯЙЦЕЗАГОТОВИТЕЛЬНЫХ РАЙОНОВ ОБЯЗЫВАЮТ ВАС ДОБИТЬСЯ НЕМЕДЛЕННОГО ПЕРЕЛОМА ХОДЕ ЯЙЦЕЗАГОТОВОК ТЧК ПОСТАВЬТЕ ЯЙЦЕЗАГОТОВИТЕЛЬНУЮ РАБОТУ КАЧЕСТВЕ БОЕВОГО ХОЗЯЙСТВЕННОГО ЗАДАНИЯ 50 СЛ ПЕРЕД ВСЕМИ КООПЕРАТИВНЫМИ СОВЕТСКИМИ ПАРТИЙНЫМИ КОМСОМОЛЬСКИМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ РАЙОНА СЕЛА ТЧК ОРГАНИЗУЙТЕ ШИРОКУЮ СЕТЬ ПОДВОРНЫХ СБОРЩИКОВ ЯИЦ СКОБА КОРЗИНЩИЦ КОРЗИНЩИКОВ СКОБА ИЗ КОЛХОЗНОГО КООПЕРАТИВНОГО СЕЛЬСКОГО АКТИВА ТЧК НАРКОМСНАБ ЦЕНТРОСОЮЗ СПЕЦИАЛЬНО ВЫДЕЛИЛИ ТОВАРНЫЕ ФОНДЫ СКОБА НИТКИ ПЛАТКИ ИГОЛКИ МЫЛО МАХОРКА СЕЛЬДИ СКОБА ДЛЯ ПРЕМИРОВАНИЯ СДАТЧИКОВ ЯИЦ С ТЕМ ЧТО ЧАСТЬ ЭТОГО ФОНДА (100 СЛ) РЕАЛИЗУЕТСЯ НЕПОСРЕДСТВЕННО ЧЕРЕЗ ПОДВОРНЫХ СБОРЩИКОВ ПО ТИПУ КОРОБЕЙНИКОВ ТЧК НЕ ДОЖИДАЯСЬ ПРИБЫТИЯ ОТГРУЖАЕМОГО ОРГАНИЗУЙТЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДЛЯ ЭТОЙ ЦЕЛИ НАЛИЧНЫХ РЕСУРСОВ ТЧК ОРГАНИЗУЙТЕ ПРЕМИРОВАНИЕ ПРЕДМЕТАМИ ЛИЧНОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ СКОБА КОСТЮМЫ ПАЛЬТО САПОГИ СКОБА ЛУЧШИХ РАБОТНИКОВ ЗАГОТАППАРАТА ТЧК ОБЕСПЕЧЬТЕ ВВЕДЕНИЕ СДЕЛЬНОЙ СКОБА ПОШТУЧНОЙ СКОБА ОПЛАТЫ ТРУДА РАБОТНИКОВ ЗАГОТАППАРАТА ТЧК ОРГАНИЗУЙТЕ СОРЕВНОВАНИЕ МЕЖДУ РАЙОНАМИ (150 СЛ) КОЛХОЗАМИ СЕЛАМИ ТЧК НАЗНАЧЬТЕ УПОЛНОМОЧЕННЫХ КРАЙКОМА ОБЛКОМА ЦК ОСНОВНЫХ ТОВАРНЫХ РАЙОНАХ ТЧК УКРЕПИТЕ ЯЙЦЕЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ АППАРАТ РАБОТНИКАМИ ЗАПРЕТИТЕ ДО ОСЕНИ МОБИЛИЗАЦИЮ РАБОТНИКОВ ЗАНЯТЫХ ЯЙЦЕЗАГОТОВКАХ ТЧК ХОДЕ ЯЙЦЕЗАГОТОВОК ИНФОРМИРУЙТЕ ЦК СОВНАРКОМ КАЖДЫЕ ПЯТНАДЦАТЬ ДНЕЙ П 1644 = СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКП(Б) СТАЛИН ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВНАРКОМА СОЮЗА МОЛОТОВ В.

Оригінал телеграфної стрічки.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6376. — Арк. 52.

Подання заступника голови Рад наркому УСРР Панаса Любченка до ЦК КП(б)У про нагородження орденом Трудового Червоного прапора керівників, які відзначилися на організації експортних поставок з України в 1931—1933 роках

29 квітня 1933 року

ТАЄМНО

29/IV.1933 р. ПРОЕКТ

ДО ЦК КП(б)У Тут.

На відзнаку п'ятнадцятиріччя монополії Зовнішньої торгівлі на Україні, і в зв'язку з тим, що за керівництвом Уповнаркомзовнішторгу — Україна протягом останніх років успішно виконувала пляни експорту (плян 1931 р. виконано на 103,5% на суму 75,7 міл. крб., плян 1932 р. виконано на 101,8% на суму 84,9 міл. крб. і плян I кварталу 1933 р. — на 106,7% на суму 24,3 міл. крб.) РАДНАРКОМ УСРР висуває пропозиції про нагородження орденом Трудового Червоного Прапора нижчезазначених товаришів, що своєю довголітньою роботою та керуванням сприяли виконанню планів експорту:

1. тов. КАТТЕЛЬ Михайло Абрамович — член КП(б)У з 1918 р., службовець Уповнаркомзовнішторгу СРСР при Уряді УСРР — Член Колегії Наркомзовнішторгівлі СРСР.

Тов. КАТТЕЛЬ з 1919 р. працює на Україні на керівній роботі в Наркомпроді, Наркомфіні і Держпляні. В січні місяці 1931 р. з момента організації самостійного наркомата Зовнішньої торгівлі — тов. КАТТЕЛЬ працює як Уповнаркомзовнішторгу СРСР при Уряді УСРР. За його безпосереднім керівництвом виконано пляни експорту 1931—1932 р., як і I кварталу 1933 р.

2. т. ГЕНДЛЕР Лев Лазаревич — член КП(б)У з лютого м-ця 1920 р. Уповнаркомзовнішторгу по Одеській області з 1920 р. по 1922 р. Працював як нач. ЕКО Одеської ГубЧека; з 1922 р. безперервно в системі Наркомзовнішторгівлі на таких посадах: з 1922 по 1926 р. як директор розпорядник

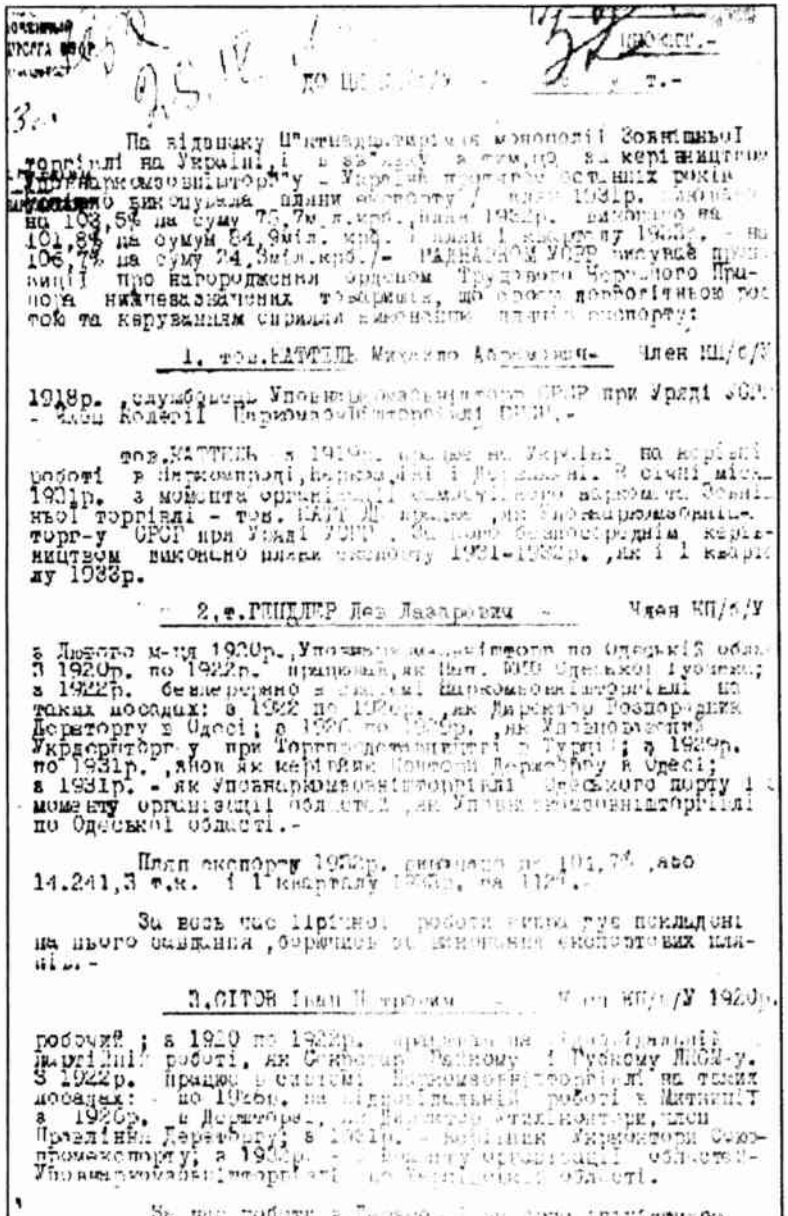

проект

ТАЄМНО

29/IV.1933 р.

ДО ЦК КП(б)У Тут.

На відзнаку п'ятнадцятиріччя монополії Зовнішньої торгівлі на Україні, і в зв'язку з тим, що за керівництвом Уповнаркомзовнішторгу – Україна протягом останніх років успішно виконувала плани експорту / плян 1931р. виконано на 103,5% на суму 75,7м.крб., плян 1932р. виконано на 101,8% на суму 84,9міл. крб. і плян I кварталу 1933р. – на 106,7% на суму 24,3міл.крб./- РАДНАРКОМ УСРР висуває пропозиції про нагородження орденом Трудового Червоного Прапора нижчезазначених товаришів, що своєю довголітньою роботою та керуванням сприяли виконанню планів експорту:

1. тов.КАТТЕЛЬ Михайло Абрамович – член КП/б/У 1918р. ,службовець Уповнаркомзовнішторгу СРСР при Уряді УСРР – член Колегії Наркомзовнішторгівлі СРСР.-

тов.КАТТЕЛЬ з 1919р. працює на Україні на керівній роботі в Наркомпроді,Наркомфіні і Держпляні. В січні місяці 1931р. з моменту організації самостійного наркомата Зовнішньої торгівлі – тов. КАТТЕЛЬ працює як Уповнаркомзовнішторг-у СРСР при Уряді УСРР. За його безпосереднім керівництвом виконано плани експорту 1931-1932р. ,як і I кварталу 1933р.

2.т.ГЕНДЛЕР Лев Лазаревич – член КП/б/У

з Лютого м-ця 1920р. Уповнаркомзовнішторг по Одеській області з 1920р. по 1922р. працював,як Нач. ЕКО Одеської ГубЧеки; з 1922р. безперервно в системі Наркомзовнішторгівлі на таких посадах: з 1922 по 1926р. ,як Директор Розпорядник Держторгу в Одесі; з 1926 по 1929р. ,як Уповноважений Укрдержторг-у при Торгпредстві СРСР в Турції; з 1929р. по 1931р. ,якоп як керівник Головної Держторгу в Одесі; з 1931р. - як Уповнаркомзовнішторгівлі Одеського порту і з моменту організації області ,як Уповнаркомзовнішторгівлі по Одеській області.-

План експорту 1932р. виконано на 101,7% ,або 14.241,3 т.к. і I кварталу 1933р. на 112%.-

За весь час праці роботи також дуже покладені на його плечі ,зокрема по виконанню експортних планів.-

3.СІТОВ Іван Петрович – член КП/б/У 1920р. робочий ; з 1920 по 1922р. працював на відповідальній партійній роботі, як Секретар Райкому і Губкому ЛКСМ-у. З 1922р. працює в системі Наркомзовнішторгівлі на таких посадах: - по 1926р. на відповідальній роботі в Житомирі з 1926р. в Держторгу, як Директор експлуатації,потім Правління Держторгу; з 1941р. - заступник Уповноваженого Укрекспромекспорту; з 1942р. - Начальник організації області-Уповнаркомзовнішторгівлі по Чкаловській області.

За час роботи в Держторгу він дуже ініціативно вперше був призначений уповноваженим експорту,зокрема організо

Держторгу в Одесі; з 1926 по 1929 р. як Уповноважений Укрдержторгу при Торгпредставництві в Турції; з 1929 р. по 1931 р. знов як керівник Контори Держторгу в Одесі; з 1931 р. — як Уповнаркомзовнішторгівлі Одеського порту і з моменту організації областей як Уповнаркомзовнішторгівлі по Одеській області. Плян експорту 1932 р. виконано на 104,7%, або 14.241,3 т. к. і I кварталу 1933 р. на 112%.

За весь час 11-річної роботи виправдовує покладені на нього завдання, борючись за виконання експортових плянів.

3. СІТОВ Іван Петрович — член КП(б)У 1920 р., рабочий; з 1920 по 1922 р. працював на відповідальній партійній роботі як секретар райкому і губкому ЛКСМУ. З 1922 р. працює в системі Наркомзовнішторгівлі на таких посадах: по 1926 р. на відповідальній роботі в Митниці; з 1926 р. в Держторзі, як Директор Утильконтори, член правління Держторгу: в 1931 р. — Керівник Укрконтори Союзпромекспорту; з 1932 р. — з моменту організації областей — Уповнаркомзовнішторгівлі по Харківській області. За час роботи в Держторзі за його ініціативою значно був розвинений утильовий експорт, зокрема організований похід ЛКСМУ за утильом, що дав можливість Україні додатково завезти 294 імпортових трактора.

Плян експорта по області виконано: в 1932 р. на 104,2%, або 13,933,4 т. крб; I кварталу 1933 р. на [текст не читається].

За 11 років своєї роботи виявляє цілковиту витриманість і зі всією більшовицькою завзятістю бореться ва виконання експортових плянів.

4. БРАСЛАВСЬКИЙ Йосип Мойсеєвич — позапартійний, професор, завідуюч. Планово-Економічним Сектором в Уповнаркомзовнішторзі. Почав свою роботу в системі Наркомзовнішторгу з 1922 р., обіймав такі посади: статистика-організатора економвідділу, заступника зав. відділу регулювання, потім експортово-імпортового Наркомторгу, зав. пляново-економ. відділу УпНКЗВТ з момента його організації.

Тов. БРАСЛАВСЬКИЙ — майже єдиний професор-викладач; у ВУЗах Харкова по питаннях зовнішньої торгівлі і в порядку місництва керує катедрою аспірантури в Інституті торгівлі.

За час 11-річної роботи тов. БРАСЛАВСЬКИЙ виявив себе як справжній радянський фахівець й невпинно працював над питаннями просунення українського експорту на закордонні ринки в час безпосередньої торгівлі України з закордоном, а зараз над збільшенням ресурсів України.

5. т. ФРАДКОВ Савелій Єфимович — позапартійний, інженер-хемік. Почав свою роботу в системі НКЗТ з 1920 р., обіймав такі посади: секретаря Управління, завідувача Одеської К-ри НКЗТ, зав. від. Держторгу; з 1929 р. — заст. директора Контори Промекспорту на Україні, з 1932 р. — уповноважений Союзпромекспорту на Україні.

т. ФРАДКОВ за час своєї роботи в системі Наркомзовнішторгівлі, працюючи в галузі промекспорту, закінчив ВУЗ, достав фах інженера-хеміка з метою підвищення своєї кваліфікації в галузі експортово-хемічної продукції; відряджався за кордон для здачі експортової продукції покупцям. На роботі перевірений, ініціятивний, енергійний робітник. Завдяки його ініціятиві значно взбільшився експорт хемпродукції, зокрема просунено на закордонні ринки нові види хемпродукції.

За виконання плянів неодноразово преміювався.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ РАДНАРКОМУ УСРР
(ЛЮБЧЕНКО)

Надр. 2 пр.
1 адр(есату)
2 — в справу
29/IV- СГ

Машинописний оригінал.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20.— Спр. 6376. — Арк. 42, 43.

Протокол засідання Політбюро ЦК КП(б)У щодо надання Дніпропетровським обкомом партії відстрочки окремим колгоспам виконання планів здачі молока державі без погодження з ЦК ВКП(б)

28 травня 1933 року

Підлягає поверненню

Цілком таємно

Окрема тека

(Протокол № 115, пакт 8 от 28.05.33 г.)

О решении бюро Днепропетровского обкома от 23.04.33 г.

а) Отменить решение бюро Днепропетровского обкома от 23.04. об отсрочке выполнения рядом колхозов обязательств по сдаче молока государству.

Указать бюро Днепропетровского обкома и лично т. Хатаевичу на недопустимость вынесения подобных решении и проведения их в жизнь без предварительной санкции ЦК ВКП(б) на это.

Отметить также недопустимость такого положения, когда решение бюро обкома от 23.04 было послано в районы, а в ЦК прислано только вместе с протоколом заседания бюро от 5.V.33 г.

б) поручить т. Чубарю разработать и внести в ПБ предложение об освобождении на июнь и июль месяцы некоторых районов, находящихся в особо тяжелом положении, от обязательств по поставкам молока — для постановки этого вопроса перед ЦК ВКП(б).

С. Косиор.

П. "а" — т. Хатаевичу (через Калинина)

п. "б" — т. Чубарю (витяги)

(ЦК ВКП(б) — т. Кольцову)

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 10. — Арк. 64.

Інформація про концентрацію експортного зерна у портах

Травень 1933 року

КОНЦЕНТРАЦИЯ И ЭКСПОРТ ЗЕРНА ПО ПОРТАМ

	Принято		Отгружено	
Конторы	За 1931 г.	За 1932 г.	За 1931 г.	За 1932 г.
Ахтари	72.013	5.858	69.115	5.520
Батум	21.451	33.914	20.708	32.388
Бердянск	194.531	21.692	193.664	17.951
Евпатория	-	19.132	-	18.487
Ейск	138.632	1.523	131.640	1263
Ленинград	618.347	371.509	550.468	320.213
Мурманск	-	117.665	-	117.665
Мариуполь	368.576	69.395	379.726	74.283
Николаев	1.312.256	482.929	1.286.925	465.830
Новороссийск	1.201.243	839.303	1.133.606	774.448
Одесса	924.202	501.900	884.220	473.960
Ростов н/Д.	181.637	23.157	169.912	18.438
Таганрог	82.002	11.461	73.296	9.351
Туапсе	57.295	14.692	50.263	19.815
Темрюк	14.691	6.695	13.136	5.113
Феодосия	269.443	118.098	271.071	114.149
Херсон	48.072	99.500	46.877	85.100
ВСЕГО	5.766.866	2.738.423	5.531.670	2.553.974

Машинописна копія.

РДАЕ: Ф. 413. — Оп. 13. — Спр. 393. — Арк. 26.

Лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ Кацнельсона голові ДПУ УСРР Всеволоду Балицькому про поширення голоду

5 червня 1933 року

Сов. секретно

Лично

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ГПУ УССР тов. БАЛИЦКОМУ

ЛИЧНОЕ ПИСЬМО

Продовольственное положение по районам Харьковской области и до того довольно тяжелое, за последнее время резко ухудшилось.

В результате этого мы имеем значительное усиление

наплыва в город Харьков бездомного, беспризорного и нищенствующего элемента.

Если за январь, и февраль месяцы было подобрано в городе:

взрослых бездомных — 257 чел.
больных и инвалидов — 15 -"-
детей и подростков — 373 -"-
ИТОГО — 645 чел.

а за март—апрель, соответственно:

взрослых бездомных — 2560
больных и инвалидов — 113
детей и подростков — 1806
ИТОГО — 4476,

то в мае месяце уже подобрано:

взрослых бездомных — 4439
больных и инвалидов — 585
детей и подростков — 6378
ИТОГО — 11402 чел.

и за 3 дня июня:

взрослых трудоспособных — 313
больных и инвалидов — 157
детей и подростков — 606
ИТОГО — 1077 чел.

Все это только по городу без учета вокзалов, откуда дети изымаются комиссией тов. БРОНЕВОГО, минуя милицию и общее количество изъятых определяется в 10.000 человек.

Наряду с этим резко увеличилось количество обнаруживаемых и подбираемых на улицах г. Харькове трупов, умерших на почве голода, селян. Если за февраль было подобрано таких трупов — 431, за март — 689, за апрель — 477, то май дает

за первую декаду — 182 трупа,
за вторую — 300 -"-,
за третью — 510 -"-,
ИТОГО — 992 трупа

и первые 3 дня июня дают 196 трупов.

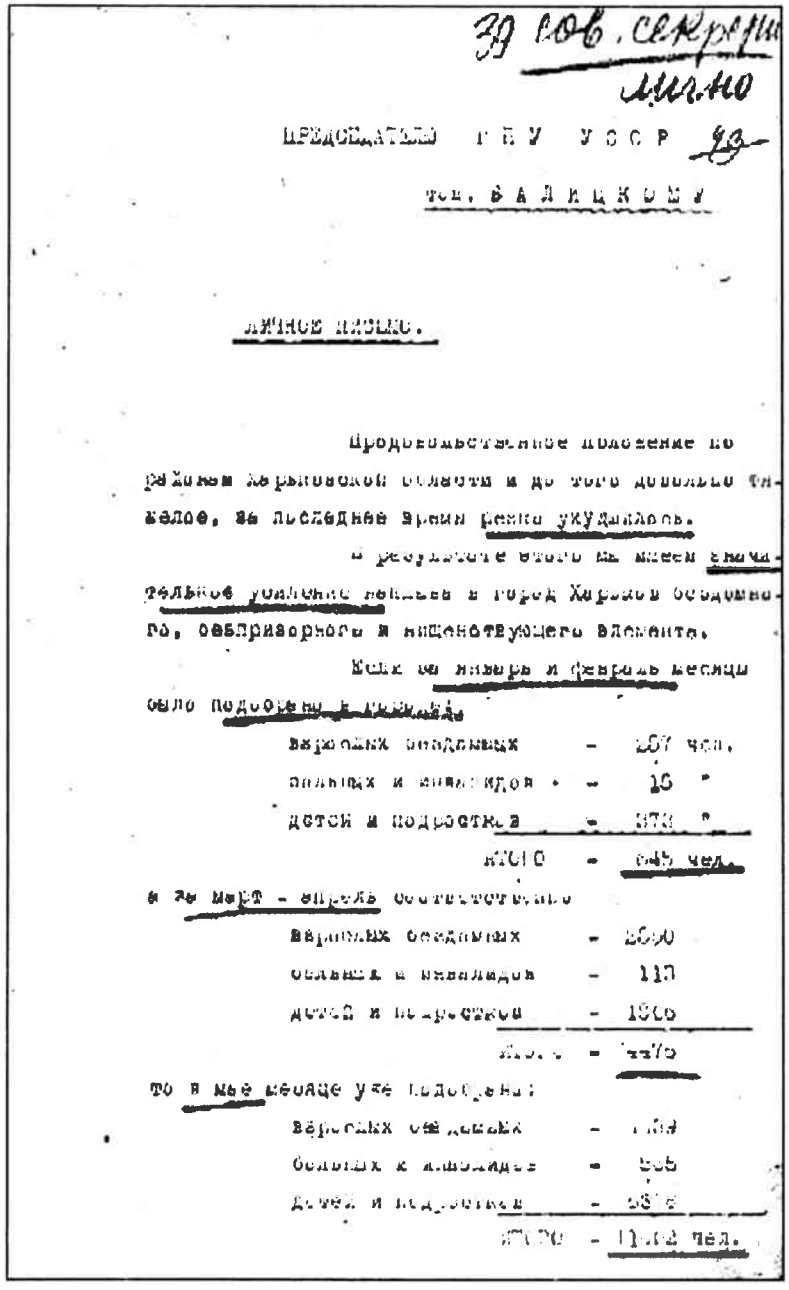

39 106. секретно
лично

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ГПУ УССР тов. ВАЛИЦКОМУ

ЛИЧНОЕ ПИСЬМО.

Продовольственное положение по районам Харьковской области и до того довольно тяжелое, за последнее время резко ухудшилось.

В результате этого на улицах значительное увеличение притока в город Харьков бездомного, беспризорного и нищенствующего элемента.

Если за январь и февраль месяцы было подобрано в городе:

взрослых бездомных — 257 чел.
больных и инвалидов — 15 "
детей и подростков — 373 "
ИТОГО — 645 чел.

а за март - апрель соответственно

взрослых бездомных — 2560
больных и инвалидов — 113
детей и подростков — 1806
ИТОГО — 4476

то в мае месяце уже подобрано:

взрослых бездомных — 4439
больных и инвалидов — 585
детей и подростков — 6378
ИТОГО — 11402 чел.

Не лучшее положение наблюдается на селе: рост продзатруднений увеличивается с каждым днем, охватывая новые населенные пункты. Это видно из следующих, данных:

На 1-е марта из 64 районов области было охвачено продзатруднениями — 21, населенных пунктов — 82.

На 1-е апреля — районов 35, населенных пунктов 225;
На 1-е мая — -"- 42, -"- -"- 532;
На 1-е июня — -"- 59, -"- -"- 585.

Степень пораженности районов продзатруднениями характеризуется такими данными:

Особо пораженных районов 23, в них насел. пунктов 296;
Менее пораженных -"- 17, -"- -"- -"- 178;
Слабо пораженных -"- 18, -"- -"- -"- 107.

Особо поражены продзатруднениями Хорольский, Чутовский, Ново-Георгиевский, Полтавский, Кременчугский, Решетиловский, Красноградский, Кобелякский, Глобинский, Миропольский, Чугуевский и Ново-Санжарский районы, где заболевания и смертность на почве истощения начали принимать угрожающие размеры. Имеются села, где значительная часть взрослого населения разъехалась по различным городам и в поисках заработка и хлеба, оставив детей на произвол судьбы.

В ряде сел указанных районов в подавляющем большинстве голодают колхозники и их семьи, среди них имеется много больных и опухших на почве недоедания, помощь коим в ряде случаев не оказывается из-за отсутствия каких бы то ни было продовольственных ресурсов. В связи с этим ежедневно умирает несколько человек. Основными продуктами питания в пораженных продзатруднениями районах являются: собираемый на полях картофель, различные отбросы, шелуха, семена сорных растений и проч.

В некоторых же районах продуктом питания также служит мясо павших животных (свиней и лошадей), а в Н-Санжарском, Кобелякском, Красноградском районах и ряде других зафиксированы случаи употребления в пищу и мяса собак и кошек.

Наряду с этим также прогрессирует людоедство и трупоедство. Нередки те случаи, когда оставшиеся в живых родители употребляют в пищу трупы умерших от истощения детей. Также имеется ряд фактов, когда на почве недоедания члены семьи убивают менее слабых, главным образом детей, употребляя мясо их в пищу. Для иллюстрации роста людоедства и трупоедства по районам области, характерны такие данные:

на 1-е марта — 9 случаев;
на 1-е апреля — 58 -"-
на 1-е мая — 132 -"-
на 1-е июня — 221 -"-

Полученные мною личные письма от руководителей наших райаппаратов, в подавляющем большинстве рисуют крайне тяжелое положение районов. Считаю нужным привести здесь выдержки некоторых из них:

В Балаклеевском районе из 48-ми сельсоветов наиболее поражены продзатруднениями 26 сельсоветов с 39 колхозами.

Лишь 15 сел с 24 колхозами находятся в сравнительно удовлетворительном продположении.

Так, с. Чепышки, состоящее из 500 дворов, превратилось в пустырь. Жилую хату можно найти через 3—4 усадьбы. Как днем, так и вечером никакого шума не слышно; по утрам дыма из труб не видно.

За время с марта м-ца по 30-е мая по селу умерло свыше 300 чел., из коих 95% колхозников.

В селе Лиман почти 1/4 населения выбыла за пределы района в поисках хлеба, дети оставлены на произвол судьбы. В селе съедены все кошки и собаки.

Трупы павших животных, как правило, хотя и зарывают в землю, но сразу же как отойдет представитель сельсовета извлекаются из земли и уносятся для питания. Опухших и слабых в селе до 100 чел.

В с. Волчий Яр, где насчитывается 800 дворов, ежедневно умирает от 8—12 колхозников, За последние полтора месяца умерло свыше 2.500 чел.

По селу выявлено 2 случая людоедства.

В Ново-Санжарском районе из 25-ти сельсоветов поражены продзатруднениями — 18. В большинстве этих сел до 45% колхозников и единоличников совершенно не имеют никаких продуктов питания. В каждом из этих сел насчитывается до 60 опухших семей, имеющих не менее 200 чел.

За последние 3 месяца зарегистрировано до 3.000 смертных случаев на почве истощения. Смертность с каждым днем растет. В отдельных селах умирает в день по несколько человек.

В районе насчитывается более 2.000 хоз-в, абсолютно не принимающих участия в работах по севу, по причинам недоедания и истощения на этой почве.

В ряде сел часть родителей оставила детей на произвол судьбы, последние валяются в грязи, под заборами.

По району выявлено 7 случаев людоедства и трупоедства.

В Красноградском районе из 40 сельсоветов особо поражены продзатруднениями —14, и менее поражены — 18.

Острая продовольственная нужда, недоедание и истощение на этой почве отмечаются по 103 колхозам района. За апрель и май м-цы выявлено 14 случаев людоедства.

Положение в отдельных селах рисуется так:

с. Петровка. В колхозе "Серп и Молот" умерло за последние 2 м-ца более 60 чел. Из 295 трудоспособных на работу выходит только 35 чел. Значительная часть остальных истощена — больны и опухшие. Некоторые колхозники совершенно выехали из села в поисках хлеба.

с. Берестовенька. Смертность увеличивается с каждым днем. Только по одному Кириколокскому участку умерло более 100 чел. В колхозе им. Ворошилова ежедневно умирает 2—3 чел. Такое же положение и по остальным колхозам.

Многие родители выбрасывают детей на улицу или отвозят на ближайшие ж. д. станции.

с. Ульяновка. В колхозе им. Котовского умерло 20 чел. и в колхозе "Шлях Ленина" — 50. 50% колхозников лежат опухшие. В указанных селах, а равно и других, особо пораженных продзатруднениями употребляется в пищу мясо павших лошадей, а также собак и кошек.

В Н.-Водолажском районе особо пораженных продзатруднениями сельсоветов 5. По этим селам за последние 2 месяца умерло около 800 чел. Много колхозников и единоличников истощены — лежат больные и опухшие.

Наряду с этим, из сел Знаменка, Мануйлово, Трояное, Федоровка и др. за последнее время выбыло за пределы района в поисках хлеба, более 700 чел. трудоспособных.

В связи с этим значительно возросла детская безпризорность. Большое количество детей оставлены родителями на произвол судьбы, которые бродят по селам, занимаясь попрошайничеством. Некоторые колхозники и единоличники, не имея средств к существованию, также бродят по селам, ведя паразитический образ жизни.

За последнее время очень развились кражи по селам. Колхозники крадут друг у друга коров, лошадей, а также различные продукту питания. Краденные коровы и лошади режутся на мясо.

В Гадячском районе особо поражена продзатруднениями 10 сельсоветов, в коим за последние месяцы зарегистрировано свыше 2.000 смертных случаев на почве истощения.

Необходимо отметить, что смертность настолько приняла широкие размеры, что ряд сельсоветов прекратил регистрировать умерших.

Детская безпризорность растет с каждым днем. Дети бродят по селам и занимаются попрошайничеством. Ясли набиты до отказа, продовольствием не обеспечены, в ряде случаев дети голодают, употребляя в пищу всякие суррогаты. На этой почве отмечается большая заболеваемость детей и смертность.

По ряду сельсоветов целые семьи оставили села, выехали

в близь расположенные города, где часть из них устроилась на работу, а некоторые занимаются попрошайничеством.

На почве продзатруднений в районе участились случаи краж, принимающие угрожающие размеры.

За период март—май м-цы по району зарегистрировано 228 краж и вооруженных ограблений.

В Краснознаменском, Харьковецком и др. сельсоветах выявлены случаи самоубийства на почве чрезмерного истощения.

Отдельные колхозники питаются мясом павших лошадей и других животных.

В Изюмском районе продзатруднениями охвачено 14 сельсоветов, где в общей сложности голодает 15.000 чел., преимущественно колхозников. На почве чрезмерной истощенности по указанным селам за последние 5 месяцев зарегистрировано 2502 смертных случая.

В ряде колхозов правления выдают в пищу колхозникам мясо павших лошадей (колхозы Нескоредьковского, Бригадировского, Гороховатского, М. Камышеваского и ряда других).

Вместе с тем участились случаи подбрасывания родителями своих детей возле учреждений в райцентре или прямо на улице. За последний месяц было подобрано и направлено в детские дома 657 безпризорных детей.

Такое же примерно положение и по другим районам области, особо пораженных продзатруднениями.

Безусловно, что как районами, так и областными организациями была проведена значительная работе по изысканию продовольственных рессурсов и оказанию продовольственной помощи особо нуждающимся колхозникам и единоличникам, однако, ввиду незначительности ее и прогрессирующего роста продзатруднений — реального улучшения положения не достигнуто. Дальнейший рост продзатруднений является прямой угрозой успешному выполнению очередных хозяйственно-политических кампаний на селе — уборочной и прополочной. Поэтому необходимо принять срочные мери к усилению продпомощи нуждающимся районам в целях ослабления испытываемых ими продзатруднений.

НАЧАЛЬНИК ХАРЬКОВСКОГО ОБЛАСТНОГО ОТДЕЛА ГПУ УССР (КАЦНЕЛЬСОН)

5/VI—1933 года.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 2190.— Арк. 39—46.

Телеграма генерального секретаря ЦК ВКП(б) Йосифа Сталіна й голови Раднаркому СРСР Вячеслава Молотова керівникам УСРР про безумовне виконання планів експортних поставок у першому півріччі 1933 року

6 червня 1933 року

СЕРИЯ "Г"

ИЗ МОСКВЫ 6.VI-33 г. 2 АДРЕСА: Харьков

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У.

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ СОВНАРКОМА.

В связи с наложением Англией эмбарго необходимо особое внимание выполнению экспортных планов. ЦК и СНК предлагают немедленно установить мероприятия каждому тресту, предприятию, обеспечивающие полное выполнение полугодового плана к концу июня, обратив особое внимание на равномерную сдачу отгрузки в соответствии с заданием. Примите решительные меры к обеспечению сдачи тарой транспортом, никакие оговорки приниматься не будут. Привлекайте к строгой ответственности виновных в разбронировании экспортных фондов. Обращаем внимание на недопустимое низкое выполнение полугодового плана к первому мая вашей республике яйцо 4%, уголь 44%, стекло-фарфор —

51%, лес 52%. Проверьте готовность организаций предприятий выполнение плана третьего квартала. О принятых мерах сообщите. НР- 142 "Г".

СТАЛИН, МОЛОТОВ
верно: Кабальнова

Машинописна копія.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6376. — Арк. 47.

Доповідна генерального секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора і заступника голови Раднаркому УСРР Панаса Любченка генеральному секретареві ЦК ВКП(б) Йосифу Сталіну і голові Раднаркому СРСР Вячеславу Молотову про хід виконання експортних планов у першому півріччі 1933 року

10 червня 1933 року

МОСКВА ЦК ВКП СТАЛИНУ
СОВНАРКОМ МОЛОТОВУ
142Г ПЛАН ПЕРВОГО КВАРТАЛА УКРАИНА ВЫПОЛНИЛА тчк ПЛАН ВТОРОГО СОСТОЯНИЮ ПЕРВОЕ ИЮНЯ ВЫПОЛНЕНО 57,3 ПРОЦЕНТА тчк ЦЕЛЯХ ВЫПОЛНЕНИЯ ПОЛУГОДОВОГО ЭКСПОРТНОГО ПЛАНА ТРЕСТАМ ОБЪЕДИНЕНИЯМ ЗАГОТОВИТЕЛЯМ ДАНЫ ИЮНЬСКИЕ ЗАДАНИЯ РАСЧЕТОМ ПОКРЫТИЯ ПРОРЫВА АПРЕЛЯ МАЯ тчк ЧАСТИ ОТСТАЮЩИХ ЯЙЦА ЛЕСА СТЕКЛОФАРФОРА ПРИНЯТЫ ОСОБЫЕ МЕРЫ СООБЩИМ ПИСЬМОМ ОДНОВРЕМЕННО УВЕЛИЧИЛИ ПЛАН ПУШНИНЫ КУСТАРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫМ СОДОВЫМ ПЕКУ тчк УГЛИ ПРЕДЕЛАХ УТВЕРЖДЕННЫХ ТОПЛИВНЫМ КОМИТЕТОМ СТО ФОНДАМ АПРЕЛЬ МАЙ ПЕРЕВЫПОЛНЯЮТСЯ тчк СОЮЗВНЕШТОРГ ВЫПОЛНЕНИЕ УГЛЕМ ИСЧИСЛЯЕТ ПЕРВОНАЧАЛЬНЫМ ПЛАНАМ НЕ СЧИТАЯСЬ СОКРАЩЕНИЕМ НАРЯДОВ ТОПЛИВНЫМ КОМИТЕТОМ тчк ДНЯМИ ВЫСЫЛАЕМ ИНФОРМАЦИЮ ХОДЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ПЛАНОВ

№0951950/с
КОСИОР ЛЮБЧЕНКО
10/VI-33 г.

Машинописний оригінал.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6376. — Арк. 49.

Постанова колегії Народного комісаріату зернових і тваринницьких радгоспів СРСР щодо збільшення плану хлібоздачі зернорадгоспами України на 7,5 мільйона пудів зерна

14 липня 1933 року

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 487
КОЛЕГИИ НАРОДНОГО КОМИССАРИАТА ЗЕРНОВЫХ И ЖИВОТНОВОДЧЕСКИХ СОВХОЗОВ СССР от 14 ИЮЛЯ 1933 г.

На основании постановления Совнаркома Союза и ЦК ВКП(б) от 13.VII.33 г. об окончательном плане хлебосдачи совхозами по южным районам СССР Коллегия Наркомсовхозов СССР постановляет:

1. Наметить следующее распределение установленного указанным решением СНК Союза и ЦК ВКП(б) увеличения плана хлебосдачи по зерносовхозам Украины на 7,5 млн. пудов:

а) По зерносовхозам Одесского Союззернотреста увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 3.746 тыс. пу-

дов, доведя годовой план хлебосдачи по зерносовхозам Одесского треста до 10 млн. пудов.

б) По зерносовхозам Днепропетровского Союззернотреста увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 2.112 тыс. пудов, доведя годовой план хлебосдачи по совхозам днепропетровского треста до 5,640 тыс. пудов.

в) Увеличить план хлебосдачи для Барвенковского и Близнецовского зерносовхозов Харьковской области на 300 тыс. пудов, предложив тов. НУРИНОВУ распределить эти 300 тыс. пудов между данными зерносовхозами.

г) По совхозам Донецкого Союззернотреста увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 1.342 тыс. пудов, доведя годовой план хлебосдачи по совхозам Донецкого треста до 4.760 тыс. пудов.

Всего по зерносовхозам Украины увеличение на 7,5 млн. пудов с доведением всего годового плана хлебосдачи по всем зерносовхозам до 20.700 тыс. пудов.

2. Наметить следующее распределение установленного указанным постановлением СНК Союза и ЦК ВКП(б) увеличения плана хлебосдачи на 1.850 тыс. пудов по животноводческим совхозам Наркомсовхозов по Украине:

а) по овцесовхозам увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 300 тыс. пудов, установив окончательный план хлебосдачи по овцесовхозам Украины 520 тыс. пудов;

б) по мясосовхозам увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 650 тыс. пудов только мясным совхозам (без Близнецовского и Барвенковского зерносовхозов), установив окончательный план хлебосдачи по мясосовхозам Украины 1.396 тыс. пудов.

Увеличение плана хлебосдачи по мясосовхозам Украины на 650 тыс. пудов распределить между скотоводтрестами: Днепропетровскому — 225 тыс. пуд., окончательный план — 403,8 тыс. пудов, без Барвенковского и Близнецовского совхозов, которым установлен отдельный план; Одесскому — 150 тыс. пудов, окончательный план — 315 тыс. пудов;

в) по свиносовхозам увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 650 тыс. пудов, установив окончательный план хлебосдачи по свиносовхозам Украины 1.247 тыс. пудов. Увеличение плана хлебосдачи по свиносовхозам Украины на 650 тыс. пудов распределить между свиноводтрестами: Одесскому — 200 тыс. пудов, окончательный план 322 тыс. пуд., Днепропетровскому — 120 тыс. пуд., окончательный план 254 тыс. пуд., Харьковскому — 200 тыс. пуд., окончательный план 377 тыс. пудов; Киевскому — 35 тыс. пуд., окончательный план 114 тыс. пудов и Донецкому — 75 тыс. пудов, окончательный план 130 тыс. пудов.

Дать задание по хлебосдаче совхозам Черниговского Свиноводтреста в размере 20 тыс. пудов;

г) Племтресту увеличить ранее установленный план хлебосдачи на 100 тыс. пудов, установив окончательный план хлебосдачи для племсовхозов Украины 226,5 тыс. пуд.;

д) увеличить план хлебосдачи для птицесовхозов на 30 тыс. пуд., установив окончательный план хлебосдачи 92,5 тыс. пуд.;

е) увеличить план хлебосдачи Донмолокотресту на 120 тыс. пудов установив окончательный план хлебосдачи для совхозов этого треста 351,5 тыс.пудов.

Указанное увеличение плана зерновым и животноводческим трестам Украины сообщить по телеграфу Уполнаркомсовхозов тов. НУРИНОВУ, предложив ему согласовать это распределение с украинскими организациями и директорами трестов и свои замечания телеграфировать Нарком совхозов для окончательного утверждения Коллегии в 2-х дневный срок.

3. — а) Увеличить план хлебосдачи по Сев.-Кавказскому Зернотресту на 5.400 тыс. пудов, установив окончательный

план в 25.500 тыс. пуд. без зерносовхоза имени Орджоникидзе, которому установлен самостоятельный план.

б) Увеличение плана хлебосдачи на 500 тыс. пудов для животноводческих совхозов Сев. Кавказа распределить между Сев.-Кавказскими животноводческими трестами следующим образом: Скотоводтресту — 250 тыс. пуд., окончательный план 693 тыс. пуд.; Овцеводтресту — 60 тыс. пуд., окончательный план 190 тыс. пуд.; Свиноводтресту — 170 тыс. пуд., окончательный план 355 тыс. пуд.; Племсовхозам 20 тыс. пудов, окончательный план 126 тыс. пудов.

4. — а) Увеличить план хлебосдачи по Н. Волжскому Зернотресту на 1 млн. пудов, включая Кушумский и Калмыцкий совхозы, установив окончательный план по зерносовхозам Н. Волги — 5.700 тыс. пудов, в том числе для Кушумского совхоза 32 тыс. пуд. и Калмыцкого совхоза — 31 тыс. п.

в) Увеличение плана хлебосдачи на 500 тыс. пудов для животноводческих совхозов Н. Волги распределить между животноводческими трестами следующим образом: Овцеводтресту — 25 тыс. пуд., окончательный план 210 тыс. пудов; Саратовскому Скотоводтресту 37 тыс. пудов, окончательный план — 162 тыс. пуд.; Н. Волжскому (Дубовскому) Скотоводтресту 115 тыс. пуд., окончательный план — 326 тыс. пудов; Скотоводтресту Немцев Поволжья — 100 тыс. пудов, окончательный план 455 тыс. пуд.; Племсовхозам — 8 тыс. пуд., окончательный план 41 тыс. пудов; Саратовскому Свиноводтресту 155 тыс. пуд., окончательный план 255 т. пуд., Балашовскому Свиноводтресту 40 тыс. пуд., окончательный план 90 тыс. пуд.; Свиноводтресту Немцев Поволжья 20 тыс. пудов, окончательный план 70 тыс. пудов.

5. Установленное задание для животноводческих совхозов Закавказья 15 тыс. пудов распределить между овцесовхозами — 2 тыс. пуд., свиносовхозами 3 тыс. пуд., маслосовхозами — 10 тыс. пудов.

6. По Средней Азии установить план хлебосдачи для животноводческих совхозов Средней Азии:

а) по совхозам Узбекского Скотоводтреста — 20 тыс. пудов
б) -"- -"- Киргизского Скотоводтреста — 70 -"- -"-
в) -"- -"- Киргизского Овцеводтреста — 15 -"- -"-
г) -"- -"- Туркменского Овцеводтреста — 5 -"- -"-
Всего: 110 тыс. пудов.

7. Установить для совхоза имени Орджоникидзе окончательный план хлебосдачи в 360 тыс. пудов.

По Крыму увеличить план по зерносовхозам на 600 тыс. пудов, всего по зерносовхозам — 2.800 тыс. пуд.; по овцесовхозам на 300 тыс. пуд., всего по овцесовхозам — 572 тыс. пудов.

8. Обязать директоров зерновых и животноводческих трестов в 2-х дневный срок, согласованно с краевыми организациями, установить окончательные планы хлебосдачи по совхозам и телеграфно сообщить Наркомсовхозов.

9. Предупредить всех директора совхозов и трестов, что сверх плана хлебосдачи они обязаны вернуть натурой полученные от государства зерновые ссуды и что за полный их возврат они отвечают также, как и за выполнение настоящего плана хлебосдачи.

10. Предупредить все совхозы и тресты, что, независимо от установленного окончательного плана хлебосдачи, все товарные излишки после выполнения данного плана подлежат безоговорочной сдаче государству.

ЗАМ. НАРКОМСОВХОЗОВ СССР Герчиков.

Машинописна копія.
РДАЕ: Ф. 2040.— Оп. 6. — Спр. 26. — Арк. 152—156.

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У щодо клопотання перед ЦК ВКП(б) про дозвіл на видачу робітникам, інженерно-технічним працівникам та службовцям Харкова додатково по 2 кілограми борошна до роковин більшовицького перевороту

25 жовтня 1933 року

ПБ № 139, п. 3 Особая папка
от 25.X.33 г. Секретно

Постановление ПБ ЦК КП(б)У
"О разрешении выдачи рабочим, ИТР и служащим г. Харькова сверх плана хлебоснабжения по 2 кг белой муки".

Возбудить ходатайство перед ЦК ВКП(б) о разрешении выдачи рабочим, ИТР и служащим г. Харькова к Октябрьским торжествам сверх плана хлебоснабжения по 2 кг белой муки, обязав КомЗагСНК отпустить для этой цели специальный фонд в 700 тонн белой муки.

Любченко, Косиор.

Телеграмма ЦК ВКП(б) послана.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр.10. — Арк. 191.

Звернення секретарів ЦК КП(б)У Станіслава Косіора та Павла Постишева до Йосифа Сталіна з проханням зменшити план хлібозаготівель 1933 року на 20 мільйонів пудів

4 листопада 1933 року

Особая папка

Тов. Сталин!

В дополнение к устному сообщению, которое мы делали вам в вагоне, приводим точную справку положения с хлебозаготовками в этом году: наш годовой план без гарнца составляет 373.621 тыс. пудов. Заготовлено на 1.IX.33 г. — 342.226 тыс. пудов.

Остается 31.395 пудов. Из этого количества необходимо вычесть 5% отчисления натуроплаты для МТС — 2.722 тыс. пудов.

Остается заготовить с 1.IX.33 г. — 28.673 тыс. пудов.

Это количество хлеба мы должны получить главным образом с наиболее хозяйственно слабых с низкой урожайностью колхозов. Таких колхозов будет около 3.000, т. е. примерно 10% всех колхозов Украины. В этих колхозах на трудодень приходится не более 1—1,5 кг. Большинство этих колхозов не будет иметь семян на весну — эти семена придется где-то добывать.

Чтобы облегчить положение этих колхозов, просим ЦК уменьшить нам план хлебосдачи по всем источникам на 20 млн. пудов, из них по совхозам — на 4.700 тыс. пудов, по единоличникам — на 700.000 пудов, по колхозам (зернопоставки и натуроплата вместе) — 14.600 тыс. пудов. При этих условиях остается нам заготовить всего 8.900 000 пудов.

Если ЦК сочтет возможным удовлетворить нашу просьбу, то распределение этой скидки мы предлагаем принять согласно прилагаемой таблице.

Косиор, Постышев.

Это послано в Москву 4.XI.1933 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 10. — Арк. 250.

Список районів УСРР, куди на місце вимерлих від голоду в першу чергу переселяли вихідців з російських та білоруських регіонів

1933 рік

СПИСОК РАЙОНОВ ДОПРИСЕЛЕНИЯ С. Х. НАСЕЛЕНИЯ 1-й ОЧЕРЕДИ

№№	Название районов	Количество всел. семейств	Из какой области
ОДЕССКАЯ ОБЛАСТЬ			
1 .	В-Александровский	500	БССР
2.	Ровнянский	900	Горьк. кр.
3.	Компанеевский	800	БССР
4.	Каховский	406	БССР
5.	Н-Украинский	1100	БССР
6.	Зиновьевский	500	БССР
7.	Снегуревский	400	БССР
8.	В-Высковский	800	БССР
9.	Любашевский	300	Гор. кр.
10.	Врадиевский	600	-"-
11.	Кривоозерский	200	-"-
	ИТОГО	6500	
ДНЕПРОПЕТРОВСКАЯ ОБЛАСТЬ			
1.	Белозерский	450	Запад. об.
2.	Н-Троицкий	450	-"-
3.	Лепетихский	780	-"-
4.	В-Токмакский	500	-"-
5.	Мелитопольский	500	-"-
6.	Михайловский	300	-"-
7.	Люксембургский	300	-"-
8.	Н-Сирогозский	550	-"-
9.	Акимовский	600	-"-
10.	Апостоловский	500	-"-
11.	Васильевский	300	-"-
12.	Васильковский	650	-"-
13.	Долинский	400	-"-
14.	Божедаровский	300	-"-
	ИТОГО	6500	
ДОНЕЦКАЯ ОБЛАСТЬ			
1.	Беловодский	600	Ивановск.
2.	Белолуцкий	500	-"-
3.	Ново-Псковский	600	-"-
4.	Ст. Каранский	400	-"-
5.	Старобельский	350	-"-
6.	Сватовский	150	-"-
7.	Покровский	510	-"-
8.	Марковский	390	-"-
	ИТОГО	3500	
ХАРЬКОВСКАЯ ОБЛАСТЬ			
1.	Сахновщанский	1600	ЦЧО.
2.	Краснокутский	750	-"-
3.	Двуречанский	600	-"-
4.	Блезнюковский	55	-"-
5.	Тростянецкий	250	-"-
6.	В-Бурлуцкий	250	-"-
7.	Красноградский	300	-"-
8.	Барвенковский	200	-"-
	ИТОГО	3500	

21.II—34 г.

№3.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 2417. — Арк. 78—80.

Список жертв голодомору 1932—33 років у селі Пустоха (нині — Прибережне) Ружинського району Житомирської області, який вдалося скласти Катерині Дячук та Ніні Форостяній за спогадами старожилів

1. Галушко Максим.
2. Галушко Оляна.
3. Гладишко Іван Кирилович.
4. Гладишко Микола.
5. Гладишко Мотря.
6. Гладишко Степан.
7. Гладишко Юхим Андрійович.
8. Глечик Андрій Степанович.
9. Глечик Варвара Андріївна.
10. Глечик Зінаїда Андріївна.
11. Гліевсъкий Микола.
12. Дячук Іван.
13. Дячук Тетяна.
14. Дячук Степан.
15. Дячук Горпина.
16. Дячук Яків.
18. Дячук Ольга.
19. Карпелюк Яків Григорович.
20. Комарівський Матвій.
21. Комарівський Іван.
22. Комарівська Лисовета.
23. Комарівський Микола.
24. Комарівська Гапка.
25. Кравчук Пріська.
26. Кравчук Іван Микитович.
27. Кравчук Іван Григорович.
28. Куценко Марко.
29. Линник Петро.
30. Линник Петро.
31. Линник Оляна.
32. Оленич Григорій.
33. Оленич Одарка.
34. Рябоконь Петро.
35. Рябоконь Марина.
36. Рибак Іван Л.
37. Рибак Іван М.
38. Ружевич Параска.
39. Самотуга Марія Яківна.
40. Самотуга Тимко Панасович.
41. Самотуга Степан Панасович.
42. Самотуга Явдоха Панасівна.
43. Сандрович Микола.
44. Січкар Андрій.
45. Січкар Настя Юхимівна.
46. Січкар Оксана Юхимівна.
47. Слюсарчук Антон Федорович.
48. Слюсарчук Василь Федорович.
49. Слюсарчук Гапка.
50. Слюсарчук Лукерія.
51. Трусевич Дмитро.
52. Трусевич Христя.
53. Федун Федір П.
54. Федун Пріська Яківна.
55. Фризюк Іван Ю.
56. Ярмолюк Марта.
57. Ярмолюк Захар.

ГОЛОД 1946—1947 РОКІВ

Страшні голодомори в Україні, які були організовані більшовицькою владою в 20—30-х роках, виявилися не останнім випробуванням на виживання нашого народу. Оскільки світ і надалі залишався глухим до цієї української голодової катастрофи, то повторилася вона знову, вже після Другої світової війни...

Закономірність голоду 1946—1947 років полягає і в тому, як справедливо підмітив Г. Габріелян, що "поки нація, від імені якої здійснювався геноцид, не покаялася чи не понесла покарання, вона здатна повторити подібні злочини проти людства" (цит. за: Возгрин В. Империя и Крым: долгий путь к геноциду.— Бахчисарай, 1994. — С. 42).

Так, 1946 рік був неврожайним, давалася взнаки і повоєнна розруха. Але того збіжжя, що вродило на українських ланах, вистачало, аби не допустити нового голодомору. Однак під тиском Москви з України вимітали все, що можна було.

Щоб виконати намічене Москвою, керівник УРСР Микита Хрущов вдавався до найрізноманітніших заходів впливу. Скажімо, тільки постанов ЦК КП(б)У було ухвалено 49, заслуховувалися звіти 24 областей, з роботи увільнено 743 чоловіки, під суд віддано 1.645 посадових осіб (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 4029. — Арк. 43, 44).

Але і такі адміністративні дії Хрущова не задовольнили Москву, його вважали там, як це видно з його спогадів, надто м'яким, бо, мовляв, дуже вже часто сигналізує про загрозу нового голоду в Україні. Тим паче, що Хрущов узявся переконувати Сталіна в необхідності надати продовольчу допомогу УРСР, оскільки голод набирав усе більшого розмаху. Тому Кремль вирішив, що треба вдатися до вже випробуваного прийому — відправити в УРСР для організації справді більшовицьких темпів хлібозаготівель випробувану

людину з Центру. Скажімо, такого, як уже згадуваного члена наркомпроду РСФРР Мойсея Фрумкіна, котрий зумів забрати останній шмат хліба в голодних українських дітей у 1922 році. На таку роль цілком придавався Лазар Каганович, котрий себе зарекомендував умілим реквізитором українського хліба в 1932—1933 роках.

Навесні 1947 року Микита Хрущов був усунутий з посади першого секретаря ЦК КП(б)У, а Лазар Каганович, обійнявши її, узявся з притаманною йому енергією виконувати вказівку "вождя всіх часів і народів" стосовно викачування хліба з України. Але Каганович не тільки виконував спущений з Москви план — він узяв зобов'язання додатково відірвати в голодний 1947 рік від українського селянина ще 22.300 тисяч пудів.

Документи, пропоновані читачам, дають можливість переконатися, якими методами організовував уродженець України Лазар Каганович хлібозаготівлі тут. Можемо також побачити ту страшну картину всеукраїнської трагедії. Чи пам'ятають це все в Донбасі, наприклад?

А чи пам'ятаємо ми і те, що в 1946—1947 роках в Україні не повторилася трагедія в масштабах 1932—1933 років тільки тому, що нас врятувала Західна Україна, де ще не було колгоспів, і селянин-одноосібник міг лишками своєї продукції поділитися з голодними братами зі східних областей? Так, саме "бандерівці", як у нас зневажливо дехто називає українців із західного регіону, подали допомогу східнякам. І це не треба забувати.

Можливо, і справді наш народ від постійного духовного й фізичного геноциду втратив свою пам'ять? Та чи усвідомлюємо ту жертовність, яку проявили "бандерівці" до Великої України, коли її, за свідченням того ж Хрущова, кинули напризволяще? Адже поряд із забезпеченням продуктами величезного напливу голодних зі східних областей селянин-західняк мусив також виконувати доведений йому план хлібоздачі. Він з ним не тільки справлявся, а й давав набагато більше порівняно з 1940 роком. Наприклад, якщо в абсолютній більшості східні області не дотягували в 1946 навіть до половини плану 1940, то західні давали відповідно півтора — два завдання (там само. — Спр. 5015. — Арк. 16).

Звичайно, різні чинники впливали на післявоєнний урожай, у тому числі й погодні умови, які різнилися, наприклад, у Львівській та Ізмаїльській областях. Але в сусідніх, скажімо, Кам'янець-Подільській та Тернопільській, вони були однаковими. То чому ж колгоспи нинішньої Хмельницької в 1946 році змогли дотягнутися до довоєнного рівня лише на 63,7 відсотка, а тернопільський одноосібник, фермер, за сьогоднішньою термінологією, перекрив поставки 1940 року на 48,6 відсотка? Чому в нього краще вродило поле? Чи не тому, що воно було його власністю?

Очевидно, одноосібне господарство західноукраїнського селянина виявилося більш мобільнішим і ефективнішим у час післявоєнної розрухи. І той "бандерівець", до речі, не лише ділився по-братськи з українцем з Наддніпрянщини, але чим міг допомагав і росіянину, і білорусу...

Ми не маємо права про це забувати.

ДОКУМЕНТИ

Доповідна секретаря Львівського обкому партії Івана Грушецького секретареві ЦК КП(б)У Дем'яну Коротченку про масовий наплив населення східних областей УРСР та РРФСР за продовольством

1946 рік

КИЕВ

ЦК КП(б)У
тов. КОРОТЧЕНКО Д. С.

ИНФОРМАЦИЯ

О наплыве колхозников из восточных областей УССР и РСФСР за сельскохозяйственными продуктами в районы Львовской области

За последнее время значительно увеличился приток колхозников в районы Львовской области из Харьковской, Днепропетровской, Херсонской, Полтавской, Винницкой, Тамбовской, Орловской, Курской, Брянской, Калининской и других областей по закупке у крестьян хлеба и других сельскохозяйственных продуктов.

Прибывшие лица имеют на руках документы, выписанные правлениями колхозов, удостоверяющие о том, что они являются колхозниками.

Прибывшие колхозники в села района покупают за деньги или обменивают за носильные вещи хлеб, крупу, картофель и другие продукты и, пробыв по 2—3 месяца, возвращаются обратно по местожительству.

Среди прибивших есть и такие колхозники, которые в колхозах работать не хотят, а приезжают с тем, чтобы закупить продукты и перепродать по спекулятивным ценам на рынках. Среди этой части есть такие лица, которые, переезжая из села в село, распространяют среди крестьян провокационные слухи, направленные против колхозного строя, о якобы имеющемся голоде в указанных областях, и что в колхозах на

трудодни ничего не дали. Среди прибывших колхозников имеется и такая категория людей, которые временно нанимаются на работу за продукты или остаются на постоянно.

Особенно большой наплыв имеет место в районах, близлежащих от железнодорожных линий. Так, в Краснянский район ежедневно прибывает 300—400 человек, главным образом женщин, в Жовковский 80—100 чел., Глинянский 100—150 чел., Городокский 40—50 чел., а также большое количество приезжающих колхозников останавливаются в населенных пунктах Ивано-Франковского, Бродовского, Пониковецкого, Львовского сельского и других районов области.

В г. Броды, группа крестьян-колхозников из Белорусской ССР в количестве 15 человек, привезли на станцию несколько мешков зерна и грузили на платформу товарного поезда. В разговоре они заявили, что в колхозах плохо организована работа, отсутствует правильная организация труда колхозников, в результате, они остались без хлеба и голодают.

В селе Дубляны, Львовского — сельского района, 3 июня 1946 года, группа женщин в количестве 12 человек из Тамбовской области, ходили и просили у местных крестьян принять их на работу за хлеб, причем заявили, что в колхозе на протяжении 2-х лет неурожай, и поэтому они вынуждены ехать в Западные области за хлебом.

Со стороны Обкома КП(б)У дано указание районным комитетам КП(б)У усилить массово-политическую работу среди крестьян, направляя на то, чтобы нездоровые высказывания отдельных приезжих лиц отрицательно не влияли на морально-политическое состояние колхозов и крестьян.

По линии органов МВД, МГБ дано указание о том, чтобы лиц, которые распространяют антисоветские и клеветнические разговоры, направленные против колхозного строя, арестовывать и предавать суду.

Также за последнее время в районы области в неоргани-

зованном порядке из Восточных областей УССР и Тернопольской прибывают переселенцы. Так, в 1946 голу в нашу область прибыло неорганизованно из Запорожской, Днепропетровской, Херсонской, Одесской (362 чел.) и около 200 хозяйств из Тернопольской области.

Переселенцы объясняют свое прибытие в нашу область тем, что в указанных областях плохо заботятся о материальном устройстве переселенцев, не обеспечивают жильем, в результате семьи вынуждены жить под открытым небом.

Прибывшие переселенцы нами обеспечиваются необходимым жильем, а также оказана другая материальная помощь, но в настоящее время создана такая обстановка, что прибывшим в неорганизованном порядке переселенцам из вышеуказанных областей совершенно не представляется возможности выделить помещения для жилья, и эта неорганизованность создает неблагоприятную обстановку в области.

СЕКРЕТАРЬ ЛЬВОВСКОГО ОБКОМА КП(б)У
(И. ГРУШЕЦКИЙ)

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 3940. — Арк. 40—42.

Доповідна завідуючого сільськогосподарським відділом ЦК КП(б)У Варшавського секретареві ЦК Дем'яну Коротченку про масовий наплив населення східних регіонів УРСР та РРФСР в західні області України за продовольством 1946 рік

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У
товарищу КОРОТЧЕНКО Д. С.

Со времени разрешения правительством свободной продажи хлеба на рынке колхозами, колхозниками и единоличниками, в связи с выполнением плана хлебозаготовок из урожая 1944—1945 г.г., в западные области Украины с февраля месяца 1946 года начался массовый наплыв сельского населения Брянской, Калужской, Орловской, Одесской, Полтавской, Киевской, Каменец-Подольской, Винницкой и др. областей за хлебом.

Летом 1946 года поток сельского населения указанных областей в западные области УССР не уменьшился. В июне месяце органами транспортной милиции УССР было снято только с товарных поездов 62.400 чел., а за две последних декады июля — 97.633 чел.

Постановлением Совета Министров Союза ССР от 31 июля 1946 года за №1703 запрещена продажа хлеба на рынке колхозами, колхозниками и единоличными хозяйствами впредь до выполнения ими плана сдачи хлеба государству из урожая 1945—1946 г.г. В связи с этим органами милиции и прокуратуры установлен контроль за выполнением указанного постановления колхозами, колхозниками и единоличниками.

Для борьбы с незаконным перевозом хлеба крестьянами по железным дорогам, органы транспортной милиции УССР, в связи с постановлением Совета Министров ССР от 31 июля 1946 года №1703 организовали на крупных железнодорожных станциях Украины специальные оперативные заслоны из работников транспортной милиции, которые ведут борьбу с незаконной продажей и куплей зерна и муки на рынке.

Повсеместное проведение уборки урожая и сдача хлеба государству дает возможность колхозам выдавать колхозникам аванс хлеба по трудодням, что значительно сократило наплыв крестьян в западные области Украины за хлебом.

ЗАВ. СЕЛЬХОЗОТДЕЛОМ ЦК КП(б)У
(ВАРШАВСКИЙ)

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 3940. — Арк. 39.

Телеграма секретаря Рубежанського міськкому КП(б)У І. Березовського секретареві ЦК КП(б)У Микиті Хрущову про катастрофічне забезпечення населення міста хлібом

26 серпня 1946 року

Вх.776 26/VIII—46 НК связи СССР

Правительственная телеграмма

2 Высш. Рубежное 0616 58 231515

Высшая правительственная Киев молния ЦК "КП(б)У Хрущеву

Сов. секретно

Фонды муки город Рубежное августе меньше потребности 24 тонн тчк Кроме того незаконно снято прошлое время 33 тонны тчк Всего не достает 57 тонн Неоднократные обращение обком партии зпт исполком меры не принимает тчк

Отсутствие хлеба 23 августа создало нездоровое настроение тчк Просим Вашей помощи

Секретарь Рубежанского горкома партии И. Березовский

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 3583. — Арк. 205.

На документі є підпис Л. Кагановича.

Телеграма керівників тресту "Донбасважбуд" секретареві ЦК КП(б)У Микиті Хрущову та секретареві Ворошиловградського обкому партії Антону Гайовому про перебої в постачанні хлібом

24 серпня 1946 року

Особый сектор ЦК КП(б)У

Высшая правительственная молния

Телеграмма 4 адреса

Рубежное Киев — тов. Хрущеву

Ворошиловград, обком партии — Гаевому

Строительство Донбасстяжстроя Рубежное первого—двадцатого недодано 9 тонн хлеба, сняты снабжения иждивенцы, 21-го недодано 700 кг, 35 процентов, 22-го недодано тонну или 40 процентов, 23-го недодано 1400 кг или 60 процентов. Положение тяжелое, настроение рабочих нервозное, имеются недоразумения. Прошу оказать помощь выдачи строительству причитающийся хлеб 2400 кг ежедневно.

Нач. Донбастяжстроя Мурин

Нач. ОРСа Иванов

24/VIII—1946 р.

Вх. №025115/Н

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ. Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 3583. — Арк. 206.

Виправдальний лист секретаря ЦК КП(б)У Микити Хрущова Йосифу Сталіну в зв'язку з невиконанням плану хлібозаготівель з урожаю 1946 року

6 лютого 1947 року

МОСКВА ЦК ВКП(б)

Товарищу СТАЛИНУ И. В.

В 1946 году хлебозаготовки проводились с большим напряжением, потребовалось принятие решительных мер по отношению к лицам, ослаблявшим внимание к хлебозаготовкам.

Центральный Комитет КП (б) Украины за период хлебозаготовок 1946 года принял 49 постановлений. В ЦК КП(б)У были заслушаны отчеты о ходе хлебозаготовок по 24 областям УССР. По областям, отстающим в выполнении хлебозаготовок, ЦК КП(б)У принимались решения по 2—3 раза.

В решениях ЦК КП(б)У было указано на неудовлетворительный ход хлебозаготовок секретарям обкомов КП(б)У и председателям облисполкомов 22 областей; ЦК КП(б)У указал также 13 бюро обкомов КП(б)У и их первым секретарям, облисполкомам и их председателям и уполномоченным

Министерства заготовок СССР по этим областям, предупредив их об ответственности и обязав немедленно устранить недостатки, имеющиеся в хлебозаготовках.

ЦК КП(б)У освободил от работы секретаря Запорожского обкома КП(б)У тов. Матюшина, который не обеспечил руководства хлебозаготовками в области.

За плохое руководство хлебозаготовками, либеральное отношение к антигосударственной практике хлебозаготовок ЦК КП(б)У объявил выговор секретарю Ирклиевского райкома КП(б)У Полтавской области тов. Беху и председателю райисполкома этого района тов. Компанийцу.

За неудовлетворительное руководство и саботаж, проявленный в хлебозаготовках, а также за незаконное расходование зерна на внутриколхозные нужды обкомами и райкомами КП(б)У привлечено к партийной и судебной ответственности по УССР 6.029 человек, в том числе к партийной ответственности 4.334 человека и к судебной — 1.645 человек.

Из них снято с работы 743 человека, исключено из партии 526 человек, объявлены выговора 2.542 коммунистам, наложены другого рода партийные взыскания на 1.316 человек.

Центральный Комитет КП(б)У 31 января 1947 года обсудил на Политбюро ход подготовки к весеннему севу в колхозах, совхозах и машинно-тракторных станциях Украинской ССР.

ЦК КП(б)У признал работу по подготовке к весеннему севу неудовлетворительной и отметил крайне слабое руководство ходом подготовки к весеннему севу со стороны Министерств: земледелия, технических культур и животноводства, а также со стороны заместителя председателя Совета Министров УССР.

За неудовлетворительную организацию и руководство делом подготовки к весеннему севу, за благодушие и недопустимую медлительность в разрешении актуальных вопросов, связанных с подготовкой к севу, ЦК КП(б)У объявлены выговора министрам земледелия и технических культур тт. Бутенко и Кальченко.

За неудовлетворительное руководство подготовкой к весеннему севу и отсутствие должного контроля за работой Министерств земледелия и технических культур УССР объявлен выговор заместителю председателя Совета Министров УССР тов. Старченко. Постановление Политбюро ЦК КП(б)У от 1.II.1947 года разослано всем обкомам и райкомам КП(б)У.

После этого постановления в министерствах и областях оживилась работа по подготовке к весеннему севу.

В ряде областей проведены совещания с руководителями областных организаций, на которых рассмотрены вопросы подготовки к севу. В районы командированы ответственные работники областных организаций, а из районов в колхозы направлены работники районных организаций и специалисты сельского хозяйства.

В колхозах проводится работа по изысканию семян внутри колхозов, по сбору недостающего количества семян у колхозников и трактористов. В МТС из промышленных предприятий направлены ремонтные бригады для оказания помощи в скорейшем окончании ремонта тракторов и сельскохозяйственных машин. ЦК КП(б)У освободил от работы секретаря Николаевского обкома КП(б)У тов. Филиппова, который не справлялся с обязанностями секретаря обкома партии.

В ближайшие дни намечено заслушать ряд областей по вопросам руководства делом подготовки к весеннему севу и принять строгие меры по отношению к тем, кто не проявляет необходимой оперативности и не обеспечивает должной работы по созданию всех условий засыпки семян для выполнения плана весеннего сева.

Н. ХРУЩЕВ.

6 февраля 1947 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 4029.— Арк. 43—46.

Доповідна начальника Сталінського обласного управління Міністерства державної безпеки УРСР Демидова секретареві ЦК КП(б)У Лазареві Кагановичу про посилення антирадянських настроїв серед населення області в зв'язку з голодом

6 травня 1947 року

гор. Сталино

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
товарищу Кагановичу

Справка об отрицательных реагированиях и антисоветских проявлениях в Сталинской области

В связи с материальными затруднениями в области продолжают увеличиваться случаи заболевания дистрофией и смертность на этой почве.

Если на 20-е марта с. г. было зарегистрировано по области больных дистрофией:

по городам: взрослых — 18.428, детей —12.830,
по селам: взрослых— 12.567, детей— 11.347,
а всего умерло 1.664 чел.,

то на 20-е апреля с. г. зарегистрировано больных, нарастающим итогом:

по городам: взрослых — 28.606, детей — 18.330,
по селам: взрослых — 15.874, детей — 13.960,
а всего умерло — 2.790 чел.

Наибольшее количество заболевших дистрофией отмечается по городу Сталино, в Артемовском, Горловском, Енакиевском, Мариупольском, Макеевском, Авдеевском, Александровском, Красно-Лиманском и Ольгинском районах.

За последнее время на этой почве отмечен некоторый рост антисоветских настроений и жалоб на ухудшение материально-бытовых условий.

Наиболее характерные факты этих настроений ниже сего приводим:

Ассистент Донецкого индустриального института Милоский В. И. в беседе со знакомыми сказал: "Если Америка и Англия

объявят нам войну, то СССР не будет в состоянии оказать серьезного сопротивления и пойдет на любые условия, т. к. внутренняя обстановка в стране в материальном отношении крайне напряженная. Во многих местах люди умирают от голода.

Ухудшение материального положения в этом году объясняется не засухой, а причину нужно искать в существующем у нас строе..."

Инженер "Сталинуглепроекта" Бобров А. Л. заявил: "...Если город Сталино представить одной семьей, то в нем на одного работника, производящего материальные ценности, приходится 10 тунеядцев — работников облисполкома, обкома партии, комсомольских и профсоюзных комитетов и др., все они, не производя ничего, кушают в пять раз больше тех людей, которые добывают уголь и хлеб. И такое положение по всей стране..."

Студент Сталинского мединститута Петров К. Ф. заявил: "...Счастье пожирают отдельные личности, но они не счастливы. Разве можно назвать их счастливыми, если они пожирают кровь и плоть наших отцов, матерей, миллионов, умирающих от истощения, и если на их головы сыпятся миллионы проклятий ежедневно. Нужно быть слепым, чтобы не видеть горя окружающих. Но ведь история движется вперед, человечество развивается и рано или поздно один строй должен смениться другим..."

Студентка Руднева А. В. пишет своей знакомой: "...При входе в институт нас остановила женщина и спросила, как пройти на кафедру нормальной анатомии и сдать мертвого ребенка, которого она в одеяльце держала в руках.

Что только не делает голодный человек. Мать продает мертвого ребенка за несколько десятков рублей, чтобы прожить на эти деньги несколько дней.

При виде этой женщины с трупом ребенка мне вспомнились стихи Некрасова — о горестях русского народа..."

Рабочий шахты им. Калинина треста "Горловскуголь" Лобанов Н. Н. сказал: "...У нас сейчас рабочие уезжают с шахт,

т. к. жить и работать дальше невозможно. Рабочие умирают от истощения, их трупы находят в бане и по дорогам. Много стало убийств и грабежей..."

Рабочий ОСМЧ—309 Баранов А. Р. пишет: "...Мне все же непонятно, за что страдает бедный народ. Я не могу перенести этой тяжести. Все давят и давят, стараются применить все силы, лишь бы вогнать живыми в могилу.

Народ стонет под этой тяжестью и просит права на получение скромной жизни на этом свете. Они поделали из нас бродяг, превратили весь народ в скот..."

Начальник проектной группы комбината "Сталинуголь" Симонов П. А. говорит: "...Две системы в мире существовать не могут, тем более, что в нашей системе подавляющее большинство руководящих работников занимают свои должности только потому, что они члены партии..."

Наряду с отрицательными реагированиями отмечен ряд антисоветских проявлений со стороны враждебных элементов.

Из гор. Мариуполя в адрес ЦК ВКП(б) было отправлено анонимное письмо антисоветского содержания, исходящее, якобы, от рабочего завода им. Ильича, в котором автор выставляет ряд антисоветских требований и пишет: "...Народ исключительно озлоблен, недоволен Вами. Вас восхваляют только те, кто живет не на свои кровные копейки: министры, обкомы и т. д. Тысячи рабочих пухнут и умирают.

Нужно немедленно разрешить свободную торговлю по СССР и провоз всех видов продуктов из республики в республику и этим предотвратить вымирание народа. Нужно немедленно заставить всех работать на заводах и шахтах, дать доступ нашему народу в торговлю, тогда меньше будет спекуляции..."

В отдел пропаганды радиоузла гор. Сталино было направлено анонимное письмо следующего содержания: "...Между США и Советским Союзом имеется различие в том, что Америка всем дает взаймы, а СССР уже 30 лет занимает даже у своего цыгана и калмыка.

У нас всего много, но только ни рабочий, ни колхозник не видят ничего. Что такое стахановство? Это демидовство Петра Первого, только более жестокое. И никакая Ваша пропаганда не дает плодов..."

В Ольгинском районе в колхозе "Новый путь" на стене конторы правления колхоза обнаружена антисоветская листовка повстанческого содержания: "...Товарищи рабочие и колхозники, поднимайтесь на борьбу с советским варварством, организуйте белогвардейские отряды против советской власти, чтобы после ее свержения — жить зажиточно.

До каких пор будем терпеть, нас хотят поморить с голода и поработить. Поднимайтесь все, собирайте оружие..."

Принятыми мерами установлено, что автором антисоветской листовки является колхозник Медведев Иван Евстафьевич, 1928 года рождения, который нами проверяется...

Начальник управленя МГБ Сталинской области Демидов.

6 мая 1947 г.

г. Сталино

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23. — Спр. 4978 — Арк. 1—4.

Протокольне рішення секретарів ЦК КП(б)У Лазаря Кагановича, Миколи Патолічева та Дем'яна Коротченка щодо виконання й перевиконання планів хлібозаготівель з урожаю 1947 року

11 липня 1947 року

ПБ—134/1 Особая папка

11/VII—47 г.

Протокольно

О плане хлебозаготовок с урожая 1947 г.

Совет Министров Украинской ССР и Центральний Комитет КП(б) Украины принимают полностью как реальный, установлен-

ный Советом Министров Союза ССР и ЦК ВКП(б), план хлебозаготовок с урожая 1947 года в размере 444.700 тыс. пудов.

Для непременного обеспечения выполнения установленного государственного плана хлебозаготовок по Украинской ССР, учитывая условия, сложившиеся в отдельных районах, особенно южных областей УССР, считать за необходимое довести областям УССР увеличенные против установленного плана задания по хлебозаготовкам на 22.300 тыс.пудов.

За: Каганович
Патоличев
Коротченко

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 32 — Арк. 267.

Доповідна секретаря Сталінського обкому партії Олександра Струєва секретареві ЦК КП(б)У Лазарю Кагановичу про самогубство колгоспниці Ольги Ченцової, заляканою більшовицькими активістами тюрмою за зібрані колоски на колгоспному полі

10 серпня 1947 року

Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу Кагановичу Л. М.

Сталинский обком КП(б)У сообщает, что в колхозе им. Челюскинцев Буденновского района покончила жизнь самоубийством через повешение колхозница Ченцова Ольга Назаровна, 48 лет, беспартийная.

Причини ее самоубийства явились, якобы, следующие:

гр. Ченцова 29 июля похитила с колхозного тока 2,2 клгр. пшеницы, с которой она была задержана. После чего председатель колхоза т. Коваленко, секретарь парторганизации Крупенич, агитатор райкома партии т. Пидоря и член ВКП(б) Сушицкий самочинно и незаконно проводили у нее на квартире

обыск. При обыске обнаружилось ячменя 8 кгр. и пшеницы 7 кгр., которые были у нее отобраны, после чего они начали ей угрожать и запугивать тем, что о краже ею пшеницы будет дело передано в суд, что она получит 10 лет тюрьмы, а имущество ее будет конфисковано.

Установлено, что отобранный у нее ячмень был намолочен с колосьев, собранных с убранного поля, а пшеница получена авансом на трудодни.

По делу самоубийства гр. Ченцовой ведется следствие и на бюро обкома КП(б)У будет обсужден этот вопрос.

Секретарь Сталинского обкома КП(б)У Струев.
Передано из Сталино по ВЧ 10.VIII. 1947 г.
Передал Синица
Приняла Добровольская

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 4961. — Арк. 46.

Доповідна керівників УРСР Лазаря Кагановича та Микити Хрущова Йосифу Сталіну про вжиті після його директиви заходи щодо посилення темпів хлібозаготівель

17 вересня 1947 року

Серия "Г"

СОВЕТ МИНИСТРОВ СОЮЗА ССР
товарищу СТАЛИНУ

Докладываем Вам о принятых мерах по выполнению Ваших указаний в директиве от 15.IX:

1. Немедленно 15-го в 3 часа дня было созвано заседание Политбюро, на котором была зачитана Ваша директива, обсуждены и намечены меры по обеспечению ее выполнения.

Кроме названных, совершенно правильно, в Вашей директиве областей, мы отметили как плохо ведущие хлебозаготовки дополнительно следующие области — Винницкую,

Каменец-Подольскую, Николаевскую, Измаильскую и Черновицкую.

Нами указано местам на все возможности быстрого и точного выполнения Ваших указаний, а именно:

началась уборка кукурузы, под которой на Украине имеются большие посевные площади. Немедленная и правильная организация охраны кукурузы от хищения, ускоренная и энергичная уборка кукурузы и сдача ее на ссыпные пункты дает полную возможность немедленно, уже в 4-й пятидневке резко поднять сдачу хлеба государству.

Сосредоточение лучших сложных молотилок в колхозах, не закончивших молотьбу, прикрепление к каждой молотилке действительно серьезных работников, поднятие производительности молотилок и усиление молотьбы дают полную возможность немедленного поднятия темпов сдачи зерновыми культурами — пшеница, рожь, просо, гречиха, ячмень и другие.

Установка молотилок под навесы, постройка токов и зерносушилок гарантирует бесперебойный обмолот и сушку зерна даже при плохой погоде, тем более, что все данные говорят за то, что в ближайший период времени погода должна быть благоприятной.

ЦК КП(б)У и Совет Министров УССР:

1. Установили следующие суточные задания по сдаче хлеба по каждой области (в тыс. пуд.):

Киевской — 400,0, Винницкой — 600,0, Каменец-Подольской — 225,0, Полтавской — 550,0, Кировоградской — 700,0, Одесской — 380,0, Николаевской — 190,0, Херсонской — 200,0, Запорожской — 400,0, Днепропетровской — 700,0, Сталинской — 300,0, Ворошиловградской — 400,0, Житомирской — 180,0, Черниговской — 180,0, Сумской — 220,0, Станиславской — 40,0, Черновицкой — 75,0.

Обязали обкомы партии и облисполкомы немедленно преподать районам такие же суточные задания по сдаче хлеба по каждому району, а район — по колхозам и совхозам.

2. Утвердили по каждой области конкретные суточные задания по уборке и вывозке кукурузы, по молотьбе, по выделению автотранспорта и лошадей для вывозки хлеба:

по уборке кукурузы (в тыс. га): Киевской — 3,0, Винницкой —8,0, Каменец-Подольской — 3,0, Полтавской — 10,0, Кировоградской — 8,0, Одесской — 15,0, Николаевской — 7,0, Херсонской — 7,0, Запорожской — 10,0, Днепропетровской— 15,0, Сталинской — 6,0, Ворошиловградской — 4,0, — всего — 94,0;

по обмолоту (тыс. га в сутки) Киевской — 20,0, Винницкой — 18,0, Каменец-Подольской — 15,0, Полтавской — 15,0, Кировоградской — 12,0, Одесской — 8,0, Николаевской — 5,0, Харьковской — 12,0, Херсонской — 6,0, Запорожской — 2,0, Днепропетровской — 10,0, Сталинской — 5,0, Ворошиловградской — 12,0, Житомирской — 15,0, Черниговской — 15,0, Сумской — 13,0, — всего — 183,0.

3. Командировали в области работников центра, в том числе в Днепропетровскую, кроме т. Гречухи, — т. Коротченко, в Кировоградскую — тт. Корнийца и Старченко, в Запорожскую — т. Мельникова, в Херсонскую — т. Калашникова и т. д., кроме того, дали задание областям укрепить состав уполномоченных областей в районах и послали дополнительно людей к молотилкам и на уборку кукурузы.

4. Мы твердо уверены, что Ваша директива будет выполнена, и план хлебозаготовок по Украине будет безусловно выполнен.

Н. ХРУЩЕВ Л. КАГАНОВИЧ

№7/68
Киев, ЦК КП(б)У,
17.IX.47 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.—Оп. 23.—Спр. 4026.— Арк. 390—392.

Доповідна керівників УРСР Лазаря Кагановича та Микити Хрущова Йосифу Сталіну про виконання областями УРСР плану хлібозаготівель за четверту п'ятиденку вересня 1947 року

23 вересня 1947 року

ТОВАРИЩУ СТАЛИНУ

Докладываем:

За 4-ю пятидневку сентября заготовлено 16825 тыс. пудов, на 2755 т. пудов больше, чем за 3-ю пятидневку, когда поступило 14070 т. пудов. На 22-е сентября закончили план хлебозаготовок следующие области Украины:

Харьковская	Ровенская
Одесская	Тернопольская
Львовская	Станиславская
Дрогобычская	Закарпатская

23-го заканчивают выполнение плана хлебозаготовок Киевская и Волынская области. Принимаем все меры к тому, чтобы план был выполнен по всей Украине.

Л. КАГАНОВИЧ Н. ХРУЩЕВ

№1/69 Передано по ВЧ 23.IX. в 17-10.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 4026. — Арк. 393.

Доповідна керівників УРСР Лазаря Кагановича та Микити Хрущова і уповноваженого Міністерства заготівель СРСР В. Калашникова Йосифу Сталіну про дострокове виконання планів хлібоздачі з урожаю 1947 року

10 жовтня 1947 року

МОСКВА, КРЕМЛЬ

товарищу СТАЛИНУ И. В.

Докладываем Вам, дорогой товарищ Сталин, что колхозы,

совхозы и крестьянские хозяйства Украинской Советской Социалистической Республики, выполняя социалистические обязательства и обещания досрочно, данные Вам 9 октября 1947 года, выполнили государственный план хлебозаготовок без гарнцевого сбора на 101,3%. Сдача хлеба государству сверх плана продолжается.

Успешное выполнение плана хлебозаготовок является результатом Вашей лично, товарищ Сталин, отеческой заботы о колхозах и колхозниках Украины, большой помощи, оказанной партией и советским правительством Украине семенами, продовольствием, сельхозмашинами, горючим.

Колхозники, колхозницы, работники МТС и совхозов, специалисты сельского хозяйства и крестьяне западных областей ответили на Вашу заботу и помощь героическим трудом, высокой сознательностью. Большевики Украины, руководствуясь Вашими указаниями, — директивами ЦК ВКП(б), возглавили социалистическое соревнование масс и обеспечили успешное проведение весеннего сева, уборки урожая и досрочное выполнение плана хлебозаготовок.

Колхозники, колхозницы и трудящиеся Украины вполне сознают, что постановление февральского пленума Центрального Комитета Всесоюзный Коммунистической партии большевиков еще не полностью выполнено, что в деле полного восстановления и развития сельского хозяйства Украины нужно еще сделать много.

Заверяем Вас, дорогой учитель, что колхозники, колхозницы и все трудящиеся Украины будут работать не покладая рук для расцвета сельского хозяйства Украины, повышения материально-культурного уровня жизни трудящихся, дальнейшего увеличения хлебных и сырьевых ресурсов ру-

ководимого Вами советского социалистического государства.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВЕТА МИНИСТРОВ УССР
Н. ХРУЩЕВ
СЕКРЕТАРЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА
КП(б) УКРАИНЫ Л. КАГАНОВИЧ
УПОЛНОМОЧЕННЫЙ МИНИСТЕРСТВА
ЗАГОТОВОК (без підпису)
№1/76 10.X.47 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.—Оп. 23.—Спр. 4026.—Арк. 404, 405.

Доповідна керівників УРСР Лазаря Кагановича та Микити Хрущова і уповноваженого Міністерства заготівель СРСР В. Калашникова Йосифу Сталіну про перевиконання плану хлібозаготівель з урожаю 1947 року

Після 10 жовтня 1947 року

Товарищу СТАЛИНУ И. В.

В дополнение к рапорту сообщаем Вам данные о выполнении плана хлебозаготовок из урожая 1947 года (без гарнца) по Украинской ССР на 9 октября 1947 года (в тыс. пудов)

1. Государственный план хлебозаготовок (без гарнцевого сбора) 430.700.

2. Поступило на 9 октября 431.286 или 100,1%.

3. Кроме того, поступило на пункты Заготзерно натуроплаты за автодоставку и натурудержание из глубинки — сверх плана хлебозаготовок 5.145.

Общее поступление по хлебозаготовкам 436.431 или 101,3%. По хлебозаготовкам этого года сдано государству хлеба больше, чем за 1946 год, на 209.426 тыс. пудов.

Л. Каганович, Н. Хрущев, В. Калашников.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. —Оп. 23. — Спр. 4026 — Арк. 406.

МОСКВА БОЯЛАСЯ ПРАВДИ ПРО ГОЛОД

Коли після Нюрнберзького трибуналу засуджених головних нацистських злочинців було скарано на смерть, то студент-українець університету в Інсбруку Володимир-Юрій Данилів сподівався, що прийде час, коли в такий же спосіб будуть судити і російських більшовиків. Бо чим ближче знайомився він з їхніми злочинами проти українського народу, тим більше відчував потребу суду над ними за те, що знищили принаймні 20 мільйонів свідомих українців і продовжували й далі творити насильство над вільним розвитком української нації, й водночас нахабно заперечували свої злочини, мовляв, це "видумка українських буржуазних націоналістів".

Спроби створення Міжнародного карного суду, який би розглянув злочини Москви проти українського народу, виходячи з Конвенції ООН "Про запобігання і покарання злочину геноциду", не вдалися, оскільки її представники спільно з делегацією УРСР на засіданні Генеральної Асамблеї ООН торпедували ухвалу такого рішення.

Однак українська еміграція з цим не змирилася. Вона продовжувала звертати увагу вільного світу на етноцид рідного народу. Скажімо, 23 вересня 1973 року нью-йоркський відділ Українського Конгресового Комітету Америки організував у центрі міста велику демонстрацію в пам'ять жертв голодомору в Україні в 1932—1933 роках. Подібні маніфестації відбувалися на Заході скрізь, де мешкали українці.

Асоціація жінок на захист чотирьох свобод в Україні в тому ж році подала петицію на розгляд Міжнародного суду в Гаазі як захід по відзначенню 40-річчя голоду в Україні. Стверджуючи про "неправомірність нинішнього уряду Української РСР представляти народ України", ті 5000 американців українського походження, котрі підписали петицію, заявляли, що "48-мільйонний український народ має право

подати свій голос у Міжнародному суді", а тому вони просили "розглянути цю справу та вжити заходів до того, щоб привернути увагу світової громадськості і Організації Об'єднаних Націй до викладених у петиції фактів..." (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 25. — Спр. 920.— Арк. 97, 98).

Однак ця акція не дала бажаного результату. Навпаки, в справі голодомору 1932—1933 років Москва намагалася й далі перекладати все із хворої голови на здорову. Особливо це було помітно напередодні відзначення українською еміграцією в 1983 році 50-річчя великої трагедії. Уже в березні того року посол СРСР у Канаді Олександр Яковлєв у своїй аналітичній записці "Деякі міркування щодо рекламного забезпечення експозиції УРСР на Міжнародній канадській виставці "Людина та її світ" прогнозує, що "в доповнення до провокаційних кампаній "на захист національних прав" України і "прав людини" в УРСР (насамперед, так званих "українських політв'язнів", "української хельсінської групи", "української катакомбної церкви") українські націоналістичні главарі в даний час активно включилися в американські підривні акції в зв'язку з 50-річчям т. зв. "штучного голоду на Україні". Для привернення уваги канадської громадськості до т. зв. "штучного голоду в УРСР в 1932—1933 рр. правляча верхівка КУК ухвалила спеціальне звернення з цього приводу і планує в найближчий час випустити й поширити в країні "документальний" фільм, брошуру та інші фальшивки на вказану тему, інспірувати відповідні матеріали в канадській пресі, добитися прийняття антирадянських резолюцій у федеральних і місцевих органах влади, організувати крикливі емігрантські збориша у великих містах країни" (там само. — Спр. 2603. — Арк. 19).

А далі О. Яковлєв запропонував цілу низку конкретних заходів з метою "нейтралізації ворожих ідеологічних акцій українсъких буржуазних націоналістів" (там само. — Арк. 20—22).

Зокрема, вже в квітні 1983 року бюро московського Агентства Преси й Новин в Канаді випустило спеціальний прес-реліз, у якому заперечувався факт голоду в Україні. Цю відверту фальшивку було розіслано в усі великі газети Канади, на теле-і радіостанції, в університети країни, а також членам парламенту, відомим політичним і громадським діячам (там само. — Спр. 2719.— Арк. 21).

Посольство СРСР в Канаді 5 липня 1983 року заявило офіційний протест у зв'язку з наміром Едмонтонського відділу Комітету Українців Канади відкрити на центральному майдані міста пам'ятник жертвам голодомору в Україні. Воно вимагало від канадських властей вжиття всіх заходів, аби не допустити його спорудження (там само. — Спр. 2603. — Арк. 44).

За тих обставин, коли в 1983 році СРСР продовжував знущально над пам'яттю невинно убієнних голодом заперечувати факт голодомору, Володимир-Юрій Данилів для себе вирішив, що українські правники на еміграції вже зайняли відповідні становища в державах їхнього поселення, а тому є реальним братися за створення Міжнародного трибуналу над організаторами голодомору в Україні в 1932—1933 роках.

Чи ми не помагаємо московським злочинцям закривати їх злочин, ставив він перед собою питання. Адже кожний злочинець у процесі планування його кримінального акту присвячує особливу увагу тому, як закрити свій злочин, як затерти сліди свого злочинного акту.

На думку В.-Ю. Даниліва, московські злочинці у плануванні морду українсъкого народу в 1933 року довго обдумували, яким знаряддям доконати той страшний злочин. Як інструмент для виконання цього акта вони вибрали голод. "Голод, — думали вони, — може бути створеним посухою, повінню або пошестю. І коли люди умирають з голоду, за це нікому не приписують вини, але звичайно приходять до висновку, що це був природний катаклізм. Отже, закрити акт морду українського народу за кордоном

не буде трудно. Життя кореспондентів на українські землі недопустимо, за винятком тих, які будуть прихильно для нас звітувати. А що внутрі? Тут також усе можна закрити. Щоб не було інтелігентних свідків, українську інтелігенцію треба дощенту і тотально знищити. З темною селянською і робітничою масою ми легко дамо собі раду, її можна легко обдурити. Ми цій темній масі скажемо, що будуємо їй рай на землі, і убиваємо тих, що стоять на перешкоді у будові цього раю. Ця темна маса в це, напевно, повірить, особливо коли ми використаємо вчення психоаналізи і націкуємо її на багачів".

Я вважаю, писав В.-Ю. Данилів далі, що злочин московських народовбивців у 1933 року був особливо важкий, бо, крім того, що він був детально, до найменших нюансів, планований, коли йдеться про його виконання, він ще з більшою старанністю був плановний, як його закрити. Яких трюків вони вживали, включно з привозом до Харкова прем'єр-міністра Франції, є речі добре відомі.

"Це точно те, на що розраховували московські злочинці, плянуючи свій злочин. На жаль, ми часто несвідомо помагаємо їм закривати їх злочин, так, як вони це плянували (передбачували? цього очікували?)

На мою думку, окреслення морду українського народу московськими убивниками, а особливо їх злочин 1933 р., є дуже важливою справою, особливо коли йдеться про її розголос між чужинцями. Бо від того, як чужинці будуть поінформовані, залежатиме їх наставлення до московських злочинців (і до нашої визвольної боротьби?)".

Саме тому в листі до Президента і членів Секретаріату СКВУ від 17 жовтня 1983 року він закликає створити окремий Міжнародний суд для переслухань і розгляду обвинувачень проти московського уряду за морд мільйонів українців у 1932—1933 роках. Мене, українського громадянина, писав В.-Ю. Данилів, "тривожить думка, що й наступний, IV

Конгрес СКВУ, не зробить належних рішень відносно повищої справи.

Я турбуюся тим, що може статися так, що наше духовенство відправить панахиду на великій маніфестації в "Мейпел Ліф Ґарденс" у Торонті, під час Конгресу, виголосять патріотичні промови про голод або голодову облогу й на тому все скінчиться. Московські злочинці радітимуть, що й тим разом, ми не зуміли відкрити перед світом їхнього колосального злочину супроти українського народу. Вони й далі безкарно зможуть продовжувати їхні злочини не тільки в Україні, але також в інших окупованих ними країнах і в цей самий час безлично голосити, що вони "всім пригнобленим і бідним руку подають".

Багато членів Секретаріату підтримали ідею В.-Ю. Даниліва, називаючи цей проект знаменитим. Але були голоси між колегами-адвокатами про те, що його плани "не є до зреалізовання: мовляв, де ти знайдеш поважних юристів світу, які погодяться служити на цьому трибуналі, — вони на це не підуть, бо можуть вважати це могутньою провокацією або авантюру проти Сов. Союзу..."

Так, Радянського Союзу тоді ще боялися, а тому деякі юристи, зокрема й українці, готові були захищати негрів в Африці, але підняти голос проти Москви...

Немаловажним було і питання коштів на проведення Міжнародного трибуналу. Де взяти мільйони доларів?

Попри ці сумніви Володимир-Юрій Данилів запропонував на IV Конгресі СКВУ в грудні 1983 року резолюцію "про створення окремої Комісії, для покликання окремого міжнародного трибуналу з метою розглянути злочин голодомору і всіх інших злочинів проти українського народу в Україні".

Цю пропозицію підтримав делегат від української громади Франції Кирило Митрович, відтак вона була прийнята Резолюційною комісією і всім Конгресом. Про цю ухвалу заговорив увесь вільний український світ.

Згідно з резолюцією Конгресу СКВУ в квітні 1984 року його Президія призначила Комісію для справ Окремого Міжнародного Трибуналу, яку очолив Ігнатій Білинський з Нью-Йорку.

Аби виробити відповідні правила діяльності Міжнародного трибуналу, В. Ю. Данилів консультувався з такими відомими адвокатами, як Іван Сопінка, Павло Чумак, Стефан Росоха, добився аудієнції міністра юстиції Канади Біла Кросбі. Останній уважно вислухав адвоката-українця і сказав, що схвалює проект, а також готовий у цій справі допомогти.

Зрозуміло, Москва намагалася не допустити розголосу про геноцид українського народу в період голодомору. Але відчуваючи в такій ситуації власну неспроможність замовчувати правду, заступник завідуючого бюро АПН в Канаді А. Подакін ставив питання про те, аби відповідні контрпропагандистські матеріали готували в Києві, знаходячи, між іншим, в УРСР людей, котрі згадували б "про боротьбу із посухою на початку 30-х років на Україні та інших районах СРСР" (там само. — Арк. 25).

Цей журналіст пропонував також "розпочати підготовку розвінчувальних матеріалів про нового президента СКВУ Петра Саварина", мовляв, "за допомогою відділення АПН в Києві, мабуть, можна було б розшукати кого-небудь у селі Зубець, де народився Саварин, хто пам'ятає його як зрадника та есесівця. До такого матеріалу можна додати самостійний репортаж із спогадами свідків про каральні акції дивізії СС "Галичина".

Можна використати також і той факт, що Саварин є канцлером університету Альберти. Радянські академічні кола могли виразити подив тим, що колишній есесовець керує "храмом науки" (там само. — Арк. 26).

Ради справедливості треба зазначити, що завідуючі відділами ЦК КП України А. Меркулов та Л. Кравчук у

березні 1984 року не підтримали останніх пропозицій Подакіна, заявивши в спільній доповідній на адресу секретаря ЦК КП України О. Капта дослівно: "Через те, що нам невигідно вступати у відкриту полеміку з цього питання, вважаємо недоцільним підготовку Українським відділенням АПН відповідей на антирадянські виступи канадських буржуазних і буржуазно-націоналістичних газет. Виходячи з позиції, погодженої в лютому 1983 року в Політбюро ЦК Компартії України, рекомендувати Українському відділенню АПН в своїх матеріалах на Канаду продовжувати пропаганду аграрної політики КПРС та історичного досвіду партії в здійсненні ленінського кооперативного плану, здійсненні Продовольчої програми, досягнень сільського господарства Радянської України і перетворень на селі, які стали можливими завдяки перемозі колгоспного ладу" (там само. — Арк. 27).

Але керівники трьох київських наукових інституцій історичного профілю підготували на початку 1984 року спеціальну довідку "Про продовольчі труднощі початку 30-х років і вимисли буржуазної пропаганди", в якій намагалися довести, нібито акції української діаспори в зв'язку з відзначенням 50-річчя штучного голодомору в Україні, підтримувані властями багатьох країн світу, "треба розглядати в контексті організованого американським імперіалізмом "хрестового походу" проти комунізму, що має за мету здійснити соціальний реванш у глобальному масштабі, досягти військової переваги над соціалізмом, підірвати національно-визвольний рух, перетворити ідеологічну боротьбу в "психологічну війну" (там само. — Спр. 2719. — Арк. 3).

Конкретизуючи свої домисли, комуністичні автори стверджували, що "справжня мета широкомасштабної диверсійно-пропагандистської кампанії імперіалістичної реакції з приводу так званого "голоду" 1932—1933 рр., а разом з тим і справжня ціна цинічного моралізування президента Рейгана, кон-

гресменів з його оточення та інших рупорів імперіалістичної пропаганди навколо міфічних "жертв більшовизму" більш ніж очевидна. По-перше, спробувати "розхитати" соціалістичний лад, кинути тінь на історичні досягнення СРСР, посварити соціалістичні нації і протиставити один одному робітничий клас і колгоспне селянство нашої країни. По-друге, відволікти трудящих США від тих винятково складних політичних, соціальних і національних проблем, які в буквальному смислі цього слова потрясають американське суспільство..." (там само. — Арк. 17).

Як про один з прикладів подібних "проблем" США без жодних конкретних даних далі йшлося таке: "І якщо говорити про голод, який президент США так хотів би знайти в Радянському Союзі хоч би п'ятдесят років опісля, то він в наші дні перетворився в найгострішу проблему Америки... кількість голодуючих у США за час правління Рейгана стала воістину "астрономічних розмірів", "голод став найпоширенішою і підступною проблемою" американсъких міст. За останніх два-три роки, за визнанням мерів, кількість людей, котрі стоять у величезних чергах за безплатним супом, зросла в усій країні майже в п'ять разів" (там само. — Арк. 17, 18).

3 грудня 1984 року радник Посольства СРСР у Канаді А. Макаров мав розмову із завідуючим сектором СРСР Міністерства закордонних справ Канади Р. Хелпіним, під час якої вимагав від канадських властей вжити "конкретних заходів щодо присічення антирадянсъкої провокаційної кампанії з приводу так званого "голоду", припинення ворожої СРСР діяльності українсъких емігрантських центрів і притягнення до судової відповідальності військових злочинців, які здійснили злодіяння на тимчасово окупованій території СРСР" (там само. — Спр. 2889. —Арк. 106).

Москва доручила канадським комуністам підготувати свого роду контрпропагандистський матеріал під заголовком "Шахрайство, голод і українсъкий фашизм". Відгукуючись на цей опус, директори трьох київських академічних інститутів вихваляли його, заявляючи, що "достоїнством рукопису є те, що в ньому поряд з розвінчуванням ходових пропагандистських штампів, показана неспроможність висновків так званого академічного "українознавства" в особі його найбільш типічних представників Р. Конквеста, Дж. Мейса, О. Воропая, котрі черпають "емпіричний" матеріал з сумнівних джерел. Відзначено, що більшість сучасних фальшивок на цю тему є переспівом побудованих на піску вимислів американської профашистської пропаганди, насамперед видань Херста середини 30-х років" (там само. — Спр. 2859.— Арк. 122).

Рецензенти з Києва погоджувалися з канадськими в тому, що в книзі переконливо показано, що "авторами антирадянських вимислів та інсинуацій є в абсолютній більшості "кримінальні злочинці", фашистські прислужники, ренегати (там само. — Арк. 122).

Рецензенти не тільки просили змінити назву книги, оскільки, мовляв, "українського фашизму як такого не було", а також, "враховуючи специфіку видання, без шкоди для його змісту бажано було б зняти деякі посилання на публікації радянських авторів К. Дмитрука (ст. 57 і 154)... Також, очевидно, немає потреби в частому цитуванні В. Стиркула" (там само. —Арк. 124).

Після консультацій з найкращими українськими юристами й політологами В.-Ю. Данилів 26 березня 1986 року передав Президії СКВУ свій проект діяльності майбутньої Комісії Трибуналу. В цьому документі він детально розписав усі необхідні передумови створення цього органу, посилаючись на норми міжнародного права та Конвенцію Об'єднаних Націй про Запобігання й Карання Злочину Геноциду, яка увійшла в силу в грудні 1948 року після її ратифікування необхідною кількістю держав-членів ООН, включно із СРСР.

Саме тому, що ця конвенція передбачала переслідування злочини ґеноциду міжнародним карним судом, Президія Світового Конгресу Вільних Українців, репрезентуючи українців Канади, США, Європи, Південної Америки й Австралії, виробила Основні Правила міжнародного трибуналу.

Ми були свідомі того, писав В.-Ю. Данилів, що виходимо на світову арену проти однієї з найбільш могутніх потуг з обмеженими ресурсами. Але рівночасно ми були свідомі і того, що моральна сила є по нашій стороні, бо ця потуга була створена на облуді, її панування опиралося на брехні, сваволі і спустошливих оргіях крові і морду.

Про це чітко говорив також підготовлений Володимиром-Юрієм Данилівим проект відозви до українських громадян у вільному світі з проханням допомогти організувати Міжнародний трибунал над винуватцями ґеноциду українців у 1932—1933 роках: "Тому що міжнародна конвенція ООН з 1948 р. Про Запобігання і Покарання Злочину Геноциду дає можливість жертвам ґеноциду поставити злочинців на міжнародний суд;

Тому що український нарід на рідних землях не може сам боронитися, бо найменший прояв свого існування його кращими синами і дочками кінчається знищенням їх московським КҐБ;

Тому що СКВУ вважає своїм обов'язком стати в обороні українського поневоленого народу...

Тому ми викликаємо московських імперіялістів на міжнародний суд за злочин ґеноциду і за злочин проти людства.

Після узгодження статуту й процедури роботи Міжнародна Комісія призначила перші слухання на травень 1988 року. 23 травня 1988 року в Брюсселі професор Джекоб Сундберг урочисто відкрив першу сесію, підкресливши при цьому історичне значення діяльності Міжнародної комісії для розкриття перед світовим співтовариством трагедії голодомору в Україні, його причин і наслідків для нашого народу та встановлення відповідальності за цей злочин. Світ довго мовчав про цей голод, підкреслив професор Сундберг, але останнім часом з'являються в західних країнах спеціальні книги і статті на цю тему, що змушує навіть Радянський Союз говорити з цього приводу.

Відбуті сесії Міжнародної комісії цілком виправдали ентузіазм і послідовну працю її організаторів, оскільки вона розглядала голодомор в Україні в площині норм міжнародного права, що мало становити юридичну базу для засудження відповідальних за організацію цього злочину. Природно, це дуже добре розуміли в Москві, а тому там розпочали акції щодо знеславлювання Міжнародної комісії та українців, які підтримували її діяльність.

Петиціями київських науковців Москва намагалася вплинути на Голову Міжнародної комісії з розслідування голоду 1932—1933 років в Україні професора Джекоба Сундберга. 14 жовтня 1988 року четверо юристів та істориків відправили з АН УРСР протест на його адресу, в якому, зокрема, наголошували, що "розслідування, яке проводить комісія, навряд чи може бути віднесене до суто правових дій. Воно швидше має політичний характер і є співучастю в цілеспрямованій ідеологічній акції. Такі дії несумісні з принципами об'єктивного дослідження і навряд чи можуть прояснити істину. Тому вони не можуть не викликати недовіри й протесту".

Але час уже був такий, що подібні петиції не мали ніякого впливу і 31 жовтня 1988 року в Нью-Йорку в готелі "Юнайтед Нейшенс Плаза", якраз навпроти місії ООН, Підготовча Комісія СКВУ організувала відкриття і провадження ще однієї сесії Міжнародної Комісії, яка відбулася з дотриманням процедури міжнародного карного права.

А документ Комісії, який було невдовзі оприлюднено, засвідчив висновки беззастережних правників з усього світу,

"що голод в Україні панував від серпня—вересня 1932 до липня 1933 р. Щодо кількості жертв голоду, Комісії було важко рішатись на одну з різних оцінок поданих знавцями, тому Комісія прийшла до заключення, що число жертв голоду в Україні виносило мінімально 4,5 мільйона. До цього числа слід додати жертви голоду поза Україною, загально приняті на 3 мільйони, з яких по одному мільйонові для районів Казакстану, Долішної Волги і Північного Кавказу. Таким чином, Комісія дійшла висновку, що голод 1932—33 років у цілому завдав 7,5 мільйона жертв.

Більшість Комісії погодилася, що відповідальність за голод з усією певністю лежить на владі Радянського Союзу, і не має сумніву, що голод витворився і поширився як наслідок заходів, здійснених владою.

І незалежно від ролі, яку виконували місцеві власті у переведенні в життя цих заходів, для більшості Комісії було "очевидним, що в основі всю відповідальність за це несе центральна влада".

Такий висновок зробили краці юристи всього світу.

А ми не маємо права забувати того, як українських хліборобів за мовчазної згоди демократичного Заходу свідомо морили голодом.

Інакше не буде нам прощення.

ДОКУМЕНТИ

Звіт радника Постійного представництва УРСР при ООН А. Головка про організовану відділом Українського Конгресового Комітету в Нью-Йорку демонстрацію, присвячену 40-річчю голоду в Україні в 1932—1933 роках

28 вересня 1973 року

"28" вересня 1973 р. ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО
№319 УКРАЇНСЬКОЇ РСР ПРИ ООН

ПРО АНТИРАДЯНСЬКУ ДЕМОНСТРАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ БУРЖУАЗНИХ НАЦІОНАЛІСТІВ В НЬЮ-ЙОРКУ

23 вересня 1973 р. організації українських буржуазних націоналістів, серед яких головну роль відігравав так званий "Комітет об'єднаних американо-українських організацій Великого Нью-Йорку" (відділ УККА), організували в Нью-Йорку досить численну антирадянську демонстрацію. Приводом для демонстрації було відзначення націоналістами так зв. "40-річчя великого голоду на Україні". Націоналістична преса намагалась зобразити цю націоналістичну антирадянську акцію як "протест проти народовбивства та всякого роду насильства Москви над українським народом, нищення Української Церкви, української культури та ограблювання України з її природних духовних й матеріальних цінностей".[1]

Демонстрації передувала відповідна підготовка. Націоналістична преса була заповнена істеричними закликами "до участі у всенародній демонстрації". Було створено спеціальну групу, відповідальну за підготовку до демонстрації, яка виробила її програму та домовилась з деякими американськими політичними діячами про їх участь у цій антирадянській провокації.

Націоналісти провели певну роботу серед українців, що

1. "Свобода", 20 вересня 1973 року.

проживають в Нью-Йорку та його околицях, закликаючи взяти участь у демонстрації. Вони розраховували зібрати щонайменше 5 тисяч учасників, фактично ж зуміли вивести на вулицю 500—600 чоловік, хоча в пресі подано звіт про "тисячі" учасників.

Демонстрація розпочалась богослужіннями в українських церквах Нью-Йорку "за спокій душ жертв масового, зорганізованого Москвою голоду в Україні".[2] Потім її учасники зібралися в центрі міста, на 47-ій вулиці, і по 5-ій авеню рушили до Центрального парку. Серед демонстрантів йшла група молоді — члени СУМА і "Пласту", які несли антирадянські лозунги і транспаранти, а також розповсюджували листівки провокаційного антирадянського змісту. На мітингу в Центральному парку головним оратором був сенатор США Джеймс Боклі. Він заявив, що американський уряд в переговорах з СРСР повинен постійно висувати питання "пошанування прав людини в СРСР". Говорячи про надання Радянському Союзу режиму найбільшого сприяння, він підкреслив, що воно можливе при умові прийняття поправки Джексона, яка обумовлює надання СРСР такого режиму "шануванням основних прав людини в СРСР, в першу чергу, права на вільну еміграцію".

Крім Д. Боклі, на мітингу виступили відомі націоналісти Л. Добрянський, І. Вовчук, Я. Гайвас та ін. Потім було прийнято "резолюції" антирадянського змісту.

Після цього учасники збіговиська вирушили до будинку Постійних представництв СРСР, УРСР і БРСР при ООН. До самого будинку їх не допустила поліція, і на 67-му вулицю, де розташовані Представництва, пробралася лише невелика група молоді (10—11 осіб), які горланили перед будинком близько години. Біля 7 години вечора учасники провокації розійшлися. Серед учасників демонстрації було багато вже відомих представництву осіб, які систематично з'являлися під час сіоністських шабашів. За характером демонстрація та поведінка її учасників схожі з антирадянськими сіоністськими провокаціями, що їх організовує так зв. "Ліга захисту євреїв". Є такі відомості, що націоналістичні верховоди і сіоністські заправили спільно готували і проводили антирадянську демонстрацію 23 вересня ц. р.

Радник Постійного
представництва УРСР при ООН А. ГОЛОВКО

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 25. — Спр. 920. — Арк. 131—132.

Пропозиції посла СРСР у Канаді Олександра Яковлева щодо попереджувальних заходів у зв'язку з відзначенням українською еміграцією 50-річчя голоду в Україні в 1932—1933 роках

23 березня 1983 року

ПОСОЛЬСТВО СССР В КАНАДЕ СЕКРЕТНО
г. Оттава Экз. № №57
"23" марта 1983 года

НЕКОТОРЫЕ СООБРАЖЕНИЯ ПО ИНФОРМАЦИОННО-РЕКЛАМНОМУ ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЭКСПОЗИЦИИ УССР НА МЕЖДУНАРОДНОЙ КАНАДСКОЙ ВЫСТАВКЕ "ЧЕЛОВЕК И ЕГО МИР"

Совет по внешнеполитической пропаганде при Посольстве СССР в Канаде, внимательно изучив мероприятия Торгово-промышленной палаты СССР по информационно-рекламному и культурному обеспечению советской экспозиции на выс-

2. "Свобода", 25 вересня 1973 року.

тавке "Человек и его мир" в Монреале (22 июня—28 августа с. г.), считает необходимым информировать о некоторых соображениях, высказанных на заседании Совета 18 марта с. г. и направленных на повышение пропагандистской эффективности раздела Советской Украины.

По нашему мнению, предстоящее участие УССР в выставке "Человек и его мир" предоставляет нам уникальную возможность показать достижения Советской Украины в братской семье народов СССР, ознакомить широкие слои канадской общественности с опытом решения национального вопроса в СССР и, таким образом, активно способствовать разоблачению буржуазних и буржуазно-националистических фальсификаций о национальной политике КПСС, расширению нашого позитивного влияния в 700-тысячной украинско-канадской общине.

Вполне очевидно, что в современных условиях обострения национальных противоречий и расовых конфликтов в Канаде к экспозиции УССР будет проявлен особый интерес, прежде всего, со сторони франкоканадцев, национальных меньшинств и аборигенного населения страны. Привлечению внимания к разделу УССР объективно будет содействовать разочарование канадского "третьего элемента" в правительственной политике многокультурности и конституционной реформе, неудовлетворенность различных этнических групп своим положением в "канадской мозаике", а также возрастающий интерес канадской общественности к экономическому и культурному прогрессу наций и народностей СССР, яркому и самобытному искусству народов СССР.

Успешные выступления делегаций и творческих групп общества "Украина" на Шевченковских чтениях и фольклорных этнических фестивалях "Мозаика", "Фольклорама" и "Фолкфест", гастроли Украинского народного хора им. Г. Веревки и ВИА Укрконцерта "Кобза" и другие мероприятия УССР,

осуществленные в последние годы в Канаде, также свидетельствуют о том, что в результате последовательно проводимой информационно-пропагандистской работы в среде украинской иммиграции отмечаются позитивные сдвиги в сторону признания необходимости развития культурных связей с Советской Украиной.

В то же время при подготовке к участию в выставке "Человек и его мир" следует учитывать, что идеологическая ситуация в Канаде, в частности, в украинской националистической структуре в период проведения выставки в Монреале будет довольно сложной и, возможно, неблагоприятной для нашей стороны. В контексте недавно опубликованной директиви национального совета безопасности США №75 представляется вероятным, что спецслужбы США и Канады предпримут конкретные враждебные акции, нацеленные на снижение пропагандистского эффекта экспозиции УССР с использованием воинствующих эмигрантских центров, значительно активизировавшихся в последнее время в связи с подготовкой к очередным антисоветским сборищам — XIV "конгрессу украинцев Канады" (КУК) в Виннипеге и IV "всемирному конгрессу свободных украинцев" (СКВУ) в Торонто в октябре с. г.

В дополнение к провокационным кампаниям "в защиту национальных прав" Украины и "прав человека" в УССР (прежде всего, так называемых "украинских политзаключенных", "украинской хельсинкской группы", "украинской катакомбной церкви") украинские националистические главари в настоящее время активно включились в американские подрывные акции в связи с 50-летием т. н. "искусственного голода на Украине". Для привлечения внимания канадской общественности к т. н. "искусственному голоду" в УССР в 1932—1933 гг. правящая верхушка КУК приняла специальное обращение по этому поводу и планирует в бли-

жайшее время випустить и распространить в стране "документальный" фильм, брошюру и другие фальшивки на указанную тему, инспирировать соответствующие материалы в канадской прессе, добиться принятия антисоветских резолюций в федеральных, провинциальных и местных органах власти, организовать крикливые эмигрантские сборища в крупных городах страны.

В частности, в марте с. г. украинские националистические центры устроили выступления профессиональных антисоветчиков-специалистов по упомянутому "голоду" Р. Конквеста, Дж. Мейса, М. Царинника и др. в ряде канадских университетов. Торонтский отдел КУК планирует организовать 29 мая с. г. антисоветскую демонстрацию у здания провинциального парламента в Торонто под провокационными лозунгами "памяти жертв голода на Украине". Показательно, что продвижение материалов о предстоящем эмигрантском шабаше в Торонто в канадскую печать поручено главарю "братства" дивизии СС "Галичина", бывшему "дивизийнику" Остапу Сокольскому (биографические сведения о нем ранее направлялись посольством)." Бандеровская т. н. "комиссия за освобождение украинских политзаключенных" планирует 28 марта—2 апреля с. г. провести "неделю защити Ю. Шухевича" в Торонто, в течение которой будет организован сбор подписей под соответствующей петицией к канадскому правительству у тюремной камеры, установленной на городской площади перед муниципалитетом.

Не исключается, что многие аналогичные враждебные акции будут использоваться нашими идеологическими противниками в целях дискредитации достижений УССР в развитии экономики, науки и культури. В числе других форм подрывных действий украинских эмигрантских центров на выставке "Человек и его мир" наиболее вероятны организация шумных антисоветских сборищ и параллельных выставок, вывешивание националистических флагов на территории, прилегающей к советскому павильону, распространение различных печатных фальшивок среди посетителей выставки, навязывание представителям УССР во время пресс-конференций, встреч и бесед всевозможных провокационных вопросов о "положении" Украины в составе СССР в разрезе т. н. "меморандума СКВУ, направленного в ООН 30 декабря 1982 г. Выступления на выставке весьма популярного в Канаде ВИА "Червона рута" с народной артисткой УССР С. Ротару, по всей вероятности, будут использоваться украинской националистической верхушкой для оживления инсинуаций вокруг обстоятельств смерти композитора В. Ивасюка.

В этих условиях реализация всех потенциальных возможностей участия УССР в выставке "Человек и его мир" в Монреале будет в значительной мере зависеть от информационно-рекламного обеспечения экспозиции УССР, своевременного прогнозирования вероятных враждебных акций и оперативного осуществления действенных превентивных и контрпропагандистских мер с учетом особенностей Канады и подрывной деятельности украинских эмигрантских центров в стране.

До настоящего времени в украинской эмигрантской печати нет националистических комментариев в связи с предстоящим участием УССР в монреальской выставке. Исходя из того, что "первый выстрел" с нашей стороны во многом повысил бы эффективность рекламной кампании экспозиции УССР, так как канадский обыватель склонен доверять именно первой информации, следовало бы принять оперативные меры к продвижению соответствующих материалов в канадскую прессу и упреждения вероятных националистических выпадов в адрес украинского раздела выставки, бандеровских призывов к ее бойкоту и т. д.

В случае своевременного направления информационно-рекламных материалов об экспозиции УССР (статей, цветных

фотографий, афиш и др.) посольство готово оказать содействие в распространении их в канадских средствах массовой информации. В то же время считали бы целесообразным, чтобы республиканские ведомства и организации, занимающиеся вопросами информационно-рекламного обеспечения экспозиции УССР, активно использовали в этой работе такие важные средства и канали, как иновещание Гостелерадио УССР на страны Северной Америки, периодические издания общества "Украина" и прогрессивных организаций соотечественников в Канаду и США, рассылка информационных писем ТПП УССР в адрес украинских деловых и культурно-просветительных объединений, выступления творческих групп УССР на этнических фольклорных фестивалях в Канаде.

В противовес неизбежным националистическим инсинуациям о политическом характере экспозиции УССР в рекламной кампании следовало бы сделать больший упор на ее деловой и культурно-просветительный характер, на привлечение внимания канадской общественности и украинской этнической группы к выставкам исторических драгоценностей и декоративного народного творчества, к выступлениям художественных коллективов и мастеров искусств УССР. Успеху экспозиции УССР могло бы также способствовать издание и распространение специального путеводителя по разделу Советской Украины, иллюстрированных цветных листовок о квартете "Явир" и ВИА "Червона рута".

Для разоблачения злобных националистических вымыслов о В. Ивасюке следовало бы предусмотреть, в случае необходимости, распространение интервью с отцом композитора о причинах его смерти.

По нашему мнению, запланированный ТПП УССР объем распространения литературы о Советской Украине явно недостаточный для удовлетворения спроса посетителей выставки (брошюра "Советская Украина" — 15 тыс. экз., журнал "Украина" — 5 тыс. экз., брошюра "Украина: вопросы

и ответы" — 500 экз.). Принимая во внимание, что только украинское население Монреаля составляет около 20 тыс. человек и что выставку, несомненно, посетят тысячи украинских канадцев и американцев, следовало бы значительно увеличить тираж названных брошюр и дополнительно предусмотреть распространение иной информационной литературы об УССР на выставке (в частности, "Конституции УССР" на украинском, английском и французском языках).

Вызывает сомнение целесообразность распространения в экспозиции Совета по делам религий при Совмине СССР изданий общества "Украина" — газеты "Вісти з України" и брошюры "Православие на Украине". По нашему мнению, в целях рекламы выставки и изданий УССР, рассчитанных на зарубежного читателя, следовало бы подготовить спецвыпуски газет "Вісти з Украіни" и "Ньюс фром Юкрейн" как для рассылки канадским и американским подписчикам, так и для распространения среди посетителей. Что же касается брошюри архиепископа Макария "Православие на Украине", то она могла бы сыграть позитивную роль в том случае, если бы была переиздана Русской православной церквью или Украинским экзархатом.

В экспозиции ВАО "Интурист" на выставке необходимо более широко представить информацию об услугах и возможностях "Интуриста" в западных областях УССР, так как все три украинских иммиграционных потока в Канаду вобрали в себя, в основном, выходцев из западноукраинских земель — Галиции, Буковины, Волыни.

В пропагандистском плане экспозиция УССР в значительной степени выиграет, если все надписи и тексты к украинским экспонатам будут сделаны на украинском, английском и французском языках, а все сотрудники раздела УССР будут активно пользоваться украинским языком как при проведении экскурсий для зарубежных украинцев, так и

в повседневном общении. При этом необходимо иметь в виду, что среди украинских канадцев пожилого возраста имеется большое количество лиц, не владеющих английским языком в такой степени, чтобы воспринимать политическую информацию, а французский язык знает незначительное количество украинцев даже из числа проживающих в Квебеке.

В целях подготовки сотрудников и артистов, принимающих участие в информационно-рекламном и культурном обеспечении экспозиции УССР на выставке "Человек и его мир", считали бы целесообразным прочитать им накануне выезда в Канаду цикл лекций по основным проблемам внешней и внутренней политики Канады, советско-канадских и американо-канадских отношений, истории украинской трудовой эмиграции и патриотической и культурно-просветительной деятельности прогрессивных украинских организаций в Канаде. Вместе с тем, следовало бы сориентировать их по вопросам структуры и подрывной деятельности реакционных эмигрантских центров, антисоветских провокационных кампаний в Канаде.

По нашему мнению, осуществление перечисленных мер в период подготовки к участию в выставке "Человек и его мир" будет способствовать нейтрализации враждебных идеологических акций украинских буржуазных националистов и повышению информационно-пропагандистской эффективности экспозиции Советской Украины.

ПОСОЛ СССР В КАНАДЕ (А. ЯКОВЛЕВ)

Отп. ед. экз. в дело. гв
1 — ЦК Компартии Украины
2—2 ЕО; 3—ОИ
мп №72; 22.3.83 г.

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 25.— Спр. 2603.— Арк. 17—22.

Нота протесту Посольства СРСР МЗС Канади у зв'язку з наміром Едмонтонського відділу Комітету українців Канади встановити пам'ятник жертвам голоду в Україні в 1932—1933 роках

5 липня 1983 року

Посольство Союза Советских Социалистических Республик свидетельствует свое уважение Министерству Иностранных дел Канады и имеет честь обратить внимание Министерства на намерение эдмонтонского отдела "комитета украинцев Канады" соорудить памятник так называемым "жертвам голода на Украине в 1932—1933 гг." Эта акция не может не рассматриваться как грубая антисоветская затея, преследующая цель извратить историческую правду о коллективизации сельского хозяйства в СССР, разжечь вражду к СССР и советскому народу. Вызывает сожаление, что планы создания памятника получили поддержку и одобрение со стороны городских властей Эдмонтона, принявших решение о его установлении на центральной площади города. Недопустимое потакание враждебным СССР действиям со стороны официальных властей ведет к дальнейшей активизации подрывной деятельности украинских правоэкстремистских центров в Канаде, в том числе объединяющих военных преступников из так называемой "украинской повстанческой армии", дивизии СС "Галичина" и др. Обращает на себя внимание и то, что в антисоветском сборище в Торонто 29 мая с. г. по поводу так называемого "голода на Украине", в числе организаторов которого были один из предводителей профашистской "лиги освобождения Украини" В. Дидюк, главарь "братства бывших солдат СС "Галичина" О. Сокольский, приняли участие члены федерального и провинциального парламентов.

Какими бы формальными оправданиями не прикрывалось привлечение бывших гитлеровских пособников к осуществлению антисоветских акций в Канаде, покровительственное отношение к ним со стороны официальных властей является,

помимо прочего, глумлением над памятью миллионов советских людей, ставших жертвами германского фашизма в годы второй мировой войны.

Посольство выражает протест против антисоветской затеи с вышеупомянутым памятником. Оно ожидает, что будут приняты меры к недопущению его строительства.

Посольство пользуется этим случаем, чтобы возобновить Министерству уверения в своем весьма высоком уважении.

Отп. 6 экз./АА-аз
"05" июля 1983 г.
1, 2 — в адрес
3 — в дело
4 —2ЕО
5 — ЦК Компартии Украины
6 — МИД УССР
27.6.83 г.
г. Оттава,

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 25. — Спр. 2603. — Арк. 43, 44.

Звернення українського правника з Торонто Володимира-Юрія Даниліва до президента і членів Секретаріату СКВУ щодо організації Міжнародного трибуналу над організаторами голодомору 1932—1933 років

17 жовтня 1983 року

До Президента і Членів
Секретаріяту СКВУ
Вул. Блюр-захід, ч. 2118-А
Торонто, Канада.
Високоповажаний Пане Президенте!
Високоповажані Члени Секретаріяту!

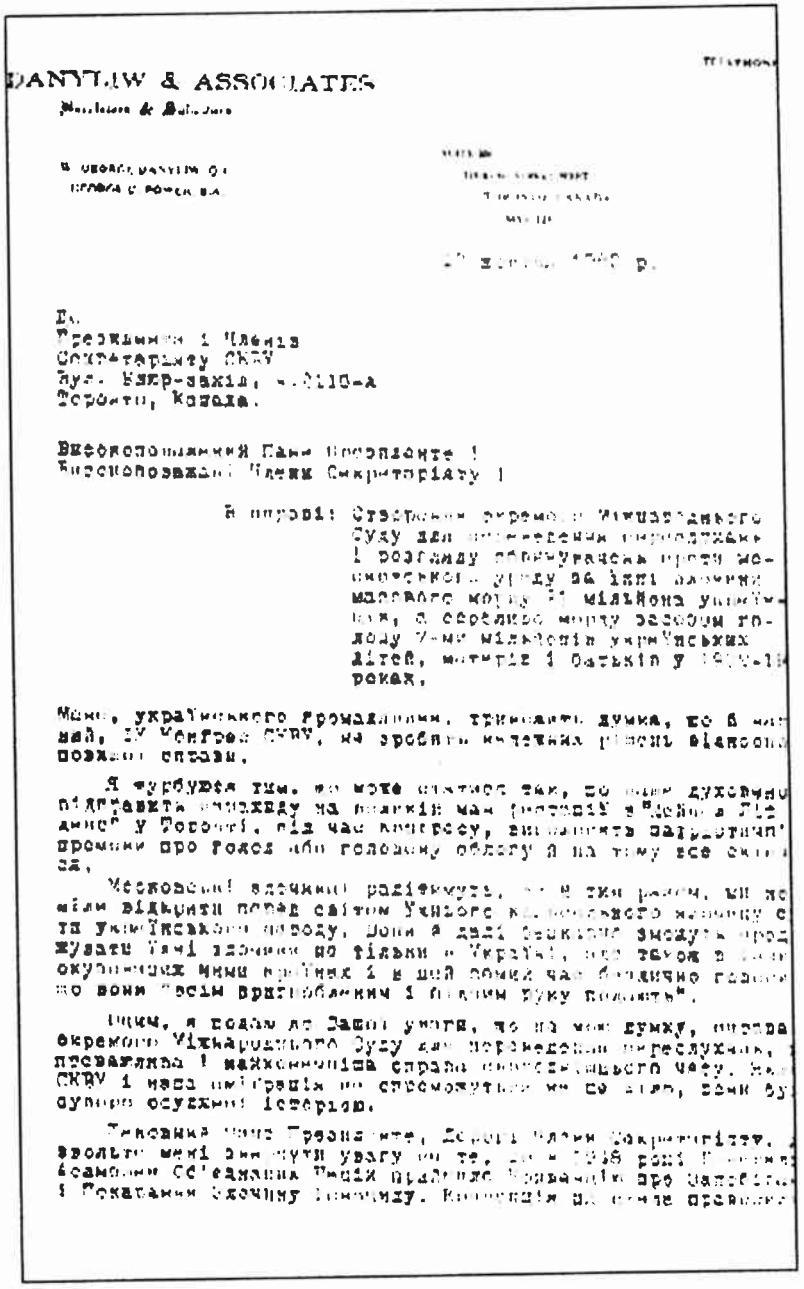

DANYLIW & ASSOCIATES

Президиумі і Членів
Секретаріяту СКВУ
Вул. Блюр-захід, ч.2118-А
Торонто, Канада.

Високоповажаний Пане Президенте !
Високоповажані Члени Секретаріяту !

В справі: Створення окремого Міжнародного Суду для переслідування організаторів і розгляду обвинувачень проти московського уряду за інші злочини масового морду 21 мільйона українців, а особливо морду штучним голодом у 1932-33 мільйонів українських дітей, матерів і батьків у 1932-33 роках.

Маю, українського громадянина, тривожить думка, що в наш час, ХХ Конгрес СКВУ, не зробить конкретних рішень відносно цієї справи.

Я турбуюся тим, що може статися так, що наші духовні відправити експедицію на полюси мали рацію в "Дейс в Лідс" у Торонті, під час конгресу, висловлять патріотичні промови про голод або голодому обліку й на тому все скінчиться.

Московські злочинці радіють, що в цей раз, ми не зміли відкрити перед світом Українського національного злочину с та Українського народу. Вони в дні безкарно змогли продовжувати їхні злочини по тільки в Україні, але також в окупованих ними країнах і в цей самий час бездіяльно говорять, що вони "всім врятованим і вільним руку подають".

Цим, я подам до Вашої уваги, що на мою думку, створення окремого Міжнародного Суду для переслідування переслідувань і найважливіша справа українського чину. Наш СКВУ і наша організація по спромогтися на це діло, вони будуть дуже осудні історією.

Високий Пане Президенте, Достойні Члени Секретаріяту, дозвольте мені Вам звернути увагу на те, що в 1948 році Генеральна Асамблея ОО'єднаних Націй прийняла Конвенцію про запобігання і покарання злочину геноциду. Конвенція ця стала правовою

В справі: Створення окремого Міжнароднього Суду для переведення переслухань і розгляду обвинувачень проти московського уряду за їхні злочини масового морду 21 мільйона українців, а особливо морду засобом голоду 7-ми мільйонів українських дітей, матерів і батьків у 1932—1933 роках.

Мене, українського громадянина, тривожить думка, що й наступний, IV Конґрес СКВУ, не зробить належних рішень відносно повищої справи.

Я турбуюся тим, що може статися так, що наше духовенство відправить панахиду на великій маніфестації в"Мейпел Ліф Ґарденс" у Торонті, під час Конгресу, виголосять патріотичні промови про голод або голодову облогу й на тому все скінчиться.

Московські злочинці радітимуть, що й тим разом, ми не зуміли відкрити перед світом їхнього колосального злочину супроти українського народу. Вони й далі безкарно зможуть продовжувати їхні злочини не тільки в Україні, але також в інших окупованих ними країнах і в цей самий час безлично голосити, що вони "всім пригнобленим і бідним руку подають".

Оцим, я подаю до Вашої уваги, що на мою думку, справа окремого Міжнароднього Суду для переведення переслухань, це преважлива і найконечніша справа сьогоднішнього часу. Якщо СКВУ і наша еміграція не спроможуться на це діло, вони будуть суворо осуджені історією.

Шановний Пане Президенте, Дорогі Члени Секретаріяту, дозвольте мені звернути увагу на те, що в 1948 році Генеральна Асамблея Об'єднаних Націй прийняла Конвенцію про Запобігання і Покарання Злочину Геноциду. Конвенція ця стала правосильною 12 січня 1951 р. Вступ і її головні параграфи звучать так:

"Договірні сторони, беручи до уваги, що Генеральна Асамблея Об'єднаних Націй у своїй резолюції 96/I/ з 11 грудня 1946 р. оголосила, що ґеноцид є злочином, який порушує норми міжнародного права та суперечить духові і цілям Об'єднаних Націй, і що цивілізований світ осуджує його;

визнаючи, що впродовж усієї історії ґеноцид завдавав людству великих втрат; і переконані, що для звільнення людства від цього огидного лиха потрібне міжнародне співробітництво; погоджуються, як це передбачено нижче:

Стаття I

Договірні сторони підтверджують, що ґеноцид незалежно від того, чи поповняють його у мирний або воєнний час, є злочином, який порушує норми міжнародного права і проти якого вони зобов'язуються вживати запобіжних заходів та карати за нього.

Стаття II

У цій Конвенції під ґеноцидом слід розуміти такі дії, що виконують їх з наміром знищити, цілком або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу, як таку:

а) Вбивство членів такої групи;

б) заподіяння серйозних тілесних пошкоджень або розумового розкладу членам такої групи;

в) навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, що розраховані на цілковите або часткове фізичне винищення її;

г) заходи розраховані на запобігання проти народження дітей у середовищі такої групи;

ґ) насильна передача дітей з однієї групи людей в іншу.

Стаття III

Підлягають покаранню такі дії:

а) ґеноцид;

б) змова з метою заподіяння ґеноциду;

в) пряме і прилюдне підбурювання до заподіяння ґеноциду;

г) замах на заподіяння ґеноциду;

ґ) співучасть у ґеноциді.

Стаття IV

Особи, які поповняють ґеноцид або будь-які інші з пере-

числених у статті III Діях, підлягають покаранню незалежно від того, чи є вони відповідальними за конституцією керівниками, службовиками або приватними особами".

Стаття V

Для надання правосилля положенням цієї Конвенції, договірні сторони зобов'язуються провести необхідне законодавство, кожна відповідно до своєї конституційної процедури і, зокрема, передбачити ефективні заходи покарання осіб, винних за поповнення Геноциду чи інших згаданих у статті III злочинів.

Стаття VI

Осіб, обвинувачених у заподіянні Геноциду або інших перечислених у статті III діях, повинен судити компетентний суд тієї держави, на території якої було вчинене це діяння, або такий міжнародній кримінальний суд, який може мати юрисдикцію щодо сторін цієї Конвенції, які визнали юрисдикцію такого суду.

Стаття VIII

Кожний учасник цієї Конвенції може звернутися до відповідного органу Об'єднаних Націй з вимогою вжити згідно з положеннями Статуту Об'єднаних Націй, всіх необхідних на його думку заходів, щоб попередити й запобігти актам Геноциду або одного з інших перечислених у статті III діянь та їх припинити."

Ця Конвенція ("Закон" міжнароднього права) була прийнята також Совєтським Союзом. Тому вона повинна бути тим для СКВУ у вільному світі, чим є Гельсінські Угоди для Української Громадської Групи Сприяння Виконанню Гельсінських Угод (УГГСВГУ) на рідних землях.

На мою думку, на основі постанов цієї Конвенції СКВУ міг" би зробити велике діло для оборони нашого народу перед варварством злочинців. Тому я звертаюсь до Вас, розглянути подану вище пропозицію як один із найважливіших пунктів програми IV Конгресу СКВУ.

Москва мусить бути оскаржена перед окремим Міжнароднім Трибуналом і ним засуджена за вбивство 21 мільйона

наших братів і сестер, а зокрема, за морд засобом голоду 7 мільйонів дітей, матерів і батьків у 1932—1933 роках, і то якнайшвидше тому, що сьогодні є ще живі свідки того ганебного злочину. Пізніше москалям буде ще легше закривати сліди їхнього злочину, якщо вже не буде тих живих свідків.

Тому я пропоную таку дію:

1. Створити спеціяльну комісію при СКВУ, щоб зайнялася повищою справою.

2. Ця комісія мала б дістати піддержку всіх наших організацій і всіх наших церков. В першу чергу важливою справою була б масова інформація про потребу окремого трибуналу переслухань. Гасло комісії було б: "Московських злочинців на суд!".

3. Збірка кілька мільйонового Фонду на кошт процесу.

4. Створити окремий Міжнародній Трибунал, який складався б із найкращих юристів світу.

5. Негайно приступити до збірки доказових матеріялів про злочин:

а) зібрати свідчення від поодиноких осіб;

б) зібрати документи;

в) заанґажувати фахівців для поодиноких ділянок:

I. демографії,

II. статистики, інші.

6. Підготовити й опрацювати акт обвинувачення проти московських народовбивців.

7. Підготовка до переведення переслухань.

8. Вимога Прокуратора:

а) засудити московських народовбивців,

б) вимагати покарання за їх злочини супроти Українського Народу,

в) домагатися грошевого відшкодування на базі прецеденту заплати Німеччиною відшкодування жидам.

9. Просити всі наші наукові установи: катедри, вільні університети й інститути, щоб допомогли в приготуванні доказів.

10. Запросити до співпраці Міжнародню Комісію Юристів.

11. Комісія СКВУ опрацює звернення до всіх інших окупованих москалями народів із проханням станути до співпраці в поданій вище справі.

На кінець, я хотів би ще раз підкреслити, що ця важлива справа мусіла б бути приготована якнайкращими правниками, і мусіла б бути поставлена на всіх висотах юридичної компетенції в світовому маштабі.

Повище подаю до Вашої уваги, і прошу про Ваш коментар при найближчій нагоді.

Залишаюся з пошаною,

Ваш Юрій Данилів,

член Президії Секретаріяту СКВУ з рамени Федерації Українських Канадських Професіоналістів і Підприємців.

Оригінал. Машинопис.
Родинний архів В.-Ю. Даниліва в Торонто.

Доповідна заступника завідуючого бюро АПН в Канаді А. Подакіна голові правління П. Наумову щодо протидії українській еміграції у відзначенні 50-річчя голоду в Україні 1032—1933 років

9 січня 1984 року

ТОРГПРЕДСТВО СССР
В КАНАДЕ
"9" января 1984 г.

СЕКРЕТНО
Экз. №2

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ПРАВЛЕННЯ АПН
тов. НАУМОВУ П. А.

О РАБОТЕ БЮРО АПН ПО РАЗОБЛАЧЕНИЮ КАМПАНИИ УКРАИНСКИХ БУРЖУАЗНЫХ НАЦИОНАЛИСТОВ ОБ "ИСКУССТВЕННОМ ГОЛОДЕ" НА УКРАИНЕ

На протяжении 1983 года бюро АПН в Канаде уделяло

значительное внимание вопросам контрпропагандистского противодействия деятельности украинских националистических организаций, направленной на дискредитацию советского общественного строя, социализма в целом и имеющей целью разжигание недоверия и ненависти к СССР, к советским людям. Основной темой антисоветских выступлений украинских националистов в 1983 году была разработанная подрывными центрами в Соединенных Штатах Америки кампания о так называемом "искусственном голоде" на Украине в 1932—1933 годах.

В соответствии с этой кампанией националистические центры в Канаде с начала года регулярно выступали в органах массовой информации, направляли в редакции газет, на радио- и телестанции сфабрикованные "исторические" псевдоисследования об "истреблении украинского народа", планомерно, через определенные промежутки времени проводили антисоветские сборища, сопровождавшиеся церковной службой-панахидой по "жертвам коммунистического режима в СССР". Крупная буржуазная пресса Канады, как правило, помещала отчеты об этих сборищах, сопровождая их страшными историями "очевидцев", вывезенных с Украины в младенческом возрасте, а также снимками истощенных до неузнаваемости людей, явно взятыми из архивов нацистских концлагерей. Наряду с тезисом о "нечеловеческих страданиях украинского народа от рук коммунистов" средства массовой информации Канады повторяли пропагандистский вымысел о том, что "Искусственный голод 1932—1933 гг." якобы является самим большим преступлением против человечности в истории, которое превосходит по своим масштабам уничтожение Гитлером 6 миллионов евреев.

Именно с возникновением тезиса о сравнении количества жертв голода на Украине с результатом "решения" еврейского вопроса нацистами родилась цифра и, кажется, закрепилась 7 миллионов, или — от 7 до 10 миллионов (до этого называлась цифра в 3 миллиона).

Этот пропагандистский оборот пришелся по вкусу украинским националистам по нескольким причинам. Во-первых, такое сравнение с жертвами еврейского населения имеет подтекст, будто бы бывшие эсесовцы из дивизии "Галичина", известные своим ярым антисемитизмом и участием в карательных операциях против евреев, сочувствуют евреям. Во-вторых, в условиях Канады, где еврейское сионистское лобби имеет значительный политический вес, буржуазные украинские националисты стремятся получить у него поддержку и готовы ради этого на временное "примирение во имя своих антисоветских целей. В-третьих, придавая "искусственному голоду на Украине" столь грандиозный размах, националисты пытаются доказать "бесчеловечность коммунизма" и тем самым — справедливость их антисоветской деятельности, а также стараются отработать средства, которые они получают от американских и канадских спецслужб.

С целью противодействия этой антисоветской кампании бюро АПН в Канаде в апреле 1983 г. выпустило специальный пресс-релиз о так называемом "искусственном голоде на Украине" (приложение №1), который был разослан во все крупные газеты Канады, на теле- и радиостанции, в университеты страны, а также — членам парламента, видным политическим и общественным деятелям Канады.

Бюро выступило также с рядом интервью для радио, телевидения и газет с разоблачением антисоветских тезисов этой пропагандистской кампании. Большую роботу бюро проделало по разъяснению советской позиции по этому вопросу в личных беседах с ведущими журналистами и продюсерами программ, с политическими и общественными деятелями Канады, членами парламента, а также в публичных выступлениях перед студентами, школьниками и другими представителями канадской общественности.

Пресс-релиз посольства широко использовался также прогрессивными журналистами, друзьями СССР для разоблачения антисоветской сути этой кампании и подрывной деятельности украинских националистических центров.

В результате этого заметно снизилось число антисоветских выпадов, в ряде случаев средства массовой информации вынуждены были перейти к обороне или, по крайней мере, наряду с националистическими измышлениями, давать советскую точку зрения поэтому вопросу.

По имеющимся в посольстве сведениям, "искусственный голод на Украине" был задуман как главная антисоветская кампания 1983 года, и самый разгар ее предназначался на сентябрь—декабрь, как прикрытие размещению новых американских ракет в Европе. Именно на конец года были запланированы такие истерически антисоветские акции, как открытие памятника жертвам искусственного голода на Украине в г. Эдмонтоне, массовые сборища с богослужениями, различные "чтения", "слушания" и т. п.

Антисоветчики из числа членов парламента, добросовестно повторяя гнусную ложь националистов, выступали с провокационными заявлениями в парламентских дебатах. Джилберт Перант, член парламента от либеральной партии, в одном из своих выступлений (приложение №2), обвинив СССР в проведений политики уничтожения украинцев как нации, потребовал, чтобы Канада вынесла вопрос об искусственном голоде на Украине на обсуждение в ООН.

Стенли Худецки, тоже либерал (приложение №3), призывал правительство Канады выдвинуть в ООН резолюцию с требованием провести "независимые исследования" голода, чтобы определить, кто виновен в истреблении украинцев. Далее в своем выступлений он сказал, что нет сомнения в том, что "главным обвиняемым является Советское правительство того времени".

С 30 ноября по 4 декабря 1983 г. в Торонто проходил очередной "всемирный конгресс свободных украинцев", объединяющий все националистические организации Запада. Советское посоль-

ство в Канаде предупреждало МИД Канады о недопустимости поощрения нацистских недобитков, а тем более выступления перед ними видных политических деятелей страны. Тем не менее на сборище выступил с речью лидер прогрессивно-консервативной партии Брайан Малруни, в которой он позволил себе резкие выпада против Советского Союза, повторив националистический тезис о "преднамеренном уничтожении миллионов украинцев во время искусственного голода в 1932—33 годах".

Бюро АПН в Канаде (тов. Подакин А. И.) по согласованию с посольством выступило в средствах массовой информации с серией интервью, в которых была дана должная оценка как сборищу националистов, так и участию в нем лидера оппозиции Малруни. Выступления бюро имели целью еще раз довести до канадской общественности тот факт, что в Канаде получили гражданство бывшие прислужники фашистов и военные преступники, которые пользуются поддержкой политической верхушки страны.

Интервью бюро были опубликованы в ряде крупнейших газет Канады, в том числе в "Глоб энд Мэйл", "Торонто Стар", "Ситизен" и др. (приложение №№4, 5, 6), а также переданы по радиостанциям национальной радио- и телекомпании Си-Би-Си и Си-Джей-Эс-Би, имеющей более 50 радиостанций по всей Канаде (приложение №7).

Выступления бюро получили значительный резонанс (приложение №№8, 9). Ряд газет были вынуждены поместить материалы, которые должны были обелить руководство националистических организаций, а заодно и всех "свободных украинцев" (приложение №9). С личными выпадами против т. Подакина выступала газета буржуазных националистов "Гомин Украины" (приложение №10), подобные "письма" были напечатаны и в других газетах. Общенациональная газета "Глоб энд Мэйл" также посвятила выступлениям бюро передовую (приложение №11), а столичная "Ситизен"

выступила с комментарием ярого антисоветчика Джека Беста, в котором тот попытался выставить лидера консерваторов чуть ли не героем, не боящимся "предупреждений Кремля" (приложение №12). Реакционный "Ситизен" несколько раз возвращался к этой теме, стремясь восстановить "имидж" Малруни (приложение №13). С этой же целью в дискуссию били вовлечены члени канадского парламента, в частности, консерватор Д. Килгур (приложение №14).

Член парламента от консервативной партии Рэй Гнатышин (украинец по происхождению), явно в погоне за голосами канадских украинцев, вынес вопрос о советской реакции на выступление Малруни на обсуждение в палате общин, умышленно смешав в одну кучу всех канадцев украинского происхождения, не деля их на тех, кто действительно оказывал помощь СССР во время второй мировой войны, и на тех, кто верой и правдой служил Гитлеру, а ныне продолжают свою антисоветскую деятельность в Канаде (приложение №15).

Дискуссия, вызванная выступлениями Бюро АПН, продолжается как в средствах массовой информации, так и в политических кругах Канады. Сейчас уже ясно, что тема искусственного голода на Украине в 1932—1933 гг. является не разовой пропагандистской акцией, а долговременной и основательной антисоветской кампанией, которая в настоящее время практически только начинает разворачиваться. Одним из доказательств того, что организаторы этой кампании задумывали ее с дальним прицелом, служит заметка из газеты "Вильне Слово" (приложение №16), в которой говорится, что в школах Торонто вводится курс о голоде на Украине. Очевидно, что такая форма обработки подрастающего поколения в духе антисоветизма будет насаждаться и в других городах и провинциях Канады под давлением украинских националистических центров и американских и канадских спецслужб.

В связи с этим бюро АПН в Канаде остро нуждается в

разоблачительных материалах по данному вопросу, поскольку вести полемику только силами бюро, выступающему в качестве пресс-отдела посольства, становится все более затруднительным. Было бы желательно, чтобы ГРСА с помощью отделений АПН в Киеве и в других городах на Украине оперативно подготовили контрпропагандистские ответы в "Глоб энд Мейл", "Торонто Стар", "Ситизен" и другие газеты, включая и реакционную "Гомин Украины", в которых была бы дана оценка всей кампании с так называемым искусственным голодом (для этого можно частично использовать пресс-релиз посольства), а также воспоминания очевидцев борьбы с последствиями засухи в начале 30-х годов на Украине и других районах СССР. По-видимому, такие материалы должны найти постоянное место в плане работы на Канаду.

Одновременно было бы желательно, по возможности, начать подготовку разоблачительных материалов о новом президенте СКВУ Петре Саварине, которого "Торонто Стар" в одном из выступлений называет "выдающимся" человеком, чуть ли не страдальцем нацистских концлагерей (приложение №9). На самом деле, что видно из прилагаемой биографии (приложение №17), Саварин — бывший эсесовец из дивизии "Галичина". Очевидно, что под руководством Саварина СКВУ ("Мировой конгресс свободных украинцев") будет активизировать свою антисоветскую деятельность не только в Канаде, но и в США, Австралии и других странах, где имеются украинские националистические центры. Разоблачение Саварина как фашистского недобитка позволило бы вскрыть суть, цели и задачи Конгресса и организаций, входящих в его состав, а также показать, на чем основывается их поддержка со стороны влиятельных политических сил Запада. В частности, в течение четырех лет Саварин был лидером консерваторов в провинции Альберта и, как явствует из его биографии, он сохраняет тесные связи с консерваторами в Оттаве.

С помощью отделения АПН в Киеве, вероятно, можно было бы разыскать кого-нибудь в деревне Зубец, где родился Саварин, кто помнит его как предателя и эсесовца. К такому материалу можно прибавить самостоятельный репортаж с воспоминаниями очевидцев о карательных операциях дивизии СС "Галичина".

Можно использовать также и тот факт, что Саварин является канцлером университета Альберта. Советские академические круги могли бы выразить недоумение тем, что бывший эсесовец руководит "храмом науки".

Зам. зав. Бюро АПН в Канаде (А. Подакин)

Приложение: 1 пакет несекретно только в первый адрес.

Отп. 1 экз.— дело Исп.

Подакин Р/т №155

Отп. Хитрова 9.1.84 г. МП. №4

Разметка 1—АПН

2 — ЦК Компартии Украины

3 — МИД УССР

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 25. — Спр. 2719.— Арк. 20—26.

Витяг із запису розмови радника Посольства СРСР в Канаді А. Макарова із завідуючим сектором СРСР МЗС Канади Р. Хелпіним щодо показу в Торонтському університеті фільму "Жнива скорботи" про голод в Україні в 1932—1933 роках

3 грудня 1984 року

ВЫПИСКА ИЗ ЗАПИСИ БЕСЕДЫ

советника Посольства СССР в Канаде т. Макарова А. П. с заведующим сектором СССР МИД Канады Р. ХЭЛПИНОМ

3 декабря 1984 г.

5. Сообщил Хэлпину, что, как посольству стало известно,

21 октября с. г. в Торонтском университете был устроен показ антисоветского "документального" фильма "Жатва отчаяния", сфабрикованного по заказу украинских эмигрантских центров, объединяющих остатки гитлеровских военных формирований и вооруженных террористических банд, находившихся на службе гитлеровского вермахта и абвера в период второй мировой войны. В названной фальшивке по поводу т. н. "искусственного голода на Украине в 1932—1933 гг." грубо фальсифицируется историческая правда о коллективизации сельского хозяйства СССР, внешняя и внутренняя политика нашей страны.

Развертывание новой антисоветской пропагандистской кампании в Канаде с использованием услуг бывших гитлеровских пособников накануне 40-летия победы над фашистской Германией, в достижение которой внес свой вклад и канадский народ, оскорбляет память жертв фашизма с советской и канадской стороны. Политическая направленность этой кампании не может расцениваться иначе, как стремление определенных реакционных кругов предать забвению совместную борьбу государств антигитлеровской коалиции за спасение мировой цивилизации от угрозы фашистского порабощения.

Вызывает удивление, что в реализации этой провокационной затеи приняли непосредственное участие канадские государственные органы. Как сообщалось в печати, министерство по вопросам национальных культур предоставило организаторам провокационной затеи финансовую помощь в размере 100 тыс. долларов на "документирование" т. н. "воспоминаний очевидцев" вымышленного в пропагандистских штабквартирах "голода" и изготовление двух фильмов на эту тему, а Национальный совет по кинематографии оказал им прямое содействие в производстве указанных выше фальшивок.

В настоящее время на страницах украинско-канадских профашистских газет, в частности, бандеровского еженедельника "Гомин Украины", раздаются призывы к показу упомянутой кинофальсификации по каналам СВС, передаче сфабрикованных "документальных" материалов в государственные архивы Канады, распространению их в высших и средних учебных заведениях. Обращает внимание, что часть дохода, полученного от проката упомянутой кинофальшивки, созданной с участием канадских официальных властей, планируется направить на финансирование враждебной СССР деятельности т. н. "всемирного конгресса свободных украинцев" (СКВУ) в Торонто.

Посольство СССР неоднократно привлекало внимание канадских властей к тому, что подрывная деятельность СКВУ направляется бывшими фашистскими пособниками во главе с нынешним "президентом" СКВУ Савариным, служившим в гитлеровской дивизии СС "Галичина" в годы второй мировой войны, что под эгидой СКВУ действуют различные украинские правоэкстремистские группировки, нередко возглавляемые военными преступниками, подлежащими выдаче СССР и привлечению к судебной ответственности за совершенные преступления против человечности на временно оккупированной территории СССР (например, главарь одного из отделов бандеровской "Лиги освобождения Украины" в Торонто Купяк).

Совершенно очевидно, что вышеизложенные антисоветские акции противоречат положениям Заключительного акта Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе о содействии всеми средствами созданию атмосферы доверия и уважения между народами, зафиксированному в этом документе принципу "воздерживаться от оказания прямой или косвенной помощи террористической деятельности или подрывной или другой деятельности, направленной на насильственное свержение режима другого государства-участника".

Посольство СССР ожидает, что канадская сторона примет конкретные меры к пресечению антисоветской провока-

ционной кампании по поводу т. н. "голода", обузданию враждебной СССР деятельности украинских эмигрантских центров и привлечению к судебной ответственности военных преступников, совершивших злодеяния на временно оккупированной территории СССР. Хэлпин обещал доложить своему руководству о сделанном ему сообщении.

Оригиналу соответствует (В. Чорний).
11.01.85.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 25. — Спр. 2889. — Арк. 105, 106.

ЧЕРЕЗ УСВІДОМЛЕННЯ ВЛАСНОЮ СОВІСТЮ...

У XX столітті український народ зазнав чи не найбільших втрат серед своїх сусідів. І протягом багатьох років нам дозволяли згадувати лише тих, хто загинув за встановлення чи утвердження комуністичної влади. Водночас заборонялося навіть пам'ятати тих, хто поліг за українську державність. Під великою забороною була і пам'ять про голодомори, а тим паче про багатомільйонні жертви.

Здавалося, в незалежній Українській державі все зміниться, і проблема геноциду рідного народу стане найпершим і священним обов'язком кожного громадянина. Але майже 12 років знадобилося для того, аби тільки поставити у Верховній Раді України питання про оцінку одного з найстрашніших злочинів проти людства. Таке враження, що ті, хто мав би вже давно засудити голодомори як свідомо сплановану акцію проти українського народу, що їм довірив свою долю, знають лише дорогу до Бабиного Яру...

Так, ми повинні знати про всі воєнні лихоліття, що розлили ріки крові на нашій землі. Але ж це не може стерти з пам'яті трагедію однієї з найбільших хліборобських націй, яку на найбагатших у світі чорноземах винищували голодною смертю.

І лише тоді, коли світ переконається, що ми самі усвідомили себе, тоді президенти усіх держав світу, відвідуючи столицю України, по дорозі до Бабиного Яру вклоняться жертвам Українського Голокосту.

Історія вимагає від нас мужності через усвідомлення власною совістю всенародного болю великої хліборобської нації, яка так багато зробила для розвитку світової цивілізації.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Авраменко 245
Айзікович 63
Акімкін 123
Аксентьєв Василь 150, 152, 153
Акулов 188, 208, 257
Алексєєв 131, 140
Андрєєв 118
Аникеєв 96
Ароцкер 225
Арсентьєв 185
Ауссем 42, 44, 46
Афонін 96
Ахматов 217

Базулин 239
Бакум 122
Балагура 128
Балицький Всеволод 39, 67, 68, 72, 73, 103, 216, 236—238, 279
Баннік 214
Баранов А. 42, 312
Барац 270
Барбюс Анрі 58
Баришев 71, 72
Барулин 206
Батуринець 127
Бахметьєв 185
Бенуа 227

Бережков 169
Березнюк Х. 245, 251
Березовський І. 306
Берія 174
Берлін 78, 79, 186, 220, 221
Берновський 217
Бершадський 96, 97
Беседовський 42
Бест Джек 355
Бех 308
Бистрих 46
Білинський Ігнатій 326
Біловус 62
Білоус Мотрона 260
Білошапка 124
Блайман 127
Бобров А. 311
Богомази 245
Богородський 185
Богун 125
Богуцький 101, 102
Боєв 37
Бойко 114
Боклі Джеймс 334
Бондар Никифор 260
Бондаренко 91, 251
Бондаренко Антоніна 260
Бондаренко Мефодій 149
Бондаренко Тиміш 90
Бондаренко Улян 260
Борець 175
Боровенський 253
Босий Василь 87
Браславський Йосип 276, 277
Бредель Ф. 3
Брон 46
Броневий 192
Бутенко 308
Бухарин 203

Вайнов 252
Вайсблат 123
Варейкис 104, 105
Варченко 90, 96
Варшавський 304, 305
Василенко М. 198, 247
Васильєв 185
Вещев 227
Виков 166
Виктайль 185
Виливок Василь 94
Виливок Іван 94
Виливок Петро 94
Винниченко В. 11
Відоменко 113
Вітковський 191
Владимиров 26, 30—33, 35—40
Владимирський 26, 30
Вовчук І. 334
Воєвода Анна 91
Возгрин В. 299
Волевач 252, 257
Волков 128
Ворон 270
Воропай О. 269, 329
Врангель 8, 24
Габріелян Г. 299
Газіков 128
Гайвас Я. 334
Гайовий Антон 306
Галиця М 111
Галушко Максим 298
Галушко Оляна 298
Гальперіна 46
Гамарник 206
Ганюшин 185
Гармаш Микола 120
Гендлер Лев 274
Герасименко 125
Геродот 3
Герчиков 293
Гітлер 351, 355
Гладишко Іван 298
Гладишко Микола 298
Гладишко Мотря 298
Гладишко Степан 298
Гладишко Юхим 298
Глечик Андрій 298
Глечик Варвара 298
Глечик Зінаїда 298
Глинський А. 247, 251
Глічевський Микола 298
Гмирянський 91
Гнатенко 130
Гнатишин Рей 355
Головин 207
Головко А. 333, 335

Голод 168—170
Голубченко 198
Гольцман 29
Горбань Панас 260
Гордієнко 127
Грабенко Михайло 86
Гречуха 317
Григор'єв 180, 181
Гринько 37
Гринюк 63
Гричик 77
Гришкан 241, 244
Грушевський Михайло 32
Грушецький Іван 302, 304
Гук 93—95
Гуляєв 120
Гуревич 37
Гуренко 121
Гурко—Кражин В. 5
Гусєв 225
Гуцаленко Онисим 149, 150, 154

Давиденко 57, 109
Давиденко І. 114
Данилів Володимир—Юрій 321, 323—326, 329, 330, 344, 350
Дворник 207
Демидов 310, 313
Демченко Микола 98, 102, 149, 169, 188
Денисенко 127
Деплонд 269
Деркач 91
Джексон 334
Дзінькевич Б. 6
Дзюбенко Василь 90
Дибенко Володимир 14, 15, 86
Дидюк В. 343
Дипко 90
Діденко 127
Дмитрук К. 329
Добренький 91
Добровольська 315
Добрянський Л. 334
Долгов 207
Доленко Панас 255
Драчук Акулина 262
Драчук Арсен 262
Друскис 237
Дуднік 229
Дурнієнко 125
Дячук Горпина 298
Дячук Іван 298
Дячук Катерина 298
Дячук Ольга 298
Дячук Степан 298
Дячук Тетяна 298
Дячук Яків 298

Євдокимов 206, 225, 239
Єременко 83
Єрмощенко 37, 39
Єрощенко 37
Єрхун 83, 89
Жайворонок 127
Жеральд Гео 9
Жук 91
Журавський 94
Журилов 104, 106
Журко 89, 91, 95—97

Зайцев 155
Зайцман 83, 89
Запорощенко Катерина 87
Затон 32, 37
Затонський Володимир 32—34, 38—40, 43, 188, 191
Зелінський 7
Земляні 112
Зибрак 167, 172
Зик 207
Зимін 225
Зінов'єв 11, 203
Зінченко 91
Златопільський С. (Мандебура Святослав) 3
Зорін А. 200
Зрайківський Гнат 117

Іванов 43, 221, 307
Іванов А. 21, 29—40,
Івасюк В. 339, 340
Ігнатьєв 121
Ізраїлевич 190
Ільницький 110
Іоффе 22
Ісайко 245
Ітс 186
Іщенко Панас 85, 86, 124

Кабальнова 288
Каганович Лазар 58, 154, 164, 208, 209, 216, 300, 306, 310, 313—315, 317, 318, 320
Калашников 317, 318, 320
Калеуш 270
Калінін 113, 222, 229, 278
Калошин 96
Кальченко 308
Каменев 45
Камінський 154, 270
Кампбел Том 49, 50
Канарський 44
Канов 208
Капто О. 327
Карасюк 87
Карлсон 201, 204, 216, 218, 221, 222, 268, 272
Карнаух 94
Карпелюк Яків 298
Карпенко 227
Картавуєв 120
Катель Михайло 74, 229, 274
Катенєв 225, 227
Кахановський 270
Кацель 111
Кацнельсон 279, 287
Квислінг В. 18

Квірінг Емануїл 22, 24, 46
Керженцев П. 163
Керзон 19, 42
Килгур Д. 355
Кисельов 218
Киященко 255
Кійченко 125
Кіров С. 161, 167, 168
Клейнер 210
Клецківський 251
Клименко 32, 39, 40, 43, 79
Клицківський Петро 259, 262
Клочко А. 118, 164
Коваленко 89, 90, 95—97, 125, 314
Коваленко Андрій 254
Коваленко Дем'ян 253
Коваленко Іван 254
Коваленко Микита 254
Коваль Марія 84
Ковальчук Ф. 170
Коган З. 214, 216
Козачек 269
Козіс 229
Колесник 118
Колесник Пилип 86
Колесников 120, 121, 264
Колтунов Григорій 87
Кольцов 103, 181, 186, 222, 229, 237, 278
Комарівська Гапка 298
Комарівська Лисовета 298
Комарівський Іван 298
Комарівський Матвій 298
Комарівський Микола 298
Компанієць 308
Кон 32
Кондратенко 253
Кондрацький 122
Кондрашов 89
Конквест Р. 329, 338
Кононенко 127, 254
Кононенко Митрофан 86
Кононенко Федосія 86
Кононов 268
Корнєєв 37
Корнієць 317
Король Марія 259
Король Хома 259
Коротченко Дем'ян 302, 304, 313, 314, 317
Кортон-де-Віар 7
Косіор Станіслав 21, 29, 31—35, 37—39, 43, 44, 56, 58, 65, 67, 68, 71—73, 98, 103, 104, 108, 119, 131, 144, 148, 161, 167, 170, 171, 174—177, 180, 182, 183, 188—192, 194, 201, 204, 207—211, 216, 219, 221, 222, 229, 234, 257, 266, 268, 278, 288, 289, 294, 295
Косяченко 207
Котенко 122
Коцюбинський Юрій 196
Кравцов 227
Кравчук 110
Кравчук Іван 298
Кравчук Л. 326
Кравчук Пріська 298
Крачак Марія 261
Крачак Ніна 261
Кремеєв 122, 131
Кремін Гнат 121
Кремчанинов 121
Кренцель 167, 185
Кривошейн 108
Кризський К. 255
Кризський М. 255
Кризський Яків 255
Кросбі Біл 326
Крофан П. 113
Крупенич 314
Ксандров 37, 43
Кудин 117
Кудук 156
Кузнецов 32—34, 36, 39, 40, 76,
Кузнецова 120
Кузьменко 198, 237
Кузьмик Йосип 150, 152
Кузьмик Наталія 150, 152, 153
Куйбишев Валер'ян 194
Куликов 91
Купрій 90
Купяк 359
Кур'ян Анна 93
Куценко Марко 298
Лаврищев 237
Лаврухин 185
Лагуцький Володимир 262
Ландер 45, 46
Ларин 204
Латипов 12
Лебідь Дмитро 25, 28—33, 35, 42, 44
Левченко 89, 90, 95—97
Легкий В. 221, 232
Ленін 10—13, 17, 19, 27—29
Ленський 207
Леонов Микола 120, 121
Лизенко Марко 254
Линник Оляна 298
Линник Петро 298
Липатов 26
Лисак Страдион 262
Лисенко Л. 59
Лисенко 253
Литвиненко Степан 90
Литвинов 59
Лобанов Н. 311
Лобачев 33, 37, 185
Лобода 84
Лук'яненко 128
Лусь 234
Луценко 207
Любченко Панас 81, 82, 103, 164, 188, 237, 274, 277, 288, 289, 294
Люшков 225, 233
Ляшенко 207

Ляшко Михайло 254

М'ясников 110
Мажаровський 255
Майоров 103, 188
Макальський 185
Макаренко 127, 198
Макарій 341
Макаров А. 328, 357
Макеєнко 180, 181
Малинов М. 104
Малруні Брайан 354, 355
Малько 178, 179
Мамалинський А. 251, 252
Мамина 87
Мануїльський Дмитро 21, 29—36, 39, 43, 45
Манцев 30, 34, 37, 39
Манько Яків 117
Маркитан 188, 222
Матвієнко 89
Матюшин 308
Медведєв Іван 313
Мейс Дж. 329, 338
Меламед М. 79, 103, 165, 181, 185, 186, 190, 191
Мельников 317
Менжинський 73
Меркулов А. 326
Мизин 269
Миколаєнко Анна 90
Милоський В. 310
Мироненко Іван 84
Митрович Кирило 325
Михайличенко 91
Михайлів Л. 6, 7, 130
Мишин 185
Мігіс 63
Мікоян А. 77
Мінін 40
Мітрофанів 122
Мов—Хименко 90
Мойсеєв 227
Молотов (Скрябин) Вячеслав 22, 26—29, 54, 74, 113, 163, 164, 170, 175—176, 187, 207, 237, 273, 287, 288
Молчанов 225, 233
Мороз П. 133
Морозюк 62
Моряцький 185
Музир 125
Мурин 307
Мусульбас 103
Мущенко 102

Навольнев 154
Надь Я. 89, 97, 221
Намитчина Яків 258
Нансен 10, 18, 29, 30
Насинников 95
Наумов П. 350
Некрасов 311
Нечипоренко Омелян 111
Николенко 87
Никоненко 69, 71
Ніколаєв 180, 186
Новиков 227
Ноженко 268
Носов 121
Нуринов 290, 291

Огій 172, 186, 198
Одинокий 269
Одинцов Олександр 257, 266, 267
Оженко 127
Окунцев 227
Олейник 245
Олексієнко Тимофій 258
Оленич Григорій 298
Оленич Одарка 298
Орделян 207
Орленко Д. 112
Осауленко Василь 262
Осауленко Пелагея 262
Осипенко 245
Осколков 62, 63
Остапенко 269

Пакко 32
Паламаров 62, 63
Паламарчук 207
Панченко Павло 260
Патолічев Микола 313, 314
Пелих Єлизавета 262
Перант Джилберт 353
Перев'язко 124, 125
Петлюра Симон 10, 17, 24, 64
Петров 156
Петров К. 311
Петровська Домна 22, 26, 48
Петровський Григорій 30, 39, 40, 43, 46, 48, 51, 52, 58, 67, 68, 182, 229
Петровський Д. 81, 82
Пидоря 314
Пиляр 180
Поватека 122
Подакін А. 326, 350, 354, 357
Поленікова Мокрина 117
Полонський 91
Полудень 87
Полуженко 268
Полюшко 185
Поляков 37, 39, 43, 217
Поплавський 122, 175
Портной І. 20
Постишев Павло 65, 66, 164, 165, 200, 208, 294, 295
Преподобний 203
Привалов 185
Пригода 207
Приходько А. 119, 131, 203
Просвирник 221
Прохоров 237
Проценко 245
Пугач Феодосій 150, 152, 153

Пустовіт Никифор 260
Путнин 225
П'ятаков 12

Рабинович 83, 89
Раковський Християн 11, 12, 17, 19, 21, 24, 26, 27, 29, 30, 35, 36, 42, 43
Реденс 103, 182, 216, 236
Резниченко 94
Рейган 327, 328
Рибак Іван 298
Рибак Мина 259, 261
Рибак Михайло 259, 261
Рибак Павло 259, 261
Ритченко 94
Річицький Андрій 144, 148
Розанов 169, 266
Розварський В. 112
Розенберг 166, 167, 192
Ролан Ромен 58
Ронис 22
Росоха Стефан 326
Ротару С. 339
Рубцов 185
Рудий 37
Руднєва А. 311
Ружевич Параска 298
Рум'янцев 204, 205
Рухимович Мойсей 40
Рябоконь Марина 298
Рябоконь Петро 298

Саакян 186
Саварин Петро 326, 356, 357, 359
Савенков 185
Савин 156
Самаляний Кирило 260
Самотуга Марія 298
Самотуга Степан 298
Самотуга Тимко 298
Самотуга Явдоха 298
Сандрович Микола 298
Сапов 103, 237
Саражинська Пелагея 260
Саражинський Степан 260
Саркис 80, 172, 208
Саудгозе 127
Сахно 5
Свентківський 79
Свитнев 227
Світненко 123
Себало 62, 63
Сегалевич 45, 63, 65
Сем'якин 225
Семенов А. 4
Сербиченко 103, 237
Сергєєв 62
Сиваченко 149, 150
Симонов П. 312
Синиця 315
Сірко 108
Сітов Іван 276
Січкар Андрій 298
Січкар Настя 298
Січкар Оксана 298
Скрипник 30, 32, 33, 35, 39, 40, 69
Сліпко 127
Сліпченко 83, 89
Слободянюк 62
Слюсарчук Антон 298
Слюсарчук Василь 298
Слюсарчук Гапка 298
Слюсарчук Лукерія 298
Смирницький Андрій 87
Смирницький Логвин 87
Смирнов П. 116
Сова 245
Соколова 225
Сокольський Остап 338, 343
Солдатенко 228
Соловйов 128
Солодуб 37
Соломоненко 227
Сопінка Іван 326
Сопко Анна 90
Ставровська 186, 210
Сталін Йосиф 8, 54, 57, 107—109, 111—118, 170, 207, 237, 263, 272, 273, 287, 288, 294, 307, 315, 318—320
Старченко 309, 317
Стахівський Іван 260
Степаненко Марія 90
Степанський М. 80—82, 103, 164—167, 180, 181, 185
Стиркул В. 329
Столітній 62
Строганов Василь 74, 103, 154, 155, 175, 188, 191, 192, 204, 210
Струєв Олександр 314. 315
Ступников 227
Сундберг Джекоб 330, 331
Суровикин 185
Сухенко 94, 270
Сухомлин 103
Сушицький 314

Тараненко Савелій 254
Тарасюк Іван 109
Тарасюк Параска 259
Татаря 122
Твердовський 203
Терехов 67, 68, 103, 104, 181, 216
Тимошенко 110
Тиркова А. 5
Ткаченко Яків 85
Тоганенко Устя 90
Токар 91, 92, 123
Толмачов 254
Толстой 268
Томілін 120
Тоцький 95
Трембовський 63
Триліський 198
Трусевич Дмитро 298
Трусевич Христя 298
Туманов 37

Тютюнник 23

Угаров 31, 32, 35—39, 43, 44
Удодов 227
Усик 269
Успенський 185
Уха Фрося 245

Федін 245
Федун Пріська 298
Федун Федір 298
Фелицин М. 264
Филипов 309
Филов 225
Фишман 207
Філатова 120
Форостяна Ніна 298
Фрадков Савелій 277
Фризюк Іван 298
Фролов 185
Фрумкін Мойсей 21, 30, 31, 34, 35, 300
Фрунзе Михайло 21, 26—28, 31, 34, 35, 39, 43, 44
Фуфрянський 229
Хаврюта Іван 86
Хатаєвич Мендель 55, 175, 180—182, 187, 188, 191, 194—196, 208, 210, 216, 218, 237, 238, 278
Хелпін Р. 357, 360
Херст 329
Хитрова 357
Хмиленко Тимофій 254
Хоречко 29, 31, 32, 35
Хорешко 207
Хорошев 227
Хриненко Агафія 259
Хриненко Анна 259
Хрипун Артем 255
Хрипун Домаха 255
Хрущов Микита 299, 300, 306, 307, 309, 315, 317, 318, 320
Худецкі Стенлі 353

Царинник М. 338
Цибін 120
Ципнятов 185
Цирик 127
Цицарев 169

Чемберлен 54
Ченцова Ольга 314, 315
Череп 90
Черепанов 185
Черкасов 227
Чернов М. 79, 80, 82, 83, 164, 166, 167, 216
Чернухин 120
Чернявський 188, 241
Чорний В. 360
Чорний Омелян 85
Чубар Влас 21, 26, 28, 35, 67, 68, 80, 103. 170, 171, 192, 204, 207—209, 221, 222, 229, 232, 234, 237, 238, 244, 278
Чувирін 67, 68, 208
Чумак Павло 326
Чумало 94
Чумаченко Макар 86
Чуюнковський 127

Шарапов 46
Шатель 87
Швайко Н. 113
Шверк Федір 114
Шеболдаєв 204, 206, 239, 240
Шелехес 205
Шелуха 173
Шепель 202
Шепілова Анна 121
Ширилов 227
Шкрутило Наталка 93
Шліхтер О. 11—15, 67, 68, 103, 182, 216
Шоу Бернард 58
Шульгин Олександр 10, 58
Шухевич Ю. 338

Щербатюк Устин 259
Щирий 124

Юрківський 251

Яблонський 180, 181
Ягода Генріх 178, 206
Якір 67, 68, 182, 237
Яковенко 227
Яковлев 42, 45, 46, 48, 62
Яковлєв Олександр 322, 335, 342
Якушев 169
Янович 120
Яременко 56, 201—204, 207
Ярмолюк Захар 298
Ярмолюк Марта 298
Ярошенко Трохим 86

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Авдіївський район 310
Австралія 330, 356
Азія 4
Альберта 356, 357
Америка 7, 20, 32, 310, 312
АМСРР 114, 182, 188, 214
Англія 7, 19, 20, 42, 43, 310
Андре-Іванівський район 177
Андрушівка 135
Аннинське 88
Аннівка 108
Антанта 7
Апостолівський район 177, 296
Аргентина 4, 7
Армавір 241
Армавірський район 223, 225, 226
Артемівська міськрада 126
Артемівський район 126, 178, 310
Архангельськ 233
Атлантик 9
Ахтари 279

Бабани 150, 153
Бабанка 132, 137, 138
Бабанський район 134, 144, 148, 152, 153, 248, 250
Балаклійський район 177, 207, 283
Баламутівка 60
Балта 114
Барвінківський район 297
Баришівський район 178
Батум 279
Бахмач 142
Бахчисарай 299
Башкирія 80, 159
Башкирська республіка 162
Беліївка 248
Бердичів 244
Бердичівська округа 52, 60
Бердичівський район 124, 125
Бердянськ 23, 279
Бердянський повіт 14, 15
Березівський район 78
Березовка 76
Березянка 60
Берестовенька 284
Берестяги 131
Берлін 40, 42, 44, 46, 48
Бесарабська губернія 6, 8
Белгород 106
Бирзула 76
Бистрик 60, 248
Бихав 155
Біла Русь 9
Біла Церква 246, 258, 262, 264, 267
Білгородка 121
Біликівська сільрада 125
Білилівка 60
Біловодський район 297
Білозерський район 296
Білолуцький район 297
Білоріченська 240
Білорусія 99, 112, 155, 156, 172, 236, 237
Білоцерківський район 245, 248, 250, 251, 257, 258, 261, 265, 266
Білоцерківщина 244, 265
Близнюківський район 297
Близький Схід 5
Бобровицький район 178
Богачівка 212
Богданівка 135
Богуславський район 245, 249, 251, 267
Божедарівський район 297
Боківська 226
Болгарія 7
Бориспільський район 108
Босівка 212
Босфор 5
Ботвинівка 212
Брацлав 138
Бригадирівський район 131, 177, 286
Броди 303
Бродівський район 303
БРСР 334
Брюссель 330
Брянська область 302, 305
БСРР 296, 163
Будьонівський район 314
Буймерська сільрада 125
Буки 150
Буковина 341
Букський район 149, 266
Булаківська сільрада 127
Буринський район 230
Бурти 258, 261
Бухни 247
Буцький район 250

В. Лепетиський район 177
В. Олександрівський район 177
В. Севастянівка 212
В. Чернявка 60
В.-Донський район 226
Валківський район 177
Варшава 7, 42, 45
Василівський район 177, 297
Васильків 267
Васильківський район 177, 297
Вахмуч 155
В-Байраки 83
В-Бурлуцький район 297
В-Висківський район 296
Велика Севастянівна 136
Великобританія 19, 42
Великотокмацький район 207
Вербівка 60, 212
Вербовата 212
Верхнє-Донський район 225
Верхнячка 212
Верховня 60
Вешенський район 225, 226
Вишнеполь 134

Вишняковка 83, 88
Відянка 250
Війтовці 60
Вікторівка 212
Вільківка 249
Вільнопілля 60
Вільшана 245
Вільшанка 212, 248
Вінницька область 55, 56, 63, 113, 121, 131, 144, 214, 302, 305, 315—317
Вінниця 113, 189
Вінниччина 126, 196, 218
Вінніпег 337
В-Мамайка 83, 88
Вовчанський район 113
Вовчий Яр 284
Вовчки 249
Вожега 233
Вокобне 150
Волга 236
В-Олександрівський район 296
Волинська губернія 8, 38
Волинська область 318
Волинь 3, 152, 341
Волиця 247
Волноваський район 115
Володарський (Б. Ц.) район 248, 251
Володарський район 244
Володимирівка 248
Воронеж 104, 108, 141, 236
Вороніжчина 54
Воронцово-Олександрівський район 225
Ворошиловградська область 316, 317
Ворошиловський район 118
Врадіївський район 296
В-Токмакський район 296
Вчорайшанський район 62

Гадяцький район 285
Гайсин 138
Гайчур 76
Галіція 341
Георгієвськ 241
Гережиновка 133
Глибочок 70
Глинянський район 303
Глобино 144
Глобинський район 107, 108, 282
Гниле 250
Голованівський район 122
Головці 135
Голта 76
Голубівка 92
Голубінка 60
Голяківка 212
Гомель 155
Гомельська область 143
Горбаші 248
Горби 108
Горлівський район 310
Городецьке 258, 259, 261
Городищево 249
Городниця 146
Городнянський район 230
Городок 60
Городоцький район 122, 303
Гороховатський район 286
Горошково 117
Горьківський край 296
Греблі 245
Грубенне 249
Гудермес 241
Гулькевич 76
Гуляй-Поле 129
Гуньки 136
Гуто-Потіївка 249

Д.В.К. 163
Давидівка 114
Далекий Схід 4, 5, 54
Дарданели 5
Дворічанський район 297
Дебальцево 111, 268
Девківка 249
Дегезепо 249
Демидівка 135
Дерганівка 60
Детнацька 249
Джулинка 138
Диєвк 269
Димарка Сидорівська 249
Димовщиха 250
Дмитрівка 247
Дніпрово-Кам'янець 124
Дніпровський повіт 24
Дніпропетровськ 73, 117, 126-128, 176, 187, 189, 197,
Дніпропетровська область 55, 56, 122, 124, 175, 177, 186, 208, 214, 216, 217, 233, 296, 302, 304, 316, 317
Дно 98
Добровеличківський район 117
Добрянка 249
Долинська 76, 109
Долинський район 109, 124, 125, 297
Донбас 111, 168, 176, 178, 187, 190, 197, 198, 200, 202, 259, 271, 300
Донецька губернія 24, 38
Донецька область 186, 297
Донеччина 18
Драбівський район 141
Дрогобицька область 318
Дубляни 303
Дубовий Гай 92
Дятлівці 126

Едмонтон 353
Ельхотово 76

Євпаторія 279
Європа 3, 6, 7, 9, 17, 50, 330, 353, 359
Єйськ 279
Єйський район 225, 226

Єлизаветівка 83
Єлисаветградський повіт 14
Єнакіївський район 310
Єременкове 255
Єрмолівка 255

Жашків 98-101
Жашківський район 98
Женева 50
Животівка 137
Животовка 134
Житоме 250
Житомир 12, 245, 246, 251, 267, 298, 316, 317
Житомирщина 59
Жлобін 155
Жмеринський район 110
Жовківський район 303
Журавка 105
Журавлівська сільрада 115

Закавказзя 74, 76, 174, 190, 240
Закарпатська область 318
Закотне 255
Заньків 249
Запоріжжя 18
Запорізька губернія 35, 38, 304, 316, 317
Заруденці 60
Заславський район 121
Затишшя 76
Зауралля 4
Захід 10, 77, 78, 162, 204, 205, 236, 237, 296, 353, 356
Західна Україна 300
Західний Сибір 162, 195
Заячківка 212
Звєрєво 240
Зинов'ївськ 74
Зинов'ївський район 83, 177, 296
Зіньківський район 124
Зінов'ївський округ 114
Знам'янка 51, 79, 285
Знам'янський район 57, 109
Золотий Ріг 5
Золотоніський район 267
Золочівська сільрада 130
Золочівський район 130
Зориновка 71
ЗСФРР 161, 163
Зубець 357

Івангород 212
Іваницький район 230
Іванівка 212
Івановська область 162, 171, 297
Івано-Франківський район 303
Івківці 93
Ізмаїльська область 301, 316
Ізюм 268, 269
Ізюмський район 177
Іллінецький район 135
Іллінці 138
Іллінецький район 123

Індія 7
Інсбрук 321
Іркутська губернія 5
Ісайки 249
Іспанія 4
Італія 4, 5, 19

Кавказ 76
Кавказька 240, 241
Казань 12
Козятинський район 128
Казахстан 54, 80, 163, 171, 195, 224, 332
Калинне 137
Калінінська область 302
Калузька область 305
Кам'янець-Подільська область 301, 305, 316, 317
Кам'янець-Подільський 83
Кам'янечче 134
Каменєва 247
Каменоломна 240
Каменський район 225
Кам'янське 249
Кам'янський район 122
Канада 4, 5, 7, 32, 50, 322, 323, 326—328, 330, 335, 337, 339, 340, 342—344, 350—359
Канівський район 225, 226
Кантемирівский район 105
Кантемирівка 71, 72,
Карабчиїв 60
Катеринівка 83, 86
Катеринослав 35
Катеринославська губернія 6, 8, 15, 24, 38, 51
Катеринославський повіт 35
Катеринославщина 18, 34, 35
Каховський район 296
Качанов 122
Каширівська сільрада 125
Квебек 342
Кизитеринка 240
Київ 25, 73, 116, 168, 170, 176, 187, 191, 265, 267, 302, 306, 326, 329, 356, 357
Київська губернія 5, 6, 8, 12, 38
Київська область 55, 56, 113, 115, 170, 178, 191, 214, 245, 257, 266, 305, 316—318
Київщина 108, 257, 258, 265—267
Кинашів 136
Кининзберг 72
Кіровоградська область 316, 317
Кіровоградщина 74
Княжики 60
Кобеляцький район 124, 177, 207, 282
Ковалевський район 123
Кодарівський район 122
Кожанка 247
Козачий Хутір 212
Козинці 135
Козирівка 83, 84

Колотиця 248
Колупаївка 120
Компаніївка 83, 87, 114
Компаніївський район 296
Кордонівка 60
Коренівський район 226
Коростенський район 250
Коростень 246
Коростишівський район 249
Косеновка 134, 152, 153
Котлас 233
Кочерезька сільрада 127
Кочержинці 245
Кочубіївка 251, 258
Кошлани 123
Крапивка 249
Красненьке 136
Красногородка 249
Красноградський район 282, 284, 297
Краснодар 76, 241
Краснодарський район 225, 226
Краснознаменська сільрада 286
Краснокутський район 297
Красно-Лиманський район 310
Краснянський район 303
Кременчук 144
Кременчуцька губернія 38
Кременчуцький район 282
Кременчуччина 108
Кривоозерський район 177, 296
Крилівка 60
Крим 35, 58, 108, 160, 162, 163, 166, 167, 171, 192, 293, 299
Кримська АСРР 34, 240
Кришенці 136
Кролевецький район 230
Круподеринці 248
Кубань 6, 18, 54, 58, 108, 178, 182, 183, 222, 223, 236
Кузьмина Гребля 145
Куниханське 250
Куп'янський район 128
Курилівці 110
Курськ 12
Курська губернія 12
Курська область 302

Ладозька 226
Ланінци 112
Латвія 16, 22, 24
Лебедин 250
Лебединський район 124, 125
Левковці 134
Ленінград 58, 115, 141, 161, 164, 165, 167—169, 171, 172, 174, 183—185, 279
Ленінградська область 99, 143, 162
Лепетихський район 296
Лещинівка 212
Лизино 252, 256
Лиман 240, 283
Лиманський район 269
Липецький район 119, 122, 131
Липки 248
Липовці 138
Липці 120
Лисянський район 267
Лиха 240
Лихачеве 201, 202, 204
Лихівський район 122, 124
Ліпняжки 117
Літин 138
Лозоватка 83
Лопатинці 110
Лохвицька міськрада 125
Лохвицький район 124
Лубенська сільрада 118
Лубни 269
Луганськ 240
Луганщина 71
Луківці 136,
Лучин 248
Львівська область 301, 302, 318
Львівський район 303
Любашівський район 177, 296
Люксембурзький район 122, 296
Ляхівка 249

М. Вільшанка 250, 251
М. Камишеваський район 286
М. Каратуль 250
М. Севастянівка 212
Магільт 155
Макар'євський район 178
Макарів 191
Макарівський район 191
Макіївський район 310
Максимівка 146
Мала Вільшанка 258, 260
Малинський район 178
Малківка 93
Мамаївка 92, 93
Мануйлово 285
Маньківка 250
Маріуполь 23, 279, 312
Маріупольський район 310
Марківка 70
Марківський район 104, 105, 297
Марсель 4
Мархлевський район 250
Мар'янівка 60
Маслівка 251
Матвієво-Курган 240
Махач-Кала 241
Медведівська 223, 226
Медвин 245, 249
Меделівка 249
Мелітополь 271
Мелітопольський повіт 14, 24, 31
Мелітопольський район 296
Мельникове 136
Мешківська 226

Миколаїв 23, 24, 83, 279
Миколаївська губернія 23, 24, 38
Миколаївська область 316, 317
Миколаївщина 18
Миргородський район 124, 125
Миропільський район 282
Мисарівка 245
Михайлівка 136
Михайлівський район 177, 296
Міллерово 240
Мінводи 241
Мінводський район 225
Мінськ 115, 155, 236
Мінська область 143
Мовчанівка 60
Могилів 138
Могильов 155
Молдавія 114
Молодецьке 149, 153
Монастирище 138
Монастирищенський район 138
Монреаль 336, 337, 341
Морженга 233
Морозівка 248
Морозовська 240
Москва 8, 10, 12—18, 19, 25, 26, 42, 45, 49, 52, 54, 58, 59, 74, 80, 82, 108, 115, 141, 162, 164-166, 168, 169, 171, 182-185, 190, 209, 272, 287, 288, 295, 299, 300, 307, 318, 321, 322, 325, 326, 328, 331, 333, 334
Московська область 162, 185, 236, 237
Мохначка 248
Мурманськ 279

Н. Георгієвський район 177
Н. Марковка 105
Н. Сірогозький район 177
Н.-Водолазький район 285
Наддніпрянщина 301
Надточаївка 258, 261
Наказне 134
Наливайківка 191
Невинномиська 241
Невинномиський район 225
Незлобне 76
Немиринці 60
Немирівський район 63, 136, 138
Нескоредьківський район 286
Нестерівка 250
Нижегородська область 171
Нижегородський край 162
Нижнє Поддоння 6
Нижнє-Волзький край 232
Нижній Дніпровськ 112
Нижня (Долішня) Волга 332
Нижня Волга 159, 163, 171, 236, 292
Ніжинський район 170
Нікопольський район 177
Німеччина 21, 42, 44, 59
Новобуцьке 249
Ново-Георгієвський район 282
Ново-Дерев'янківський район 226
Новомиргородський район 128, 129
Ново-Олександрівський район 225
Новопсковський район 252, 297
Новоросійськ 76, 279
Новосанжарський район 114, 282, 284
Новосельці 110
Новосілки 249
Ново-Троїцький район 129
Новоукраїнський район 113
Носачево 245, 252
Носівський район 178, 207
Н-Сірогозький район 296
Н-Троїцький район 296
Н-Український район 296
Нью-Йорк 326, 333, 334

Обливська 240
Обливський район 225
Обознівка 83, 86
Оболонянський район 129
Одеса 20, 23, 24, 50, 60, 73, 83, 168, 176, 188, 229, 276, 279
Одеська губернія 23, 24, 38
Одеська міськрада 173
Одеська область 55, 56, 103, 173, 177, 208, 214, 216, 217, 232, 274, 276, 296, 304, 305, 316-318
Одеський повіт 23
Одещина 18, 258
Одноробівка 130
Озірне 248, 251, 258, 259, 261
Оксанино 249
Олександрівка 251
Олександрівський повіт 14, 15, 24
Олександрівський район 310
Олександрійський район 122, 131
Олександрія 144
Олексіївка 256
Оливо 249
Олійник 245
Ольгинський район 310, 313
Ольховатський район 105
Оноприївський район 177, 131
Орадівка 212
Оратів 132, 137, 138
Оратівський район 134, 135, 137
Ординці 248
Оріхівський район 207
Оріхове 76
Орловська область 302, 305

Орша 155
Осиковий Колець 249
Осипенко 245
Осична 137
Осокарівка 224
Оттава 356
Охиньки 95
Очеретня 135
Очипково 135

Павловський район 225, 226
Павлоградський район 127
Паланка 135
Париж 10
Пеньково 212
Переволочне 92
Перегонівка 249
Переяславський район 250, 266
Перм 12
Петраші 248
Петрашівка 251
Петрівка 284
Петроград 5, 17
Південна Америка 330
Південний Казахстан 233
Півні 247
Північна Америка 340
Північна Африка 7
Північний Кавказ 4, 76, 158, 162, 163, 181, 183, 195, 204—207, 236, 292, 332
Північний край 162, 165, 195, 224, 232, 233
Північно-Кавказький край 178, 232
Підвисоке 250
Пітер 17, 25
Піщане 262, 267
Піщанська сільрада 123
Платнирівська 226
Плисків 132, 137, 138
Плисківський район 134, 135, 144
Плоска 60
Поволжя 4, 10, 20, 54
Погребище 132, 137
Погребищенський район 129, 134, 247
Подвисоцьке 134
Поділля 3
Подільська губернія 6, 8, 38
Подолія 35
Покорилово 248
Покровський район 297
Полівка 93
Пологи 76
Полтава 271
Полтавська 178—180, 206, 223
Полтавська губернія 8, 24, 38
Полтавська область 302, 305, 308, 316, 317
Полтавська район 226, 282
Полтавщина 6, 13, 114
Польща 22, 24, 113, 155, 239
Поніковецький район 303
Понорницький район 230
Попаснянський район 269
Попільня 248
Попільнянський район 248, 250
Португалія 4
Потіївський район 249, 250
Потоки 110, 144
Правобережжя 265
Прикумськ 241
Прилуки 96
Прилуцький район 54, 89, 112, 122, 230
Притики 212
Пришиб 76
Прохладна 241
Пустоха (Прибережне) 60, 298

Радянська Росія 11, 18, 19
Радянська Україна 336, 337, 340, 342
Радянський Союз 57, 109, 195, 201, 205, 312, 325, 328, 331, 332, 354
Разношинці 135
Райгород 136
Ревуха 60
Решетилівський район 282
Ржищівський район 250
Рига 22
Рижівка 145, 262
Рижки 247
Риковський район 111
Римська держава 3
Рівненська область 11, 318
Ровеньки 240
Ровнянский район 296
Рогачі 60
Розважівський район 249
Розсоховате 130
Романівка 173
Романоково 124
Ромни 142
Ропотуха 146
Російська імперія 4, 6
Російська Радянська Республіка 11
Російські Тишки 121
Росішке 212
Росія 5, 7—9, 15—17, 20, 25, 28, 31, 34, 42, 45, 58, 104, 108, 112, 115, 166, 236, 237
Росохватка 249
Россошанський район 105
Ростов-на-Дону 236, 240, 279
РСФРР 16, 17, 20- 22, 27, 31, 44, 45, 71, 77, 104, 300, 302, 304
Рубані 63, 64
Рубіжне 306
Руда 251
Рудниця 76
Рудівка 94

Ружин 60
Ружинський район 52, 60, 298
Румунія 7

Саварці 245
Савинці 135
Сазоновка 83, 88
Салоха 247
Сальськ 240
Самара 236
Сахни 60
Сахновщанський район 177, 297
Сватівський район 297
Сватове 268, 271
Свидівка 249
Свинарка 212, 249
Севастянівка 267
Северинівка 247
Северинова 135
Семенівський район 107
Семенівка 144
Сергіївка 92
Середземномор'я 3
Середня Азія 160, 163, 255, 293
Середня Волга 159, 162, 236
Сибір 4
Синельниківський район 118, 175
Синельниківщина 175
Синиця 249
Січівка 212
Сіроціне 155
Сквирський повіт 12
Скибинці 245, 251
Скряглівка 247
Слабені 125
Славутський район 124, 126
Слобожанщина 6
Слов'янський район 223, 225, 226
Смілянський район 245, 252, 266
Смоленськ 236
Снігурівка 109
Снігурівський район 296
Сніжна 247
Сновський район 230
Сологубівка 137
Солоне 127
Солонянський район 122, 177
Союз Радянських Соціалістичних Республік 343
Сполучені Штати Америки 50, 351
СРСР 15, 49, 51, 58, 59, 74, 80, 82, 156, 161—164, 204, 208, 209, 234, 236, 238, 287, 289, 310—312, 322, 323, 328, 329, 334—336, 339, 341—343, 351—353, 355—360
Ст. Каранський район 297
Ст. Костянтинівський район 122
Ст. Никольський район 178
Ст.-Корсунський район 226
Ст. Мінський район 225, 226
Ст. Щербинівський район 226
Ставино-Долинська сільрада 114
Ставищанський район 101, 102, 251
Ставище 98, 99, 102, 248
Ставки 247
Ставропілля 6, 50, 54
Ставропольський район 225
Стайки 250
Сталінград 236
Сталіно 208, 310—313, 315
Сталінська область 208, 310, 313, 316, 317
Стамбул (Константинополь) 5
Станіславчик 138
Станіславська область 316, 318
Старобільськ 96
Старобільський район 124, 129, 131, 297
Старо-Дерев'янківський 226
Старо-Тарнавщина 93, 94, 97
Степківці 146
Стражгород 70
Стратіївка 135
Строків 248
Сумська область 316, 317
Сумський район 131
Сурсько-Михайлівське 131
Сурсько-Михайлівський район 122
Суслово 83, 87
Сухополова 91, 95
Сушківка 249
Східна Європа 50
Східний Сибір 163
США 7, 45, 312, 328, 330, 334, 337, 340, 356

Табаївці 128
Таврійська губернія 6, 8, 14, 51
Таганрог 240, 279
Таганрозький район 225
Талалаїв 212
Тальне 102
Тальянка 249
Тамбовська область 302, 303
Танцьке 249
Тарасівка 83, 85, 88
Таращанський район 247
Татарія 160
Татарська республіка 162
Татарська сільрада 113
Темиргоєвська 224
Темрюк 279

Теплицький район 69, 138
Тернопільська область 301, 304, 318
Тетіївський район 117, 245, 251
Тимошевська 223
Тимошевський район 226
Тимошів 250
Тифлис 108, 174
Тихорецьк 76
Тихорецька 241
Томашпіль 138
Томашпільський район 136
Топори 60
Торговиця 249
Торонто 325, 337, 338, 343, 344, 346, 350, 353, 355, 359
Троїцький район 173, 177
Тростянець 138
Тростянецький район 135, 137, 297
Тростянчик 135
Троянне 285
Трубіївка 60
Трушки 245
Туапсе 240, 241, 279
Тувинці 250
Тульчин 138
Тульчинський район 136
Туреччина 4, 5, 19, 276
Туркестан 4

Угловата 212
Угорщина 7
Україна 3, 4, 6—26, 28, 29, 32, 35, 43—45, 50—52, 54, 58, 59, 76, 77, 80, 104, 108, 112, 115, 116, 140, 154—156, 158, 168, 171, 182, 188, 189, 192—195, 201, 204—209, 213, 234, 236—240, 274, 277, 288—291, 295, 299, 300, 304, 305, 316, 318, 319, 321, 323, 325, 327, 330—333, 335, 337—339, 343, 346, 350—353, 355, 356, 358
Українська Народна Республіка 7, 9, 10, 22
Українська Радянська Соціалістична Республіка 319, 321
Українська СРР 308
Улянівка 285
Уманська 226
Уманська округа 69
Уманський (Гуманський) район 132, 137, 144—148, 245, 247, 250, 251, 257, 258, 261, 265, 266
Умансько-Білоцерківські райони 258, 265
Уманщина 265
Умань 137, 138
Умань (Гумань) 132, 133, 145, 148—150, 154, 246, 258, 261, 264
УНР 10, 58
Урал 80, 162, 195
Уральська область 65
УРСР 22, 42, 44, 126, 299, 302, 304, 310, 318, 320—322, 326, 333, 334, 336—342, 357
Урупський 226
УСРР 11—13, 15—20, 22, 24, 26, 27, 29, 37, 42, 45, 46, 49, 50, 52, 55, 59, 78—82, 119, 163, 164, 166, 170, 172, 192, 194, 200, 201, 204, 208—210, 216, 229, 230, 232—234, 238, 266, 268, 274, 279, 287, 288, 304, 305, 310
Усть-Лабинський район 225—227
Ухола 212

Фасова 191
Фастів 108, 246, 250, 266
Фастівець 247
Фастівський район 247, 250
Федорівка 285
Феодосія 279
Фінляндія 19
Франція 4, 9, 51, 324
Фронтівка 137
Фрунзівський район 177
Фурманка 132, 146

Халчанівак 250
Харків 15, 16, 26, 28, 33, 35, 36, 42, 44—46, 57, 73, 74, 77, 80, 104, 120, 130, 161, 164—168, 171, 174—176, 187, 188, 191, 192, 197, 204, 213, 232, 234, 236, 267, 272, 277, 280, 287, 294, 324
Харківка 250
Харківська губернія 8, 24, 38
Харківська область 55, 56, 119, 125, 177, 186, 208, 214, 217, 228, 276, 279, 290, 297, 302, 317, 318
Харківецька сільрада 286
Херсон 18, 126, 279
Херсонська губернія 6, 8, 14, 23, 51
Херсонська область 302, 304, 316, 317
Херсонський повіт 35
Херсонщина 6
Хмельницька область 301
Холодівка 136
Хопри 240, 241
Хорольський район 122, 124, 129, 282
Христині 212
Христинівка 136
Христинівський район 135, 138, 148, 212, 267

Царівка 60
Центральна Україна 141
Центрально-Чорноземна область 54, 105
ЦЧО 71, 104, 158, 163, 236, 237, 240

Чайка 249
Чайківка 212
Чемеровецький район 122
Чепишки 283
Черемуха 62
Черепин 245, 251
Черкаси 246
Черкеська автономна область 225
Чернівецька область 316
Чернівці 247
Чернігів 176
Чернігівська губернія 8, 24, 38
Чернігівська область 55, 56, 178, 201, 214, 221, 230, 233, 316, 317
Чернігівський район 125, 129
Черняхівський район 248
Черповоди 145
Чертково 240
Чехова 60
Чиколапівка 136
Чорне море 9
Чорноморське узбережжя 23
Чубинецька волость 12
Чугуївський район 282
Чутівський район 282

Шапарська сільрада 252, 255
Шапарське 252, 254—257
Шарино 262
Шахтна 240
Швайківці 125
Шевченківський район 113
Шепахів 212
Шпола 250, 258, 264
Шполянський район 249, 257, 258, 261, 265
Шполянщина 265
Шукайвода 212
Шуровці 136
Щербина 248

Щигровський повіт 12

Юзвин 62
Юнашки 248

Яблунівка 89, 95
Ягнятин 62
Ягубець 213
Якимівський район 122, 296
Янівка 249, 250
Янушпільський район 138
Японія 19

ЗМІСТ

Україна годувала хлібом світ.....3
Голод 1921—1923 років.....10
Голод 1932—1933 років.....49
Голод 1946—1947 років.....299
Москва боялася правди про голод.....321
Через усвідомлення власною совістю.....361
Іменний покажчик.....362
Географічний покажчик.....374

Наукове видання

Сергійчук Володимир Іванович. Як нас морили голодом. Вид. 3-е, доповнене. — К.: ПП Сергійчук М. І., 2006.— 392 с.

Художнє оформлення Леонід Демчишин.

Технічний редактор Надія Логунова.

Комп'ютерна верстка Миколи Сергійчука.

Підписано до друку 19.12.2006. Формат 84x108/32.
Гарнітура Академія. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 20,58.
Обл. вид. арк. 22,54. Наклад 3000. Зам. № 6-2181
Віддруковано в ЗАТ "Віпол", 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК №752 від 37.12.2001 р.